TÖRÖK—MAGYAR HADTÖRTÉNELMI EMLÉKEK

Elbeszélő kútfők

Első kötet

TÖRÖK—MAGYAR HADTÖRTÉNELMI EMLÉKEK

Szerkeszti

ÁGOSTON GÁBOR FODOR PÁL

Elbeszélő kútfők

I. kötet

A JANICSÁROK TÖRVÉNYEI

(1606)

I.

Török kéziratokból fordította, a bevezetőt írta,
a mutatót és a szómagyarázatokat készítette

FODOR PÁL

Budapest, 1989
Kiadja az MTA Orientalisztikai Munkaközössége

Megjelent a

„Kulturális és Történelmi Emlékeink Feltárása, Nyilvántartása és Kiadása"

című program anyagi támogatásával

ISSN 0865—574X

ISBN 963 04 0152 5

Hozott anyagról sokszorosítva

9019124 MTA Sokszorosító, Budapest. F. v.: dr. Héczey Lászlóné

TARTALOM

BEKÖSZÖNTŐ

A magyarországi török uralom mérlege egyértelműen negatív. Az oszmán megszállással együttjáró szüntelen háborúskodás egyes vidékeken teljesen megsemmisítette, másutt pedig jelentékenyen megkárosította a középkori településhálózatot, évszázadokra visszavetette Nyugat-Európához való felzárkózásunkat. A magyarság rovására átrajzolta az ország etnikai képét, ami utóbb súlyos politikai problémává vált, s végső soron az ország feldarabolásához vezetett. Hazánk kegyetlenül nagy árat fizetett azért a néhány – ma persze idegenforgalmi látványosság-számba menő – török épületért, a magyar konyhában meghonosodott keleti ízért, szép virágért és a virágoknál is szebb legendáért, ami a török hagyatékából a kurtácska „nyereség"-rovatba elkönyvelhető.

Történészszemmel nézve azonban akad más pozitívum is. Az, hogy ha viszonylag pontosan ismerjük az ország középső részének történeti földrajzát és az itt élő népességet, a török adminisztrációnak köszönhető, amely a mai ízléshez jóval közelebb álló felméréseket készített az alávetett népesség családi és termelési viszonyairól, mint a magyar. A végeérhetetlen névfelsorolás az első, futó pillantásra érdektelen, holt betűhalmaznak tűnhet, de annak, aki ért a „nyelvén", nélkülözhetetlen kulcs az egykori hétköznapok feltárásához. Korunk magyar történettudományának egyik legnagyobb nyeresége, hogy az élő klasszikus Káldy-Nagy Gyula és tanítványai szorgalmas munkája során évről-évre gyarapszik a magyar nyelven is hozzáférhető népességösszeírások, vám- és birtokosjegyzékek száma.

A török-magyar viszonyra is ráillenek József Attila szavai: „A harcot, amit őseink vívtak, békévé oldja az emlékezés". Nemcsak azért, mert az elbukott magyar szabadságharcok menekültjei Törökországban találtak új hazára, s mert a török köztudat – mint az egyik isztambuli sugárút neve is hirdeti – „testvérként" tart számon minket. Elsősorban azért, mert történeti sorsunk hosszú összefonódottsága okán számunkra minden lényeges, ami a török birodalom 15–17. századi belső állapotáról és külkapcsolatairól egyáltalán megtudható.

Természetes tehát, hogy a magyar tudományosság immár hagyományosan nagy szerepet vállal a török múlt feltárásában. A feledhetetlen mester, Fekete Lajos múlhatatlan érdemeket szerzett a török levéltárügy alapjainak lerakásában, s mindmáig őtőle tanulja a világ, hogyan kell megfejteni a török birodalomban használatos ún. szijakat-írás rejtélyeit. Szerencsére ma is akadnak nálunk kiváló, nemzetközileg is elismert művelői annak a nemes mesterségnek, amit turkológiának neveznek.

A számunkra legfontosabb krónikákból már számos részlet megjelent magyarul (Thúry József–Karácson Imre: Török történetírók I–III. Bp., 1893–1916.). A kedvesen kotnyeles Evlia Cselebi hazánkról adott színes leírása (Karácson Imre: Evlia Cselebi magyarországi utazásai. I–II. Bp., 1904–1908.) a korszak minden kutatójának kedvenc kézikönyve. Ennek ellenére jószerivel csak a munka kezdeténél tartunk: az előttünk álló feladat messze nagyobb a már megoldottnál.

Két fiatal kutató most arra vállalkozott, hogy megismerteti a magyar közönséget azokkal a török krónikákkal és emlékiratokkal, amelyek nélkül a „török kor" magyar történetét aligha lehetne megfelelően megírni.

Szakály Ferenc

ELŐSZÓ

A Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottmánya középkori és újkori történelmünk máig legnagyobb forráskiadványának, a Monumenta Hungariae Historica sorozatnak 1857-es megindítását követően már 1863-ban útjára bocsátotta a Török-Magyarkori Történelmi Emlékek címet viselő kiadványsorozatát, amely, követvén a Monumenta felosztását (Diplomataria et Scriptores), első osztályában (az Okmánytárban) a hódoltság okleveles kútfőiből, második osztályában (az írók sorozatban) pedig az oszmán-török krónikások műveiből közölt válogatást magyar nyelven. Ez utóbbi sorozat Török Történetírók néven vált ismertté szakmai körökben. Az első két kötetben — amelyek 1893-ban, illetve 1896-ban láttak napvilágot — Thúry József tíz oszmán krónika magyar vonatkozású részeit, I. Szülejmán szultán 1521., 1526. és 1532. évi hadjárati naplóit s néhány egyéb okmányt tett közzé. A sorozat 1916-ban megjelent harmadik kötetében az 1566—1657 közötti események olvashatók három oszmán krónikás tollából, az Isztambulban tragikusan elhunyt Karácson Imre magyarításában. Közben, ugyancsak Karácson Imre fordításában, két kötetben megjelentek a híres török világutazó, Evlia Cselebi magyarországi útleírásai is. 1916-ban azonban a sorozatnak vége szakadt, s a folytatás máig várat magára.

A sorozat megszűnésében bizonyára szerepet játszott a kor nagyhatású történészének, Szekfű Gyulának éles s számos ponton túlzó kritikája — ahogyan ő nevezte — „a török történetírókról", amely épp a harmadik kötethez írt bevezető tanulmányként látott napvilágot 1916-ban. A tanulmányban főként Evlia Cselebi útleírását szedte ízekre, s arra a következtetésre jutott, hogy a munka „a nyugati történetírás számára ... teljességgel használhatatlan". Az útleírót történetírónak tüntetvén fel, e véleményét mutatis mutandis érvényesnek tartotta az összes török krónikásra is. Szekfű nézetét ma már sem itthon, sem külföldön nem osztják a történészek, s csupán Evlia Cselebi útleírásából több mint egy tucat nyelven jelentek meg kisebb-nagyobb részletek. Ezért is oly fájó, hogy amíg külföldön, a háború után, az oszmán-török krónikakiadás fellendülésének lehetünk tanúi, addig itthon 1916 óta nem történt semmi a magyar vonatkozású török krónikák tervszerű összegyűjtése és kiadása terén.

Aligha tévedünk, ha a történeti forráskiadás mai, igencsak siralmas helyzetét a háború utáni korlátolt tudománypolitika „eredményének" könyveljük el. Annak a tudománypolitikáénak, amely ideológiai meggondolásokból diszciplinák sorát sorvasztotta el, amely évtizedeken keresztül meggátolta az átgondolt utánpótlásnevelést, és szétzilálta a magyar történettudomány nemzetközi intézményhálózatát. Ezek nélkül pedig elképzelhetetlen a tervszerű forrásfeltárás és forráskiadás.

Az általános tendencia alól a hazai turkológia talán csak azért lehetett némileg kivétel, mert az 50-es években főként nyelvészeti-paleográfiai irányultsága miatt a sztálinista kultúrdiktátorok nem láttak benne különösebb veszélyeket, a 60-as évek derekától pedig azért erősödhetett meg a nyelvészet mellett történeti ága is, mert a

Fekete Lajos és Káldy-Nagy Gyula nevével fémjelzett, s nemzetközileg is számon tartott defterkutatások, s az erre épülő gazdaságtörténeti vizsgálódások kitűnő alapokat nyújtottak az egyre szabadabbá váló gazdaság- és társadalomtörténeti kutatásokhoz. Nem kevéssé ennek köszönhető az is, hogy amíg egyetemeink számos tanszékéről száműzték a forrástudományokat, addig a budapesti egyetem török tanszékén tovább folyhatott az oszmán-török okleveles és elbeszélő kútfők tanulmányozása. Ennek köszönhetően a 80-as évek derekára már közel egy tucatra volt tehető azok száma, akik jártasságra tettek szert a török források olvasásában és tanulmányozásában. A szabadabb kutatási lehetőségek pedig többünknek is lehetővé tették, hogy hónapokon át kutathassunk az isztambuli levél- és kézirattárakban.

A Buda visszavívásának 200. évfordulóján elkezdődött s máig tartó konferencia-sorozat előadásai, az évfordulók alkalmával napvilágot látott kiadványok ismét felhívták a figyelmet arra, hogy milyen kevés forráskiadvány áll rendelkezésére annak, aki a török-magyar hadi eseményeket vagy a török hadsereg történetét kutatja, s hogy a kevés kiadvány között nincs egyetlen egy újabb, török forráspublikáció sem. A Török-Magyar Hadtörténelmi Emlékek című sorozat megindításával e hiány pótlása a célunk. Nem titkolt szándékunk az is, hogy folytassuk a magyar turkológia több mint 70 esztendeje abbamaradt úttörő vállalkozását, hisz amíg az elmúlt században Magyarország élen járt a török elbeszélő források kiadásában, ma, úgyszólván, messze lemaradva szemléli a szomszédos vagy egyéb érintett országok tervszerűen szerkesztett, polcokat megtöltő sorozatait, amelyek lassan a korábbi magyar teljesítményeket is elavulttá teszik s feledésre ítélik.

Sorozatunk elindításakor a tárgyat korlátoznunk kellett, hisz a török-magyar történelmi érintkezések teljes körére kiterjedő forráskiadvány meghaladná erőinket, s ez még akkor sem lenne lehetséges, ha szilárd intézményi támogatással ez lenne főfeladatunk. Azért döntöttünk a hadtörténelmi vonatkozású források mellett, mert az elmúlt évtizedekben a hódoltság történetének talán ez volt a legelhanyagoltabb ága, s amíg a gazdaság-, társadalom-, sőt a diplomáciatörténetben is jelentek meg fontos kérdéseket feldolgozó, magas színvonalú monográfiák, addig ugyanez, sajnos, nem mondható el hadtörténetírásunkról.

Eltérően elődsorozatunktól, köteteinket nem kívánjuk csupán a magyar történeti vonatkozású török krónikákra korlátozni, s ahol ezt a terjedelem lehetővé teszi, teljes krónikafordítást szándékozunk közreadni. A sorozat tervezésekor nem szorítkoztunk csupán a török nyelvű forrásokra. Minden olyan kútfőnek helyet akarunk biztosítani — bármilyen nyelven íródott is —, amely gazdagíthatja ismereteinket a török hadtörténelemről. Nem titkoljuk azon reményünket sem, hogy a jövőben talán mód nyílhat néhány kötetnyi okleveles kútfő publikálására is. Ezért, követve a hagyományokat, sorozatunkat mi is két részre, elbeszélő és okleveles kútfőkre osztottuk.

A hazai történetírás és mecenatura jelenlegi helyzetében nem ígérhetjük, hogy köteteink rendszeres időközönként kerülnek az olvasó kezébe. Csak bizakodni tudunk abban is, hogy — amennyiben első köteteink kedvező szakmai fogadtatásra találnak — a jövőben is találunk majd mecénást és kiadót munkánk folytatásához.

Végezetül szeretnénk köszönetet mondani a „Kulturális és Történelmi Emlékeink Feltárása, Nyilvántartása és Kiadása" program vezetőinek, név szerint Klaniczay Tibor akadémikusnak és Kőszeghy Péternek, az Irodalomtudományi Intézet osztály-

vezetőjének, akik kezdeményezésünket felkarolták és kiadványunk megjelentetéséhez biztosították a szükséges anyagiakat. Köszönet illeti munkahelyi vezetőinket, Tőkei Ferenc akadémikust és R. Várkonyi Ágnes tanszékvezető egyetemi tanárt, akik felvállalták sorozatunkat. Köszönettel tartozunk Szakály Ferencnek, a Történettudományi Intézet osztályvezetőjének is, aki kiadványtervünket pozitív szakvéleményével már kezdetben támogatta. Végül köszönjük a nyomda dolgozóinak áldozatos munkáját, amivel lehetővé tették az első kötet időbeni megjelenését.

Ágoston Gábor
ELTE Középkori és Koraújkori
Magyar Történeti Tanszék

Fodor Pál
MTA Orientalisztikai
Munkaközössége

BEVEZETŐ

Kevés intézménye volt az oszmán birodalomnak, amely annyira rányomta bélyegét az állam külpolitikájára és belső társadalmi életére, mint a janicsárság. Hosszú időn át ez a szervezet volt a hódítások fő mozgatója és végrehajtója, a mindennapi életben pedig olyan szerteágazó funkciókra tett szert, hogy jelentőségéhez semmilyen más intézmény vagy szervezet szerepe nem mérhető. Ez vezetett oda, hogy a birodalom sorsa talán túlságosan is tőle függött: amíg belső rendje fennállt és nem lépte túl a számára kijelölt határokat, a társadalmi egyensúly első számú biztosítékának számított, ám amikor mindez visszájára fordult, a belső felfordulás és zűrzavar fő előidézőjévé és forrásává vált. Az alábbiakban immár magyarul is olvasható mű, „A janicsárok törvényei", a 16—17. század fordulóján keletkezett, egy olyan pillanatban, amely a janicsárság történetében is fordulópontnak tekinthető: az ún. klasszikus rend elemei még megvannak, körvonalai pontosan megrajzolhatók, de már mindenben kitapinthatók a változás irányai. Ez a mű nem a rettegett és legyőzhetetlen ármádiát mutatja be, úgy, ahogy a csatatereken az európai katonák megismerhették, hanem egy olyan testet vesz nagyító alá, amit minden ízében kór támadott meg. Külön értéke, hogy olyan író tollából származik, aki maga is janicsár volt, s közelről láthatta mindazt, amiről írásában beszámol.

E mű létezéséről régóta tudtak szakmai körökben. Ahogy a turkológiában az lenni szokott, elsőként J. von Hammer hívta fel rá a figyelmet (GOR IX. 173.). Bővebb ismeretekkel 1943 óta rendelkezünk róla. Ekkor jelent meg İ. H. Uzunçarşılı vaskos munkája *(Osmanlı devleti teşkilâtından kapukulu ocakları I. Acemi ocağı ve yeniçeri ocağı* [Az udvari zsoldossereg mint az oszmán államszervezet része: az adzsemi és a janicsár testület]), amelynek fő forrása ez a kéziratos munka volt. Uzunçarşılı azonban anélkül használta fel, hogy akár a szerzőről, akár a kézirat(ok)ról bármi érdemlegeset mondott volna. (Azonkívül elkövette azt a hibát, hogy különböző korszakokból származó adatait minden kritika nélkül rakta egymás, illetve a janicsár törvénykényv információi mellé, így nem könnyű feladat vár arra, aki a történeti változásokra vagy éppen egy adott időszak állapotára kicsáncsi. Meg kell mondani ugyanakkor, hogy a könyv az adatok és az ismeretek fantasztikus tárháza.) E könyvből az is megítélhető volt, hogy a kéziratban kiaknázatlan „kincsek" maradhattak, nem meglepőek hát azok a hírek, amelyek arról szólnak, hogy az elmúlt évtizedekben többen is tervbe vették a kiadását vagy lefordítását. Jómagam az 1980-as évek legelején határoztam el ugyanezt, miután Káldy-Nagy Gyula oly lekötelező szívességgel rendelkezésemre bocsátotta az általa korábban összegyűjtött kéziratokat. Több okból (köztük a kiadási lehetőség hiánya miatt) csak 1988-ban vált véglegessé, hogy érdemes befejezni a közben már elkezdett munkát. Ez a késlekedés elég volt ahhoz, hogy „A janicsárok törvényei" ne magyarul, hanem oroszul jelenjen meg elsőként a világon. 1987-ben ugyanis Moszkvában, a Nauka kiadó gondozásában I. E. Petroszjan közreadta a szóban forgó mű Leningrádban őrzött kéziratának hasonmását, orosz fordítás és jegyze-

tek kíséretében. Ezeket az olvasóra talán nem tartozó részleteket azért tartottam szükségesnek elmondani, mert amikor 1988 elején a „Kulturális és Történelmi Emlékeink Feltárása, Nyilvántartása és Kiadása" c. program irányítóinak megtettük javaslatunkat és kértük támogatásukat a mű magyarul való megjelentetéséhez, még nem érkezett el hozzánk az orosz kiadás, így joggal minősítettük mindeddig „kiadatlan" forrásnak. Mindez természetesen mit sem változtat egy magyar kiadás szükségességén, annál inkább, mert vállalva akár az ildomtalanság vádját is, meg kell mondanom: az orosz publikáció egyetlen haszna az, hogy újabb kéziratot tett hozzáférhetővé (a fordítás minősítésére, úgy gondolom, ennyi is elég). (Zárójelben jegyzem meg, hogy ennek az ügynek azért van némi közérdekű tanulsága. Újfent ráirányítja a figyelmet arra, hogy milyen hátrányokhoz vezet az, ha a kutató magára hagyatva kényszerül munkája „eladásának" infrastruktúráját megteremteni vagy megszervezni.)

Visszakanyarodva forrásunk kérdéseihez, abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy szerzője – török íróknál szokatlan módon – viszonylag sokat elárul magáról. A nevét ugyan nem mondja meg, ám ezért bőven kárpótol bennünket néhány, személyére és elődeire vonatkozó lényeges megjegyzésével. Így tesz mindjárt a bevezető részben, ahonnan megtudjuk, hogy ősei II. Mehmed szultán kora óta a janicsárok kötelékében éltek. Nagyapját, aki Szülejmán szultán idejében több mint egy évtizeden át volt az adzsemi oglánok (újoncok) parancsnoka, meg is nevezi: Szakka Mahmudnak hívták (nevének jelentése: Vízhordó Mahmud), s mindig a janicsár helytállás és becsületesség megtestesítőjeként ábrázolja. Benne mutatja fel az ideális tisztet, aki a janicsár törvények védelmében még az uralkodóval is szembeszáll.

Egyik helyen arról ír, hogy egy ideig juhfelhajtással foglalkozott, ahol is az írnoki teendőket látta el. Később azt állítja, hogy 21 éven át végzett írnoki munkát a testületben. Hogy az előbbin kívül még milyen beosztásban dolgozott, azt nem árulja el. A defterek és a janicsár írnokok munkájának hosszadalmas és aprólékos ismertetése mindenesetre igazolni látszik állításának hitelét, amit egyébként az a tény is valószínűvé tesz, hogy éppen őt kérték fel e munka elkészítésére. Szerzőnk tehát minden jel szerint a janicsárságnak ahhoz az „értelmiségi" rétegéhez tartozott, amely felkészültségénél, törvényismereténél, és a hagyományok iránti elkötelezettségénél fogva képes volt a janicsárság eszmei arculatának kimunkálására és tudatos képviseletére. Az már csak a sors örök játéka, hogy saját mércéje szerint tisztes törekvéseivel nem sokra jutott. Keserűnyés hangon így vonja meg pályája mérlegét: „E szolgát, miután huszonegy évig szolgált a janicsárok defterénél, most korudzsuvá (kaszárnyaőr) tették. A korábbi zsoldommal lettem korudzsu, s bár nem vágytam erre a beosztásra, végül is ide helyeztek, mert nem volt pártfogóm. ... Így lett most közlegény belőlem. Rengeteg fáradozásom semmivé foszlott. Az élvezet és a hivatal azoknak jut, akik mögött áll valaki; nem számít, hogy tisztességes-e vagy sem, hogy a testület gyermeke-e vagy sem, hogy a törvényeket és a szabályokat tudja-e vagy sem – csak pénze és támogatója legyen..." (94. old.)

Nevéhez hasonlóan azt sem mondja meg, hogy mikor készítette el munkáját, mindössze annyit árul el, hogy Ahmed szultán idejében kapott rá felkérést. Egyik megjegyzése azonban kisegít bennünket a bajból. Ez a következőképpen szól: „Dicsőség Allahnak, a világnak menedékül szolgáló, boldogságos padisah őfelsége most szolgájának, Dervis pasának adományozta a nagyvezíri méltóságot..." (53–54. old.).

Miután tudjuk, hogy Dervis pasa 1606. június 21-én kapta meg nagyvezíri kinevezését, 106. december 9-én pedig (életével együtt) már el is veszítette e magas méltóságot, magától adódik a megírás időpontjaként 1606 második fele.

Mint említettem, a munkát felkérésre írta, mégpedig valószínűleg egyenesen a szultán számára. A bevezető sorok mellett erre utalnak azok a részek is, ahol szinte személyesen fordul az uralkodóhoz. Így tesz fentebb már idézett vallomása végén is: „A paisahok a világ lelke. Ez okból tártam oly arcátlanul padisahom elé a helyzetemet" (94. old.). Ha a felkérés ténye igaz, márpedig minden erre mutat, akkor magától adódik a kérdés: mi volt ezzel a megrendelők célja, mi szükségük lehetett egy ilyen összefoglalásra? A válaszhoz egy futó pillantást kell vetnünk a birodalom korabeli helyzetére. Ez a helyzet túlzás nélkül nevezhető katasztrófálisnak. Azóta, hogy a birodalom belekeveredett az ún. tizenötéves háborúba, több ízben jutott a tönk szélére. Hála a Bocskai István vezette magyar felkelésnek, még aránylag Magyarországon alakultak legjobban a dolgok; ha az óhajtott terjeszkedésből nem is lett semmi, legalább nagyobb veszteségek nélkül sikerült túlélni a kalandot. Nem így Keleten, ahol az 1590-es évek végétől aktivizálódó Perzsia 1603-ban támadásba ment át, és az oszmánok sorra vesztették el a legutóbbi perzsa háborúban megszerzett területeket. Tebriz, Kelet-Örményország és a többi Kaukázusontúli terület elfoglalása után Abbasz sah egészen Erzurumig és a Van-tóig hatolt előre. A határokon elszenvedett vereségeknél is nagyobb megrázkódtatásokkal jártak a belső forrongások. Anatólia földje már a 16. század második felében a lázongások tűzfészkévé vált, s III. Mehmed dicsőséges egri hadjárata nyomán kirobbantak az ún. dzseláli felkelések. A földönfutó parasztokból, szökött és elbocsátott katonákból és elégedetlen timárosokból verbuválódó rablócsapatok, amelyek időnként félelmetes seregekké egyesültek, szünet nélkül dúltak és fosztogattak, és válogatás nélkül vitték rabságba a békés termelőket. Az anatóliai népnyelv találóan a „nagy futás" (*büyük kaçgun*) éveinek nevezi az 1603–1607 közötti időszakot. Az oszmán vezetés arra kényszerült, hogy valóságos háborút viseljen saját alattvalói ellen. Csapatai azonban sorra kudarcot vallottak, s csak 1605 körülre tudott némi eredményt felmutatni. (Lehet, hogy erre utal szerzőnk, amikor enyhe túlzással azt írja bevezetőjében, hogy a dzselálik „nyomorult alakját a kard táplálékává" tették.) Ez azonban csak átmeneti sikernek bizonyult, mert a következő évekkben újból hatalmas megmozdulásokra került sor.

A három fronton folyó szakadatlan harcok és a tetemes veszteségek nem maradtak hatás nélkül az oszmán állam két pillérének tekintett timáros hadseregre és a janicsárságra sem. A legjobb katonák tekintélyes része elesett, s a helyükre egyre kevésbé tudtak megfelelően kiképzett és kinevelt embereket állítani. Az anarchikus gazdasági viszonyok, a pénzbevételek csökkenése a két szervezet anyagi alapjait ásta alá, s arra kényszerítette tagjait, hogy törvénytelen eszközökkel próbáljanak segíteni magukon. A mindig is túlterhelt redisztribúciós rendszerben valóságos belső háború folyt a javak újraelosztásáért, s ez oda vezetett, hogy e szervezetek hosszú idő alatt kimunkált hierarchikus rendje megbomlott, a fegyelem hihetetlenül meglazult. Mindez a harctéri eredményekben (pontosabban eredménytelenségekben) is éreztette hatását, s éppen ez volt az, ami egyre nagyobb aggodalommal töltötte el a birodalom vezetését (meg a felelősen gondolkodó értelmiség egy részét). A kedvezőtlen folyamatok arra késztettek bizonyos udvari köröket, hogy szembenézzenek ezekkel a problémákkal, s meg-

próbáljanak megoldást találni rájuk. Ehhez volt szükség a két alapvető hadsereg viszonyait összefüggéseiben bemutató „anyagokra", s szilárd meggyőződésem, hogy mind a janicsár törvénykönyv, mind Ajni Alinak nem sokkal ezután írt értekezése a timár-rendszerről ilyen koncepció jegyében, udvari megrendelésre készült. Ajni Ali meg is írja, hogy Kujudzsu Murád nagyvezír ösztönözte munkára, a janicsár törvénykönyv „ihletője" azonban — feltéve, ha nem a szultán volt — egyelőre ismeretlen. Az író egyik megjegyzése azonban alapot ad arra, hogy Dervis Mehmed pasát is gyanúba vehessük. A neki szentelt másfél mondat ugyanis kiáltó ellentétben van azzal a jellemzéssel, amit más török források adnak a nagyvezírről. Többnyire vérszomjas, kapzsi és hazug embernek festik le, a janicsár írnok azonban elismeréssel szól működéséről: „... ő a padisahi szolgálatban nekigyűrkőzött a munkának, és a világ megújult és felfrissült. A diváni hivatalok tisztségviselői közül senki sem merészel a régi törvényt áthágó intézkedést hozni, s elkezdtek a régi törvénynek megfelelően eljárni" (54. old.). Ez a mégoly mértéktartó, ám szerzőnk kritikus szellemétől idegen hízelkedés aligha magyarázható mással, mint hogy a nagyvezírre is számított leendő olvasói között.

Az a körülmény, hogy a művet az állam vezetőinek, azok között is elsősorban a szultánnak írta, műfaji jellegzetességeit is messzemenően meghatározta. Annál is inkább, mert a közel-keleti írásbeliségben régi hagyománya volt annak, hogy miképpen kell az uralkodó elé terjeszteni az államvezetésre vonatkozó ismereteket. Erre szolgáltak az ún. tanácsadó-könyvek (*naṣīḥat-nāme, pand-nāme*), amelyek rendszerint könnyed, szórakoztató formában, erkölcsi példázatok és tanító célzatú történetek segítségével igyekeztek megismertetni az uralkodót a politika, az uralkodás és egyéni életvitel kívánatos alapelveivel. Ez a műfaj, amely pontos megfelelője volt a középkori Európa királytükrének, az oszmán birodalomban hamar megjelent, s a 16. századra már sajátos oszmán arculata is kialakult. Lutfi pasa, Musztafa Áli vagy Haszán Káfi műveit egyaránt az jellemzi, hogy bár szellemi alapállásuk megegyezik a klasszikus elődökével, az elvont moralizálás helyett sokkal inkább a való élet felé fordulnak, s a konkrét visszáságok feltárását tartják feladatuknak. Mivel azonban államról és társadalomról vallott felfogásukban hűek maradtak a hagyományos közel-keleti államszemlélethez, javaslataikat rendszerint nem a lehetőségek és a célszerűség, hanem az elképzelt ideális rend követelményei szabják meg. A régi törvény vagy norma (*ḳānūn*) szolgál minden új jelenség megítélésének zsinórmértékéül, s az ehhez való visszatérésben jelölik meg a társadalmi egyensúly helyreállításának zálogát.

Ez a jellemzés szinte mindenben ráillik a janicsár törvénykönyvre is. Messze áll attól, hogy beérné a janicsárokra vonatkozó törvények és szabályok puszta felsorolásával. A királytükrök szerzőihez hasonlóan legalább akkora, sőt időnként kifejezetten nagyobb hangsúlyt helyez az „újításokra", mint magára a régi normák bemutatására. Összességében talán mégis ő hangoztatja legszenvedélyesebben a régi törvényekhez való visszatérés szükségességét. Számára minden intézmény legitimitását a régisége adja meg, s ami új, az akkor is elfogadhatatlan, ha racionális. Elejtett megjegyzéseiből kihámozható, hogy ugyanazon az elvi alapon áll az állam szerepének megítélésében, mint királytükröket író társainak többsége. Az organikus társadalomszemlélet ismeretét sejteti az a megjegyzése, hogy a padisah a világ lelke, ami képletesen annyit tesz, hogy a szultán a társadalmi rend központi eleme. Éppen ezért ő is mindenféle meg-

újulás döntő előfeltételének tartja a „lélek" megfelelő működését, vagyis azt, hogy az uralkodó személyesen foglalkozzon az ügyekkel.

A janicsár törvénykönyv ugyanakkor egy szempontból alaposan kilóg a 16–17. századi királytükrök sorából. Nevezetesen abban, hogy szerzője szokatlanul bő terjedelemben tüzdeli meg anekdotákkal. Ezek a történetek, amelyek szerkezeti szempontból szerencsésen ellensúlyozzák a törvényfelsorolás időnkénti szárazságát, az iszlám művekben szokásos betéttörténeteknél sokkal értékesebbek. Mégpedig azért, mert nem a szerző leleményének szülöttei, hanem a janicsárság testületi hagyományai őrződtek meg bennük, s nem kétséges, hogy a janicsárság szellemiségének megértéséhez ezek legalább olyan fontosak, mint maguk a szabályok.

Összefoglalva tehát azt mondhatjuk, hogy „A janicsárok törvényei"-ben többféle anyag ötvöződik össze egy műfaji szempontokat követő rendező elv szerint. Alapvető rétegét a janicsárokra vonatkozó törvények, normák és szabályok kánonja alkotja. Ehhez kapcsolódik a janicsár hagyományok egy részének bemutatása, s a kettő együtt teremti meg a lehetőségét annak, hogy a szerző mintegy „kodifikálja" a nem kívánatos változásokat is.

„A janicsárok törvényei" nem tartalmazza a szervezetre vonatkozó valamennyi előírást. Kevéssé, vagy egyáltalán nem tájékoztat a janicsárok mindennapi életéről, vallási szokásairól, fegyvereiről, jelvényeiről vagy gazdasági tevékenységéről. Az abszolut teljesség azonban a jelek szerint nem is volt célja: elsősorban azokra a területekre irányította figyelmét, amelyek megítélése szerint a legfontosabbak voltak, s ahol a legtöbb probléma jelentkezett. Még így is a janicsárságra vonatkozó ismeretek leggazdagabb tárházát hagyta ránk.

A fordításhoz alapul vett kéziratokról, a kéziratok egymáshoz való viszonyáról majd a következő kötetben szólok részletesen, ezért ezúttal csak a legszükségesebbek közlésére szorítkozom. A rendelkezésemre álló kéziratok a következők (zárójelben a továbbiakban alkalmazott jelölésük és a másolás évszáma):

1. MTA Keleti gyűjtemény, T. O. 252.	(K – 1722 után)
2. İstanbul, Topkapı Sarayi Müzesi Kütüphanesi, Revan 1319.	(R1 – ?)
3. u. o., Revan 1320.	(R2 – ?)
4. İstanbul, néhai İ. H. Uzunçarşılı magánkönyvtára	(U – ?)
5. İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi, 2068.	(E – ?)
6. Gotha, Herzoglische Bibliothek, Cod. Goth. Türc 134.	(G – 1760)
7. Pozsony, Knižnica Slovenskej Univerzity, TE 47.	(P – 1725)
8. Leningrád, IV AN SSSR, A 249. (I. E. Petroszjan, Mebde-i Kanun-i Jenicseri Odzsagi Tarihi..., Moszkva, 1987.)	(L – 1705–06)

E nyolc kézirat két különböző szövegvariánst képvisel. A kétféle változat közötti különbség az esetek döntő többségében mennyiségi. Ez annyit jelent, hogy ugyanazok a témák a kéziratok egyik csoportjában rövidebben, a másikban hosszabban vannak kifejtve, de többnyire mindkettőben megvan a közös kiindulási pont. A két változat szoros összefüggése abból is nyilvánvaló, hogy egy-két kivételtől eltekintve a számadataik, illetve minden lényeges adat, ami vonatkoztatási pontként szóba jöhet, megegyezik. A hosszabb változat ennek ellenére sok kérdésben jelentős többletet nyújt, a baj csak az, hogy nyelvileg gyakran kusza, nehezen követhető formában. A rövidebb változathoz tartozik: K, R2, G, P, L, a hosszabbikhoz: U, E. R1 se ide, se oda nem sorolható, vagy inkább mindkettőhöz. Megállapítható ugyanis, hogy eredetileg a hosszabb változatot másolta, de a rövidebb változat megoldásait figyelembe véve folyton javította.

A felsorolt kéziratok mindegyikéről bizonyítható, hogy nem lehet a szerző eredeti példánya. Az eddigi megfigyelések és elemzések alapján nem tudtam állást foglalni abban a kérdésben, hogy melyik változat tekintendő az eredetinek. Végül úgy döntöttem, hogy a jóval összeszedettebb, kevesebb kitérőt tartalmazó, nyelvileg koherensebb rövid változatot veszem alapul, s a hosszabb változat közlésre érdemes többleteit a következő kötetben adom közre, ahol a janicsár törvénykönyvhöz fűzött, jobbára 17. századi kiegészítéseket, és a janicsárokra vonatkozó egyéb adatokat tervezem kiadni. (Ebben a kötetben kap helyet a janicsárság történetét feldolgozó tanulmány is.)

A felhasznált kéziratok száma, sajnos, kevesebb a rendelkezésre állókénál. A pozsonyi ugyanis olyan töredék, amely mindenféle belső logikát nélkülöz, és az égvilágon semmire nem használható. A gothait is csak itt-ott, néhány nehezebb szó értelmezéséhez érdemes kézbe venni, mert egészében véve elkapkodott, hibáktól hemzsegő másolat, amelyben ráadásul egész sorok, oldalak, sőt fél fejezetek (!) hiányoznak. (Itt jegyzem meg, hogy I. E. Petroszjan ezt a két kéziratot használta a leningrádi mellett.) R1-ről már említettem, hogy sajátos kompiláció. Ennél azért is vigyázni kellett, mert másolója láthatóan igyekezett értelmezni forrásait, s ez időnként tévútra vitte. L csak a munka utolsó fázisában vált hozzáférhetővé, így hát – mivel, mint említettem, a rövidebb változat mellett döntöttem – maradt nyersanyagnak K és R2. K minden kétséget kizárólag a legjobb, legmegbízhatóbb másolat a saját csoportjában. A baj csak az, hogy a szöveg utolsó harmada ebből is hiányzik. Ennek ellenére egy pillanatig nem volt kétséges, hogy a meglévő részig ezt a kéziratot kell lefordítani. A hiányzó harmad pótlására R2 látszott alkalmasnak, hiszen az előző részekben főleg másolójának figyelmetlenségei révén ütött el K-tól, szövegük azonban teljesen azonosnak bizonyult. A több oldali ellenőrzést sem K, sem R2 esetében nem elmulasztva, azt hiszem, sikerült megállapítani a rövid változat hiteles szövegét, s ezzel egységes alapanyagot biztosítani a magyar fordításhoz. A könyvben a lapok margóján olvasható, külön jelzés nélküli fóliószámok tehát a Keleti könyvtár, az R2 jellel kiegészítettek pedig a Topkapi Szeráj R. 1319. sz. kéziratára utalnak.

A magyar fordításban a török műszavak döntő többségét megtartottam, mert megmagyarításukat nemcsak lehetetlennek, de értelmetlennek is ítéltem. Ez kétségkívül nem könnyíti meg a szöveg követését, de a kötet végén található mutató segítségével bárki könnyen eligazodhat a török fogalmak „dzsungelében". A mutató egyben a jegyzeteket is helyettesíti, de külön magyarázatot csak azokhoz a címszavakhoz fűztem, amelyekről a törvénykönyv nem nyújt kielégítő tájékoztatást.

A JANICSÁROK TÖRVÉNYEI

A könyörületes és irgalmas Allah nevében!

Dicsőség Allahnak, a két világ urának, áldás és üdvözlet urunknak, Mohamednek, ivadékainak és minden követőjének. Térjünk a tárgyra!

Midőn a két földrész szultánja és a két tenger kagánja, a két szent város szolgája, Mehmed szultán hán fia, Ahmed szultán hán – Allah hosszabbítsa meg uralkodásának napjait a végítélet napjáig! – őfelsége boldogsággal a magasztos trónusra ült, s nagy elődeinek törvényeit és szabályait szemügyre véve és végrehajtva igazságos uralkodása idején a rája és a nép minden módon nyugalmat élvezett, s bizonyossá lett, hogy az Anatólia földjén lázadó dzselálik tisztátalan testét a nyíl céltáblájává, nyomorult alakját a kard táplálékává téve a világ ismét a korábbi örömmel telik meg s a föld a szán-
dékai szerint forog, | akkoriban már e hiányos nyelvű szolga ősei nemzedékről nem- 1a
zedékre fenséges elődje, Konstantinápoly meghódítója, Mehmed szultán – legyen rajta Isten kegyelme és megbocsátása! – őfelsége idejétől fogva a janicsár testület szolgálatában álltak, s a hitharcok sorában testüket és lelküket feláldozták. Ezenkívül [felséged] e szolgája a halkulvádi hadjárat óta a győzedelmes hadjáratok többségén ugyancsak jelen volt, jelenleg is a janicsár testület szolgálatában áll, s szívvel-lélekkel lankadatlanul mondja imáit és könyörgéseit a vallásért és a padisahi uralkodóház javára. Így lévén a dolog, egy öreg bölcs, a rejtett dolgok tudója így szólott hozzám: „a testület törvényeit és szabályait részletesen, az őseidtől hallott módon s az általad ismertek és látottak szerint az 'Allah árnyéka a földön' őfelsége számára foglald össze egy értekezésben és beszéld el, hogy amikor beletekintenek, a janicsárok törvényeit és szabályait megértsék, s azok szerint járjanak el, s így az Isten segedelmével ne szűnjön meg hasznot hajtani." Erre én szegény kilenc fejezetben írásba foglaltam. Allah az, aki sikerre visz és az igaz úton vezet!

Első fejezet: az adzsemi oglánok összegyűjtése miként | történik, s az összegyűjtéssel 1b
megbízottak milyen utasítást kapnak; az összegyűjtést kik szokták végezni, s miképpen történik a szemle, mikor a boldogságos udvarba érkeznek; Rumélia és Anatólia agájának átadva miképpen adják el a gyermekeket; kiknek köszönhető, hogy ezeket törökökhöz adják ki; miért hasznos az eladásuk; hogyan állapítják meg az illetményüket, mikor összeírják és torba-, palota-, gallipoli és bosztán-[szolgálatra] rendelik őket; miből áll a szolgálatuk; kik a csorbadzsijaik; miképpen szolgálnak a hajókon – ezt beszéli el.

Második fejezet: a janicsár bajtársak hol tűntek fel először; az öltözetük honnan származik; állományba vételkor hogyan osztják szét őket; odáikban milyen törvényeik és szabályaik vannak; kik az oda kethüdák és a bas odabasik; ki az odabasi és a vekilhardzs; mi az oka annak, hogy az apjuk halála után árván maradt kulogluknak három havonta tizenöt akcse zsoldot utalnak ki a janicsárok között; mi a napi fél akcse fod-
lahardzs; mi az, hogy egy-egy kile [lisztet] kapnak ellátmányként a fodla kátibtól; | 2a
milyen posztójuk van; mi a jaj- és jaka-hardzs; mi az oka annak, hogy három havonta másfél napi illetménnyel kevesebbet utalnak ki nekik; mi az útja-módja annak, hogy a janicsár bajtársak közül valaki az agának szolgáljon – azt beszéli el ebben a fejezetben.

Harmadik fejezet: milyen a janicsár agának szolgáló bajtársak előléptetési rendje; mekkora illetményt szoktak kapni a korudzsuk; milyen bajtársak lettek régebben korudzsuk; hány brokátöves kullukcsi áll az aga szolgálatában; hogy nevezik őket és milyen az előléptetési rendjük; milyen az előléptetési rendje azoknak a bajtársaknak, akik a hadjáraton szolgálatukat elvégezve vitézségről tettek tanúbizonyságot; mekkora illetményt kapnak, ha szpáhik lesznek, s melyik bölükbe szokták beosztani őket; hány akcsét tesz ki a tirkes bahájuk — ezt beszéli el.

Negyedik fejezet: mi az oka annak, hogy régebben a szekbán basik lettek az agák, s miért van harmincnégy bölükjük; hány bölükbasi van, s milyen az előléptetési rendjük; kik a kethüdáik és a kátibjaik, s milyen az előléptetési rendjük; kik a gyalogos szekbánok és a lovas szekbánok — ezt beszéli el.

2b | *Ötödik fejezet:* kinek az idejében szüntették meg, hogy a szekbán basik agák lehetnek, s kezdték a belső szolgálattevők közül kinevezni az agát; ki a szamszondzsi basi, a zagardzsi basi és a turnadzsi basi, és mekkora illetményt kapnak; kik a lovas zagardzsik és a gyalogos zagardzsik; ki a janicsárok kethüdája, a bas csausz és a kethüda jeri; ki a muhzir basi, a hászekik és a devedzsik, s milyen az előléptetési rendjük; kik a szolakok és a szolak basik; kik a kethüdáik, az odabasijaik, a müteferrikáik, a jajabasijaik, a bölükbasijaik és egyéb odzsak agáik — ezt beszéli el.

Hatodik fejezet: kik építették a janicsárok odáit, az Orta-mecsetet és ezt követően kik emeltek dzsámit; miért vannak új odák és régi odák; az aga bölüköket kik hozták létre; kik csináltattak kapukat az odákra, s illetéktelenek bejutásának megakadályozására kik neveztek ki kapudzsikat; kik építették a [janicsár] testület gyakorlóházát; miért visel a talimhánedzsi basi müdzsevveze turbánt, ha bölükbasi tisztet tölt
3a be; kik az odzsak agái | és jaja bégjei; ki az aga imámja és müezzinje, s kinek az idejében hozták létre e tisztségeket; kinek köszönhető, hogy a szolakok számát háromszázról négyszázra emelték fel — ezt beszéli el.

Hetedik fejezet: kik Isztambul agái, milyen az előléptetési rendjük és miből áll a szolgálatuk; miféle emberek azok, akik közül kikerül Rumélia és Anatólia agája; milyen az előléptetési rendje az adzsemik jajabasijainak és milyen szolgálatot végeznek; ki az adzsemi oglánok kethüdája; milyen az ascsi basijaik előléptetési rendje; kik a csauszaik — ezt beszéli el.

Nyolcadik fejezet: ki a janicsárok kátibja és miképpen szolgál; mi a járandósága és az illetménye; milyennek kell lennie annak a személynek, aki a janicsárok kátibja lesz; kik a ságirdjai és milyen az előléptetési rendjük; mi a járandóságuk és a szolgálatuk; milyen károkat és zavarokat okoznak; ki az aga diván kátibja és miből áll a szolgálata; kik az aga kapujának ságirdjai és milyen az előléptetési rendjük; kinek az idejében hozták létre beosztásukat; mi a hasznuk és a káruk, s miből áll a szolgálatuk; kik a mukábeledzsijeik, s miből áll a szolgálatuk, miféle összehasonlítást végeznek; ki a
3b szekbánok kátibja; ki az adzsemik kátibja | és miben áll a szolgálata; milyen egyéb kátibok vannak a testületben és miből áll a szolgálatuk — ezt beszéli el.

Kilencedik fejezet: azt beszéli el, hogy jelenleg a régi törvényeket nem tartják be, újításokat vezettek be, s miképpen lehetséges ezekben ismét könnyedén helyreállítani a korábbi rendet, s milyen módon kell ezért folyamodni.

Az adzsemi oglánok összegyűjtése és [szervezetük] megteremtése Gallipoliban tör-
tént, Gázi Murád szultán hán – legyen rajta Isten kegyelme és megbocsátása! – őfel-
ségének magasztos idejében. Akkoriban összegyűjtésük után két akcse [illetménnyel]
azonnal janicsárokká tették és hitharcba küldték őket. Ez az említett törvény Murád
szultán hán és Gázi Szülejmán pasa alkotása. Addig az időig ilyen módon jártak el.
Később, mikor a boldogult Gázi Murád hán őfelsége – legyen rajta Isten kegyelme és
megbocsátása! – a rossz erkölcsű Havaselve ellen indult, két hajót építtetett, hogy
Lapszekinél és Csardaknál átszállítsa az anatóliai sereget. Mivel kezelésükhöz ember-
re volt szükség, pijádékat és azabokat gyűjtöttek össze, | ám mikor a hajókat moz- 4a
gatni kellett, ezek egy rakás csőcseléknek bizonyultak; semmi jó nem származik tő-
lük, ugyanakkor két-két akcse zsoldot kell nekik adni, s így túl nagy a költség. S mi-
vel nem állandóan szolgáló kulok, a szolgálatot ujjhegyről végzik. A hadjáratok után
tartományaikba visszatérvén úton-útfélen zaklatják és háborgatják a ráját és a népet.
Ezért azt mondták: „mi lenne, ha ezt a szolgálatot külön kul végezné?" – s ekkor
[a padisah] hívatta Sahin pasát, az akkori nagyvezírt, Teke földjéről elhozatta Alaed-
din sejket, aki jövőbelátó és csodatévő képességéről volt híres, s velük, továbbá a je-
lenlévő hittudósokkal és kegyes férfiakkal tanácsot tartott. Úgy döntöttek, hogy
[az adzsemiket ezentúl] nem teszik azonnal janicsárrá, hanem egy-egy akcse [zsold-
dal] az említett hajókra rendelik szolgálatra őket, s akkor váljanak janicsárrá, miután
öt évet leszolgáltak ott. És ezeket adzsemi oglánoknak azért nevezik, mert a hitetle-
nek közül szedik össze őket, s még nem tudnak törökül, amikor egy-egy akcse
zsold[dal] kincstári és torba-szolgálatra rendelik őket. Mikor szükségessé vált, hogy a
janicsárokhoz hasonlóan ezek is egyenruhát öltsenek, | a szent felség sárga abaposz- 4b
tóból olyan fejfedőt készíttetett és adott rájuk, amilyent aznap éjjel nemes álmában
látott. S a nevezett szent kezében az említett fejfedőt a világnak menedékül szolgáló
padisah őfelsége és a nagyvezír őfelsége is látta álmában. Így hát ezt a viseletet elren-
delték az adzsemi oglánoknál. Elöljárónak nyolc adzsemi csorbadzsit neveztek ki, a
csorbadzsik fölé pedig egy agát. Ezt ma is Gallipoli agájának nevezik. Azokat a csor-
badzsikat ő irányítja. Huszonöt akcse illetményt kap. Haláláig a posztja másnak nem
adható. Ha meghal, a gallipoli jajabasi lép a helyébe, vagy a boldogságos udvar egyik
idős janicsár jajabasiját állítják oda. Nincs a törvényben, hogy máshonnan kerüljön
valaki [erre a posztra]. A jajabasik illetménye húsz-húsz akcse, s ezt Isztambulban
utalják ki. Egymást váltva egy-egy jajabasi eljön és mindnyájuk illetményét felveszi.
És amikor a padisah elrendeli a szolgálatba vételt, s szükségessé válik az adzsemik elő-
léptetése janicsárrá, ezek közül egyetlen fiú sem léphet állományba addig, míg nem
kapott tezkerét Gallipoli agájától. | Ugyanez a helyzet, ha egyik odából a másikba 5a
kerül át. Az adzsemi oglánok egységei között egy sincs, amelyik régebbi volna a
gallipoli testületnél. Ez kezdetben összesen négyszáz főből állt. Mostanság száz fővel
megszaporodott. És ezek a törvények mind érvényüket vesztették. A magasztos Isten
itt is, ott is adjon jobb belátást a tiszteknek.

Majd ezután, mikor Konstantinápoly meghódítója, az elhunyt és megboldogult
Mehmed szultán hán – legyen rajta Isten kegyelme és megbocsátása! – őfelsége a „jó
föld" szent Korán-versében[o] szereplő országot meghódította, katonákra volt szükség.
Így a Gallipoliban lévő adzsemi oglánokhoz hasonlóan ide is mintegy háromezer ad-
zsemi oglánt rendelt, s harmincegy odát csináltatott nekik. Föléjük egy idős janicsár
jajabasit Isztambul agájának nevezett ki, akit azért neveztek Isztambul agájának, mert
az ottani adzsemik agája lett. A Gallipoliban tartózkodó adzsemik agáját pedig Galli-
poli agájának hívták. [Isztambul agája] számára napi negyven akcse illetményt állapí-
tottak meg. Egy odát külön is alája rendeltek, amit első aga bölüknek neveztek.
5b Mivel mostanság az aga bölükben nagy a legénység létszáma, | kilenc bölüköt csinál-
tak belőle. A másodiktól a harmincadikig huszonkilenc csorbadzsit neveztek ki [az
odák élére]. A harmincegyediket megtették az adzsemik kátibjának. A jajabasiknak
tizennyolc-tizennyolc, az adzsemik kátibjának ugyancsak tizennyolc akcse illetményt
állapítottak meg. S mindegyiknek a gondjára bíztak egy vagy két hajót, hogy Üsz-
küdárból és Dilből szállítsák át a katonákat, utóbb meg, mikor felépült a Régi szeráj,
s a szultáni palotának tüzifára volt szüksége, annak céljaira; jégszállító csónakokat is
adtak nekik, hogy Burszából jeget hordjanak. Így minden csorbadzsira egy-két hajót
bíztak, hogy saját legénységükkel használják. És lassanként a palotakertekben és má-
sutt is kezdtek létrejönni az adzsemik alakulatai. A magasztos Allah segedelmével
ezekről is beszélünk majd a maguk helyén.

Ahogy Murád szultán hán idejében megszüntették azt a gyakorlatot, hogy az ösz-
szeszedett adzsemiket két akcse illetménnyel azonnal janicsárnak sorozták, s ehe-
lyett egy akcséval adzsemi oglánná tették, úgy esett meg Mehmed szultán hánnak,
Isztambul meghódítójának idejében, hogy az egy akcsét is eltörölték és [a gyerme-
6a keket] kezdték törökökhöz kiadni. Ennek oka | az volt, hogy midőn [a padisah] bol-
dogságosan meghódította Isztambult, s az Egri-kapu közelében a legyőzött uralkodó
palotájába szállva az Aja Szófia dzsámi harangjait leromboltatta és helyettük mináré-
ket építtetett, a pénteki istentiszteletre méltóztatott indulni. Amikor visszaindult a
palotába és a janicsár bajtársak felsorakoztak a világnak menedékül szolgáló padisah
őfelségének üdvözlésére, a világnak menedékül szolgáló padisah őfelsége jobbra és
balra fordulva köszöntötte őket, mire az egyik közülük így felelt: „béke veled Meh-
med basa." Amint a palota kapujához ért, a padisah hívatta az akkori nagyvezírt,
Mahmud pasát, s így fordult hozzá: „lala, miért fogadták úgy a köszöntésemet, hogy
'béke veled Mehmed basa'? Miféle köszöntés ez?" Erre Mahmud pasa részletesen el-
beszélte, hogy ezek hitetlenekből lettek muszlimokká, hogy tanulatlanok, s ezek
között a basa szó nagy tiszteletet fejez ki. A világnak menedékül szolgáló padisah
őfelsége ezt mondta: „igazat beszélsz, de hogyan lehet, hogy ennyire nem tudnak
törökül? Mi lenne, ha ezeket mindjárt az összegyűjtésük után törökök mellé adnánk,
6b ahol megtanulnának törökül, | s azután a zsoldosok közé írva állományba vennénk
őket, s úgy küldenénk a győzedelmes hadjáratokra?" [Ezt a javaslatot] megtanács-
kozták az akkori hittudósokkal, kegyes férfiakkal és a testület öregjeivel, s két idős
jajabasi közül az egyiket Rumélia, a másikat Anatólia agájává tették. Megállapítot-
tak számukra tizenöt-tizenöt akcse zsoldot. Később, mivel az elhunyt és megbol-
dogult Murád szultán hán idejében nem voltak [közvetlen] beosztottaik, s a tizen-
öt akcse kevésnek bizonyult, az odzsak agái a maguk hatáskörében harminc akcsét

[o] Korán, 34, 15

állapították meg nekik. Ma is harminc akcse [az illetményük]. A janicsár bajtársak kö-
zül két kátibot adtak melléjük, s tíz-tíz akcsében állapították meg az illetményüket.
Mikor Rumélia és Anatólia agája a divánba megy, müdzsevveze turbánt ölt. Kátibjaik
nem vesznek részt a divánban, kivéve, ha az aga hivatalánál a fiúkat szemlézik vagy
csütörtöki napon az aga divánt tart. Müdzsevveze turbánnal a fejükön a lépcső tövé-
ben állnak a szekbánok kátibja alatt. Az anatóliai kátib a ruméliai kátib fölött áll. Ha
a kátibokat | előléptetik, az adzsemi csorbadzsi rangot kapják. 7a

A Ruméliából összegyűjtött fiúkat egy-egy aranyért eladják anatóliai törököknek.
Így, mivel a törökök pénzért vették azt a fiút, nem mondhatja nekik, hogy „én a szul-
tán szolgája vagyok, neked nem szolgálok". S mivel a tenger túlsó partjára kerülnek,
nem tudnak megszökni. Törvénybe hozták, hogy négy-öt évig a törököknek szolgál-
nak, s miután megtanultak törökül és hozzászoktak a fáradalmakhoz, a zsoldosok kö-
zé írják őket. Mivel a ruméliai gyerekeket Anatóliába adják el, ezért Anatólia agája
magasabb rangú Rumélia agájánál. Mivel ezek a helyek egymással szemben vannak,
Anatólia agájából Isztambul agája, Rumélia [agájából] Anatólia agája lesz. Ily módon
állapították meg a törvényeket. Hogy jelenleg az előbbiek szerint mi a helyzet ezek-
nek a ságirdjaival és szemléjével, azt alább Isten segedelmével részletesen elbeszéljük
majd.

A gyermekek összegyűjtésére vonatkozó törvény a Hadzsi Bektas-i Veli — szentelje
meg őt Allah! — őfelségének ivadékai közül való Timurtas apó és a Mevlána őfelségé-
nek nemzetségéből származó Emirsah efendi közreműködésével, valamint a Bektas
pasa nevű eszes vezír tanácsára | született meg. Isten segedelmével ezt is részletesen el- 7b
beszéljük majd a második fejezetben, mikor a janicsár bajtársak dolgairól lesz szó.

Mikor első ízben szükségessé vált gyermekek összegyűjtése, a vilájetek kádijai vé-
gezték el. De egyikük vétkesnek bizonyult, ezért elvették tőlük ezt a feladatot és a vi-
lájetek bégjeire bízták. Hosszú ideig ők végezték, ám az elhunyt és megboldogult Sze-
lim szultán hán idejében az ő bűneikre is fény derült. Ekkor, Szülejmán szultán hán ide-
jében, parancsba adták, hogy az odzsak agái gyűjtsék össze a gyermekeket, mivel ezek
a testület törvényeit és szabályait nagyon jól ismerik, s ha kiderül a vétkük, nem hi-
vatkozhatnak arra, hogy akaratlanul hibáztak. És attól fogva ők végzik a begyűjtést.
Az odzsak agáira vonatkozó törvény a következő: először a szolak basikat bízzák meg
[a gyermekek begyűjtésével]; ha elvállalják, adják nekik a megbízatást. Ha azt felel-
nék: „öregek vagyunk, nincs erőnk a kivonulásra", akkor [sorjában] a zagardzsi ba-
sinak, a szamszondzsi basinak, a turnadzsi basinak, a hászekiknek, a zenberekcsi basi-
nak és a devedzsiknek adjanak megbízatást. Vagy idős jajabasiknak. De | nem törvény 8a
szerint való, hogy bölükbasikkal végeztessék a gyermekek begyűjtését. Az ő [tisztsé-
güket] ugyanis csak később hozták létre, s ugyanakkor az illetményük épp úgy tíz ak-
cse, mint a legénységé. Ugyancsak nem törvény szerint való, hogy a szekbánok bölük-
basijaira bízzák a begyűjtést. Szintén nem törvény szerint való, hogy az agák közül a
kethüda bég, a bas csausz, a kethüda jeri, a muhzir aga és a talimhánedzsi basi kapjon
megbízatást a begyűjtésre. A nevezettek ugyanis a testület szolgái. Viszont szokás
volt, hogy a szekbán basiknak adták ki a deftereket és ők gyűjtötték be a [gyermeke-
ket], mivel előléptetési rendjük szerint bégek lesznek, s lófarkas zászló, dob és hadi-
jelvény birtokosaivá válnak. [Másfelől] az is oka annak, hogy a szekbán basik ilyen

feladatot láttak el, hogy kezdetben belőlük lettek a janicsár agák. Emiatt kapják a
bég rangot. Ennek köszönhető tehát, hogy ők is végeznek begyűjtést.

A gulámok begyűjtésére kiadott nemes parancsot nem szabad a tartományi bégek-
hez és kádikhoz intézni, hogy ne fordulhassanak hozzájuk közbenjárásért, amikor az
odaérkező [megbízott] a pendzsik kulok közül egy szép fiúcskát vagy egy előkelő fiát
választja ki és el akarja vinni. Ha a nemes parancsban ekkora jogkört biztosítanak, ak-
8b kor a gulámok összegyűjtését igazságos és hívő emberekre kell bízni, | hogy ne tegyék
azt, ami nekik tetszik. A nemes parancsban lefektetett törvények és szabályok min-
denekelőtt a következők: erősen óvakodjanak attól, hogy török gyerekeket szedje-
nek össze. S ha azon a tájon olyan hitetlen gyermek fordulna közbenjárásért, aki tud
törökül, ne vigyék el. Ha ugyanis nem arról a vidékről való, ahonnan a többi gyerme-
ket összeszedték, akkor nem szégyelli magát előttük, ha a hadjáraton megfut a harc-
ból, s nem gondol arra, hogy miképpen néz a többiek szemébe. A háborúban az ilyen,
más helyről származó csőcselék népség szokott megfutni. A török gyermekeket azért
hasznos mellőzni, mert többségük könyörtelen, vallása és hite csekély. Ha az uralko-
dó szolgái közé kerül, a szülőföldjén lakó összes rokona és hozzátartozója szintén az
uralkodó szolgájának mondja magát, a ráját és a népet zaklatja és háborgatja, tizedeit
és egyéb adóit nem szolgáltatja be. Azonkívül beöltöznek janicsárnak, s annak a vi-
déknek a szandzsákbégjei, alajbégjei és tartományi vajdái valódi kapukulunak vélik, s
nem képesek megfékezni és megrendszabályozni őket. Mivel vidéken ismeretlenek
9a azok, akik nem az uralkodó szolgái, nem lehet eljárni velük szemben. | S mikor jelen-
tést tesznek róluk a boldogságos udvarba, az zavarokhoz, lázadáshoz és a dzselálik
megjelenéséhez vezet. A hitetlenek gyermekeinek összegyűjtése azért hasznos, mert
amint áttérnek az iszlámra, vallási buzgalom jelentkezik náluk, rokonaik és hozzátar-
tozóik ellenségévé válnak. Mikor a győzelmes határvidékeken szembekerülnek az el-
lenséggel, mindegyik vitézségről és bátorságról tesz tanúságot. Ezenkívül bármilyen
nagy hatalomra is jutnak ők maguk, akár a janicsár kethüda [posztra], minthogy a ro-
konaik és a hozzátartozóik hitetlenek, nem képesek elérni, hogy ne szedjék be tőlük
a dzsizjét. Ezért tették törvénybe, hogy a hitetlenek gyermekeit kell összeszedni.

Mikor szükségessé válik hitetlen gyermekek összegyűjtése, az előkelők fiait vigyék
el. És papok és jó származású hitetlenek fiait vegyék el. Akinek két fia van, attól
egyet vegyenek, kettőt egyszerre ne. Amelyik formásabb, azt vigyék. Akinek egy fia
van, attól ne vegyék el, nehogy a falu szpáhiját a tized ügyében sérelem érje azáltal,
hogy az apának nem lesz segítsége telkének megműveléséhez. Árva gyermeket ne vi-
9b gyenek el, mivel mohó és neveletlen. A falusi | elöljárók fiait ne vigyék el, mivel azok
a falu népének aljához tartoznak. Fiaik is hitványak. A gulyások és pásztorok fiait ne
vigyék el, mert a hegyekben nőttek fel és neveletlenek. Kivéve, ha valamelyik előkelő
fia volna, aki félelmében pásztorgyermeknek öltözött. Ilyenkor kérdezzék ki, nézzék
meg a lakhelyét, s a törvénynek megfelelően írják be a defterbe. Ótvaros gyereket ne
vigyenek el; fecsegő és bőbeszédű lesz. Ne vigyenek el olyan gyereket, aki kancsal;
irigy és önfejű lesz. Olyan fiút, akinek látszólag még nem serkent ki a szakálla, de va-
lójában természettől szőrtelen, ne vigyenek el; bajkeverő és gonosztevő válik belőle, s
ezenkívül az ellenség szemében is hitványnak tűnik fel. Ne vigyenek el olyan fiút, aki
természettől olyan, mintha körülmetélték volna, mert a szemle idején felmerül a két-
ség, nem török gyermek-e, ha egyszer [úgy néz ki, mint egy] körülmetélt. Miatta ne

vetődjön gyanú árnyéka a többiekre. Törökül tudó fiút ne vigyenek el. Nős fiút ak-
kor se vigyenek el, ha hitetlen, mert már kinyílott a szeme. És aki házas, az nem lehet
a padisah kulja. Iparos családból való fiút ne vigyenek el, mert a kézműves nem vállal-
ja zsoldért a fáradalmakat, s otthagyja a szolgálatot. Ez az oka annak, hogy [a szol-
gálatot ma] nem látják el. Ne vigyék el azt, aki megjárta Isztambult, majd onnan visz-
szatért a lakhelyére, [mert] nincs szégyenérzete. | Túl magas termetű fiút ne vigye- 10a
nek el; ostoba lesz. Ám ha fölöttébb jóképű, tegyenek kivételt, s az ellenség ijesztésé-
re vigyék el padisahi szolaknak. Nagyon alacsony termetű fiút ne vigyenek el; bajke-
verő lesz. A fentebb leírt módon közepes termetű fiúkat szedjenek össze.

Az összegyűjtés végett ehhez hasonló gondos igyekezettel nemes parancsok írassa-
nak, hogy a janicsárok testületébe kívűlről ne kerülhessen be senki, s így a világ rend-
jét ne érje sérelem. A janicsárok testülete az említett módon rendezett testület volt,
de [mára] a meglévő törvényeinek és szabályainak egy ezrede sem maradt érvényben.
Igy aztán a törvényeket nem hajtják végre úgy, mint régen, s bárhová mennek, a szol-
gálatot nem végzik el.

Mikor az említett szabályoknak megfelelően gyermekeket gyűjtenek össze, ne
szedjenek hilat-illetéket abból a faluból, ahonnan fiúkat visznek el. S ha szednek is,
ne vegyenek el többet kétszáz-kétszáz akcsénál. Korábban ugyanis száz akcsét szok-
tak szedni. Mivel mostanában aba-illetéket is szednek, háromszáz-háromszáz akcsét
hajtanak be. Ezért szednek ma háromszáz akcsét. Óvakodni kell attól, hogy többet
vessenek ki annál, mint ahány személy van. | Az [összegyűjtöttek] létszáma szerint 10b
kell beszedni. Ugyanis először hasított újjú abaposztó felsődolmányt kapnak, amit
pirosra festenek; azt a dományt pedig, amit alája vesznek, sárgára festik, s ezek-
nek festési és varrási költsége van. Ez mind benne van abban a háromszáz akcsében.
A szegényeket nem szabad többel megterhelni.

És ezeket az összeszedett fiúcskákat pendzsik oglánoknak hívják. A pendzsik og-
lán elnevezés oka a következő: mikor időszerűvé vált a pijáde katonaság megszünte-
tése, telkeket osztottak ki nekik. Midőn szükségessé vált, hogy [helyettük] fiúkat
szedjenek össze a hitetlenek között, a hitetlenek tartományai közül először Biledzsik
vidékére rendeltek el beütést. Bektas pasa, a Hadzsi Bektas ivadékai közül való Ti-
murtas apó és a Mevlána utódai közül való Emirsah efendi tanácsára a kézre került
gulámok ötödrészét lefoglalták a kincstár számára, és ily módon háromszáz fiút vet-
tek lajstromba. Az [említettek] közreműködésével kitalálták a janicsár egyenruhát és
rájuk adták. És új seregnek (*jeni cseri*) nevezték el őket. Isten segedelmével a maga
helyén el fogjuk beszélni. És ezért nevezik őket pendzsik kulnak. | Azután a ráják 11a
közül szedték össze őket.

Mikor a nevezett pendzsik oglánokat összegyűjtik, kétszáz fős nyájakat (*szürü*)
alakítanak ki belőlük. Felírják, hogy a nyájat melyik kádiságban állították össze. Ezt,
továbbá a fiúk személyleírását, kádijaik, falvaik, apjuk és anyjuk nevét, a fiúk saját
nevét, hitetlen és muszlim nevét, megkülönböztető jegyeiket, a nyáj kialakításának
helyét, a szürüdzsü basijaikat, a bölüköt, amelybe beosztották őket, mind defterbe
írják, az agáik meg lepecsételik. Ha van egy megbízható öreg bajtárs, aki korábban
odabasi volt, vagy ha a kethüda bégnek, a bas csausznak vagy más odzsak agának van
egy bajtársa, akkor azt kell kinevezni szürüdzsü basinak, és azokat a fiúkat őmellé
kell adni. A janicsár agáknak becsületes és hívő embereket kell kiküldeniük a devsir-

me lebonyolítására. Mikor átadják nekik a deftereket, a csorbadzsiktól ne szedjenek pénzt, nehogy a csorbadzsik azt mondva: „mi ezt a parancsot és ezt a deftert háromnégy jük akcséért vettük", több janicsárt vegyenek maguk mellé, s mindegyiktől
11b három-négy ezer akcsét elszedve minden nyáj mellé harminc-negyven janicsárt | állítsanak, azok meg azt mondva: „pénzt adtunk", úton-útfélen a ráját és a népet sanyargassák. És mert sokan vannak, ne szedjenek több élelmezési illetéket. Ne szálljanak meg minden útba eső faluban, s Isten őrizz, hogy a környékbeli falvakat megrohanják és élelmezési pénzt szedjenek. Az útjukba eső falvaktól ne követeljenek juhot és bárányt. Ha tehát a csorbadzsik nem fizetnek pénzt, az elhozandó nyáj mellé kevés embert állítanak. És jó magaviseletű bajtársakat állítanak, hogy a fiúkat kioktatva ne hagyják zülleni és dorbézolni őket. Jól tudják, hogy amennyiben az úton erőszakoskodnak, akkor timárra vagy várkatonai szolgálatra menesztik őket, ezért tartózkodnak tőle, s a nyájat rendben az udvarba hozzák. Rumélia és Anatólia agái a kátibjaikkal együtt kijönnek, s a fiúkat a janicsár aga színe előtt egyenként megszemlélik. Az adzsemikhez nyolc akcse [illetménnyel] egy orvost osztottak be, s [az ő közreműködésével] megvizsgálják a fiúk szeméremhelyét, nehogy körülmetélt legyen közöttük. A szép és formás gyerekeket a szultáni palotához, az erőseket a palotakertekhez irányítják. Ott is úgy szolgálnak, mintha törököknél lennének, s azután a bosztandzsi basi feljegyzése alapján a zsoldosok közé írják őket. A maga helyén még szó lesz róla.
12a la. | A többit az agák törököknek adják el, s évente egyszer összegyűjtik a szemlepénzt. A maga helyén fogunk róla beszélni.

Miközben fentebb a fiúk összegyűjtésére kiadott nemes parancs megtiltotta, hogy hitetlen gyermekeken kívül mást összeszedjenek, a Bosznia területéről begyűjtött fiúk mindnyáján muszlimtól való muszlimok, s nincs a törvényben, hogy őket elvigyék. Azonkívül legnagyobb részük a szultáni palotába és az uralkodó magánkertjébe kerül. Ennek és a nevezett nép oly nagy tekintélyének oka a következő. Abban az időben, mikor Konstantinápoly meghódítója, Mehmed szultán hán őfelsége Bosznia ellen fordult győzelmes hadseregével, a világnak menedékül szolgáló padisah őfelségének erejét és hatalmát megismerve annak az országnak minden rájája és népe elébe jött és nagyúri kengyeléhez dörzsölte arcát. Egyöntetűen felvették az igaz hitet. A padisah, látva megtérésüket, tudta, hogy ez nem közönséges nép, s mert az iszlám szentségével lettek megtisztelve, így szólt hozzájuk: „mondjátok, mit kívántok ezért?" Mivel azt
12b kérték, hogy országukban is gyűjtsenek össze fiúkat, kérelmüket | elfogadta, s törvénybe tette, hogy közülük is vigyenek el gyermekeket. Akár körülmetéltek, akár nem, összegyűjtik őket. A törvény nem írja elő ellenőrzésüket. De óvatosságból, nehogy valaki más népből közéjük keveredjen, szemléljék meg őket. Valójában szigorúan meg kell vizsgálni a tőlük érkező nyájat, nehogy bárki a törökök közül megvesztegetés révén közéjük vegyüljön. A Boszniába érkező csorbadzsiknak, és mindenkinek, aki ott devsirmével foglalkozik, becsületesnek kell lennie. Az a nép ugyanis muszlim, ezért máshonnan könnyen közéjük kerülhetnek emberek. S akiket eddig ebből a népből elvittek, azok többsége – akár a palotába, akár a palotakertekbe, akár egyéb helyre került – jól bevált, magas tisztségekbe jutott, eszesnek és okosnak bizonyult. Emiatt ezeket a szultáni palotába és a palotakertekbe irányítják, s nem adják el törököknek.

A trapezunti hitetlenek gyermekeit nem szabad begyűjteni. Régen megszüntették
már [náluk a devsirmét]. Összegyűjtésük nem törvény szerint való. Mellőzésük oka a
következő: e népcsoport gonoszsága minden határon túl van, azonkívül | egyetlen kö- 13a
zülük származó záim és szpáhi sem mutatott vitézséget és bátorságot az eddigi had-
járatokon. Csak álnokságra és gonoszságra tellett tőlük. Ezért Konstantinápoly meg-
hódítójának, Mehmed szultán hán őfelségének idejétől a két szent város elfoglalójá-
nak, Szelim szultán hánnak idejéig e népből nem vittek el fiúkat. Abban az időben,
amikor Szelim szultán hán őfelsége még trónörökös volt és Trapezunt vidékére érke-
zett, a terület népe nemes lábaporához dörzsölte az arcát, s olyan nagy szolgálatokat
tett neki, hogy amikor a dicsőséges trónra ült, s ezek nagyon kérték és esdekeltek,
hogy tőlük is szedjenek fiúkat, ez a kérelmük a világnak menedékül szolgáló padisah
őfelségének nemes szívéhez utat talált. Miután elfoglalta a dicsőséges trónt, boldogsá-
gosan a gonosz kizilbas ellen fordult, s a mondott Iszmail sah megszámlálhatatlan se-
regét szétszórta; ezután Egyiptom ellen fordult és elindult, hogy a két szent várost is
birtokába vegye. Mikor bizonyossá lett, hogy a hadjáraton kell telelni, az iszlám sere-
get már amúgy is elhagyta az ereje az éhségtől és a drágaságtól; különösen a janicsár
bajtársak szenvedtek sokat e bajoktól és [a rengeteg] gyaloglástól. | Mivel a többi ka- 13b
tonának nem volt elég bátorsága ahhoz, hogy panaszkodjon, a janicsárokat tüzelték
fel és küldték a világ padisahjának ég-övezte sátorához azzal, hogy ne kelljen ott te-
lelniük. Akkor néhány illetlen szót szóltak: „azért hoztál ide bennünket, hogy elpusz-
títs? Mi itt nem telelünk!" Erre a világnak menedékül szolgáló padisah őfelsége harag-
ra gerjedt és így válaszolt: „én megyek; aki akar, jöjjön, aki nem akar, menjen a dol-
gára, de az többé nem az én szolgám!" Ekkor a janicsár bajtársak megbánták az ellen-
séges szavakat és bocsánatot kértek. A világnak menedékül szolgáló padisah őfelsége
azonban erősen szenvedett attól, hogy legkiválóbb udvari katonái ilyen tettet követ-
tek el. Mikor aztán a hódítások és a foglalások után visszatért a boldogságos udvarba,
elhatározta, hogy összes defterüket elégeti és leöleti őket. Tanácskozásra hívta a hit-
tudósokat és a kegyes férfiakat. Ők azonban így nyilatkoztak: „padisahunk, ezek
igencsak nélkülözhetetlen szolgák; nem kellene ennyit törődni a bűnükkel. Ugyanak-
kor számosan vannak, nem lehet megölni őket, mert az lázadáshoz vezet. Kérd ki tő-
lük a főkolomposokat, | s maguk fogják kiadni. Ha ezek összefognak, a dolog nehéz 14a
lesz". A padisah erre megkérdezte: „van-e mód arra, hogy az egységüket megtörjük?"
Az akkori öregek a következő megoldást javasolták: „a trapezunti nép gonosz és két-
színű banda. Azonkívül Karamán lakossága szintén állhatatlan népség, fogadalmait
megszegi. A törvény nem írja elő, hogy ezeknél gyermekeket gyűjtsenek össze. Paran-
csold meg, hogy szedjenek össze néhány fiút náluk, és helyezzék az itteniek közé. Ha
csak egy is közéjük kerül amazokból, már nem gyűlhetnek össze négyen-öten egy he-
lyen, s nem fognak egymásra hallgatva egy követ fújni és összejátszani. Ez a megoldás
útja, ezt kell követni. És így majd nem tudnak bajt keverni és lázadozni". A világnak
menedékül szolgáló padisah őfelségének tetszett ez a tanács. A janicsároktól kiköve-
telte a zavargás okozóit és megbüntette őket. Aztán eszébe jutott a trapezuntiakkal
kötött egyezsége, és parancsba adta, hogy [onnan is] gyűjtsenek össze fiúkat. | Ekkor 14b
történt, hogy a korabeli nagyvezír, Piri pasa kihallgatásra jelentkezett. Elfoglalta he-
lyét, hogy a dolgokról beszámoljon, és a világnak menedékül szolgáló padisah őfelsége
trónjának lábát csókkal illetve sorára várt. A világnak menedékül szolgáló padisah

őfelsége kegyesen e szavakkal fogadta: „mit kívánsz, lala?" Erre beszélni kezdett: „parancs jött ki arra nézve, hogy Trapezunt vidékéről fiúkat gyűjtsenek össze. A rendelkezés joga padisahomé. De azok ott közönséges gonosztevők. Ha a közülük begyűjtötteket a testülethez vezényli, talán megakadályozzák és besúgják a janicsárok szövetkezését és lázadását. De műveletlenek és zabolátlanok, ezért a többiek szemét is felnyitják,és a maguk képére formálják őket. Ezenkívül ebből a népségből hiányzik a vitézség és a bátorság. Márpedig ezek a padisah személyes szolgái!" A padisah ezzel nem értett egyet és haragosan így válaszolt: „ki merne az én időmben gonoszságot elkövetni és törvénytelen dolgot cselekedni? Minden zsoldosztáskor fogom ás átnézem egy-egy defterüket. Titkon megfigyeltetem a helyzetüket. Nekem egyezségem van ve-
15a lük. A padisahokat kötelezi az adott szavuk. | Könnyű arra választ adni, ha gonoszságot követnének el!" [A nagyvezír] megint a földre vetette magát és úgy kérlelte: „ne tedd padisahom! A korábbi padisahok se csináltak ilyet. Ellentétes a törvénnyel!" Az uralkodó most már teljesen feldühödve ezt mondta: „csak nem te tanítod nekem a törvényt!"– s az éppen keze ügyében lévő felséges íjával többször úgy a nagyvezír fejére ütött, hogy felhasadt. Ekkor kínok közepette eltávozott és kiment, s abban az évben Trapezuntból és Karamánból hétszáz-nyolcszáz fiút gyűjtöttek össze. [Szelim szultán] felséges idejében ezek olyan rendesen és szerényen viselkedtek, hogy azt elmondani nem lehet. Később aztán, mikor visszatértek a törököktől és bekerültek a janicsárok közé, ismertté vált a jellemük és a bajkeverésük. Szelim szultán hán kezdetben csak magából a trapezunti náhijéből szedetett össze fiúkat, a lázok vidékéről nem. Később a fortélyt és az álnokságot már nem a trapezuntiak nevéhez társították, hanem kezdték a lázok nevéhez kapcsolni. Attól az időtől a világ szultánjának, Ah-
15b med szultán hán őfelségének felséges apja, a megboldogult | Mehmed szultán hán idejéig közöttük is gyűjtöttek fiúkat, de aztán parancsot adtak ki ennek megszüntetésére, mert minden határon túlment a gazságuk és a gonosztevésük. Valóban csak kárt okoz az összegyűjtésük; sokkal jobb, ha nem viszik el őket. A törvény nem engedi meg, hogy Belgrádon túl a magyar és a horvát végeken fiúkat szedjenek. Mert a magyar és a horvát, még ha áttér is, nem lesz muszlim. Amint alkalmat talál, megint elhagyja az igaz hitet és megszökik. Szintén nem írja elő a törvény, hogy a Karamántól Erzurumig terjedő területen fiúkat szedjenek, mivel az ott lakók türkménekkel, grúzokkal és kurdokkal keveredtek. Ezért nem gyűjtik őket. A fiúk begyűjtésekor a törvény szerint kell eljárni, s nem szabad a törvénnyel ellentétesen cselekedni.

Mikor összeállítják a nyájat, óvatosságból maguk a csorbadzsik vizsgálják át. Mert amikor az aga hivatalánál egy orvos jön az adzsemi oglánokhoz a szeméremhelyük ellenőrzésére, akkor ott az aga színe előtt megszemlélik őket, s ha nem találnak köztük olyat, aki a törvény szerint nem való oda, s mindent rendben találnak, akkor a formásabbakat a szultáni palotához, a nagyobbakat és izmosabbakat a palotakertekhez
16a irányítják. Ott | több évig tanulnak és szolgálnak, majd zsoldosnak írják őket. A többit Rumélia és Anatólia agája eladja a törököknek. Minden fiúért egy aranyat kérnek. Ez a törvény. De most három gurusra ment fel. Sőt, annyiért adják őket, amennyiért csak tudják. A fiúkért kapott pénzt Rumélia és Anatólia agája és a kátibjaik egymás között osztják el, mert legénységük és bölükjeik nincsenek. Ráadásul a zsoldjuk is kevés. Ezért tették törvénybe. És ha az említett nyájak ellenőrzése közben olyan fiút

találnának, aki a törvény szerint nem lehetne ott, akkor az ilyen nyájat mindenestől
a tophánéba és a dzsebehánéba irányítják. Nem tartják méltónak arra, hogy adzsemi
oglán váljék belőlük. Mert ez a testület nem hasonlít más testületre. Olyan szolgák
ezek, akikre a világnak menedékül szolgáló padisah őfelségének lesz szüksége. Ezért
[a fentiekhez hasonlóak] nem kerülhetnek be a testületbe. A világ rendjét ne érje sé-
relem azzal, hogy hanyagságot követnek el és csőcselék keveredik az iszlám sereg kö-
zé. Mikor a nyáj megérkezik, [számolják meg,] hány fiú van és hány betegedett meg
és maradt el útközben. Ha meghalt valamelyik, töröljék ki a defterből. Ahány beteg | 16b
van, mind vegyék lajstromba, s mikor meggyógyultak, az aga színe előtt szemléljék
meg őket. Ugyanis néhány személytől betegség címén pénzt fogadnak el, s hogy elke-
rüljék a szemlét, betegként hátra állítják őket. Közben múlik az idő, és nem szemlé-
lik meg őket. A személyleírása meg szerepel a defterben. Később, az összeírás idején
pedig már nem vizsgálják meg. Ilyen módon kerül a defterbe külső ember. Azzal,
hogy efféle apró fortélyokhoz folyamodtak, mindenütt szétzüllesztették a rendet. A
devsirme útján érkező fiúk ellenőrzésére nagy gondot kell fordítani.

Abban az időben, mikor Pertev pasa volt a janicsár aga, egy nyáj érkezett Albániá-
ból. Miközben az aga hivatalánál folyt a szemle, ő maga a lépcső tetejéről figyelte
őket. Feltűnt neki egy fiú, aki az őt vizsgáló orvossal mit sem törődve megvakarta a
szeméremhelyét. Pertev pasa mindjárt rájött, hogy ez a fiú árva, nem kapott apai ne-
velést. Odahívta és kikérdezte. Kiderült, hogy valóban úgy van. Abból a nyájból min-
den fiút a tophánéba irányítottak, egyet sem vettek fel [az adzsemik testületébe]. Te-
hát egy gyanús akadt közöttük, ezért [az egészet] méltatlannak ítélték arra, hogy a
testületbe | kerüljön. A fiúkat begyűjtő csorbadzsit meg harminc akcse napi illet- 17a
ménnyel Modon [várának] parancsnokává tették. A vele lévő kátibokat és szürüdzsü-
ket timárokra ültették, hogy másoknak is példát statuáljanak.

A janicsár agának tehát eszesnek kell lennie. Szívvel-lélekkel szolgálja az állam ér-
dekeit. Mikor a gulámok összegyűjtése befejeződött, az aga részéről becsületes embe-
reket kell kiküldeni azokra a vidékekre, ahol devsirmét végeztek, s ha a csorbadzsik
vagy a velük lévő kátibok és kethüdák visszaéléseket követtek el, el kell járni velük
szemben. S ha nem erőszakoskodtak és a törvény szerint jártak el, akkor meg kell ju-
talmazni őket. A kátibok jövedelme onnan származik, hogy falvanként [— aszerint,
hogy mekkora —] tíz-húsz akcse tezkere-pénzt szednek. Az a bajtárs pedig, aki a ket-
hüdájuk, négy-öt akcsét szed be. A velük lévő szürüdzsük [járandósága] a kul-pénz,
amit a falvaktól hajtanak be azok nagysága szerint, amikor odamennek a fiúkért. A
törvény nem engedi meg, hogy ezenkívül még valamit szedjenek. Mikor befejezték a
fiúk begyűjtését és megérkeztek velük, mindegyiknek az ismertetőjegyét, a hitetlen
nevét, a saját nevét, az apja nevét, az anyja nevét, a faluja, a kádisága | és a szandzsák- 17b
ja nevét, a szürüdzsük és a szürüdzsü basik nevét jegyezzék be defterbe és azt őrizzék
maguknál. Az agák ezt az eskál-deftert a saját pecsétjük alatt tartják. Mikor eljön az
ideje, hogy zsoldosnak írják őket, e defter alapján megszemlélik őket, s amelyiknek
egyezik a személyleírása, azt felveszik a zsoldosok közé. Amelyiknek ismertetőjegyei
nem egyeznek, arról tudják, hogy nincs folytatás. Elűzik. Ezt a deftert ana-defternek
is nevezik. Nagy rendben kell tartani. Abba többé már senkit sem lehet bejegyezni. A
törvény nem engedi meg, hogy bárkit átvezessenek abba a defterbe, még akkor sem,
ha [új] devsirmére kerülne sor.

Rumélia és Anatólia agái a nekik átadott fiúkat eladják törököknek. De danismendeknek és kádiknak ne adják el őket, mert azoknak nincs földjük, ahol szolgálnának és hozzászoknának a fáradalmakhoz. Isztambuli népeknek se adják el őket. Ha városban tartózkodnak, kinyílik a szemük és a nehézségeket sem tűrik. A törvény tiltja, hogy kézműveseknek adják el őket. Aki az uralkodó kulja, az iparos nem lehet. Mert ha mestersége van, három-négy akcséért nem megy el a háborúba. Otthon foglalkozik a dolgával, s ez az oka annak, hogy a szolgálatot nem látják el.

18a Tehát | miután a fiúkat törököknek eladták, évente egyszer embert küldenek hozzájuk. Két főt Ruméliába, két főt Anatóliába kineveztek kethüdának, hogy minden fő után nyolcvan akcse joklama-pénzt szedjenek be. A hagyományos adók alól mentességet élveznek. Odamennek és a töröktől beszedik az ellenőrzésért járó pénzt. Rumélia és Anatólia agáinak Isztambulban egyéb adzsemi oglán kethüdái is vannak. Ezek tíz-tizenöt fő kíséretében körbejárnak, és elfogják a töröktől elszökő fiúkat. Sőt, el is szokták adni őket.

Hét-nyolc év leteltével Rumélia agájának és Anatólia agájának feljegyzése alapján a fiúkat egy akcse illetménnyel zsoldosnak írják. Ez a törvény. Ettől eltérni ellentétes a törvénnyel. Ám a későbbiekben a törvényre annyira nem voltak tekintettel, hogy anélkül, hogy megvizsgálták volna, rossz származású-e vagy sem, mindenféle hitetlen gyermeket, vagy közbenjárásra vagy megvesztegetést elfogadva, s nem nézve, török gyerek-e, apját-anyját valamelyik hitetlen névvel szerepeltetve, aga csirakjává tettek. Minden janicsár aga hivatalviselése idején egy csirak-deftert állítottak össze, s csirakok
18b felvételével a deftereket megtöltötték. | Mióta az aga csirakjai vannak, azóta ez [az intézmény] a legfőbb oka annak, hogy a janicsárok testületébe törökök bekerülnek. Ez vezetett oda, hogy a devsirme gyakorlata felbomlott és már nincs rá szükség. Az aga csirakjai pedig mind törökök. Mindenekelőtt ezt az újítást kell megszüntetni. Ennek bevezetése és a töröknek a testületbe való behatolása miatt ugyanis sehol nem lehet sikereket remélni. De ha a csirak [intézményét] felszámolják, s azután a devsirmét a törvények szerint úgy folytatják, ahogy korábban, akkor bizonyos, hogy mindenütt hódítás és győzelem lesz a jutalom. Tehát a törvény nem engedi meg, hogy a devsirméből származó fiúkon és a kuloglukon kívül bárki adzsemi oglán lehessen.

Ha ennek megfelelően, úgy mint régen, parancsba adják, hogy fiúkat írjanak össze, akkor az összeírást megejtve adják át őket Isztambul agájának. Ő pedig vigye el őket az adzsemi oglánok odáiba, amelyek – mint majd a maga helyén szó lesz róla – Mehmed szultán hán idejében épültek. Ott az adzsemik kátibjával együtt adja át és ossza be őket a harmincegy odába, majd vigye őket a diván kátibjához, hogy a beosztás sze-
19a rint egy feljegyzést készítsen; erre az aga üsse rá a pecsétjét, | és küldjék át a janicsárok kátibjának. Ő pedig mindezt foglalja defterbe. Ez a törvény. Egy-egy akcse illetménnyel írják be őket. Ezt nevezik torba [-szolgálatnak], és ezt az írást torba jaziszinak.

A janicsárok fiait kuloglunak hívják. Hogy melyikük alkalmas a szolgálatra, azt olyan idős bajtársaktól kérdezik meg, akiket abból az odából hívatnak, ahol az apjuk szolgál. Mikor eljön az ideje, hogy egy akcse zsolddal [az adzsemik közé] írják őket, torba [-szolgálat]ra vagy Gallipoliba vezénylik őket. Ez a régi törvény. A később létrehozott alakulatokat [ugyanis] a Galata szerájhoz, az Ibrahim pasa szeráj és a Régi sze-

ráj testületeihez és a szekbánok sütödéjéhez irányítják. Ez a törvény. Nem törvény szerint való ugyanis, hogy a kuloglukat a bosztánhoz adják. Oda a devsirméből származókat viszik. Mikor szükségessé válik, hogy devsirme-fiúkat küldjenek a bosztánba, megszemlélik az ismertetőjegyeiket, s a bosztandzsi basi annyi fiút oszt szét saját belátása szerint vagy a szultáni magánkertbe két akcséval, vagy a többi bosztánba másfél akcséval, amennyit a szultáni parancsban előírtak. [Erről feljegyzést készít], lepecsételi és átküldi a diván kátibjának. Ő a pecsétes írást továbbítja a janicsárok kátibjának, aki mindezt átvezeti egy defterbe, s eszerint utalják ki a zsoldjukat. | Ez a tör- 19b
vény.

Az adzsemi oglánok csorbadzsijainak és odáinak száma harminc. Ezeket dzsemáatnak hívják. Isztambul agájának odáját aga bölüknek nevezik. Ezeket az odákat Mehmed szultán hán, Isztambul meghódítója építtette, hogy mindenféle szolgálatra készen álljanak. Az itt élő fiúk élelmezését a szultáni palotából biztosítják. Mecsetet építettek számukra, és hét akcse illetménnyel müezzint és nyolc akcse illetménnyel imámot neveztek ki. Szelim szultán hán idejében fürdőt építettek nekik. Törvényt hoztak, hogy a tüzifa biztosítására a kincstári hajók után nyolc-nyolc akcsét fizessenek. Amikor a fürdőbe mennek, szedjenek tőlük fél akcsét a borbélynak, fél akcsét a fürdő költségeire. Törvénybe tették, hogy a kintről bejövő emberektől egy-egy akcsét kérjenek.

Minden odában egy-egy régebbi fiút kineveztek bölükbasinak. Isztambul agájának odája eredetileg egy bölükből állt. Később kilenc bölüköt csináltak belőle, s minden bölük élére egy-egy bölükbasit állítottak. E kilenc bölükben a bas bölükbasi egyben a helyettes ascsi basi tisztséget is betölti. Ez a bölükbasik elöljárója. Olyanféle sapkát | *(kecse)* visel, mint a janicsárok. De a fejre való része nem hímzett, hanem papír- 20a
ból van és nincs rajta díszítés. A szegélye nemezből készül. És az összes bölükbasi ilyent hord. Ascsi basi kettő van. Az egyik a helyettes. Ők az elöljárói a bölükbasiknak és az adzsemi oglánoknak. Amikor a helyettes rangban előlép, ascsi basi lesz belőle. Az ascsi basi előléptetéskor csausz lesz, a csausz pedig [Isztambul] agájának kethüdája. Illetményük hat-hét akcse. Mindnyájan az adzsemi oglánok közül kerülnek ki. Az aga kethüdája tizennégy akcse illetménnyel lovas szekbáni rangot kap. Szolgálatuk abból áll, hogy a bölükbasikkal együtt őrjáratot tartanak. Ha olyan zsoldot húzó adzsemi oglánra bukkannak, aki valamelyik előkelőnél szolgál, azt megfogják, visszahozzák a kaszárnyába és átadják a csorbadzsijának. Ha az uralkodó őfelsége, vagy a janicsár aga és a vezírek építkezésbe fognának, adzsemi oglánokat visznek munkára. A szökés megelőzésére megfigyelés alatt tartják őket.

Az adzsemik odái két sorban helyezkednek el. Az egyiket a kethüda sora, a másikat a csausz sora | névvel illetik. A kethüda során található a kilenc aga bölük, s 20b
ugyanitt van a kethüda odája. A csausz odája szintén ezen a soron áll, mivel neki nincsenek külön odái. Az aga bölükökben az idősebb bölükbasikból lesz csausz, ascsi basi és kethüda. Elöljárójuk a kethüda, mindnyájuknak ő parancsol. Sorakozás idején [Isztambul] agája előtt áll. A harminc odából tizenöt ezen a soron, tizenöt a csausz során található, s az agának is van egy odája. Az odák kapujának nyitására és zárására két régi adzsemi oglánt kineveztek kapudzsinak, hogy ne engedjenek be illetékteleneket és szemmel tartsák az eltávozókat. Ezek janicsárrá lépnek elő. A vétkes adzsemi oglá-

nokat az aga kethüdája veri meg. Ez a törvény. Az odákban építettek egy fogdát; a nagy bűnt elkövetőket oda zárják be, s amilyen ítélet születik, azt végrehajtják. Mivel az odákban odabasi és vekilhardzs nincs, az aga kethüdája csukja le őket és ő intézkedik. De a kisebb vétket elkövetőket a bölükbasi rendszabályozza meg. Ám a saját
21a döntése alapján nem verheti meg, csak a kethüda engedélyével, mivel | a kethüda felel meg a [janicsárok] bas odabasijának. Az ascsi és a csausz pedig olyanféle, mint a [janicsároknál] a vekilhardzs. Az adzsemi oglánok senkitől sem félnek úgy, mint ezektől.

Ezeknek az adzsemi oglánoknak a szolgálata abból áll, hogy a padisah és az aga által folytatott építkezéseken követ és földet hordanak és fát szállítanak. Az erősebbek vállukra vetett rudakon hordják a követ, a földet és a fát.

Szülejmán szultán hán idejében nagyapám, Szakka Mahmud tizennégy évig töltötte be Isztambul agájának tisztét. Akkoriban négy ezer adzsemi oglán volt, hetvenkét teher- és tüzifaszállító hajóval dolgoztak. A fiúk és a testület tökéletesen működött. Most ezeket a munkákat nem végzik el. Azoknak, akik nem adzsemi oglánok, de annak adják ki magukat s úgy járnak-kelnek, levágják a gallérját és elűzik. A töröknél kintlévő fiúkat nem fogják meg. Így hát az aga kethüdája és az adzsemik csausza a zsoldos [adzsemik]en kívül mást nem tartóztat fel. Mostanában arra sem képesek, hogy ellássák fával a szultáni konyhát. Ha tüzifára van szükség, Isztambul agája a kincstár javára leméreti [és lefoglalja] annak a kereskedőhajónak a rakományát, amit éppen talál, és azt mondva: „az árát majd megadom, jöjjön ki ma vagy holnap", számos sze-
21b rencsétlent megrövidít, | a tüzifa ára meg nála marad. Ennek folytán a nép nem képes tüzifához jutni, mert [a kerekedők] félnek Isztambul agájától és nem mernek fát hozni. A padisahtól átveszik a pénzt a fára, a szegényeknek meg nem adják oda. A sok kincstári hajó költségét is megkapják a padisahtól, és a szolgálatra nem képesek embert találni. E hajók [ellátására] Galatában egy Kalafat jeri néven ismert helyen raktárt állítottak fel. Felszerelés és szerszám, vas és tömítőeszköz, mind megtalálható ott. Ennek a raktárnak az élén biztosként egy csorbadzsi áll, s van egy írnok. Mindent, ami ki és bemegy, felírnak. Most abban a raktárban a szél fütyül.

Azokat a kuloglukat, akiket apjuk odáiban megszemléltek, s ezt követően hajószolgálatra vagy torba[-szolgálatra] alkalmasnak találtak, a zsoldosok közé kell írni. De a törvény nem teszi lehetővé, hogy alkalmatlanokat írjanak össze. Utóbb, Mehmed szultán hán idejében a megboldogult szultán olyan törvényt hozott, hogy a hitharcban elesett janicsár bajtársak kiskorú fiainak ellátmányként a szekbánok sütödéjéből három havonta két és fél kile lisztet és szintén három havonta a janicsárok
22a között tizenöt akcse árvasági | illetményt kell kiutalni. Azt is törvénybe foglalta, hogy az adzsemi oglánokhoz hasonlóan nekik is adjanak évente egy öltözetre való posztót. De az ő posztójuk hat-hat rőf *(endáze)*. Pamutszövetet és bélésszövetet is a meghatározott módon [kapnak]. A hat rőfnyi *(arsun)* posztót mirahorinak, a hét rőfős posztót pedig jágmurluknak nevezik. Ezeket a posztókat eredetileg a janicsárok kapták. Ennek oka az, ami a Koszovón vértanúságot szenvedett megboldogult Gázi Murád hán idejében történt. Isten segedelmével majd részletesen beszélünk róla, amikor a janicsárok dolgairól lesz szó. Azt is az elhunyt és megboldogult Mehmed szultán hán, Konstantinápoly meghódítója rendelte el, hogy az adzsemik posztót kapja-

nak. Odánként húsz-húsz jágmurlukot állapítottak meg nekik. Törvénybe foglalták, hogy az idősebb, szolgálatban álló fiúknak jágmurlukot, a többieknek meg ent kell adni.

Mint ahogy már fentebb elmondtuk, az árván maradt kiskorú kuloglukat írják be a nánhorák defterébe olyan feltételekkel, hogy három havonta két és fél kile liszt vagy harmincöt akcse liszt-költség, továbbá három havonta a janicsárok között tizenöt akcse [illetmény] jár nekik. | Az árváknak ezzel kell beérni. Amikor alkalmassá vál- 22b
nak a szolgálatra, zsoldosnak írják őket, s a helyükre más kis árvákat vesznek fel, mert nekik is szükségük van fodlára. A törvény nem engedi meg, hogy a fodla-juttatást túlságosan megnöveljék. Annak oka, hogy kezdetben nem osztottak fodlát, a következő. A janicsárok házasodását eredetileg törvény tiltotta. Csupán a csorbadzsik házasodtak, meg az öregebbek közül az erősen rokkantak. De nem házasodhattak anélkül, hogy a padisahnak jelentették volna. Az odákat azért építették, mert a janicsárság nőtlenséggel járt együtt. Ezért akkoriban még kevés kuloglu volt. Emiatt a nánhora [intézménye] nem régi, utóbb vezették be. Ezt az ellátmányt azoknak a kiskorú nánhoráknak kell adni, akik árván maradtak. Manapság azonban olyanok kapják, akiknek él az apjuk és erejük teljében vannak. Az odabasik és a kátibok őket veszik fel a megüresedő helyekre, úgyhogy az árvák támasz nélkül maradtak. Ezért is kell figyelmeztetni őket, és az árvákon kívül senki másnak nem szabad [ellátmányt] biztosítani. Kivétel csak az, akinek nagyon szegény az apja. A fodla kátib tisztét betöltő személyek óvakodjanak attól, hogy miközben a liszt-költséget száz akcséval veszik fel a kincstártól, harmincöt akcséval | adják ki, a maradékot pedig maguknál tart- 23a
sák. Az uralkodó őfelségétől a lisztet is meg a költséget is hiánytalanul kell felvenni és hiánytalanul kell kiadni, hogy az árvák megélhessenek belőle.

Mostanában azonban az adzsemi oglánok többsége — akár kuloglu, akár a szpáhi-gyermek nevű újítás révén került be — nagyon kicsi. Gyümölcsárulással foglalkoznak. Az apja által követett útra egyik se lép, élelmiszerkereskedéssel, borbélysággal és más szakmákkal foglalkoznak, a zsoldjukról lemondanak, és nem végzik el a szolgálatot. Mikor szükségessé válik a devsirméből származó, törököktől visszatérő fiúk zsoldra írása, akkor az anatóliaiak Anatólia agájának feljegyzése alapján jönnek, és a feljegyzésbe az *an t* [Anatóliából] jelet írják be; ha Ruméliából valók, akkor az *an m* [Ruméliából] jelet teszik oda. Így néznek ki a jeleik. Ezen a módon számos hadjáratban becsülettel helytálltak és az említett törvényt végrehajtották.

Mikor Murád szultán hán őfelsége trónra ült, a trónörökös körülmetélése alkalmával rendezett nagyúri ünnepség idején néhány hitetlen gyermek érkezett és áttért az iszlám hitre. Az iszlám dicsőségére felajánlották nekik, hogy az uralkodó szolgálatában fegyverkovácsi és tüzéri állást adnak [jutalmul]. | Ők azonban nem fogadták el, 23b
hanem azt a kegyet kérték, hogy egy-egy akcséval adzsemi oglánnak sorozzák őket, vagy pedig a devsirme-gyerekekhez és a töröknél lévő fiúkhoz hasonlóan vegyék fel a személyleírásukat, és jegyezzék be az ana-defterbe. [Az uralkodó] erre hívatta *Maktul Ferhád* pasát, az akkori janicsár agát, és megparancsolta, hogy írják be őket a defterbe. Az aga így válaszolt: „padisahom, ellenkezik a törvénnyel, hogy ezeket bejegyezzük az eskál-defterbe, mert a devsirme [-rendszer] felbomlását okozná. Amennyiben kívülről bejut valaki [a testületbe], mások is követik a példáját. A most muszlimmá lett hitetlenek rossz származásúak és hitványak. Többségük árván nőtt fel és nem

kapott nevelést; többségük iparosok közül való, és már nagyon tapasztalt. Edirnei, burszai és isztambuli hitetlenek gyermekeit tilos felvenni, mert városi gyerekek. Ha a padisah nemes parancsot ad arra, hogy ezen az úton bekerüljenek a testületbe, mindenki, aki teheti, törvényellenes eszközökkel próbál bejutni a testületbe. A világ rendjének mindez kárt okoz". Ám ekkor Ferhád pasának a padisahot körülvevő ellen-
24a ségei ezt mondták: „azért beszél így, hogy fiúkat gyűjtsenek össze és csorbadzsikat | küldjenek ki, s így beszedhesse a járandóságát. Különös, hogy egy csorbadzsi által elhozott gyerek megfelelő, de a világnak menedékül szolgáló padisah által összeszedett fiúk nem tetszenek". A világ padisahja nagy haragra gerjedt, s megparancsolta, hogy a [vitatott fiúkat] írják be [a defterbe]. De Ferhád pasa újrakezdte: „padisahom, nem egyezem bele, hogy ez a dolog az én időmben megtörténjen". A padisah ekkor úgy feldühödött, hogy Ferhád pasát nyomban elcsapta az agaságból és a Juszuf pasa nevű szolgáját ültette a helyébe. Azután kijelölt egy udvari orvost, továbbá egy agát felügyelőnek, egy kátibot pedig arra utasított, hogy felvegye a [fiúk] személyleírását.

Határozottan törvényellenes volt, hogy mindenkit, aki csak jött, elkezdtek összegyűjteni. Ezenkívül számos török gyerek, muszlimtól való muszlim érkezett, s úgy ment az orvos elé, hogy a nadrágtartó zsinegjére húsz-harminc aranyat erősített; az orvos a zsineg végét levágta és kijelentette: „muszlimmá lett", az aranyat meg elvette és besöpörte, s apját-anyját hitetlen néven íratta be. Így jegyezték be az eskál-defterbe. Hogy az uralkodó szolgái lehessenek, sokan a próféta ivadékai közül is — Isten őrizzen tőle! — értelmetlen neveket mondtak be apjuk-anyjuk valódi neve helyett. Amint a sáppénzszedők rájöttek, hogy ezeket is összegyűjtik és bejegyzik az adzsemi
24b oglánok defterébe, | szabaddá vált az út előttük, s mind a mai napig elkövetik [ezeket a visszaéléseket].

Ezután a régi törvénnyel nem törődtek. Mivel mindenféle rossz származású hitetlent muszlimmá tettek úgy, hogy az aga színe előtt a testület népéből valaki kijelentette: „ő az én rokonom", s az aga csirakjai külön defterbe kerültek, végül nem volt többé szükség gyermekek összegyűjtésére. Most azonban, dicsőség az Istennek, kitiltották az aga csirakja néven összeszedett fiúkat, deftereiket tűzre dobták, és boldogságos padisahunk idejében ez az újítás megszűnt.

Tehát az említett torba [-szolgálatban] a csorbadzsik legénységét különböző helyekre rendelték szolgálatra. Szolgálhatnak hajón, az odákban, a vezírek palotájában, vagy az agának, a janicsár kátibnak és a janicsár kethüdának a hajóján. A többiek pedig, a kicsik és a rokkantak, az illetményüket veszik fel. A törvényben meghatározott személyeken kívül más valaki mellé fiút adni törvénytelen. Az a néhány fiú, aki a pasák udvarában és műhelyeiben dolgozó kézművesek mellett tartózkodik, nem egyetlen odából való. Illetményüket egy-egy ember gyűjti össze és [viszi el nekik]. Ezek-
25a től kell megkérdezni, | hogy meghalt-e valaki közülük. Az aga hajóján szolgálók halottait attól a fiútól kérdezzék, aki az illetményüket felveszi. Hogy valaki ott van-e a szolgálatban, azt az odun kátibtól és [a hajók] mutemedjeitől kérdezzék meg. Ha a fiúk a hajókon szolgálnak, és nincs felmentésük bizonyos munkák alól, akkor jól bánjanak velük. A fiúk többségének van felmentése. Ha a közülük elhunytak helyére [az elöljáró illetéktelen] embert állít, büntetésül vezényeljék át egy kilenc ezer akcse értékű szolgálati birtokra. Aki egy elhunyt helyét eladja, azt meg kell keresni és el kell járni vele szemben. Az aga műhelyében meghalt [fiúkról] a mestereiktől érdeklődje-

nek. A csorbadzsiknál megmaradt legénységet pedig tőlük maguktól kérdezzék meg. Egyszóval, fiút ne vegyenek állományba anélkül, hogy az aga színe előtt megjelenne. A legtöbb [illetéktelent] ugyanis az elhaltak helyére írják be az adzsemik között. De ha az aga színe elé kerül, és azt állítja magáról, hogy kuloglu, akkor megkérdezik az apja odáját, [s így ellenőrzik]. Különben nem léphet be. Ha azt állítja, hogy devsirméből származik, akkor utánanéznek a személyleírásának. Ha nem egyezik, akkor még egy elhunyt helyére sem léphet be.

Mikor az adzsemi oglánoknak zsoldot osztanak, az adzsemi oglánok terén | felso- 25b
rakoznak. Az összes csorbadzsi kecsét vesz fel és így vonul ki. Isztambul agája müdzsevveze turbánt ölt. Az elsőtől a harmincegyedik [odáig] kiosztják a zsoldot. Az adzsemik kátibja bejegyzi, hogy ki vette át. Először a hajókon szolgáló fiúk veszik fel, majd a többiek következnek, s legvégül a kicsinyek. Régen az adzsemi oglánok között nem voltak kicsinyek és kulogluk, mivel akkoriban a janicsárok nőtlenek maradtak, nem házasodtak. Később, Szelim szultán hánnak, Szülejmán szultán hán fiának idejében a rokkantak kérelmet nyújtottak be a padisahnak, és házasodni kezdtek. Mikor eljött az ideje, hogy fiaikat az adzsemik közé vegyék, erre nem kerülhetett sor, ha nem voltak alkalmasak hajószolgálatra. Ma minden kuloglu vagy kicsi, vagy elszegődött [az előkelőkhöz]. A hajók és az alakulótér pedig üresen maradt. Az alakulótér turbánosokkal telt meg, pedig a törvény nem engedi meg, hogy turbánnal menjenek oda. A sorakozó három napig tart. A zsold legnagyobb részét ekkor veszik fel. A maradékról a [csorbadzsik] az adzsemik kátibjával egyetértésben intézkednek: bejegyzik a kifizetést (*reszid*) [és felveszik a hiányzók nevére].

A harmincegy csorbadzsi [egységén] kívül az ekmekcsi basi [vezetésével] egy további [adzsemi] bölüköt állítottak fel a szekbánoknál. Ötven-hatvan adzsemi | oglán 26a
tartozik hozzá. Az ekmekcsi basi tizennégy akcse zsoldot kap. Előléptetéskor janicsár jajabasi lesz belőle. De amíg ez nem következik be, mást nem lehet a helyére állítani. Manapság mégis évente egyszer-kétszer cserélik őket. Az adzsemik csorbadzsijainak nincs joguk fél akcsés zsoldemelést *(mukarrer)* adni. Kivéve akkor, ha a hajókon szolgálók zsoldjának felemelése válik szükségessé; ekkor az agának jelentik és kiutalnak fél akcsét. A csorbadzsik ugyanakkor szétoszthatják az elhalt fiúk után megmaradó zsoldemeléseket, a janicsárrá előlépettekét viszont nem. Az utóbbiakat [az uralkodó] jótéteménye fejében vissza kell fizetni.

Jelenleg mindezt figyelmen kívül hagyják. Zsoldemelést ad az efendi, az adzsemik kátibja, a mukábeledzsi és a ságirdok. Megvesztegetéssel és kérelmezéssel hat vagy hét akcsényi zsoldra tesznek szert. A törvény nem engedi meg, hogy az adzsemik között ilyen magas illetmények legyenek. Tilos meghaladniuk a kettőt, két és felet, mert akkor túl magas zsolddal lépnek a janicsárok közé. Aki az adzsemik között sok zsoldot kapott, annak a janicsárok között nincs szüksége emelésre, s arra, hogy elvégezze a szolgálatot az odában. Amint oda kerül, rögtön megpróbál felmentéseket szerezni. Tehát az adzsemik között határozottan tilos emeléseket osztogatni. Olyan újítás ez, amit meg kell tiltani. | A szekbánok sütödéjénél is ugyanez a helyzet. Végül is a sütö- 26b
déből minden állományba vételkor két-három fiút léptetnek a janicsárok közé. Többet nem. Ezek közül a régebbieket halifének nevezik. A zsoldja rendszerint hét akcse. Az alája beosztottakat hamurkárnak hívják, az utánuk következőket meg szimit-

csinek. Némelyiknek öt, másoknak négy akcse járandósága van. Bárki lép a helyükre, megkapja elődjének zsoldemelését – akár meghalt, akár janicsár lett belőle. Ez a törvény.

Ebben a sütödében a szekbánok számára sütött fodlához napjában negyven kile liszt fogy el. A nevezett sütöde felállítását Mehmed szultán hán őfelsége rendelte el az agarak és a vadászkutyák ellátására, mivel nagyon kedvelte a vadászatot. Mindez tehát értük van, továbbá a lovas és a gyalogos szekbánokért és zagardzsikért. A kátiboknak is szoktak [fodlát] osztani. Ez a törvény. A fodlához szükséges liszt felvételezésére és az érte járó pénz befizetésére egy kátibot jelöltek ki, akit fodla kátibnak neveztek el. Amikor előléptetik, janicsár kátib lesz belőle. Rendszerint a szpáhik közül választják ki. A maga helyén majd részletesen szólunk róla. Ezenkívül van még
[26c] egy kisebbik fodla kátib. Ez minden reggel | szétosztja a kiadott fodlát a nála lévő defter alapján. Tizenkét pár fodla és évi negyven cseki tüzifa jár neki, amit a kincstártól utalnak ki. A nagyobbik [fodla] kátib járandósága negyven pár fodla és kétszáz cseki tüzifa. Az ekmekcsi basi tizenkét pár fodlát és száz cseki tüzifát kap. A lovas zagardzsiknak három pár, a lovas szekbánoknak három pár, a szekbán basinak negyven pár fodla jár. A zagardzsi basi huszonöt pár, a szekszondzsi basi [szintén] huszonöt pár fodlát kap. A hászekik három pár, a szekbánok kátibja öt pár, a kethüda jeri öt pár, a csauszaik egy pár fodlában részesülnek. A szekbánok ortáinak és agaraiknak száztizenhét pár fodlát, a szekbánok bölükbasijainak ötvenöt pár fodlát juttatnak. A janicsár kátibnak negyven pár fodla jár. A zagardzsik ortáinak és vadászkutyáiknak hetven pár fodlát osztanak ki. Az odun kethüdáknak nyolc pár, a zagardzsik kátibjá-
[26d] nak két pár, a szekszondzsik | ortáinak és kutyáiknak negyvenhat pár fodlát adnak. Az odák kethüdáinak négy pár, a turnadzsi basinak kilenc pár, az ortáinak pedig tizenöt pár fodlát állapítottak meg. A bas hászekinek nyolc pár, az ortáinak huszonöt pár fodlát rendeltek. A rangban utána következő hászekinek hét pár, az ortáinak húsz pár fodla jár. Az utána következő hászekinek hét pár, az ortáinak tizenöt pár fodlát osztanak ki.

Annak oka, hogy a fentebb említett turnadzsik ortái a hátul álló hászekikkel azonos mennyiségű fodlát kapnak, a következő. A turnadzsik alakulata nem régi. A legalacsonyabb rangú hászekik közül váltak ki. Még ennek előtte az egyik agaruk Mehmed szultán hán jelenlétében elfogott egy darut. A világnak menedékül szolgáló padisah őfelsége [ezért az illető hászekik] csorbadzsijának a turnadzsi basi címet adta és rangban a bas hászekik fölé helyezte. Fodla-ellátmányát egy párral, zsoldját egy akcséval felemelte, s mivel a hatvannyolcadik oda volt az övé, azt a turnadzsik odájává tette. De az ortáik fodla-ellátmányát nem emelte fel, hanem azt mondta: „legyen
27a elég, hogy egy kethüda odájából aga odája lett". | Így történt. Isten segedelmével alább is fogunk róla beszélni. A hászekik szintén agarakat tartanak. Ez a törvény. Ezért van, hogy az odáiknak annyi fodlát adnak, amennyit a szekbánoknak és a zagardzsiknak.

A devedzsiknek nem jár fodla. Csupán a második odához tartozó devedzsik kapnak két pár fodlát. Ebben az odában agarakat nevelnek. Nekik is Mehmed szultán kegyeskedett két pár fodlát rendelni, mivel az odabasijuk agara utolérte és elfogta azt a nyulat, amelyik már csaknem elmenekült az uralkodó elől. Törvény írja elő, hogy ez az oda agarakat neveljen. A többi devedzsire nem vonatkozik.

A kethüda bégnek negyven pár fodla jár. A muhzir agának hét pár, a bas csausznak tíz pár, a kethüda jerinek tíz pár fodlát osztanak ki. Mivel a muhzir aga a vezírtől [is] kap ellátmányt, három pár fodlával kevesebbet utalnak ki neki. Az orta csausznak négy pár, a kücsük csausznak három pár, a zenberekcsi basinak két pár, az aga imámjának tíz pár, az aga udvarában szolgáló bas ságirdnak hét pár fodlát | adnak. A többi 27b
öt ságirdnak egyenként három-négy pár fodlát juttatnak. Az efendi hivatalában a bas ságirdnak nyolc pár fodlája van. A többi hat embernek egyenként három-négy pár fodlát adnak. Összesen húsz pár fodlát kapnak. Az Orta-dzsámi hátibja hét pár, az imám négy pár fodlára tarthat igényt, míg a kenyereket leszámoló megbízott öt pár fodlát kap. Anatólia agájának nyolc pár, Rumélia agájának hét pár fodla jár.

Az említett agák és odák fodla-ellátmányát törvény írja elő. De mostanában rajtuk kívül is számos helyre adnak fodlát, ami ellentétes a törvénnyel, mert kárt okoz a kincstárnak. Meg kell tiltani.

A kulogluk közül az árvák szintén ebből a sütödéből kapják a lisztet. A kátibtól feljegyzést kapnak és elviszik a raktároshoz, aki a feljegyzés alapján kiadja a lisztet. Ehhez a sütödéhez egy raktárost és egy mérlegkezelőt is kirendeltek. Tizenegy és fél pár fodla jár nekik. A sütödénél dolgozó | fiúkat az ekmekcsi basi irányítja. Ő veszi 28a
fel az illetményüket, és senki más nem avatkozhat a dolgába. Tizennégy akcse zsoldot kap. Időről-időre fel kell szólítani, hogy adjon számot a legénységéből elhunytakról.

Megint mások a Régi szerájban tartózkodó teberdárok és ascsik bölükjei. Kethüdáik és kátibjaik vannak. A teberdárok kethüdája előléptetéskor rendszerint csasnigir lesz, a kátibok pedig szpáhivá lépnek elő. Ennélfogva az illetményük, bár adzsemik, nyolc-nyolc akcsét tesz ki. Az ascsik kátibjai és vezetői szintén nyolc akcséval szolgálnak, mivel belőlük nem lesz janicsár. Ezek [az adzsemik] nagyon sokan vannak és magas zsoldot húznak. Az adzsemik között nincs senki, aki náluk többet kapna, mert a kátiboknak és a mukábeledzsiknek bort küldenek és azok [cserébe] felemelték a zsoldjukat. Az elhunytakról ezeket is meg kell kérdezni.

A Galata szerájban állomásozó teberdárok, ascsik és csamasir[dzsik] egyszerre kapják a zsoldjukat. Ezek létszáma újabban nem túl magas, harminc-negyven körül van. A bölükbasijaik igen nagy zsoldot kapnak. A halottakkal őket is el | kell számoltatni. 28b

Az Ibrahim pasa szerájában tartózkodó teberdárok és csamasir[dzsik] létszáma szintén harminc-negyven fő. A kincstári kaszabok ugyancsak harminc-negyvenen vannak. Náluk is érdeklődni kell a halottakról. Az iszpanakdzsik és a kincstári jogurdzsik létszáma harminc-negyven fő, és ugyanennyi kincstári tavukcsi és haszirdzsi van. Tőlük is meg kell kérdezni a halottakat. A hozzájuk hasonló padisahi testületeket el kell számoltatni a halottakkal.

Mikor a fent említett módon [adzsemiket] vesznek fel a janicsárok testületébe, vizsgálják meg és úgy léptessék őket a janicsárok közé. Óvakodjanak attól, hogy bárkit kerülő úton vegyenek állományba; pénzért ne bocsássák áruba az elhaltak helyét. Aki [így] lép a halott helyébe, annak se a neve, se a személyleírása nem egyezik, s nem érez bátorságot ahhoz, hogy az aga színe előtt megjelenjen, mert „az áruló gyáva". Ezeknek a törvényeknek a betartására tehát az agáknak kell ügyelniük, mert annak, aki a muszlim közvagyonból zsoldot húz, rátermettnek és jogosultnak kell lennie arra. El kell végeznie a szolgálatot, hogy az illetmény, amit kap, valóban megil-

29a lesse. Az efféle | dolgok többségére manapság nincsenek tekintettel. Ezért zavarodott össze a helyzet.

Az eddigieken kívül a szultáni magánkert[ben van] a legrégebbi [adzsemi osztag]. Összesen egy bölükből áll. Ezt csak így nevezik: bölük. A többi kerben [lévő osztagokat] dzsemáatnak hívják. Közülük a legkorábbi a büjükdere-kerti. Akiket a szultáni magánkertbe osztanak be, azok elsőre két akcse illetményt kapnak. A külső kertekbe vezényelt adzsemiket egy és fél akcséval írják össze. Az üszküdáriak és a kule-kertiek azonban két akcséval dolgoznak. Ennek az az oka, hogy ezeket kisebb szultáni magánkerteknek tekintik; az uralkodó őfelségének régtől fogva lovai vannak bennük. A lovak gondozására az udvari magánkertből járnak át fiúk.

Annak oka, hogy a kule-kertbeliek illetménye két akcse, a következő. Mikor a megboldogult Szülejmán szultán hán őfelsége még trónörökös volt, [apja, Szelim szultán] dühében megparancsolta a bosztandzsi basinak, hogy pusztítsa el a herceget. A bosztandzsi basi azonban okos és bölcs ember volt, s előre tudta, hogy mi lesz a dolog vége. Ezért bosztandzsi fejfedőben titokban a Kule-kertbe vitte a herceget és elrejtette. Mikor a padisah érdeklődött, hogy mit végzett, így felelt: „padisahom
29b egészséges legyen, [minden rendben van]". Közben telt az idő, s a boldogságos | padisah őfelsége a haragjában elkövetett tettét megbánta. Ekkor a bosztandzsi basi elvezette a padisahot az említett kertbe, s a herceget – aki még mindig bosztandzsi fejfedőt viselt – felszólította, hogy illesse csókkal az uralkodó kezét. [Minden kiderült], s a padisah nagy örömében díszköpenyt adományozott a nevezett agának, és nagy becsben tartotta. Mikor aztán a trónörökösből uralkodó lett, az említett kertben lévő fiúk zsoldját fél akcséval felemelte. Ez hát az oka. Ma is így van. Mikor szükségessé válik a zsoldjuk megemelése, nem lehet végrehajtani anélkül, hogy a bosztandzsi basi [is] parancsot adna rá. Ahhoz is a bosztandzsi basi engedélye kell, hogy a szolgálatból távol maradó, elszökött vagy eltűnt adzsemikre [vonatkozó bejegyzéseket] helyesbítsék, vagy a bosztánból torba-, és torbából bosztán-szolgálatra helyezzenek át valakit. Ez a törvény. A törvény nem engedi meg, hogy [a bosztandzsi basi engedélye nélkül] bárkit közülük a janicsárok állományába vegyenek.

A megboldogult Bajezid szultán rendelte el, hogy ezek [is] kapjanak posztót. Minden törvényük olyan, mint az adzsemi oglánoké. Minden kertben van egy hodzsa, aki három akcse illetményben részesül. A törvény nem teszi lehetővé, hogy többet kapjon, idővel ugyanis mülázim lesz. Ez a törvény. A zsoldot az összes kertbe a janicsá-
30a rok kátibja hozza el | és osztja szét.

Az edirnei kertben lévő [adzsemik] testülete is régi. Külön agája van, aki negyven akcse zsoldot kap. Kezdettől fogva ennyi jár neki. A testület néhány bölükből és dzsemáatból áll. Ezeknek is külön mestereik vannak, [mint] a csömlek köjü-belieknek. Mindnyájuknak Edirne agája parancsol. Az edirnei bosztandzsi basi az itteni [isztambuli] bosztandzsi basi parancsnoksága alá tartozik. Zsoldjuk felvételére egy bölükbasi jön át onnan és elviszi. Egyúttal bejelenti az elszökött és meghalt adzsemiket, és kihúzza őket [a defterből]. Ha emelést kapnak, bejegyzi, fogja a zsoldot és elmegy. Ha szükségessé válik felemelni a bosztánbeli mesterek zsoldját, a saját agáik adják meg nekik. Senki más nem adhat nekik, kivéve, ha az agáiktól erre [engedélyt] kérnek. De az agák sem utalhatják ki anélkül, hogy az uralkodónak jelentenék. Mikor szükségessé válik, hogy bosztánbéli fiúkat vegyenek a janicsárok közé, akárhány-

ról legyen szó, addig nem történhet meg, míg a bosztandzsi basi nem ad rá engedélyt. Ő állítja ki a feljegyzést, amit elvisz a kátibnak. Annak alapján egyenként megszemlélik, majd ide [Iszambulba] küldik őket. Az ottani lajstromból meg kihúzzák a nevüket.

Az edirnei szerájban teberdárok | és ascsik vannak, akiknek élén a szeráj aga áll. 30b
[Náluk] ő készíti el a feljegyzést, s az idősebb [fiúkat] a janicsárok közé lépteti. Ő jelenti be az elhunytakat és a megszökötteket. Tehát erre is nagy gondot és figyelmet kell fordítani, nehogy áruba bocsássák az elhaltak helyeit. Ezeket a törvényeket mindenképpen és feltétlenül be kell tartani.

Az adzsemi oglánok csorbadzsijai becsületesek és hívők legyenek, nehogy a szolgálatban megjelenteket és az abból távolmaradókat a defterből kihúzzák, s a kicsiket meg a hajókról megszökő legényeket írják be. Erősen parancsoljanak rá az adzsemik kátibjára, hogy az ilyeneket húzza ki a defterből. Ha valakit egyszer kitöröltek a defterből, azt többé nem szabad abba bejegyezni.

Az adzsemi oglánok csorbadzsijai nem járhatnak divánba. Előléptetési rendjük szerint janicsár jajabasik lesznek; de csak cím szerint, ezért [rangban] a janicsár jajabasik alatt állnak. Felvonulások idején tollforgóval a fejükön lovagolnak. Míg az adzsemik kátibja kócsagtollat tűz fel, addig ők darutollat viselnek. A törvény nem írja elő, hogy az adzsemi csorbadzsik őrjáratot vezessenek. Kivéve, ha az uralkodó őfelsége hadjáraton vesz részt, vagy a janicsár aga háborúba megy, és a janicsár csorbadzsik nincsenek
itthon. Akkor | ők járőröznek. Ez a törvény. Ha a janicsár csorbadzsik a flottán szol- 31a
gálnak, és előbb érnek haza, mint a janicsár aga, akkor ismét ők mennek őrszolgálatra. Az adzsemi csorbadzsik csak a szent id-ünnepen látnak el őrszolgálatot, mikor a hadsereg itt tartózkodik [Isztambulban]. [A janicsár csorbadzsikkal] együtt mennek őrjáratra, hogy ha valamelyik fiú verekedésbe keveredne, eljárjanak vele szemben. Ha az aga nem tartózkodik itthon, soros őrjáratra vonulnak ki. A velük tartó adzsemi oglánoknak meghagyják, hogy kecsét tegyenek a fejükre.

Mikor azonban az aga háborúba megy és szükségessé válik, hogy az adzsemi csorbadzsik őrszolgálatot lássanak el, nem őket terhelik az összes őrjárattal. Az aga helyetteseként ittmaradó személy ugyanis a zagardzsikat, a szekbánokat, a korudzsukat és a testület öregjeit is megbízza [ilyen feladattal]. Velük együtt járőröznek. De a muhzir és az aszesz basi posztját az adzsemi csorbadzsik töltik be. Ha az uralkodó őfelsége háborúba megy és nem marad itthon senki, akkor az összes őrjárat az adzsemi csorbadzsikra marad. Ilyen esetben a kajmakámmá kinevezett vezír divánjában Isztambul agája vesz részt. Az előtte vonuló adzsemi oglánok kecsét viselnek; üszküföt és tollforgót nem hordanak. Ez a törvény.

Az egyik | szolgálati helyük a fentebb már említett Kalafat jerinél van. Egy másik 31b
Eminönüben, ahol [az adzsemi csorbadzsik] a befutó teherhajók kirakásához hordárokat szereznek. Megint más feladatuk, hogy behordják a szultáni tanácsnál lévő Öküz-raktárba érkező tüzifát. A defter szerint felveszik a kincstártól az érte járó pénzt. Egyik kötelességük, hogy az Odun-kapunál hordárokat küldenek a janicsár aga hajóin érkező fa elhordására. Más feladatuk, hogy a divánnál minden reggel őrséget adnak, és a kint tartózkodó lóápoló fiúk közül elkapják és megfenyítik azokat, akik verekedésbe keveredtek.

Minden itt említett [feladatot] az adzsemi oglánok jajabasijaira bízták. De őket is figyelmeztetni kell, hogy a hordárokat felváltva küldjék munkára, s ha a kincstártól pénzt vesznek fel, méltányosan osszák szét és semmit se tartsanak meg belőle.

És ezután a régi törvény szerint a hajók számát meg kell növelni és a szultáni konyhát elegendő fával kell ellátni. Egy-egy csorbadzsit elküldenek Szamakovba, hogy szeget hozzon ezekhez a hajókhoz. Az ottani kincstári biztosoktól évente átvett hajószög teljes egészében Isztambul agájának házaiba vándorol. A hozzávaló gerendát
32a a hajóépítésre elmenő csorbadzsi szállítja. | [Mindezekből] felújítják a házaikat és élvezik a kényelmet. A ráját és a kincstárt meg teljes kár éri. A hajók felszerelése és a vitorlavászon Szamszun vidékéről érkezik. Az előbbi módon itt is felveszik a kincstártól az érte járó pénzt, de a rájának nem fizetik meg, hanem az odaérkező csorbadzsival megosztoznak rajta. Ezeket is szemmel kell tartani.

Az adzsemiknél egy csorbadzsit kineveztek bejtülmáldzsinak. Ő foglalja le a kaszárnyákban és az azon kívül elhunytak hagyatékát. Az adzsemi oglánoknak nem sok holmija van. Amellett mostanában fiú sincs az odákban. A meghaltak holmija arra sem elég, hogy a holttestüket befedje. Most tehát, ha a bejtülmáldzsi hírül veszi, hogy valamelyik alakulatnál meghalt egy fiú, odamegy és kéri [a hagyaték] kiadását. Az alakulat mestere és bölükbasija egy húron pendül, s ha a fiú jól ismert, mutatnak néhány régi, ócska dolgot: „íme, itt a holmija. Adjon még némi pénzt a temetésére!", s így a holttestet adóssággal adják ki. A bejtülmáldzsi meg nem képes arra, hogy erővel elvegye [a hagyatékot] és megeskesse őket. Ha pedig a fiú ismeretlen, így válaszolnak:
32b „nálunk senki sem halt meg. Téves hírt kapott". | A pasák palotáiban maguk a kapu agák sem mutatnak meg semmit [az elhunyt adzsemik hagyatékából]. Ezt mondják: „ez rágalmaz minket!", s azon igyekeznek, hogy a [bejtülmáldzsit] megszabadítsák a fejétől és az állásától. Aki a Galata szerájban, az Ibrahim pasa szerájban és a Régi szerájban tartózkodó teberdárok és ascsik hagyatékát és az elhunytak nevét merészeli kérni, annak rögtön aznap nagy bajt idéznek a fejére. [Azt meg ki kérdezi meg, hogy hová lett a hagyatéka azoknak, akik adzsemi oglán néven a tartományokban, a kereskedelemben és mindenütt felbukkannak? Vidéken a janicsár szerdárok foglalják le és élik fel.] Az adzsemi oglánok bejtülmáldzsija az odákban elhaltak [hagyatékát] foglalja le, de azt sem adja át a szultáni kincstárnak, mert közben kiadásai vannak. A szóban forgó dolog elvégzésére egy becsületes és hívő adzsemi jajabasit kell kinevezni, aki a lefoglalt hagyatékot részletes lista alapján átadja a kincstárnak, s szolgálatai fejében jutalomban részesül.

A megboldogult Bajezid szultán hán – legyen rajta Isten kegyelme és megbocsátása! – őfelségének idejében történt [annak elrendelése], hogy az adzsemik közül oturakként kapja a zsoldját az, aki nyomorék, elmebeteg, rokkant vagy [más] kórban
33a szenved. De ennek a két akcsét nem volt szabad meghaladnia. | Mostanában mégis számos egészséges ember lett oturak az adzsemik között öt-hat akcse zsolddal.

Kezdetben az adzsemi oglánoknak azért adtak a janicsárokhoz hasonlóan posztót, mert szegények voltak, egy-egy akcsével szolgáltak és tűrték a nehézségeket. Ezen felül tizenegy akcse jaka-pénzt adtak nekik, meg évente egyszer harminc akcse jaj-pénzt. Mikor az adzsemi oglánok a megboldogult Szülejmán szultán hán őfelsége idejében a nemes Sehzáde-dzsámit építették, a hászeki szultán őfelsége meglátogatta az [épülő]

nemes dzsámit. Ahogy meglátta az adzsemi oglánokat, amint fedetlen fővel és csupasz lábakkal hordták a követ és a földet, azt kérte a padisahtól, hogy adjanak nekik havonként öt akcse tiras-pénzt. Az uralkodó kegyesen hozzájárult, s attól fogva mind a mai napig megkapják. Zerpulnak nevezik. Azoknak a fiúknak adják, akik egy [akcse zsoldot] húznak. Egy akcséját száz pulnak véve jegyzik be. De borotváltozásra és cipőfoltozásra adományozták nekik. Hogy elérje ennek a pénznek a kiutalását, a boldogult hászeki szultán őfelsége valamennyi aranyát, drágakövét és gyöngyét áruba bocsátotta, s [a kapott pénzt] | fedezetül letétbe helyezte a kincstárba. Ezzel kívánt jót 33b
cselekedni és érdemeket szerezni. Ezután Szülejmán szultán őfelsége is kegyeskedett [mindezt] törvénybe foglalni. Akinek másfél akcse zsoldja van, annak nem adják.

A világnak menedékül szolgáló padisah őfelségének tehát a következőket kell tennie: alapfeltétel, hogy a régi szultáni törvények szerint járjon el. Mert ha minden hivatalt alkalmas és rátermett embereknek adnak, akkor a világ kellemes lesz és rendezetté válik. De ha méltatlanok kapják, s a dolgok hanyagul mennek, akkor bizonyos, hogy a világon minden fordítva lesz.

1. Devsirmével begyűjtött adzsemi oglán

Először Bolajir meghódítójának, Szülejmán pasának idejében esett meg, hogy janicsár bajtársakat gyűjtöttek össze a hitetlenek gyerekeiből. [A pasa] tanácskozásra hívta Mevlána Kara Halilt, aki akkoriban Biledzsik kádija volt, s előadta, hogy a várak ellen a lovasokon túl gyalogosokra is szükség lenne; várak elfoglalására a lovasok alkalmatlanok, erősségek ostromlására a gyalogosok sokkal hasznosabbak. Lényegre törő elgondolását ily módon öntötte formába: „a törökök közül válasszunk ki fiatal, erős és ügyes legényeket, és adjuk őket a győzelmes szpáhik mellé". E kiváló gondolat [meg-
34a valósításával] megbízta Mevlána Kara Halilt, a nevezett pedig a szolgálatban | tökéletes és hibátlan tisztességgel állt helyt és gondos igyekezetet fejtett ki, és fiatal hősöket, a harcban oroszlánként küzdő vitézeket szedett össze. Két-két oszmáni zsoldot állapítottak meg nekik, ami egy negyed törvényes dirhemnek felel meg. Mikor leteltek a győzelmes harcok napjai és hazatértek, akkor a napi illetményük folyósítását megszüntették, és mindnyájan otthon művelték a földjüket, a rendkívüli állami adók alól mentességet élvezve. Vezetésükre tizedeseket és századosokat *(onbasi, jüzbasi)* neveztek ki, s az [alakulatuk] pijáde néven lett ismert.

A magasrangú sah azonban [hamarosan] tudomást szerzett arról, hogy bevonuláskor többen jönnek és a győzedelmes hadjáratokon zavarognak és becstelen dolgokat követnek el; ezért tanácsot tartott az államférfiakkal. A Hadzsi Bektas pasa nevű vezír tanácsára ehhez a megoldáshoz folyamodtak: a hitetlenek gyermekeiből alkalmas, bátor harcosokat választanak ki, s megtisztelik őket az iszlám szentségével, hogy a hit és a világ megszerzésének és a pogány várak meghódításának eszközei legyenek. Megbeszélték a dolgot az akkori hittudósokkal és kegyes férfiakkal is. Embereket küldtek a tartományok kádijaihoz, összegyűjtöttek ezer főt a hitetlenek gyermekei közül,
34b és hivatásukká tették a [hit terjesztésének] segítését | és támogatását. Két-két akcse értékben zsoldot rendeltek nekik. Az akkoriban jövőbelátó és csodatévő képességeiről híres, Hadzsi Bektas-i Velitől származó Timurtas apó és a Mevlána őfelségének nemzetségéből való Emirsah efendi közreműködésével kialakították a janicsárok fejfedőjét és rájuk adták. S mivel nemezből *(kecse)* készítették, kecsének nevezték el; s minthogy a fejükön viselték, fövegnek *(börk)* [is] mondták. A nevük pedig janicsár lett.

A bajtársak által hordott fejfedő Mevlána őfelségének viselete nyomán készült. A hátulján lógó gyapjúlebernyeg Hadzsi Bektas-i Veli őfelségének ruhaujját mintázza. [Mikor] előírták [a kettő egyidejű] viselését, imádkoztak és hálát adtak [az Istennek]. Mert amíg Emirsah efendi nem adta rájuk a Mevlána őfelsége viseletét [utánzó föveget], addig a Timurtas apó köpenyének ujját [formázó sapkát] hordták a fejükön, ami nem keltett jó benyomást. Mivel az említett katonák új szolgák voltak, elnevezték őket új seregnek *(jeni cseri)*.

Az említett köpönyeg ujját legelőször Hadzsi Bektas-i Veli öltötte magára. Midőn Mevlána őfelségének atyja, a hittudósok fejedelme Rum országába jövén az úton meg-

látta, hogy [Hadzsi Bektas] szent lábát felsértette egy kő, levágta a köpönyege ujját, s átadta neki e szavakkal: „csavard a lábadra!" | Ő azonban nem tartotta helyesnek, 35a
hogy a lábára tekerje, hanem ereklyeként a fejére tette. Emiatt vezette be Timurtas apó a janicsároknál is a ruhaujj[-szerű föveg] viseletét. Ez a sereg olyan fejfedőben jár, amilyet Hadzsi Bektas-i Veli hordott. Oszmán Gázi, aki az Oszmán-ház nagy őse, ugyanezt viselte, amikor felövezték neki a kardot. Hadzsi Bektas azonban még azelőtt meghalt, hogy janicsárokat gyűjtöttek volna össze. Ez okból a fia, Timurtas apó vezette be a janicsároknál a nevezett viseletet, Orhán Gázi fia, Murád szultán idejében, és ő adta nekik a janicsár nevet. És ezen a néven váltak ismertté. A szóban forgó viseletből ma a csorbadzsik által hordott egyenes föveg van meg. Ezt hordta Gázi Szülejmán pasa őfelsége is; a mennyekbe jutott sahnak, Gázi Murád szultánnak idejében terjedt el és vált ismertté. Drága aranyhímzéssel díszítve a szultánok és a nagy méltóságok viselete lett. Egyes hadjáratokon az oszmán-házi sahok ezt az üszküföt szultáni koronaként használták. Ma a janicsár jajabasik hordják.

A nevezett csoportot pedig a hitetlenek gyerekeiből összegyűjtötték, | és minden 35b
száz főhöz kineveztek valakit elöljárónak. Mivel ő a vezetőjük *(bas),* elnevezték jajabasinak. Ezeknek a jajabasiknak huszonnégy-huszonnégy akcse zsoldot állapítottak meg. A szekbán basit kinevezték agának. Nevüket beírták egy defterbe, s föléjük állítottak egy írnokot, akit elneveztek janicsár kátibnak. A szóban forgó janicsárok mind a mai napig valóban nagy ügyességről tettek tanúbizonyságot a győzedelmes hadjáratokon, és sokszor kiérdemelték az oszmán-házi sahok kegyeit.

Miután az Oszmán-ház megalkotta a janicsárságot, a pijáde katonaságnak illetmény fejében pusztákat adományozott, hogy a hadjáratból való visszatérés után földműveléssel foglalkozzanak, és a rendkívüli és a hagyományos adók alól mentesüljenek. Ugyanezen a módon egy másik török alakulat lovasként vett részt a hadjáratokon, akiket a hitharcosok népének segítőjéül rendeltek ki. Ők is saját területet és saját pusztákat kaptak, és müszellemeknek nevezték el őket. Parancsnoknak föléjük is bölükbasikat állítottak és [saját] szandzsákbégeket kaptak.

A janicsárok [száma] fokozatosan növekedett. Hadzsi Bektas-i Veli és Mevlána 36a
őfelsége segedelmével minden hadjáraton nagy győzelmet arattak. A fövegükön lyukat vágtak és darutollat tűztek bele. Később valamelyikük ezüstből kisebb tollforgót szerkesztett és rászegecselte a sapkája elülső részére. Mikor ezt a többiek meglátták, aki tehette, még nagyobbat készített. Az ellenség elijesztésére jókora tollforgókat csináltattak, s mint ahogy ma is, jünlüknek nevezték. Némely idősebb bajtárs, aki a hitharcok során vagyonra tett szert, aranyból és ezüstből akart üszküföt készíttetni; az egyik misztikus szent tanácsára a [dervisek] fejdíszének mintájára csináltatták meg. Mikor azután ezt a fejfedőjükre erősítették, annyira elterjedt a híre, hogy az ellenség valóban félni kezdett tőle.

Így tehát a mondott janicsárok viseletét három szent nemes fejfedőjéből alakították ki. Az említett föveget ereklyeként maga Gázi Murád szultán és Gázi Szülejmán pasa is szívesen hordta. Így hát a nevezett janicsárok testületére a szentek és a gázi padisahok szentséges áldása | szállott. Törvényeiket is ők hozták. A napnál világo- 36b
sabb, hogy azóta mennyi vitézségről és hősiességről tettek tanúbizonyságot a lefolyt hadjáratokon. A kaszárnyákban és más helyeken a nevezett alakulat törvényei és szabályai azokat az előírásokat követik, amik szerint Hadzsi Bektas-i Veli követői élnek.

Ennek megfelelően maradjanak nőtlenek, ne növesszék meg a szakállukat, míg csak erősen meg nem öregszenek. A padisah azért vezette be ennél az alakulatnál a saját fejfedője viseletét, mert az uralkodót szolgálják szívvel-lélekkel. A jajabasiktól való megkülönböztetés végett [a föveg] hátsó részére könnyű gyapjúszövetből *(tiftik)* egy ferde lebernyeget tétetett. A csorbadzsik fövege egyenes, a janicsároké hátra hajló. Annak a söprű formájú tollforgónak az eredete, amit a csorbadzsik viselnek a sapkájukon, a következő. Jildirim Bajezid hán — legyen rajta Isten kegyelme és megbocsátása! — őfelségének idejében a karamáni fejedelem árulást követett el. Ezért ellene vonult és elfoglalta [az országát]. Eközben néhány csorbadzsi elment, hogy meglátogassa Hadzsi Bektas-i Veli — szentelje meg Allah! — őfelségének szent sírhelyét. A lá-
37a togatás idején egy nyaláb | strucctollból seprűt készítettek és azzal az áldott sírhelyet kitakarították. Az egyik csorbadzsi fogta ezt a seprűt és ereklyeként a fejére tűzte. Olyan díszes lett tőle, hogy a többi csorbadzsi is hozatott olyan tollat, s annak a seprűnek a mintájára összekötözték és ráerősítették az üszküfjeikre. Attól fogva mind a mai napig viselik. A mögéje szúrt darutollat régóta [hordják]. Kezdetben csupán a hitharcok idején tűztek fel egy-egy szálat. De hogy az az egy szál el ne törjön vagy el ne fonnyadjon, s a díszességét is fokozzák, hat vagy hét darutollat kötöztek össze és azt tették fel. A hitharcok, a felvonulások és a diván idején hordják. A kócsagtollas tollforgó utóbb született meg, Szelim szultán hánnak, a két szent város meghódítójának idejében. Az iráni hadjáraton kócsagtoll került a kezébe, s törvénybe tette, hogy a darutollhoz hasonlóan kötözzenek össze [ilyeneket is], és az odzsak agák ezt hordják, hogy megkülönböztethessék őket a jajabasiktól.

A nevezett alakulat tehát az Oszmán-ház karja és szárnya lett. Ez okból a testület
37b fenntartásában, | törvényeinek és szabályainak végrehajtásában az Oszmán-ház uralkodói [személyesen] buzgólkodtak, hogy szükség esetén ne fordítsanak hátat, hanem a vallás és a birodalom érdekében testüket-lelküket feláldozzák.

A nevezett alakulat tagjait, ha devsirméből valók, még adzsemi korukban megvizsgálják. Ha kuloglu volna, előhívják az apja odájának bajtársait és megkérdezik tőlük, valódi kuloglu-e. Törvénybe hozták, hogy ezeket a fiúkat az első [odától] az utolsóig az [odák] sorrendje szerint kell szétosztani. Ne egyszerre osszák szét őket, nehogy az egyikbe sokat, a másikba keveset küldjenek. Mikor egyidejűleg minden odába beosztottak annyi főt, amennyi abba kell, az számít közülük régebbinek, amelyik először ér abba az odába.

A nekik rendelt odák közül legelőször az edirneiek épültek fel. A szpáhiknak nem csináltak odát, az csak a janicsároknak van. A janicsároknak ugyanis a nőtlenség a törvényük, s a nőtleneknek hely kell, ahol elélhetnek. Ezért épültek odák a janicsároknak. A maga helyén majd részletesen szólunk róla.

38a Mikor egyszerre felvesznek három-négy főt egy oda | állományába és odaküldik őket, a gyorsabb lábú érkezik meg először. [Ezzel] ő régebbinek számít a többinél. Aki pedig fut és az oda középső szofájához érve látja, hogy egy másik bajtárs előbbre tart nála, rögtön elhajítja a fejfedőjét. Ha a fejfedő előbb ér be, annak gazdája számít régebbinek. De ha akkor dobja el, mikor már bent van a szofában, akkor nem érvényes. Ez a törvényük. Ilyen módon állapítják meg a sorrendet és foglalnak helyet. Mikor ezek az odába érkeznek, a rangjuk szerint ülnek és állnak. Az elöljárójukat odabasinak hívják, aki mindnyájuknál régebbi. De nőtlennek kell lennie, nem lehet há-

zas. A törvény ugyanis nem engedi meg a janicsárok házasodását, csak utóbb honosították meg [ezt a szokást]. Szelim szultán hán őfelsége idejében [történt], hogy őfelsége szolgájának, Junusz pasa másodvezírnek a testvére janicsár volt, s mivel megöregedett és alkalmatlanná vált a szolgálatra, elment a nevezett pasához. Arra próbálta rávenni, hogy kérjen engedélyt a padisahtól, hogy gyermekek nemzésére megházasodhasson. Az dühösen ezt mondta: „azt akarod, hogy kidobjanak a kulok közül?" Csak nagy unszolásra és rábeszélésre egyezett bele. Azonkívül, hogy igen öreg és rokkant volt, csupán azért kapott nagy nehezen engedélyt a házasodásra, mert testvére volt egy vezírnek, | aki közbenjárt érte és elintézte, hogy az agái kérvényezzék. Az- 38b
óta törvénnyé vált. Tehát ha idős janicsárok házasodni kívánnak, a törvény nem teszi lehetővé, hogy a padisahnak való bejelentés nélkül megtegyék. Az öregeken és a rokkantakon kívül senki más nem házasodhat. De ha a jelenlegi helyzet szerint még az adzsemi oglánok is megnősülhetnek, akkor a janicsárok testületét nem lehet megújítani. Most ugyanis rögtön engedélyt kapnak, ha a csorbadzsinak egy arany imaszőnyeg-díjat, az odabasinak meg egy öltözet ruhát és egy inget adnak. Éretlen ifjoncok házasodnak, s az odákban kevés a nőtlen. A törvény nem engedi meg, hogy nős ember odabasi legyen, mert az előírásokat nem tartotta be. Emiatt nem lehet. S mivel [mégis] éretlen legénykék lettek odabasik, hogyan lennének képesek az odájukhoz tartozó bajtársakat megrendszabályozni? És miképpen figyelmeztetik őket? Ez is olyan újítás, aminek útját kell állni.

Az odabasi után következő személyt vekilhardzsnak nevezik. Ő tartja magánál az egész alakulat élelmezésére szolgáló pénzt. Péntek este ő gyűjti össze a pénzt az alakulat költségeire, s ő adja ki azt, ami szükséges. Vekilhardzsnak | nevezik. Ő tartja 39a
magánál a pénzesládikót.

A [rangban] alatta álló személyt müteferrikának hívják, az őutána következőt orta müteferrikának, az őutána következőt kücsük müteferrikának. Müteferrikának pedig azért mondják, mert az összes szolgálat alól mentesül, és az új bajtársak közül az egyik neki szolgál. Az alacsonyabb rangúak is tartanak szolgálókat, [a számuk] azonban nem haladhatja meg a hármat.

Aki az adzsemik között egy akcse illetményt kapott, az három akcséval lép a janicsárok közé. A másfél és két és fél [akcsésok] szintén három akcséval lesznek janicsárok. Ezért nem lehetne az adzsemik között olyan, aki két és fél [akcsé]nál többet kap. Ha ugyanis a zsoldja meghaladja a hármat, akkor a janicsárok között nem szolgálhat három akcséval. Manapság viszont az adzsemi oglánok többsége hét-nyolc [akcse zsoldot] húz. Aki nyolcat kap, ugyanúgy nyolc akcséval kerül a janicsárok állományába. A janicsár illetmény maga sem több nyolc [akcsénál], így még adzsemiként elérte a legmagasabb zsoldot. Mivel így nem jár neki a fél [akcsés emelés], miért szolgáljon? Szükséges tehát, hogy ha valaki az adzsemik között nyolc akcsét húzna, azt a janicsárok között megtegyék karakullukcsinak, | és a hagyományoknak megfelelően 39b
dolgoztassák, hogy megtanulja a törvényeket és hozzászokjon a nehézségekhez. Aki az adzsemik között három akcsés volt, három és féllel lép be; a három és feles néggyel lép be, a négyes pedig négy és féllel. Ily módon növelik meg fél akcséval [a zsoldjukat].

Az újonnan bekerült sora az, hogy karakullukcsi lesz. A karakullukcsi szolgálata abból áll, hogy letörölgeti és kisöpri az odákat, megtörli az odába érkező vendégek

és szomszédok papucsát, elmossa az ételes edényeket, felhasogatja az oda tüzifáját, meggyújtja az odában a mécseseket, megveszi és elhozza a vásárból azt, amire szükség van. Néhány odában, amelyben magasabb a legénység létszáma, két karakullukcsi van. Sőt, az elsőben és az ötödikben, a kethüda bég és a bas csausz odájában hét-nyolcszáz fő van, ezért négy-öt karakullukcsit tartanak. Az ascsi bajtárs felügyel rájuk. Az ascsi szolgálata már állami hivatal. Amelyik a legrégibb e négy-öt karakullukcsi közül, az lesz ascsi. A [rangban] alatta állót „vásárra menő"-nek (*pazara giden*), az utána következőt „papucsos"-nak (*pabuddzsí*), az eggyel lejjebb lévőt „lámpagyújtogató"-nak (*kandildzsí*) nevezik. Ezek ilyen módon válnak ascsivá. De a többi helyen
40a | egy karakullukcsi van, mert a legénység létszáma kicsi. Minden szolgálatot az végez el. Rangban az ascsi áll felette, aki a bajtársak ételét főzi.

A nevezett újoncok közül egy-két bajtársat a csorbadzsik mellé adnak, s lovászként és hászekiként szolgálnak. Ezt is karakullukcsi szolgálatnak tekintik. Mikor az odáikban szét kell osztani a fél akcsés zsoldemelést, az egyiket annak adják, aki az oda szolgálatában áll, a másikat meg annak, aki a csorbadzsi hivatalánál tartózkodik. Ezek egyenrangú szolgálatnak számítanak. Nincs becsülete annak, aki a janicsárok közé lép és nem végzi el ezeket a munkákat. A törvény nem engedi meg, hogy az ilyen bölükbasi lehessen. Kivéve akkor, ha belépése után ellátja ezeket a feladatokat az odában.

Mostanában többnyire nem tesznek eleget e kötelezettségeknek. A janicsárok közé lépők legnagyobb része az előkelők házaiban sündörög, az odába be sem jön. Vesztegetéssel a legmagasabb zsoldot érik el, s mikor ezt kapván már rangidősnek számítanak, akkor jönnek az odába. Ráadásul odabasik lesznek. Az efféle személyek se a törvényt nem tartják be, se a szolgálatot nem látják el. A teendő tehát a következő: az efféle személyeket a fent említett módon karakullukcsiként kell dolgoztatni, s mi-
40b után mindenfajta szolgálatot megtapasztaltak, | müterferrika posztot kell adni nekik, hogy ha egészen az odabasi beosztásig jutnak el, szavaiknak hitele legyen és ne nevezzék őket csalónak. A törvény úgy rendelkezik, hogy ha egy bajtárs a törvénynek megfelelően mindezen szolgálatot elvégezte, akkor vegyen egy birkát a bajtársak megvendégelésére, és a húsát akassza ki a középső szofában. Aznap éjjel megsütik és megeszik a birkát. Annak a bajtársnak pedig ima és áldás közepette engedélyt adnak arra, hogy egyszerű izzadságfogó sapkára turbánt csavarjon [a fejére]. Akkor is birkát akasztanak ki, amikor sok évi szolgálat és meglett koruk elérése után [engedélyt kapnak] szakálluk megnövesztésére. Ez a törvény. S miután ily módon sok évet leszolgáltak és megöregedtek, a törvény szerint addig nincs joguk az orta szofába bemenni és leülni, amíg nem akasztottak ki oda egy birkát, hogy [ennek fejében] együtt ehessenek az odabasival, egyéb munkát végezhessenek, és rangjuk szerint helyet foglalhassanak a bajtársak között.

Valamennyi bajtársnak az odabasi parancsol. Mikor azonban nős és öreg bajtársat kell megfegyelmeznie, [a következőképpen jár el]. Azokat, akik a jajabasik odáiban a rangidősek, oda kethüdának nevezik. A [rangban] alatta állónak bas bölükbasi a ne-
41a ve. Az utána | következőt kücsük bölükbasinak hívják. Fejükön kukát viselnek. Ez a kuka éppen olyan, mint a csorbadzsik fövege (*kecse*), de fejre való része nem hímzett, s nincs rajta tollforgó. Hátulján darutoll van. [Az odabasi] kikéri ezeknek a véleményét és úgy fenyíti meg az öreg és nős janicsárt. Azért fegyelmezik a kethüda és

a bölükbasi közreműködésével, mert [az illető janicsár] öregebb és régibb az odabasinál. Ez a törvény. Az aga bölüköket azonban később alakították ki, s ezekben nincsenek kethüdák. Ezeknél is így rendszabályozzák meg a nősöket. E bajtársak megfenyítésére este, a középső szofában kerül sor, az idős janicsár bajtársak részvételével. A törvény úgy szól, hogy az ascsinak egy vétkét eltitkolják. Elsőként ő érkezik a büntetésvégrehajtásra, vagy pedig mindjárt kifogást emel valamelyik vétkessel szemben, és hasra fekteti. A régi [bajtársak] ismét véleményt nyilvánítanak, és ezután [az ascsi] elveri a bűnöst. Aki nagy bűnt követett el, arra nyolcvan botot mérnek. Ez a törvény, ami nem engedi meg, hogy többet húzzanak rá. A törvény úgy szól, hogy helyzete és bűne szerint legfeljebb nyolcvan botot verjenek rá. A törvény azt sem engedi meg, hogy felemelt karral üssék; csak könyékig emelt | bottal szabad. Némelyiket lekap- 41b
ják ugyan a lábáról, de verés nélkül felállítják, és [csak] figyelmeztetésben részesítik. Azoknak a megbotozására, akik a nevezettek közül nagy bűnt követtek el, egy csausz érkezik. Kivizsgálja az ügyüket, és vagy az odabasival fenyítteti meg, vagy maga veri el őket. A törvény mindkettőt megengedi. De ahhoz, hogy valakit a csausz verjen meg, nagy bűn szükségeltetik. A törvény nem teszi lehetővé, hogy a csausz mindenféle apró-cseprő vétek miatt kijöjjön. A nevezett janicsárok testületében a kethüda bég és a bas csausz odájába nem léphet be csausz [ilyen céllal]. A többi odába eljár. Ez a törvény.

A janicsár bajtársaknak két fekete övet kell felcsatolniuk. Sűrű pamutszövetből (*dimi*) készült hosszú nadrágot (*csagsir*), arra meg posztó térdnadrágot vegyenek fel, s térdszalaggal rögzítsék. A törvény nem engedi meg, hogy – mint jelenleg is teszik – rövid szpáhi dolmányt viseljenek, s azt a mostani újítást sem teszi lehetővé, hogy jókora varszak-tőrt hordjanak. Olyan újítás ez, amit meg kell tiltani. De a szokás megengedi, hogy régifajta kést maguknál tartsanak. A janicsárnak mindenképpen puskát kell venni, mert a kincstári puskától férfiasság nem várható.

Az odabasik tehát a bajtársakat helyes cselekedetekre ösztökéljék, és ne hagyják, hogy kevés pénzüket borra költsék. Az odabasi | gondoskodjon arról, hogy eljárjanak 42a
istentiszteletre. Ő maga is erényes legyen.

A hizmetkár bajtársak keljenek korán, végezzék el a rituális mosakodást és húzzák fel a nadrágjukat, mielőtt még az odabasi és az idős bajtársak felkelnének. Mert ébredésük után meztelen lábakkal járkálni előttük – török szokás.

Mikor [az aga] divánjába mennek, minden oda odabasijának a legénységével együtt megvan a maga helye, ahonnan üdvözli az agát. A vonulás és a megérkezés idején nem sorakoznak fel egymás köszöntésére. Ha a nősök között van olyan szegény [bajtárs], aki a divánülő odabasinál régebbi, akkor ő az odabasi felett áll. Ez a törvény. Miután felvonultak a divánhoz és megérkeztek az aga hivatalához, az odabasik, az aga bölük [basik], a bejtülmáldzsi és az aszesz basi mind ott áll, hogy a vitás ügyeket meghallgassa. Ha van panaszos vagy kérelmező, a kethüda bég, a bas csausz és a kethüda jeri elé tárja a helyzetét, s eldöntik, hogy a vallási törvényszékhez kell-e utalni, vagy ott helyben kivizsgálják. Hogy ekkor az aszesz basi is jelen van, annak oka az, hogy itt határoznak arról, kezébe adják-e a gyilkosokat és a tolvajokat. A bölükbasik pedig azért | vesznek részt, mert néhány komoly ügyben megesik, hogy [az érintettek] el- 42b
lenzik az agának szolgáló brokátövesek [közreműködését] és azt kérik, hogy a csorbadzsi vizsgálja ki az ügyet. Ezért jelennek meg [a divánban]. A jajabasik azért ma-

radnak távol, mert ők agák, s nem vesznek részt ilyenfajta dologban. Ha az odáikhoz tartozó bajtársak közül valamelyik panasszal élne, az odabasik szólítják ki, mert ők úgyis jelen vannak. Ha e bajtársak közül bárki előterjeszt egy ügyet, az összes bölük valamennyi odabasiját megidézik. Ez a törvény.

Az aga hivatalánál tartózkodó valamennyi kullukcsi a janicsárok közül való, s szintén janicsár az összes kézműves, aki a műhelyekben dolgozik. Isten segedelmével majd a maga helyén ejtünk szót róluk.

A törvény úgy rendelkezik, hogy ha az említett aga hivatalánál a gyűlés már feloszlott, s a kethüda bég távol van, akkor a kethüda jeri és a bas csausz vizsgálja ki az ügyeket. Erről is beszélünk majd a maga helyén.

Mikor a mondott janicsárok állományba kerülnek, düzen [néven] két aranyat kapnak. Ezt a pénzt befektetik, s hadjáratok idején ebből vesznek málháslovakat. Mikor a háborúból visszatérnek, megint eladják a lovakat, s az értük kapott pénzt újra ki-
43a adják kamatra. Ha veszteségük van, ebből | fizetik ki. Ha az odában valamelyik bajtárs kér ebből a pénzből, tíz százalékos kamatra adnak neki. Ez a törvény.

Egykor a janicsárság nem volt olyan szedett-vedett népség, mint manapság. A düzen[-pénzük] teljes volt. Bárhová mentek, diadalt és győzelmet arattak. Jelenleg a legtöbb oda düzen[-pénze] vagy a hitetlenek zsákmánya lett, vagy elfogyott. Mivel az odákban a legénység létszáma leapadt, elszegényedtek és düzen nélkül maradtak. A régi törvény úgy rendelkezik, hogy ha nincs düzen[-pénzük], a kincstár ad egy málháslovat minden tíz főre, hogy azon szállítsák a bajtársak iszákját és köpenyét. Korábban a legjobb lovak ezer akcséba kerültek, ezért most is ezer akcsét adnak rá. Mivel jelenleg a düzen[-pénzt] szétzilálták, a bajtársaktól évente törvényellenesen két aranyat szednek be, s a málháslovakat kétszeres áron adják el egy-egy bajtársnak. Három év alatt is alig tudják kifizetni a zsoldjukból. Ez is olyan újítás, amit meg kell szüntetni. A régi törvényt kell végrehajtani. Csak a szükséges mértékben kell a düzen [-pénzből] hiányzó összegeket beszedni. Ennek a düzen-pénznek a kezelője az odabasi, a bajtársak pedig az ellenőrök.

Mikor a bajtársak Isztambulban tartózkodnak, az élelmezési pénzüket minden
43b héten | pénteken este gyűjtik össze. Ezért a vétkeseket más estéken fenyítik meg. Péntek este nem kerülhet rá sor, mert a pénteki nap szentségét és az élelmezési pénz begyűjtését tiszteletben tartják. Élelmezési pénz gyanánt hetente egyszer tíz akcsét szednek be; ám ha az eleség ára felmegy, akkor ebből nem futja, ezért néhány jótevő bajtárs tíz-tizenöt ezer akcsés alapítványt tett, hogy az élelmezési pénzhez hozzájáruljon. Mások mécseshez való olajra, tüzifára, kenyérre, némelyek pedig a szent ramazáni ételekre fektettek pénzt alapítványba. Ebből adnak [kölcsönt] a kérelmező bajtársaknak, s a szent törvény kamatelőírásai szerint tíz akcse után egy akcse kamatot vesznek, hogy abból az alapítványi feltételek szerint eleséget vásároljanak és a bajtársak élelmezéséhez hozzásegítsenek. A bajtársak ma is végrendelkeznek és alapítványokat tesznek. A mondott alapítványok gondnoka az odabasi, a bajtársak pedig felügyeletet gyakorolnak. Ha ezek az alapítványok nem lettek volna, a bajtársak nyomorúságos helyzetbe kerültek volna. Ha valmelyik odabasi megválik a tisztségétől,
44a a bajtársak elszámoltatják. Ezért nem merülnek ki az alapítványaik. Van néhány oda | — így a hászekik, a turnadzsik, a szamszondzsi basi, a zagardzsi basi és a szekbánok [odái] — amelyek kenyér[-ellátmányt] kapnak. [Valójában] az agarak etetésére kap-

ják, s a maradékkal érik be. Mivel a kenyerük ingyen van, kevés élelmezési pénzt szednek be tőlük. Az ilyen odákhoz tartozó bajtársak nem sok élelmezési pénzt fizetnek. A janicsároknál azonban a szekbán név némileg lealacsonyító, mivel nem túl sok ember jutott előre közülük. Ezért így szólják meg azt, aki a szekbánok közé kerül: „ettél sót és kenyeret, ne sajnáld hát, hogy a szekbánokhoz kerültél!" Ez a tréfa régtől fogva járja.

Az említett alapítványokból tehát egy akcsét sem vesztenek el. S ha meghal valaki közülük, akinek pénze van az alapítványban, és kiskorú fiú marad utána, annak a hagyatékát pénzzé teszik, s az elszámolást tartalmazó deftert az efendi hivatalában egy ládába zárják. Amíg a [gyermek] felnő, kamatot szednek a pénz után. Biztosítják az árva ellátását, és megszaporítják a pénzét. Amikor aztán felserdül, kiszámítják, hogy mekkora volt az alapösszeg és mennyi kamat jött be, s kifizetik neki. Ezek fölött az alapítványok fölött ugyanis valamennyi bajtárs felügyeletet gyakorol. Minden, tisztségétől megváló odabasit számadásra köteleznek. Bárhol van a pénz,| elküldenek érte 44b
egy embert. Ha meghal valaki és nincs gyermeke, akkor a bejtülmáltól kihívnak egy bajtársat, vele közösen eladják a hagyatékot, és az érte kapott pénzt behozzák. De ha van utóda, akkor nincs szükség a bejtülmál emberére, a saját bajtársai is elegendőek [a hagyaték elrendezésére]. Nem törvény szerint való bajtársat küldeni akkor sem, ha a gyermek leány, vagy serdületlen volna.

Minden odában van árvasági illetmény. Az olyan [árvák] számára, akik nem kérik [a hagyaték hasznosítását és az abból származó] kamatot, mert az apjuk gazdag volt és nincs szükségük ellátásra, az aga hivatalában elhelyeznek egy kara szanduknak nevezett ládát. Abba rakják [a pénzüket]. Mikor felserdülnek, felveszik és a bejtülmál defterébe bejegyzik a kifizetést (*reszid ederler*).

Manapság itt is szabadrablást folytatnak. A kincstárt illető pénz négy-öt kézen is keresztülmegy. A magasztos Isten adjon méltányosságot! Ezeket a törvényeket mindenképpen be kell tartani.

Mikor a hadjárat céljára élelmezési pénzt kell előteremteni, mindenkitől egyöntetűen két aranyat vesznek el, akár részt vesz a hadjáraton, akár nem, s a [szokásos] élelmezési pénzt is összeadják. Mivel emiatt a hadjáratból távol maradóktól is beszedik az élelmezési pénzt, általában elegendőnek bizonyul. A korudzsuktól és az oturakoktól azonban nem szedik be. Ők | nem tartoznak a hadjárati néphez. 45a

A janicsárok zsoldja nem haladhatja meg a nyolc [akcsét], kivéve a korudzsukét. De ez sem törvény szerint való, csak utóbb vezették be. Mikor a boldogságos, a világnak menedékül szolgáló padisah őfelsége trónra lép, akkor annak, aki nyolc [akcsénál] több [zsoldot] húz, három ezer akcse baksissal együtt egy akcse zsoldemelést adnak. Ily módon kilenc [akcsés] lesz, a [többiek] meg három, négy, öt, hat és hét [akcsésok]. A hét és a hét és fél [akcsésból] nyolc [akcsés] lesz. Ez a törvény. A janicsároknak hosszú ideig egy-két akcsét szoktak adni. Mivel azonban a tartományokban szárazság ütötte fel a fejét, törvényt hoztak arról, hogy három akcse legyen [az illetményük]. Az odákban szokásos zsoldemelés háromféle lehet. Az egyiket mukarrernek nevezik, amit az odák rendelkezésére bocsátanak. A másikat mahlulnak mondják; [ez azt jelenti], hogy az elhalt bajtársak hét [akcsén] felüli zsold[részét] osztják szét. Ezt nevezik mahlulnak. A harmadik az inam; ezt az aga adja, úgy, hogy jelentést tesz róla az uralkodónak.

Az aga bölükökben a mukarrer egy akcse, bár kezdetben fél akcsét tett ki. Később emelték egy akcséra. A jajabasik [odáiban] ugyanígy egy akcse. A mukarrert három
45b havonta egyszer adják, | a mahlult pedig aszerint, ahogy adódik. Egyik felét a csorbadzsi szolgálatában állónak, másik felét az oda szolgálatában állónak adják. Ez a törvény. De ha az aga bölükökben adódik mahlul, felét az aga osztja szét, felét meg a saját odája, mert ezeket a bölüköket az aga számára alakították ki. A janicsár aga három havonta harminc és fél akcse [zsoldemelési kerettel] rendelkezik, és ennyit oszt szét. A szekbán basinak tizenkét akcse mukarrerje van, amit szétoszthat. De a törvény előírja, hogy mindezt a szekbánoknak kell adnia. Ez az ő saját mukarrerjük. A szekbánoknál harmincnégy bölük van, s a nekík járó zsoldemelés fél-fél akcsét tesz ki. A szolgák (*hizmetkár*) között osztják szét. A kethüda bég tíz akcse, a janicsár kátib tíz akcse, a bas csausz öt akcse, a mukábeledzsi tíz akcse, az orta csausz három akcse, a kücsük csausz két akcse, a kethüda jeri négy akcse, a muhzir aga három akcse, a zagardzsi basi három akcse, a szamszondzsi basi három akcse, a turnadzsi basi
46a két akcse, a hászekik | egy-egy akcse, a zenberekcsi basi és a talimhánedzsi basi egy-egy akcse, az aga hivatalának bas sagirdja két akcse, a többi halife pedig összesen két akcse mukarrer felett rendelkezik. Az utóbbiak azonban nem régóta vannak. E halifék [posztját] és a mukarrer [feletti jogkörüket] Szülejmán szultán hán — legyen rajta Isten kegyelme és megbocsátása! — őfelsége idejében újonnan teremtették meg. Az efendi hivatalának bas sagirdja három akcséval, a többi halife [együttesen] nyolc akcséval rendelkezik. Ezek régiek.

Konstantinápoly meghódítójának, Mehmed szultán hán — legyen rajta Isten kegyelme és megbocsátása! — őfelségének szent apja, Murád szultán hán idejében történt [annak elrendelése], hogy a janicsár bajtársaknak posztót adjanak. A szaloniki zsidóknak megparancsolta, hogy a janicsár bajtársak köpenyéhez hét-hét rőf (*endáze*) posztót szőjenek. Felépíttette a Szalonikiben lévő posztóraktárat. Mikor elkészült, egy jajabasit nevezett ki a vezetésére, s jágmurlukra hat ezer főnek kegyeskedett posztót adományozni. Ma is adják ezt. A köpenyek bélésére pamutszövetet [adományozott, továbbá hét-hét rőf bélésszövetet, hogy a fejükre csavarják]. Tizenegy-tizenegy
46b akcse jaka-pénzt is kiutalt számukra. Ez a törvényük. Később | a legénység létszámának növekedésével a szaloniki mukátaa már nem tudta kielégíteni az igényeket, s pénzen más helyekről is rendeltek és küldettek [posztót]. Mehmed szultán hán őfelsége utóbb az adzsemi oglánoknak is adományozott [posztót]. Az apjuk [halála után] árván maradt kulogluknak fodlát, hat rőf posztót és három havonta tizenöt akcse [illetményt] állapítottak meg. Ezt a törvényt Szülejmán szultán — legyen rajta Isten kegyelme és megbocsátása! — őfelsége hozta.

Megengedett, hogy az említett posztóra szánt pénzen a bazárban minden janicsárnak piros posztót vegyenek. A posztó-biztosok (*csoka-emin*) és a kátibjaik azonban nem tisztességesen járnak el, ezt a szolgálatot is vesztegetéssel szerzik meg, s ezért teszik tönkre oly nagy mértékben a kincstárat. A magasztos Allah adjon nekik méltányosságot!

Jelenleg tehát az említett posztó összes költségére felveszik a pénzt Szalonikiben. Mikor megérkeznek ide [Isztambulba], rögvest kiosztják [a posztót] a janicsároknak. Az adzsemi oglánoknak nem adnak, hanem százötven akcse posztópénzt kapnak. De

ez is eltűnik a csorbadzsik kezén. A költséget felveszik, a padisahi törvényt meg nem hajtják végre. Nagy bűn ez. A [törvényt] be kell tartani.

A janicsár csorbadzsiknak zöld színű kincstári szopramant rendeltek, s az aga bölkükbasik is szopramant kapnak. | A szolakok között negyven főnek szintén szop- 47a
ramant adnak. A szekbánok bölükbasijai, a szekbánok és a zagardzsik ugyancsak szopramant kapnak. Ez az ő viseletük. Az ezután bevezetett szopraman[-adományozás] az aga bölükbasikat illeti, mivel az ő [beosztásukat] is később hozták létre. A törvény nem engedi meg, hogy a janicsárok szopramant kapjanak. Bár a későbbiekben, mikor a jajabasik [odáiból] eltávozó [janicsárokat] huszonnégy akcse [zsolddal] megtették korudzsunak, nekik is adtak szopramant. Az aga hivatalánál működő brokátöves kullukcsiknak, az efendi nyergesének és a kethüda bég nyergesének ugyancsak szopramant adományoztak, noha nekik adni — újítás, hiszen ezek szolgák (*hizmetkár*). De ha már adtak nekik, és viselik, akkor hordhatják. Ha viszont még nem vették fel, akkor nem szabad nekik adni. A nevezett szopramant kapják az Orta-mecset gondnokai és imámjai. A kethüda jeri odájában [is] adják. [Az ide tartozók] kincstári posztót és szopramant is kapnak azon a címen, hogy megérdemlik a tiszteletet. Ezeket adomány-szopramannak (*inam*) mondják. A törvény nem engedi meg, hogy korudzsunak [szopramant] adjanak, különösen, ha [közönséges] janicsárból lett azzá. Ez mindenféle szokással ellenkezik. Legfeljebb a jajabasiknak | jár régóta szopraman. 47b
Ha korudzsuként kapják és viselni kívánják, megtehetik. Manapság a tisztségüktől megvált és korudzsuvá lett jajabasik alig akarnak leereszkedni ahhoz, hogy szopramant hordjanak. A padisahunk jóváhagyásának megfelelően azt a szopramant, ami az elhaltaknak járt volna, nem szabad másoknak kiadni. A szopramannak ugyanis százötven akcse jaka-költsége van, míg a kincstári posztónak tizenkettő. Ilyen módon a szopraman posztónál a kincstárnak százharmincnyolc akcse kára keletkezik. Olyan újítás tehát ez, ami veszteséget okoz a kincstárnak. Meg kell tiltani. Egy olyan törvényt, ami száz ezer akcsénál nagyobb kiadást ró a kincstárra, be kell tartani.

A janicsár bajtársak isztambuli szolgálatai közül az egyik az, hogy kivonulnak a tűzesetekhez és eloltják a tüzet. Az oltási munkákhoz kampókat, vödröket és fejszéket kapnak. Az értük járó pénzt a sehremintől veszik fel, és szétosztják az odák között. Ha elhasználódnak, újat adnak helyettük. Az alattvalók holmijaira és élelmiszereire ne vessenek szemet. Egy részük a tüzet oltja, a többiek a csorbadzsijaikkal | a 48a
környéket vigyázzák, és a fosztogatóktól elszedik a [rablott] javakat. Ki kell tiltani azokat, akik rabolni akarnak. Ezt a szolgálatot azért bízták a janicsárokra, mert a padisah közeli szolgái lévén a tűzeseteknél is szívvel-lélekkel szolgáltak. A szolgálat fejében fél akcse zsoldemeléssel jutalmazzák őket. Jelvényeket adnak nekik, s akinek van, az kap emelést. A megmaradó jelvényeket elégetik, hogy ne jussanak hozzá mindnyájan. Sok pénzt igényelne és a kincstárnak kárt okozna, ha valamennyi jelvényesnek emelést adnának. Ez a törvény. [Ezért minden] két bölükben a [jelvények] egyharmadát félreteszik, kétharmadát meg a tűzbe dobják. Akinek szerencséje van [és megmarad a jelvénye], az kap fél akcse [zsoldemelést]. A többi nem részesül benne. Ezt az emelést csak akkor adhatják meg, ha jelentik [az uralkodónak]. Ezt [az emelést] nevezik inamnak.

Tűzvész esetén tehát ne legyen fosztogatás. Ha a janicsárok rabolnának, másokra kell bízni [az oltási munkákat]. Ha tehát a padisah szolgálatuk fejében zsoldemelést

ad nekik, akkor ők is szívvel szolgáljanak és nyerjék el a padisah áldását. Azok között, akik törvényes úton lettek janicsárok, egy sincs, aki a muszlimok javait elrabolná. Kivételek azok, akik rossz származásúak és nem az előírások szerint lettek janicsá-
48b rok, | mert szedett-vedett emberektől semmi jó nem származik.

A janicsár bajtársak másik szolgálata abból áll, hogy a szultáni tanácshoz vonulnak és figyelemmel kísérik a divánt. Felsorakoznak az aga előtt és elkísérik a divánba. Ha az uralkodó őfelsége nem tartózkodik itt, hanem a kertbe, sétára vagy vadászatra ment, akkor a janicsárok sem vonulnak az agával a divánba. A törvény ezt nem engedi meg, mert ők a padisah saját, különleges szolgái, s a padisah hollétét onnan lehet megtudni, hogy kivonulnak-e vagy sem. Az aga se megy a divánba, ha az uralkodó nincs jelen. Ez a törvény. A törvény nem engedi meg, hogy a janicsárok sokáig időzzenek a divánnál.

Az agának joga van ahhoz, hogy személyesen tegyen jelentést az uralkodónak (*száhib-i arz*). A vezírek előtt és külön megy be [kihallgatásra]. De a törvény nem engedi meg, hogy [állam]ügyekről beszéljen; közvetlenül a [janicsár] testület dolgairól számol be. Ezt megelőzően megbeszélést folytat a nagyvezírrel, s utána jelentkezik kihallgatásra. Az aga az odzsak agákkal együtt minden pénteken elmegy a nagyvezír hivatalába, s tájékoztatja a vezírt a testülettel kapcsolatos dolgokról. Ha az uralkodó pénteken dzsámiba megy, ők is elkísérik. De ha nem hagyja el [a palotát], akkor a
49a nagyvezírhez mennek és beszámolnak az ügyekről. Ez a | törvény. Ez a janicsárok szolgálata.

Megint más szolgálatuk az, hogy őrjáratot tartanak. Az e feladatot ellátó bajtársak egyik csoportja olyan nőtlen bajtársakból áll, akik vagy odabasi tisztségükből kifolyólag, vagy az odában végzett szolgálatuk miatt az odában fekszenek le és kelnek fel. A másik csoport tagjai pedig úgy látnak el őrszolgálatot, hogy a kethüda bég előtt masíroznak, amikor az itt tartózkodik [Isztambulban]. Felveszik és ellátják a szolgálatot. De a törvény nem engedi meg, hogy – mint jelenleg is teszik – eladják a rájuk bízott őrszolgálatot. Mert amíg nem követ el jogtalanságot az, aki megvette, nem nyerheti vissza az [érte kiadott] pénzt. Az őrködjön, [akit megbíztak vele]. Ha kiderül, hogy eladta, másnak kell adni [a megbízatást]. Akik ezt a szolgálatot végzik, szintén kullukcsi[nak számítanak]. Azért látják el ezt a szolgálatot, hogy hivatali álláshoz jussanak. Akkor kapják meg, amikor a [janicsár] szolgálati időt letöltötték. [Feladatuk az, hogy] egész nap az aga hivatalánál tartózkodjanak, s az agával tartsanak, bárhová megy; ha éjjel tűz ütne ki, az agához siessenek és előtte lépkedve kísérjék. A tűzoltáshoz vásárolt kampókat és fejszéket kezdetben a bedeszten kikiáltóinál tárolták, s amelyik éppen ott volt, az oltotta el a tüzet. Utóbb, Szelim szultán, Bajezid hán fia idejében a janicsárok nagyon bátran viselkedtek és eloltottak egy tü-
49b zet, | s ekkor [a kikiáltóktól] elvették és nekik adták [a szóban forgó szerszámokat]. Az aga hivatalában helyezték el őket. Sokáig ott tartották, majd később szétosztották az odák között.

Ezek a kullukcsik kétfélék. Egyesek az aga bölükökből, a mások a jajabasik [odáiból] jönnek. Mikor szükségessé válik hivatalt adni annak, aki az aga bölükben bevégezte a szolgálatot, vagy bölükbasivá, vagy [az aga] lándzsahordozójává (*gönderdzsi*) vagy fáklyavivőjévé (*mumdzsu*) léptetik elő. Őket nevezik gediklinek. Brokátövet viselnek. Mostanában korudzsunak is megteszik őket, bár ez törvényellenes – még

akkor is, ha korábbi zsoldjukat kapják. Kivéve, ha erősen rokkantak és aggok volnának. Ebben az esetben előző zsoldjuk megtartásával alkalmazhatják őket korudzsunak. A törvény nem engedi meg, hogy megnövekedjen [az illetményük].

A jajabasik [odáiból] való kullukcsik szekbánok, zagardzsik vagy szolakok lesznek. Ha van egy odabasi, nagyon öreg és tapasztalt bajtárs, a jajabasi beosztást is megkaphatja. De ha szpáhira lenne szükség, mindkét [alegység]ből átléphetnek.

Az agának szolgáló bajtársnak öregnek kell lennie, és fontos, hogy túllegyen az odabeli szolgálaton, hogy amikor előbbre jut, méltó legyen ezekre a hivatalokra. Manapság viszont egy sereg éretlen, efféle szolgálatra érdemtelen ifjonc pénzt ad | az 50a
odabasijának, s rövid időn belül rangidősnek számít és hivatalhoz jut. Milyen tapasztalatokra tett szert egy ilyen, hogy tiszt lehessen és a társait oktassa?

[A janicsárok] további szolgálata a soros őrjárat. Minden éjjel négy jajabasi és négy bölükbasi vonul ki. Az odzsak agák nem lovagolnak ki soros őrjáratra. Miután a lópiacon lévő Maniszali Mehmed pasa mecsetben elhangzott a napnyugta utáni ima, megérkezik a kücsük csausz a nevezett őrjáratra. Egy jajabasit és egy bölükbasit elküld az Aja Szófia dzsámihoz és az Új szeráj környékére. Ha az utcán találnak valakit, az [aga] hivatalához küldik. Egy jajabasit és egy bölükbasit az Edirnei-kapuhoz vezényel, s ők is az [aga] hivatalához küldenek mindenkit, akit az utcán előtalálnak. Ugyanilyen módon két csorbadzsit a Jedikuléhoz, kettőt meg a Kadirga-kikötőhöz irányít. Bárkit találnak, az [aga] hivatalához küldik.

Ilyen őrjáratot minden éjjel tartanak, csak pénteken marad el. Aznap éjjel csupán az aga lovagol ki, ha úgy látja jónak. [Vele együtt] az összes aga bölükbasi lóra száll. Ez a törvény. Szerda éjjel az aga megint kilovagol külön őrjáratra, s az aga bölükbasik is vele tartanak. A jajabasik nem kísérik el.

Az aga bölükök gyalogosan mennek a divánba. | Ez a törvény. Ugyanez a helyzet 50b
az őrjáratok idején is.

A janicsár bajtársak egyik feladata a közbiztonsági szolgálat (*kulluk beklemek*). Ezt Fátih Mehmed szultán idejében vezették be. Hogy a jaszakcsik a janicsárok közül kerültek ki és nem máshonnan, annak az az oka, hogy ők mindenképpen szótfogadtak és engedelmeskedtek a padisahnak. Ezért aztán amikor néhány falu lakói kérték, hogy küldjenek valakit a falvaik őrzésére, s ezt jelentvén a padisahnak parancs jött ki arra nézvést, hogy öreg janicsárokat küldjenek oda, akkor a kethüda egyik bajtársát bízták meg a feladattal. S valóban, akkoriban annyira oltalmazták a ráját, hogy kiérdemelték a világ padisahjának áldását. A későbbiekben a szpáhikkal szemben védtelen ráják janicsár bajtársakat kértek fel jaszakcsinak, s velük őriztették a falvaikat. Attól fogva mind a mai napig ők látják el a közbiztonsági szolgálatot. Mivel első ízben a kethüda odájából neveztek ki jaszakcsikat, törvénybe hozták, hogy az adójukat a kethüda bég szedje be. A kethüdák ugyanis nem kapnak árpalikot, ezért ezt a közbiztonsági adót árpalik-képpen rendelték nekik.

A közbiztonsági szolgálat kétféle; az első a belső[nek nevezett isztambuli], a másik
| a külső[nek nevezett vidéki]. A külső őrszolgálati posztokat kilenc, a belső felvigyá- 51a
zói helyeket három hónapra adják. Ez a törvény. A három hónapért hetvenöt akcse adót kell fizetni. Ez a törvény. Ebből hatvan akcse a kethüda bégnek, tíz akcse a kethüda bég nyergesmesterének, öt akcse a kátibnak jár. Manapság az adójuk megnövekedett, ráadásul vesztegetéssel adják el [a posztokat]. Hat hónap sem telik el, s máris

eladják másnak, amit [az elsőnek] kilenc hónapra adtak oda. Azok pedig elpusztítják és romba döntik a tartományokat, mert az őrszolgálati helyért kifizetett pénzt jósággal nem képesek behajtani. Elpusztítják és romba döntik a tartományokat.

A belső őrszolgálati helyeken [eredetileg] egy-két ember felügyelt, jelenleg azonban tíz-tizenhárman is vannak. Mindnyájan harminc-negyven akcse lefizetésével jutottak hozzá. Ha e [posztokat] ennyiért adták el, mit kell ott elkövetniük azoknak a legényeknek, akik megvásárolták?

A kethüda béghez tehát az illik, hogy az őrszolgálatot pénz [követelése] nélkül öreg bajtársakra bízza. Akik meg a megbízatást kapják, ne pénzen vegyék, hogy az őr-
51b szolgálatért ne szedjenek be túl sok adót. Akiről kitudódik, | hogy pénzen vette, azzal szemben el kell járni.

Mikor azoknak az őrszolgálatoknak a beosztására kerül sor, amelyek a bas csausz, a kethüda jeri, a szekbán basi és a janicsár kátib hatáskörébe tartoznak, akkor az embereik jelentkezésekor meg kell vizsgálniuk, valóban az ő bajtársaik-e? Ha más bölükhöz tartoznak, nem szabad beosztani őket.

A mondott közbiztonsági szolgálat helyzetét felül kell vizsgálni. Ez elengedhetetlen ahhoz, hogy az őrszolgálati posztokat többé ne adják el, és a rájákat ne zaklassák és ne háborgassák. Az Isztambulon belüli őrszolgálati helyek közül a zsidó városrészt, az Aja-kaput, a Balat [városrész] központját és környékét, a Fener [városrész] bel- és külterületét, Ejjub őfelsége [kerületét], az Ejjub-kaput, az Edirnei-kaput, a vámszedők helyét, a Kum-kaput egytől-egyig pénzért adják ki, ezért az ott posztoló legények mindenkit kifosztanak, akit az utcán találnak, és sanyargatják és zaklatják az alattvalókat. A többi őrhely is hasonlóképpen működik. A teendő tehát az, hogy az őrszolgálati helyeket ne engedjék áruba bocsátani, öreg janicsárokra bízzák, s ne olya-
52a nokra, akik kötelesek bevonulni | a hadjáratokra. Ha ugyanis hadköteleseket állítanak őrszolgálatba, akkor nem vonulnak be, és nem végzik el a szolgálatot. A törvény nem engedi meg, hogy korudzsut bízzanak meg közbiztonsági szolgálattal, mivel az ő feladata az odák őrzése. Mostanában eléggé megnőtt a számuk, [ezért] az odák vigyázásában nincs szükség mindnyájukra. Ha az őrszolgálati helyek szétosztásakor van elegendő ember, akkor őket nem szabad őrségbe küldeni, mert ez a munka a szolgák (*hizmetkár*) jussa. De ha az aga őfelsége az összes janicsárral háborúba megy, akkor rájuk bízhatják.

Mikor esedékessé válik a belső és a külső őrhelyek szétosztása, akkor hívassák elő [a jelentkező] odabasiját, s ameddig nem tudják meg tőle, hogy az illető hadköteles-e vagy sem, addig ne adják neki. A megbízáskor írják be a nevét és a bölükjét a kullukdefterbe. De ne csak a nevét jegyezzék fel – mint ahogy az ma történik. Ha [a jelentkező] devsirméből való, akkor a defterbe fel kell venni a nevét és a tartománya nevét, valamint azt, hogy hányadik bölükhöz tartozik és hány akcsét tesz ki a zsoldja. Ha viszont kulogluról volna szó, akkor a nevét, apja nevét, zsoldját és bölükjét kell felírni. Így tudnak eljárni vele szemben, ha kiderül, hogy hadköteles, vagy valami viszály-
52b ba keveredett. Ezeket a törvényeket | végre kell hajtani, hogy az alattvalókat ne zaklassák és ne háborgassák, hanem védjék és óvják.

Az aga hajóin szolgáló kapitányok (*reisz*) és a válogatott bajtársak fölött álló mutemed a janicsárok közül kerül ki. A mutemed poszt címzetes rangot jelent. [Birtokosa] adzsemi oglán csorbadzsivá lép elő. A hajók kapitányai korudzsuk lesznek. De

őket csak utóbb kezdték korudzsunak megtenni. Nem régi törvény. Így hát a korább-
biakat kell követni, s szolak, lovas zagardzsi és lovas szekbán beosztásba kell őket he-
lyezni. A kapitányi szolgálat ugyanis ezeken a hajókon nagy munka és jelentékeny
bevétellel jár. A más hajókon szolgálók kapitánnyá lépnek elő.

A kethüda bég, a janicsár kátib és a szekbán basi hajóin alkalmazott kapitányok,
bajtársak és mutemedek mind a janicsárok közül kerülnek ki. De valamennyiük fö-
lött állnak azok, akik az aga hajóján szolgálnak. [Rangban] utánuk következnek azok,
akik a janicsár kátib hajóján szolgálnak. Ők is a rájuk vonatkozó előírások szerint
szolgálnak, s mikor eljön az ideje, hogy korudzsu beosztásba helyezzék őket, enge-
délyt kérnek rá az agától, s úgy kapják meg [az állást]. De ezeknek a mutemedeknek
a | többsége korábban szolak volt. Ilyen esetben adzsemi jajabasivá lépnek elő. Rész- 53a
letesen elbeszéljük majd a maga helyén. Az említett hajók közül az egyik a szekbán
basié. Ennek kapitánya és mutemedje [a szekbán basi] főlegényei közül kerül ki. Ha
leszolgálta az idejét, kapitány lesz belőle. Ez a rendjük. Mindnyáján a szekbánok kö-
zül kerülnek ki, még a mutemedjük is. Amikor a mutemedet előléptetik, szekbán bö-
lükbasi vagy lovas szekbáni rangot kap. De mostanában már nem ereszkednek le idá-
ig. A korábbi illetményükkel korudzsuk lesznek, majd valamennyiben újra kereske-
delmi hajókra szegődnek el és kereskedelemmel foglalkoznak. A kethüda bég hajójá-
val is hasonló a helyzet: a beosztottjai szolgálnak rajta és kapitány válik belőlük.
Mindnyájuknak van benne némi tőkéje. Mindahányan a kethüda bég bölükjéből va-
lók. De a mutemed tisztség náluk nem tartozik a hivatalos szolgálati helyek (*gedik*)
közé. Egy régi bajtárs parancsol nekik. Előléptetéskor odabasi lesz. A kapitányaik
korudzsuvá lépnek elő. De ez sem törvény szerint való, [mert] előléptetéskor őket is
a szekbánokhoz, a zagardzsikhoz vagy a | szolakokhoz kellene beosztani. 53b

Az aga hajójára egy kátibot [is] helyeztek, akit odun kátibnak neveznek. Rend-
szerint az aga hivatalának ságirdjai közül kerül ki, vagy az aga hivatalánál működő
janicsár kátib ságirdjai közül. Annyi zsoldot kap, amennyit a janicsárok. Isten sege-
delmével alább majd szólunk róla. A szekbánoknál és a kethüda bég hajóján tartózko-
dó kátibok közlegények. Nincsenek hivatalos beosztásban, mint ahogy az efendi hi-
vatalában működő gemi kátib sem. Az efendik tetszés szerint használják valamelyik
kátibjukat [erre a munkára]. Ez a törvény. E hajóknak külön kikötőik vannak. Ott
rakják be a tüzifát.

A régi törvény a következő: ha az uralkodó nem indul hadjáratra, a janicsár agák
sem mennek. Tilos [menniük]. Akkoriban, [mikor] a korudzsuk még kevesen voltak,
néhány öreg közlegény ezt mondta: „amíg az uralkodó nem megy háborúba, mi se
menjünk. A lakhelyünkön műveljük a földjeinket. Ennek fejében minden év elején
adjunk ingyen ötszáz-ötszáz akcse értékű szurkot (*zift*)!" Ezért adták nekik a „szur-
kos" (*ziftcsi*) nevet. Lassanként megszaporodtak és külön deftert nyitottak nekik.
Mikor ezer-ezerötszázan lettek, a deftereiket a kethüda jeri kátibja [vette át őrzésre.
Ez a kátib] | az aga hivatalánál működő ságirdok közül kerül ki, a zsoldja megegye- 54a
zik a janicsárokéval. Ő írja az aga leveleit. Az a [ziftcsi-]defter nála van. Az elhunytak
[nevét] kihúzza belőle, s a helyüket másoknak adja. Újévkor az odabasijaiktól beszed-
nek ötszáz akcse szurok-illetéket. Sok év telt el így, s a ziftcsi-szolgálat jelentős beosz-
tássá vált. Évi ötszáz akcse fejében nyugodtan éltek. Nem írhatták össze őket a had-
járatokra.

Mivel az agának szüksége volt olyan lovászra, aki kötélen vezeti a lovát a hadjáratokon, néhány öregebb bajtársat kineveztek jedekcsinek. Miután a törvény kizárta, hogy bevonuljanak a hadjáratra, ha az aga nem vett részt azon, ez a beosztás is komoly szolgálati hellyé vált. Pénz ellenében boldog-boldogtalant felvettek jedekcsinek, s mintegy két-három ezerre szaporodva megsokasodtak. Ők ugyanis nem fizetnek évente ötszáz akcse szurok-pénzt, hanem olyan békésen élnek, mint a korudzsuk. A testületbe egy sereg szedett-vedett török jutott be, akik nem járnak a hadjáratokra, s ezenfelül ahol csak megjelennek, mindjárt bajt kevernek. Mikor aztán az agák is kezdtek évente háborúba menni, s bizonyossá vált, hogy az év elején lefizetett ötszáz ak-
54b cse ellenére mégis be kell | vonulniuk a hadjáratra, a ziftcsi és a jedekcsi szolgálat egyaránt elvesztette vonzerejét, a megüresedő helyeket nem foglalták el, és lecsökkent a számuk. A megmaradtak is régiek. Tőlük még ma is beszedik az ötszáz akcsét. De annyit azért megtesznek nekik, hogy sehol sem hagyják ott őket nöbetcsinek. Mikor az aga hazaérkezik, magával hozza a névlistájukat, s nem esnek el magas zsoldjuktól. Az említett ziftcsik és jedekcsik [tehát] nem élveznek túl nagy tekintélyt.

Miután [az ő napjuk leáldozott], a korudzsu szolgálat került igen nagy becsbe. Most ők lesznek egyre többen. A korudzsuk ugyanis nem járnak a hadjáratokra, azonkívül megengedett, hogy magas zsoldot kapjanak. Akkor sem vonulnak be, ha az uralkodó részt vesz a hadjáraton. Ezért, aki csak tehette, vesztegetéssel korudzsu lett, s a ziftcsi és a jedekcsi szolgálatot otthagyta. Így azok a jedekcsi basival együtt mindösszesze néhányan maradtak, s ők látják el a jedekcsi szolgálatot.

A janicsár kátibnak szintén van ziftcsije, miként a szekbán basinak és a kethüda bégnek is. A kátib ziftcsijei minden odában megtalálhatók, és befolyásosabbak az aga
55a ziftcsijeinél; mert az írnoki toll az ő kezében van, | s védelmet nyújt a csatlósainak. A szekbán basi és a kethüda bég ziftcsijei a saját odáikban vannak, más bölükökben nincsenek.

Az említett ziftcsi beosztáshoz hasonlóan az agának Iznikben „hagymásai" (*szogandzsi*), Mudanjában „ecetesei" (*szirkedzsi*) és „szénásai" (*otcsu*) vannak. Mindezek szintén ötszáz akcse adót fizetnek. Ők sem maradnak ott a várakban nöbetcsinek, hanem az agával együtt visszajönnek Isztambulba. A kátibnak a fentebbi módon náluk is van néhány álláshelye. A szekbán basinak és a kethüda bégnek ugyanígy vannak [ilyen] álláshelyei a saját odáikban. Minden velük járó költséget megkapnak. Mivel az agának és a kátibnak nincsenek odái, minden bölükben szokott lenni [ilyen álláshelyük]. A janicsároknál ez is hivatalos szolgálati helynek számít, [de] mostanában elvesztette a tekintélyét.

A janicsárok között az aga bölüköknek nagyobb a becsülete. Bár a jajabasik [ortái] régebbiek, a következő okokból mégis ezeket tartják többre. Mikor az agákat a belső [udvari szolgálattevők] közül kezdték kinevezni és külön aga bölüköket rendeltek alájuk, olyan törvényt hoztak, hogy akik az aga bölükökben szolgálnak, egyöntetűen bö-
55b lükbasivá lépnek elő, a jajabasik | [egységeiben] szolgálók pedig zagardzsik és szekbánok lesznek. A jajabasik [ortáiból] nem sok ember jut előre, mert minden szolgálattevő az aga bölükökből kerül ki. Emiatt tartják nagyobb becsben ezeket. A pasák oldalán feltűnő mataradzsik és muhzirok mindahányan az aga bölükökből valók, mert előléptetési rendjük szerint bölükbasik lesznek. A törvény pedig nem engedi meg, hogy a jajabasik [ortáiban szolgálók]ból bölükbasi váljék. Ezért nem jön a jajabasik

[ortáiból] mataradzsi és tüfekcsi, s ezért nem írja elő ezt a törvény sem. Csak abban a ritka esetben bíznak meg valakit közülük [ilyen feladattal], ha előbb áthelyezik az aga bölükbe. Ilyenek a mufti, a kádiaszkerek és a mollák lakájai (*csokadár*). Az összes brokátöves [kullukcsi] szintén az aga bölükökből való. A törvény nem engedi meg, hogy a jajabasik [ortáiból] legyenek.

A janicsárok között a hegyi korudzsuk alkotnak még olyan csoportot, amelyik nem vesz részt a hadjáratokon és a korudzsukhoz hasonló helyzetben van. A bosztandzsi basi feljegyzése alapján nevezik ki őket, és a kincstárhoz tartozó hegyvidéki [erdőket] őrzik. A korábbi zsoldjukat kapják, annál több nem lehet. A janicsárok között nincsenek többen száznál. Hozzájuk hasonlatosak azok a korudzsuk, akik az állami réteket, vízvezetékeket és posztóraktárakat vigyázzák.

A danismendek és a mülázimok [száma] összesen | nem éri el a kétszázat. Ők is a 56a
korábbi zsoldjukkal lépnek [új hivatalukba], nem kapnak többet. A janicsároktól eltérően a danismendek és a mülazimok nem mennek hadjáratra. Addig kapják a zsoldjukat, míg kádik nem lesznek. Amint megkapja a kádi vagy müderrisz kinevezést, zsoldjának folyósítása megszűnik.

A hadjáratra nem járók újabb csoportját az oturakok alkotják. A nevezett oturakok az illetményüket régi időktől fogva rendszeresen a dzsámik [alapítványainak] hozadékából kapták. Ez többnyire nem volt több két akcsénál, így [a bevétel] maradéka a kincstárra szállott. Később azonban a járadékokból megnehezült a zsoldfelvétel, s mivel [az oturakok] az alapítványok gondnokaitól nem tudták felvenni [a nyugdíjukat], az elhunyt és megboldogult Szelim szultán hán trónralépésekor azt kérték, hogy [járandóságukat] a janicsárok között adják ki, s a janicsárokkal együtt nekik is juttassanak posztót. Őfelsége ezt a kérelmet helybenhagyta. Attól fogva mind a mai napig közösen adják ki az illetményüket, ráadásul a legtöbbjükét hét-nyolc [akcséra] emelték fel. Kevés olyan oturak akad, aki négy vagy öt [akcsét] kapna. Mindnyájan komoly zsoldot húznak, s valamennyien még éretlen legényként, vesztegetés révén lettek oturakok, hogy polgári foglalkozásra adhassák magukat. Olyan újítás ez, amit | 56b
meg kell szüntetni. A mondott oturakok minden kiadásukra felveszik a pénzt. Csak a harminc akcse jaj-pénzt nem kapják meg, mert ez azoknak jár, akik hadjáratra mennek. Az oturakokat nem illeti meg. De a korudzsuk felveszik. Bár nem vesznek részt a hadjáraton, mégis megkapják. Ennek oka a következő. Mikor a boldogságos, a világnak menedékül szolgáló padisah őfelsége hadjáratra indul, ők vigyáznak az odákra. Isten segedelmével majd beszélünk róla a maga helyén. Tehát ha mostanában felvesznek valakit az oturakok közé, négy akcsénál többet nem szabad neki adni. A négyet meghaladó rész maradjon a kincstárban. Ne adjanak oturak állást olyannak, akinek zsoldja nem érte el a nyolc [akcsét], mert csak így marad a [korábbi illetményének] fele a kincstárra. Manapság azonban minderre nem figyelnek. Három akcsés éretlen ifjoncokat tesznek vesztegetéssel oturakká. Miközben az volna a kívánatos, hogy a zsoldjából valami visszakerüljön a kincstárba, törvényellenesen még neki adnak [pénzt] a kincstárból. Ezt az állapotot teljességgel meg kell szüntetni. Nehéz dolog a janicsárok helyzetéről beszélni.

A janicsárok deftereivel foglalkozó ságirdok tehát szintén janicsárok. Az aga hivatalánál tartózkodó kullukcsik és a műhelyek népe mind janicsár. Annyi zsoldot kapnak, mint a janicsárok. Mikor szükségessé válik, hogy az odabasijaik megbüntessék a

57a vétkeseket, | akkor a műhelyekben dolgozókat a kethüda jeri hozzájárulásával büntetik meg. Ha az illető ságird, akkor a bas ságird jóváhagyásával fenyítik meg. De a brokátöves gedikliket nem szabad megverni. Ha nagy bűnt követnek el, elbocsájtják őket abból a szolgálatból és elveszik az övüket. A megfenyítésük ilyen módon történik.

A vidéki kisvárosokban állomásozó janicsárok fölé minden helységben egy-egy idős korudzsut vagy oturakot kineveztek szerdárnak, hogy vezesse és irányítsa őket. Valahány mondott szerdárságot az aga leveleivel kormányozzák. A [leveleket] a kethüda jeri kátibja írja. Kezdettől fogva öreg janicsárokat helyeznek [szerdári beosztásba]. Azokat a közlegényeket, akik a területén vétséget követnek el, az ottani janicsárok véleményét kikérve fenyíti meg, s jelentést tesz azokról, akik a határozatának ellenszegülnek. Jelenti a kádinak is, és annak megfelelően járnak el velük szemben.

Hadjárat idején általában nem maradt janicsár a területen, s egy-egy kisvárosban nem tartózkodott több egy-kettőnél. Azok is a kaszárnyák őrzésével foglalkoztak. Olyan janicsár, aki a hadjáratra nem vonult be, ott nem maradhatott, kivéve, ha beteg volt. De akkor is csak úgy mentesülhetett nagy nehezen, ha a káditól beszerzett egy jelentést, a helyiektől meg egy tanúsítványt, elküldte az odabasijainak, azok pedig a
57b közös | kérvényt benyújtották az agának. Most azonban akár van hadjárat, akár nincs, a [tartományi] korudzsuk rendszerint nem jelennek meg az odák őrzésére, mert sok korudzsu van, s mondván: „az odák őrzésére az isztambuliak épp elegen vannak"–lemondanak a zsoldjukról és földműveléssel foglalkoznak. Az oturakok ugyanígy megsokasodtak, s az összes kisvárosban annyian vannak, hogy az túlment minden határon.

Egy másik nagy újítás, hogy nem törődnek azokkal, akik megvették a málháslovat, de aztán nem mennek el [a hadjáratra]. Számos hadköteles felel így azoknak, akik a katonák összegyűjtésére érkeznek: „megvettem a lovat"– s aztán otthon marad. A zsoldját meg lejelenti a csorbadzsijának – ki tartja azt számon? A szerdárok tehát a hadjáratból távolmaradóktól, majd mikor ezek is elfogynak, az edzsnebiktől szedik be a járandóságukat, s nem ügyelnek a dolgokra. Mindennek utána kell nézni.

Amikor szerdári hivatalt adományoznak, pénzt nem kérve érte, becsületes és hívő személyeknek kell adni, hogy a területükön állomásozó janicsárokat [és] a hadjáratból távolmaradókat elküldjék a hadjáratra. Ha valamelyik ellenszegülne és nem menne, jelentsék az udvarnak és járjanak el vele szemben. Ha úgy adódik, hogy valakit be kell jelenteniük, akkor a tartományi kádival közösen tegyék meg. Ha kiderülne, hogy
58a védelmükbe vettek valakit, aki nem vonult be és távolmaradt a | hadjáratból, akkor sújtsák őket is olyan megvetéssel, mint a vétkest, hogy a padisahi rendeletnek megfelelően körültekintően járjanak el és a szolgálatot elvégezzék. Az említett málhásló[-féle] újítást meg kell szüntetni, hogy a szerdárok a padisahi rendelettel érkező mumdzsuk és gönderdzsik figyelmeztetése szerint teljesítsék a padisah parancsát. A korudzsukon és az oturakokon kívül senki se maradjon otthon, [mindenki] vonuljon be a hadjáratra. S ha elrendelik, hogy a korudzsuk jelentkezzenek az odák őrzésére, [a szerdárok] küldjék oda őket, s ne találjanak számukra kibúvót.

Mostanában azonban a szerdárok pénzen veszik a hivatalukat. Ha az ilyen [kötelességmulasztóktól] nem szednek be pénzt, kitől szedjenek? Honnan teremtsék elő a vesztegetésre fordított összeget? A szerdárságot tehát nem szabad pénzért adni, hogy a szerdárok se kérjenek pénzt senkitől, a hadköteleseket kivezényeljék a hadjáratra, s

amint a korudzsukon és az oturakokon kívül már mindenki eltávozott, janicsárnak arrafelé ne lehessen maradása. Egyáltalán nem tartózkodhatnak ott olyanok, akik [nem lévén janicsárok] janicsár egyenruhát viselnek. S ha mégis vannak ott, nem maradhatnak és nem járhatnak-kelhetnek ebben az öltözékben. Ha megteszik, el kell járni velük szemben. A szerdárok tehát tisztességesek és hívők legyenek. Akik nem pénzen szerzik a hivatalukat, azok az említett módon jól szolgáljanak, s ne | engedjék ja- 58b
nicsár öltözetben járkálni azokat, akik nem janicsárok. Mostanában azonban a szerdárok oltalmazzák ezeket, s nem derül ki, kik nem mennek hadjáratra, s kik azok, akik nem janicsárok, de mégis olyan öltözetben járnak. A tartományok emiatt pusztulnak el; a rája és a nép [valódi] janicsárnak véli őket és félelmében nem tudja, mit tegyen. A zsarnokságuk folytán tönkremegy. Nagyon fontos utánanézni ennek a dolognak, hogy felfedjék azokat, akik nem állami alkalmazottak, de ilyennek adva ki magukat romba döntik a világot. Megszemlélésük elengedhetetlen; [az egész jelenség] olyan újítás, amit meg kell szüntetni.

Megint más újítás, hogy a szerdárok lefoglalják a hagyatékokat. Pedig ez törvényellenes, mert addig nem szabad áruba bocsátaniuk, amíg a bejtülmáldzsitól nem kaptak levelet és nem érkezett meg [az elhunyt] valamelyik odabasi bajtársa; mert [a hagyatékot] az érkező bajtárs jóváhagyásával, a szerdár és a kádi közreműködésével a szultáni piacon kell eladni, részletes jegyzéket kell felvenni róla, és a kádi aláírásával el kell küldeni a boldogságos udvarba. Ha [az elhunytnak] van gyermeke, akkor a szent vallási törvény előírásai szerint kell eljárni. Ha a gyermeke kiskorú, az eladásból bejövő pénzt helyezzék el az odájába és őrizzék meg, hogy kamatra kiadva az árva vagyonát megnöveljék. | Mostanában viszont a tartományi szerdárok [maguk] adják el a 59a
hagyatékot, a hozzájuk érkező levélbe beleiratják az eladás engedélyezését, s tetszésük szerint járva el annyit sem mutatnak meg belőle, mint csepp a tengerben. A katonák hadbahívására kiküldött gediklik, zagardzsik, szekbánok és janicsár csauszok az összes hagyatékot elkobozzák, s elérik, hogy ezt megbízólevelükbe bejegyezzék. Ilyen módon kifosztják és eltüntetik a bejtülmált, s ezzel sérelem éri a padisah kincstárát. Ezután senkinek sem szabad addig hagyatékot lefoglalni, míg az [elhunyt] odájából nem érkezik meg egyik bajtársa és nem jön meg a bejtülmáldzsi megbízottja. Ez a szolgálat nem is tartozik a szerdárokra.

A bas csauszt kivéve az orta csausz, a kücsük csausz és a helyettes csauszok mind annyi zsoldot kapnak, mint a janicsárok. A szamszondzsik a szászországi kutyákat (*szekszon*) gondozzák, a zagardzsik a vadászkutyákat, a hászekik pedig agarakat nevelnek és gondoznak. Szultáni parancsuk van arra, hogy bárhonnan elhozhatnak agarakat és vadászkutyákat. Akinél ilyeneket találnak, attól elveszik. Mikor a padisah őfelsége kilovagol vadászatra, a szolakokhoz hasonlóan hosszan lelógó inget viselnek. Egyik kezükben ezüstvégű, vékony nádpálcával a zagardzsik | vadászkutyákat, a szek- 59b
bánok és a hászekik agarakat vezetnek elő. A fejükön kecsét viselnek. Emiatt mondják őket gyalogos szekbánoknak és gyalogos zagardzsiknak. Rajtuk kívül ugyanis vannak még lovas zagardzsik és lovas szekbánok. Isten segedelmével róluk is beszélünk majd a maga helyén.

A devedzsik a csorbadzsijaikkal együtt az aga tevéit málházzák fel a hadjáratok idején. A talimhánedzsik a gyakorlóháznál szolgálnak. A kajikcsik az aga csónakján húzzák az evezőket. A müteferrikák a hadjáratok idején a szolakoknak szolgálnak.

Külön odájuk van az avdzsiknak. Csorbadzsijaik az avdzsi basi [címet viselik]. Ha a csorbadzsijaik megválnak a beosztásuktól, az odabasik lépnek elő csorbadzsivá. A janicsároknak adnak kiképzést, amikor azok az Ok mejdánin a puskalövést gyakorolják. A kiképzést a hadjáratokon is folytatják. Mikor nincs hadjárat, kimennek Isztrandzsába. Ez a törvény. Hadjáratok idején az odákban lévő összes avdzsit bevonják a feladatokba; az avdzsi basi parancsnoksága alá tartoznak. A szekbánoknál egyéb avdzsik is vannak még, róluk majd a maga helyén ejtünk szót. Ők akkor is itthon maradnak, ha a padisah hadjáratra megy. Az Isztrandzsa hegyen állomásoznak és az uralkodónak vadásznak. Ezért nem járnak hadjáratra.

60a A janicsárok | mindnyájan egyszerre kapják meg a zsoldjukat. Az aga hivatalánál számolják le, és egymás után adják át az odák csorbadzsijainak. Ha a csorbadzsi nincs jelen, az odabasi veszi fel. Zsoldosztáskor sorjában adják ki [a pénzt]. De elsőként a szekbánok és a szolakok kapják meg. Ennek oka az, hogy kezdetben ezek [az előbbiek] voltak az agák odái. A szolakok pedig azért kapják meg előbb, mert a szolak basik idős emberek. A megbecsülés jeléül adják nekik [az elsők között]. A többiek sorjában veszik fel és az odáikban megszámolják. Ha több, nem szólnak, ha kevesebb, felírják. Mikor eljön a hibák rendezésének napja, a többletet visszaadják, a hiányt meg felveszik. Ez a törvény. Mert a janicsárok között történjék bármi, [a bűnöst] vétke szerint büntetik meg. De aki csak egy akcsét is megpróbál elcsalni, annak nincs helye a janicsárok között, s eljárnak vele szemben. Ezért azok az odák, melyeknek csorbadzsija távol van, nem osztják szét addig a zsoldot, míg a szomszéd bölükből nem kapnak egy megbízható bajtársat, hogy becsületességüknek tanúja le-
60b gyen. | Ezután osztják szét. A jelenlévőknek kiadják, a távollévőkét bőrtasakba teszik, s akkor adják oda nekik, amikor megjönnek. Ezek a törvényeik.

A janicsár bajtársak szolgálata hadjárat idején abból áll, hogy sáncokba vonulnak és a megfelelő időben megkezdik a várak elfoglalását. A csatamezőn – akár a szerdár, akár a világnak menedékül szolgáló padisah [vezeti őket] – sátraikat az ő sátorának két odalán verik fel, s így szinte egy utca jön létre. Az [utca] két végén egy-egy bölük kapudzsiként szolgál. Az egyik oldalra aga bölüköt, a másikra jajabasi [ortát] állítanak. Az egyik kapudzsi osztag a tizenhetedik aga bölük, a másik a százegyedik jajabasi [dzsemaát]. Ezeknek egy-egy akcse „kapu-zsoldemelés" jár. A hadjáraton kapudzsi szolgálatot látnak el, ezért évente egy-egy akcsét szétosztanak az odáikban. Ez a törvény.

A törvény úgy rendelkezik, hogy ha a hadjáratok idején janicsárokat helyeznek a várakba nöbetcsinek, akkor három évig szolgáljanak ott. Az ilyen helyen várvédelmet ellátó bajtársaknak [az illetményen kívül] egy-egy akcse kosztpénz (*nafaka*) jár. Ez a régi törvény. Mostanában ezt a kosztpénzt felveszik ugyan a kincstártól, de nem küldik el a várakba. S ha mégis, igen csekély összegeket küldenek, mert a várakban állo-
61a másozó legénység nincs a helyén és nem kérheti. Így aztán a tiszteknél | marad. A kátibjaink jelenleg itt [Isztambulban] adnak felmentéseket (*mande ederler*) azoknak a katonáknak, akik a várakban teljesítenek szolgálatot. Ezt nem szabad csinálni. Mert néhány aranyat kérnek érte, s az arany iránti vágy oda vezet, hogy két helyen is kifizetik miattuk a zsoldot. A deftereiket ugyanis elküldik [a várakba], s ezek alapján kiadják a zsoldot. Amíg ide vissza nem jutnak, nem húzzák ki őket

ezekből [a defterekből]. Ezért két helyen is kifizetik a zsoldot. A teendő tehát az, hogy ne osztogassanak távolmaradási engedélyeket. [Mert] később az történik, hogy mábejn címén visszaveszik az ilyen zsoldot. Azonban az [így visszaszerzett] pénzt is elköltik és elpazarolják azzal az indokkal, hogy az agák költségeinek fedezésére kell. Olyan újítás ez, amit meg kell akadályozni.

A hadjáratokon a janicsárok egyik feladata az, hogy sáncokba vonulnak és harcolnak. Ilyenkor janicsár föveget (*kecse*) viselnek, s így foglalják el helyüket az árkokban. A törvény nem engedi meg, hogy kecse nélkül menjenek a sáncokba. Mostanában azonban törvényellenesen hálósapkát meg puskatokot tesznek a fejükre. Ezt meg kell tiltani. A kecse viselete ugyanis félelmet kelt. Száz janicsár sapkás ezernek látszik az ellenség szemében, mert ez a szent fejfedő három-négy szentéletű férfiú viseletéből származik. [Mivel] ezt lenézik, és azt mondják, hogy a sáncokban nagyon kényelmetlen a fejükön | hordani, s mivel a cselebik sem teszik fel, sehol sem érnek el 61b
eredményeket. A hadjáratokon tehát figyelmeztetni kell őket, s el kell érni, hogy kecsét hordjanak.

A hadjáratok idején nem szabad megengedni, hogy az uralkodó kuljai más helyen tartózkodjanak. Vissza kell hozni őket az orta sátrába, még azokat is, akik az előkelők, az emírek vagy a vezírek udvarában vannak. Amelyik nem hajlandó visszajönni, azzal szemben el kell járni. Mert ha a fentiek udvarában tartózkodó janicsár védelmet kapna, akkor többé senkit sem lehetne visszahozni. Manapság azonban a pasák, a bégek és egyéb előkelők mind janicsár szolgálókat tartanak. Ez önmagában tiltott dolog. Senki mellé nem szabad janicsárt adni, még ha janicsár mukábeledzsi volna is. Mert az odzsak agákon kívül senki sem alkalmazhat janicsárt. A törvény nem engedi meg. Mostanában [a janicsárok] az előkelők kegyeit élvezik, az ő vérteseikkel (*dzsebeli*) együtt szemlélik meg őket, noha a padisah janicsárjai, az ő zsoldját kapják és a sáncokban meghatározott szolgálatuk volna. Így tehát többféleképpen is kárt okoznak. Részben azzal, hogy hiányoznak a harcból. Részben azzal, hogy annak az előkelőnek | a vértese helyett vesz részt a szemlén, akinél szolgál, s így egy emberrel keve- 62a
sebb lesz. Ennyiféle kár származik abból, hogy a janicsárok az előkelők mellé szegődnek. Meg kell tiltani.

Ha a hadjáratra nem jelentkező janicsár súlyos beteg és nincs ereje bevonulni a hadjáratra, akkor a tartományi kádítól és az ottani ájánoktól kérjen jelentést és kérvényt, s az onnan érkezőkkel küldje el. De ha a betegsége enyhébb volna, s a tartomány ura és a vidék ájánjai pártfogásuk alá véve közös kérvényt nyújtanának be, akkor azokkal szemben kell eljárni, akik a kérelmet beadták, hogy ne akadályozzák a bevonulását azoknak, akiknek részt kell venniük a hitharcban. Akit nem akadályoznak, de nem vonul be, arról a csorbadzsija egy feljegyzést adjon be. Ne nyújtsanak védelmet azoknak, akik nem jönnek el.

A [janicsár] bajtársak közül senki se vonuljon a tábori néppel együtt. Az iparosnép maga is tiltva van attól, hogy az uralkodó kulja legyen. Mert a mesteremberből nem lesz szolga, büszke a szakmájára, s mivel keveselli a zsoldját, nem jelentkezik szolgálatra. Jelenleg a [kulok] többsége mégis iparos. Ezután nem szabad iparűzőt az uralkodó kuljává tenni. Ha az aga udvarában lévő műhelyek személyzetéből [azzal a] kéréssel állna elő valaki, [hogy janicsár szeretne lenni], többé | ne engedjék [kézműves- 62b

ként] dolgozni, és ne a tábori néppel vonuljon hadba. Ha így tenne, el kell járni vele szemben.

Midőn az elhunyt és megboldogult Szülejmán szultán hán – legyen rajta Isten kegyelme és megbocsátása! – őfelsége a szigetvári hadjáratra indult, a paripáját egyszerű selyemből szőtt szerszámokkal nyergelték fel. Az isteni bölcsesség folytán aznap, amikor bevonult Belgrádba, gyorsjárású lova engedetlenkedni kezdett, néhány helyen összetörte a zablát, és emellett a kantárban is kárt tett. Mivel ezt a kantárt a világ padisahja fölöttébb kedvelte, nemes szívébe enyhe szomorúság költözött, s megparancsolta, hogy javítsák meg. Végigjárták az egész nagyúri tábort, de senkit sem találtak, aki értett volna az említett kantár megjavításához. Mikor visszaértek, előállt egy janicsár bajtárs, s közölte: ő vállalná, hogy a régi szerint megcsinálja. Elvezették ezt a nyeregjavító bajtársat az istállómester (*emír-i ahor*) elé. Ott elmondta, hogy magára vállalja a kantár megjavítását, s tudtul adta, hogy ő maga janicsár. Hét akcse zsoldot
63a kap, s a padisahtól egy akcse zsoldemelést kér [a munkáért]. | Az istállómester megígérte, hogy megkapja, mihelyt elkészült vele. A bajtárs estére kelve végzett a kantárral, s megint az istállómester elé vezették. Az [a szerszámot] jól megnézte, s mikor látta, hogy még a korábbinál is jobb lett, így szólt: „ha másnak csináltad volna, menynyit kértél volna érte? Őszintén felelj!" A bajtársa megmondta, hogy negyven akcséért vállalta volna. [Az istállómester] örömében hetven-nyolcvan akcsét ajándékozott neki. A kantárt meg vitte a padisah színe elé és megmutatta. A világ padisahja el volt ragadtatva, s kérdezte, kinek a munkája. Elmondták neki, hogy egy janicsár csinálta meg, aki hét akcse zsoldot kap, s egy akcse zsoldemelést kér. Annyira dícsérték, hogy azt elmondani nem lehet. Mikor a hét égöv padisahja meghallotta, hogy az illető janicsár, meg hogy kézműves, aki negyven akcsét is elkérhet egy kantár javításáért, a gondolataiba merült, majd így szólott: „ki tette ezt janicsárrá? Meg kell találni. A törvény nem engedi meg, hogy mesterember janicsár lehessen. Szolgál-e nekem hét akcsé-
63b ért az, aki egy nap leforgása alatt negyven akcsét megkereshet?" | Előhívatta az agát, s elkezdte vizsgálni a dolgot: „ki tette ezt janicsárrá?" Erre az részletesen elbeszélte, hogy az előírások szerint szolgált, sok évet töltött töröknél, majd szolgálatra a zsoldosok közé írták, s a mesterséget még azelőtt tanulta, hogy áttért volna az iszlámra. Ekkor az [uralkodó] így szólt: „ha egyszer mesterembereket összegyűjteni tilos, ezt ki gyűjtötte be?" Mikor aztán kitudódott, hogy azoknak a bégeknek a devsirméjéből való, akiket törvényellenes működésük miatt eltiltottak a fiúk begyűjtésétől, parancsba adták, hogy el kell távolítani a testületből. Mialatt az említett bajtárs zsoldemelésben reménykedett, bizonyossá vált, hogy szolgálati birtokra kell távoznia. Ekkor a főistállómester és a padisahhoz közel álló más udvari emberek az ég-központú trónushoz dörzsölték arcukat, és az [uralkodó] kegyéért esedeztek, hogy ne zárja ki a testületből. De erre nem volt lehetőség. Ám az ő szavukat se utasította vissza, s elrendelte, hogy zsoldja meghagyásával helyezzék át [az állami] cselenk-készítők csoportjába. Nem tartotta méltónak arra, hogy a janicsárok között maradjon. Mert a törvény nem engedi meg, hogy mesterember az uralkodó szolgája legyen, kivéve akkor, ha [udvari] kézműves (*ehl-i hiref*) volna.

64a Aztán mikor Szülejmán szultán hán őfelsége a budai hadjáratra indult | és megpihent Edirnénél, körbesétált a nagyúri táboron. Meglátott valakit, aki serkenő szakállal árpát mért. Ahogy a sátrába visszaért, rögtön elküldött egy embert és hívatta a jani-

csár agát. Odahozatta azt az embert és kikérdezte. Az pedig részletesen elbeszélte, hogy egy közeli faluból való, devsirmével vitték el, jelenleg janicsár, s most látta viszont szülőföldjét. A faluja lakóit éppen akkor szólították fel szürszát beszolgáltatására, s ahogy elkezdték behordani, a nevezett bajtársat kérlelték, hogy menjenek együtt. Addig győzködték, míg magukkal hozták a táborba. Ott azonban rengeteg árpa gyűlt össze, és nem tudták eladni. Mivel a megmaradt árpát nehéz lett volna visszaszállítani, elkezdték árulni öt akcséval a piaci ár alatt. Minthogy ezek az emberek a földijei voltak, a szolgálat szándékával ő is nekiállt mérni az árpát és segített nekik. Az aga őfelsége megerősítette a dolgot a világ padisahja előtt, aki egy ideig gondolataiba merült, majd így szólott: „ha az én kulom lett volna, szégyellte volna a mérleget és a súlyt tartani!", majd azt | a [janicsárt] a testületből eltávolította és áthelyezte 64b
szolgálati birtokra (*merd-i timar bujurdilar*).

Az is a megboldogult Szülejmán szultán hán őfelségével esett meg, hogy amikor egyik nap boldogságosan Isztambulban sétált, az Ok mejdáni közelében megpillantott egy embert, aki régi lábbeliket foltozgatott. Megkérdezte tőle, ki és miféle volna. Erre elbeszélte, hogy azelőtt janicsár volt, de megrokkant. Nem tudott hadjáratra menni, ezért három akcséval oturak lett, [a korábbi zsoldjából fennmaradó] öt akcsét pedig visszaadta a kincstárnak. Ennek megfelelően illetményét Mehmed szultán hán [mecsetalapítványának] járadékából kapja. Amint így megismerkedett a helyzetével, a világnak menedékül szolgáló padisah őfelsége így szólott: „ha a munkádat akarod végezni, ne serkenő szakállal dolgozz az üzletben az emberek szeme előtt. Borotváld le a kinövő szőrzetet, s azután fogj munkához. A serkenő szakáll az én kuljaim ismertetőjegye, arról ismerik meg az én szolgáimat. Ilyenformán csorba esik a tekintélyükön. Az [oturakok] ma már elhagyják a testületet és járadékból kapják az illetményüket. A janicsárok fövegét sem hordják". Így figyelmeztette a nevezettet, s meghagyta, hogy borotválja le serkenő szakállát.

Az [uralkodó tehát] ennyire buzgólkodott | és levágatta a kinövő szakállát annak 65a
az embernek, hogy a többieknek ne okozzon sérelmet, hiszen oturakról volt szó, s az oturakok abban az időben nem tartoztak a testülethez, és az illetményüket járadékból folyósították. A világnak menedékül szolgáló padisah személyesen foglalkozott [az ügyekkel], hogy a világ virágzó állapotba kerüljön, s ne kövessenek el törvényellenes dolgot.

Ami az oturakok testületen belüli zsoldkiutalását illeti, mikor a megboldogult Szelim hán, Szülejmán hán fia elfoglalta a trónt, parancsba adta, hogy ne a [mecsetalapítványok] járadékaiból és a sehremin [kezéből], hanem a testület kebelén belül adják ki [az illetményüket]. Később azonban nagyon megszaporodtak, azonkívül éretlen ifjoncok lettek oturakok magas zsolddal. Különféle mesterségekre adják magukat és őrszolgálatra járnak, de ha a padisahi hadjáratot említik nekik, mindjárt kibúvót találnak.

Ezután tehát nem kaphatnak ilyen magas zsoldot. Ami történt, megtörtént, nem kell vele törődni. Bármi is lesz a padisah véleménye, ezután a törvénynek megfelelően aszerint kell hozzákezdeni [a cselekvéshez].

Bár az efendi | ságirdjai, az aga hivatalának ságirdjai, az odák kethüdái és a műhe- 65b
lyek népe mind janicsárok, ostromsáncokba nem mennek. Illetményt három havonta egyszer kapnak. Ezért ezt mevádzsibnak nevezik. Muharrem [hónap nevé]ből a

mim [betűt], szafar [hónap nevé]ből a *szad* [betűt], rebiülevvel [hónap nevé]ből a *ra* [betűt] felhasználva [az első negyedévet] maszar-nak mondják. Rebiüláhir [hónap nevé]ből a *ra*, a két dzsemázi [hónap nevé]ből két *dzsim* [betűt] felhasználva [a második negyedévet] redzsedzs-nek hívják. Redzseb, sabán és ramazán [hónapok nevei]ből a *ra, sin* és *nun* [betűket] felhasználva [a harmadik negyedévet] resen-nek nevezik. Seválval, zilkáde és zilhiddzse [hónapok nevei]ből a *lam* és *zal* [betűket] felhasználva [az utolsó negyedévet] lezez-nek mondják. Ez négy mevádzsibnak számít, s a zsoldot ennek megfelelően adják ki ugyanezen [a négy néven].

Minden zsoldot három defterbe jegyeznek be. Az egyiket [a janicsár kátib] hivatalában tartják és aszil[-defternek] nevezik. A másikat a mukábeledzsinek adják át. Ennek neve mükerrer. A mukábeledzsi ennek alapján végzi az ellenőrzést. Az ellenőrzést régtől fogva úgy folytatták le, hogy csak a számokat hasonlították össze. A törvény nem írja elő, hogy a neveket is összevessék. De ha megteszik, annál jobb, mert így semmit sem vezethetnek be [szabálytalanul] a defterbe. Egyik deftert, [a harmadikat,] a kincstárnál (*hazine*) őrzik. Ezt azonban újabban nem írják meg, s azt a deftert mondják hazine[-defternek], amit az ellenőrzéshez adnak át. A hazine-defter azonban
66a nem ez, hanem az, amit minden egyes zsoldosztáskor a palotába | küldenek a padisahnak. Ezt mostanában nem kérik be. Murád szultán hán idejétől fogva nem viszik be a palotába. Pedig be kell kérni, mert ha az egyik zsoldot összevetik a másikkal, akkor kívülről senki sem lesz képes akár egyetlen pontot is beleírni.

A janicsár bajtársak minden zsoldosztáskor másfél napi illetménnyel kevesebbet kapnak. Az egyik hónap harminc, a másik huszonkilenc [napból] áll, s a hiányos hónapok miatt jön ki kevesebbre.

A törvény nem engedi meg, hogy a devsirme-fiúkon és a kuloglukon kívül más valaki janicsár lehessen. Kivétel az a néhány személy, aki a trónörökös által kormányzott szandzsákból származik, s akiket trónra lépésekor felvesznek a defterbe és besoroznak a janicsárok közé. A törvény ezt lehetővé teszi. A fajtájukat nem vizsgálják meg. Akár magyar, akár cserkesz, akár orosz vagy horvát, csupán a származási helyét jegyzik be. Ez egy kegy a padisahtól. Ezer évben egyszer fordul elő. Megtörténik, s ezzel kész.

Mehmed szultán hán őfelségének, Konstantinápoly meghódítójának idejében történt [annak elrendelése], hogy a janicsároknak három akcséért egy okka húst kell adni. Abban az időben az összes janicsár nőtlen volt. A törvény nem engedte a házaso-
66b dást. Mivel nőtlenek voltak, | odákat építettek nekik. Akkoriban az ascsijaik hatósági áron ott vették meg a húst, ahol tudták. Ha nagy ritkán nem tudtak hozzájutni, a [janicsárok] mindjárt összecsődültek és lármát csaptak: ha az ascsik estére nem teremtették elő a társaságnak a húst és az ételt, számíthattak rá, hogy az odájukban megkóstoltatják velük a botot. Ezért aztán akár a szembejövő hittudósok és prófétai ivadékok kezéből is kikapták és elhozták a húst.

Egyszer a megboldogult Mehmed szultán hán őfelsége nagyvezírével, Mahmud pasával együtt a környéket járа. Karamán közelében, nem messze attól a helytől, ahol [az uralkodó] szent dzsámija áll, volt egy hatalmas nyárfa. Most egy iskolát építettek oda. Látja ám [a padisah], hogy annak tövében egy ascsi áll, s a déli forróságtól szomjasan szórja az átkot a világra. A padisah őfelsége és a nagyvezír odament hozzá, s megkérdezte, mi a baj. Dühösen így felelt: „ó emberek, hát mit akartok tőlem? Nyo-

morúságos az én helyzetem: reggeltől fogva járok-kelek, de egy okka húst sem találtam. Most félek visszamenni az odába, mert a bajtársaknak nem főztem. Mi lesz velem? Nincs, aki a padisah országát rendben tartaná. Méltányos-e az, hogy míg a muhteszib | a saját kedvét tölti, mi itt ilyen gonddal küszködünk? Ha a padisah nekem adta volna ezt a tisztséget, úgy rendbeszedtem volna a várost, hogy a világ színültig lenne eleséggel!" A padisah méltóságosan megtudakolta az ascsi nevét és becenevét, s búcsút véve tőle, elment. Mikor visszaért a szerájba, hívatta a janicsár agát. Elővezettette azt az ascsit, és kinevezte muhteszibnek. A környéken olyan nagy rendet tartott, hogy Isztambul városa megtelt élelemmel. Mikor aztán mindenütt arról kezdtek beszélni, hogy milyen módon kormányozza az országot ez az ember, tisztessége elismeréseként fokozatosan a vezírségig emelkedett, s a Gedik Ahmed pasa nevet adták neki. 67a

Abban az időben [a padisah] hívatta Ahmed pasát és megbeszélte vele a janicsárok húsellátásának ügyét. Kijelölt egy helyet, és elrendelte, hogy ott adjanak húst [a janicsároknak]. Akkoriban olcsóság idején két akcséért, ínség idején négy akcséért lehetett [egy okka] húst kapni. Törvényt hoztak, hogy a janicsárok télen-nyáron három akcséért kapják. Hogy a két akcsés húsárak idején ne járjanak rosszul, elrendelték, hogy ilyenkor egy okka ötven dirhem húst adjanak nekik három akcséért. | Azzal a céllal, hogy [a hentesek] négy akcsés húsárak idején keletkező veszteségét kárpótolják, huszonnégy ezer arany értékű alapítványt hoztak létre. Erre az aranyra az akkori muhteszib felügyelt, aki egyúttal a kojun-emin tisztét is ellátta. Több kojun-emin nem volt. A pénzt átadták a jótevő mészárosoknak, s maguk között forgatva annak hozadékából fizették ki a veszteségeiket. De abban az időben még bőven volt juh, és olcsóság uralkodott: s mivel a janicsárok terén kevesen voltak, juhot is keveset kaptak. Bár ma sem hoznak be több birkát a [húsosztó] térre, az ára azonban felszökött, ezért mostanában nagyobb a veszteség. Abból a huszonnégy ezer aranyból egy fillér sem maradt. Egykoron abból pótolták a hiányt. Továbbra is a mészárszéken vették a húst, és megfelelően kártalanították őket. Utóbb, Szülejmán szultán őfelsége idejében elrendelték a kaszárnyán belüli mészárszékek (*tomruk*) felépítését, és kialakították a [húsosztó] teret. Mivel a veszteség tovább növekedett, utasításba adták, hogy [évente] háromszázhatvan ezer juhot hajtsanak fel Ruméliából, hogy mikor a henteseknek birkára van szükségük, vegyenek át a kincstári szállítmányból, dolgozzák fel és adják el. Jelenleg azonban | ennek a juhnak az egyharmada sem érkezik meg. A többi helyett az érte járó pénzt hozzák meg, s a dzselebek hiányait azzal tömik be. Az összes kikötőre fél „hentes-vámot" (*gümrük-i kaszabijje*) vetettek ki, s abból kártalanítják őket. Mégis egyre több juhot adnak [a janicsároknak]. Nem szabad tovább növelni a mennyiséget. Úgy kell a juhot kiadni, ahogy régente történt. 67b 68a

Az egyes odáknak fél-fél juhot szoktak adni. A szekbán basinak öt juhot adnak. Mivel kezdetben őbelőlük lettek az agák, még ma is megkapják. Harmincnégy bölükjük van. Ezeknek is fél-fél, a kátibjaiknak és a kethüdáiknak az odáikkal együtt egy-egy juh jár. A lovas szekbánoknak egy-egy okka húst adnak. A lovas zagardzsiknak ugyanígy. A zagardzsi basinak, a szekszondzsi basinak és a turnadzsi basinak külön is jár egy-egy juh. A hászekiknek, a devedzsiknek, a zenberekcsi basinak és az aga imámjának az odáikkal együtt egy-egy juhot adnak. A szolakok odáinak egy-egy juhot juttatnak. A müteferrikáknak ugyanígy egyet-egyet. A szolak basinak szintén egy birka

68b járandósága van. A szolakok | kethüdáinak egy juhot állapítottak meg. Egymás kö-
zött osztják fel. A kethüda bég odájának három juh jár, [maga] a kethüda bég négy
juhot kap. A bas csausznak három, az odájának szintén három juhot utalnak ki. A
kethüda jeri odája nem állandó; bárki tölti be ezt a tisztséget, egy juh jár vele. A muh-
zirnak ugyanúgy nincs állandó [odája]; a mindenkori muhzir egy juhot kap. Az odáik
fél-fél juhot vehetnek át. A talimhánedzsi basinak és a kajikcsiknak az odáikkal
együtt egy-egy juhot adnak. A kücsük csausz és az orta csausz fél-fél juhhal részese-
dik. A janicsár kátibnak három juh járandósága van. Az adzsemi jajabasik egy negyed
[birka] húsát kapják; a kátibjaiknak egy-egy birka jár. Isztambul agájának egy juhot
utalnak ki. Az ascsik között a három legrégibbet „kém"-nek (*dzsászusz*) nevezik.
[Az egyik] az aga bölükök [ascsijainak] rangidőse, a másik a jajabasik [ortái]ból való,
a harmadik pedig a régi odákból. [Ezek hárman] egy szép birkát kapnak és megosz-
69a toznak rajta. Az ascsikat ők irányítják. | Ők rendezik el a soraikat, mikor [a húsért]
szaladnak. Ha valamelyikük előre araszol, odasóznak neki a lovaglóostorral. Ezek a
törvényeik.

A [padisahnak] parancsba kell adnia, hogy ezután a defter szerint ugyanannyi juh-
ot szállítsanak a [húsosztó] térre, mint amennyit Szülejmán szultán idejében szok-
tak, s [a húsárak különbségéből adódó] veszteségeket haladéktalanul térítsék meg. Ha
a juh-deftert átveszik, azután már nincs lehetőség arra, hogy megnöveljék a [húsosz-
tó] térre szállított birkák számát. A nevezett [húsosztó] tér és az udvari konyhák juh-
ellátására Ruméliából háromszáz ezer juh [felhajtását] írták elő a dzselebeknek. Mos-
tanában [a költséget] átalányban a falvakra hárították, mint a harácsot. Hiánytalanul
beszedik, nem marad a ráján. E juhok begyűjtésére a janicsár agák felügyelnek. A
juhokat ötféle időszakban hajtják fel: dér [vagy dögvész?] idején, tavasszal, augusztus-
ban, hiány idején [?] és a divánnak ... [?] idején. Az előírások szerint ezek a juhszállít-
mányok érkeznek rendszeresen Isztambulba. Ezenkívül nem hajtanak fel többet a hiva-
talos mennyiségnél. Főleg Moldvából és Havaselvéről nem jön annyi juh, mint korábban.
69b Ez a kaszabok miatt van. | Régente az volt a szokás, hogy jóravaló embereket írtak össze
és tettek meg mészárosnak. Akár muszlimok voltak, akár hitetlenek, előbb négy-öt évet
leszolgáltak a [húsosztó] téren, s azután nevezték ki őket mészárosnak. De hamar el is
távolították a térről, ha csődbe jutott, és mással váltották fel, hogy képes legyen kifizet-
ni a kereskedőnek az átvett birka árát. Mivel az ilyeneket kicserélték és a mészárosok
gazdagok voltak, a beérkező kereskedőktől megvették a birkát, az árát meg vagy odaad-
ták előre, vagy három napon belül kiegyenlítették. Így aztán a kereskedők igyekeztek
újra birkát hozni. Mindenfelől érkezett a juh, a környék pedig gazdagodott. Mostanában
viszont a mészárosok java része elszegényedett, s a bejövő kereskedők pénze náluk ma-
rad. Elkerülhetetlenül börtönbe jutnak. Ezért a kereskedők elmaradtak, hiszen a pénzü-
ket nem kapták meg. Ha a régi törvény szerint járnának el, akkor úgy érkezne a juh,
mint korábban. Ha olyan helyekre is osztanak húst, ahová azt nem rendelték el, akkor a
kár feltétlenül növekszik. Most, a mi időnkben, [a hús ára] tíz akcse, így egy okka hús-
70a nál hét akcse veszteség keletkezik. Szükséges tehát, hogy akár a szultáni konyha, | akár a
Régi szeráj, akár a [húsosztó] tér részére adnak birkát, úgy járjanak el, ahogy Szülejmán
hán idejében, amikor defterbe foglalták és úgy osztották szét. Ha [az állatokat] jóravaló
mészárosoknak adják át, s az érte járó pénzt nem tartva vissza megadják, akkor megint
mindenfelől érkezik majd a birka és a környék gazdag lesz. A dzselebek is bőségesen fog-

nak juhot szállítani. Azon kell lenni, hogy a dzselebek [újra] jöjjenek. A juhok hiány-
talanul érkezzenek meg, s ne pénz jöjjön [helyettük]. A dzselebek veszteségeit meg
kell téríteni. A kojun-eminnek tisztességesnek kell lennie. Az a kul, aki [kojun-emin-
ként] a dzselebbel dolgozik együtt, fogadja el a neki járó tiszteletdíjat, a tehetős dzse-
lebektől kérjen jótállókat és kezeseket, s ahány ezer juhot képesek vállalni, a [kincs-
tártól] annyi [juhra] vegye fel és fizesse ki a költséget. A dzselebek költségét ne hiá-
nyosan térítse meg, hanem egészében kártalanítsa őket. Ha aranyat [és] gurust vesz
fel, ne értéktelen akcséban fizesse ki őket. Azon a vidéken ugyanis csak aranyért ad-
nak juhot. Egy aranyat százharminc, egy gurust kilencven [akcséért] vesznek át.
Ilyen esetben akcséra váltva át [a nemesfém pénzt, a kojun-emin] jogtalan előnyhöz
jut, a veszteséget | pedig a dzseleb viseli. E jogtalanság miatt maradtak el a kereske- 70b
dők juhszállításai. Azon túl, hogy igazságtalanság éri, a tehetős dzseleb nem hajlan-
dó annál kevesebbért juhot szállítani, mint amennyiért megveszi. S abba sem egye-
zik bele, hogy [a kojun-emin] akcséban fizesse ki, mikor [a kincstártól] aranyat vesz
fel. Csak úgy fogadja el, hogy azzal össze lehessen gyűjteni [az előírt mennyiséget].
De aki nem elég tehetős, az beleegyezik abba, hogy [a piaci árnál] kevesebbet kap.
Azt is elfogadja, hogy rossz pénzben fizetik ki, s ezen a pénzen vásárol juhokat. Ilyen
esetben három ezer birka árán ezret sem szed össze. Az általa felvett negyven-negyven
akcsén nem tudja az összes birkát megvenni. A kojun-emin elsikkasztja és maga teszi
el [a pénzt], s ekképpen számol el: „ennyi birka érkezett". [A pénz] egy részével a
csődbe jutott vállalkozók tartoznak, más része [meg azoknál marad, akik] meghaltak
vagy elmentek.

A juhokkal kapcsolatos feladatokat tehát becsületes emberekre kell bízni. A bol-
dogult Ferhád agával együtt, aki a janicsár kethüda posztról került pijáde bég beosz-
tásba, [egyszer] dér [dögvész?] idején elmentünk juhot vásárolni. Ötven ezer birkát
hoztunk, s mert gazdag dzselebeknek adtuk át kezesekkel, mind megérkezett hiány-
talanul. Mivel e szolga kátibként az ő szolgálatában állt, ezt a dolgot a lehetséges mér-
tékben megismerte. Ilyenformán kell igyekezni, s a kojun-emin a kísérő kultól | ne 71a
szedjen be pénzt előre. Minden juh után egy akcse jár neki. Akkor szedje be, amikor
megérkezik. Azok az emberek, akik a rájához mennek, ne kövessenek el visszaélése-
ket. Ha így lesz, se a juhok, se a veszteség dolgában nem ér sérelem senkit.

A [janicsárok] terén minden héten tizenöt ezer gyertyát adnak ki. Mindegyiket tizenhat dirhem súlyban, szerdán osztják ki a janicsár csauszok, akik szelimi turbánt viselnek. Ezeknek [a janicsároknak] évente hetven ezer faggyúgyertyát adnak, húsz-húsz dirhem súlyban. Mivel a piacon [ugyanezt a gyertyát] tizenkét dirhem súlyban árulják, a mumdzsuknak ebből vesztesége származik. A mészárosok ne adják el másnak a faggyút, [csak a janicsárokat ellátó gyertyaöntőknek]. Azt a gyertyát, ami a janicsárok ellátása után megmarad, a piacon tíz akcséval drágábban árulják.

Jelenleg [a janicsároknak túl] sok birkát osztanak ki, s [az ezzel járó] veszteség is megnövekedett. Az odzsak agák – nem törődve azzal, hogy a pénz és a birka elegendő-e hozzá – kiutalnak egy-egy juhot annak az odának, amelyhez janicsár korukban tartoztak. [Így hát] ki hajtaná végre a padisah törvényét, és ki törődne az őt ért kárral és veszteséggel? A magasztos Isten őfelsége vezessen méltányossághoz! Mielőbb segítsen hozzá, hogy agáink és a muszlim közvagyon [gondozói] odaadóan buzgólkodjanak.

71b A janicsár testület dolgait tehát, amennyire tudtuk, | elbeszéltük. Ennek megfelelően a testület helyzetét a régi törvény fényében át kell tekinteni, hogy [a janicsárok] mindenütt, ahol csak megfordulnak, ugyanúgy hősiességről és bátorságról tegyenek tanúbizonyságot, mint a korábbi szultánok idejében.

2. III. Mehmed szultán a szolakok és a janicsárok védőfala mögött a mezőkeresztesi csatában

Mifélék legyenek azok a bajtársak, akik az agának szolgálnak.

Az a bajtárs, aki az agának fog szolgálni, legyen idős. Szükséges, hogy túllegyen az összes szolgálaton, ami az odában lehetséges. [A kinevezéshez] bírnia kell az odabasija engedélyét, valamint az oda kethüda és a bas odabasi tisztét betöltő idős [bajtársak] jóváhagyását, hogy ha szolgálata fejében – amennyiben a jajabasik [ortáiból] való – zagardzsi, szekbán vagy szolak beosztásba helyeznék, akkor tapasztalt és sokat látott ember legyen, s így méltó legyen ezekre a hivatalokra és a megfelelő helyre kerüljön. Legyen igazságos, és ne térjen el a törvényektől.

Azokat, akik az aga bölükökhöz tartoznak és brokátövvel szolgálnak, gediklinek nevezik. Ezeknek is időseknek és tapasztaltaknak kell lenniük, hogy amikor gediklik lesznek, s az előírások szerint bölükbasi vagy helyettes csausz | válik belőlük, méltó- 72a
képpen kerülhessenek ezekre a posztokra.

Tehát az, aki a jajabasik [ortáiból] megfelelően szolgál, zagardzsi, szekbán vagy szolak lesz. Ha egy idős odabasi kegyben részesül, jajabasi is válhat belőle. Ez a törvény. Az aga bölükökből valók tüfekcsik és mumdzsuk lesznek, s egyidejűleg mindannyian megkapják a bölükbasi rangot. Ez a törvény. Utóbb azonban arról is törvényt hoztak, hogy korudzsuk lehessenek. De ez nem régi törvény. Azoknak, akik a hadjáratokon [ellenséges] fejet vágnak le, vagy zászlót tűznek ki a várakra és kimutatják a vitézségüket, jajabasi vagy bölükbasi rangot, vagy gediket adományoznak. Vagy ehhez hasonlóan zagardzsi, szekbán, szolak, szpáhi vagy kapudzsi beosztásba helyezik őket. Ez a törvény. De mindenekelőtt azoknak, akik a várakat rohamozók közül zászlót tűznek [a falakra], még szandzsákbégséget is adományoznak. Ha úgy kívánják,oturak beosztásba helyezik őket, de korudzsu posztot is kaphatnak.

Régente azonban a korudzsuk száma a százat sem érte el. Egy öreg korudzsut kineveztek föléjük bas korudzsunak. Midőn az uralkodó őfelsége hadjáratra indult, az odák | kapui közül a Szolak-kaput és az Ádet-kaput (ez Szari Gürz közelében van) ki- 72b
nyitották és őrizték, a többit meg becsukták. A Szolak-kapunál az ötvenhatodik [orta] jajabasijai, az Ádet-kapunál a tizenharmadik [orta] jajabasijai állnak őrt. Ezt a kaput azért nevezik „szokás"-nak (*ádet*), mert ha a többi kaput be is csukják, ezt soha. A korudzsuk vigyázzák. Addig őrzik, míg az uralkodó visszatér a háborúból. Ezért kapta az Ádet-kapu nevet.

A korudzsuk először Mehmed szultán hán atyja, Murád szultán hán idejében jelentek meg. Mikor boldogságosan hadjáratra indult, az Edirnében lévő janicsár kaszárnyák vigyázására kijelölt néhány beteg és öreg janicsárt, s velük őriztette. Amikor visszatért, megadta nekik a hadjárat idejére járó zsoldjukat. Ezek pedig átvették az illetményüket és abban az évben nyugalomban éltek. A korudzsu beosztás azonban addig nem számított hivatalos szolgálati helynek (*gedik*). Ilyen módon történt [a betöltése]. Az idősebb betegek közül osztottak be néhányat [erre a feladatra]. Később, mikor a megboldogult Murád szultán hán őfelsége a moldvai hadjáratra | ment, és diadalt 73a

és győzelmet aratott, néhány sebesült és rokkant janicsár bajtárs a hadjárat ideje alatt az odákat őrizte; s hogy a hadjárat alól mentesüljenek, korábbi zsoldjukkal kinevezték őket korudzsunak, hogy a janicsár odákat állandó korudzsuként megfelelően őrizzék. „Mert a janicsárok kaszárnyája valóságos kincstár; védjék meg az egerektől a janicsár bajtársak holmiját!" – mondták, s hat főt a korábbi zsoldjával kineveztek korudzsunak. De ekörül nézeteltérések vannak. Úgy tartják, hogy ő [Murád szultán] hozta ezt az intézkedést.

Mikor Konstantinápoly meghódítója, Mehmed szultán hán őfelsége felépítette az isztambuli kaszárnyákat, tíz főt kinevezett oda korudzsunak. Ő is a korábbi zsoldjukkal rendelte ki őket. A [korudzsu posztot] olyan isztambuli rokkantaknak adta, akik sebesüléseket szereztek. Egy másik hagyomány szerint, mikor a megboldogult Szülejmán szultán hán őfelsége a rodoszi hadjáraton mindent elkövetve a nevezett várat elfoglalta, maga elé hozatta a sebesülteket és a rokkantakat. Annyi sebesült janicsárt
73b hoztak oda, hogy azt elmondani nem lehet. A rokkantakat | két-három akcse [illetménnyel] beíratta a [mecsetalapítványok] járadékosai közé és a sehremin defterébe, és oturak állományba helyezte őket. Abban az időben így vált valaki oturakká. Utóbb, mikor Szelim szultán hán ült a trónra, [az oturakok] kérvényt adtak be, s csapatostul a szeráj kapujához jőve, újra kéréssel fordultak hozzá; erre parancsba adta, hogy az oturakok a testületben maradjanak. Attól fogva a testülethez tartoznak. Zsoldjukat jelenleg a testülettől kapják. De akkoriban még kevesen voltak. Mostanában viszont a létszámuk is, meg a zsoldjuk is erősen megnövekedett. Mégis azt mondják, hogy a korudzsu beosztást Szülejmán szultán hán őfelsége vezette be a rodoszi hadjárat idején. Viszont bizonyos, hogy a szigetvári hadjárat alatt nyolcvan korudzsu volt. A boldogult Szelim szultán hán idejéig e nyolcvan fő közül a legidősebbek lettek korudzsu basik. Az odák kapui közül a Dzsáiz- és a Szolak-kaput kinyitották, a más utcára [nyíló kapukat] pedig bedeszkázták, és ott őrködtek. Felváltva körbejárták az odákat és megfigyelés alatt tartották. Az odákban lévő holmikat időről-időre kiteregették. Később, Szelim szultán hán őfelsége idejében a janicsárok panaszkodtak
74a az egerek miatt, | és kérték, hogy minden odához állítsanak két bajtársat korudzsunak a régebbi zsoldjával. Az uralkodó pedig a szekbánokhoz tíz főt, a többi odához meg két-két főt kinevezett korudzsunak. A kethüda bég odájához hat fővel, a bas csauszhoz négy fővel, a szekszondzsi basihoz, a turnadzsi basihoz és a zagardzsi basihoz négy-négy fővel, a többi odzsak agához a helyzetük szerint egy-két fővel több [korudzsut] rendelt ki, így összesen négyszáz főt nevezett ki korudzsunak. Mindezt hatti seriffel rendelte el, amit elküldött az [efendi] hivatalához, hogy ott őrizzék és tartsák, s a létszámuk ne növekedjék. [Az irat] hosszú ideig az efendi hivatalában volt, nem tudom megvan-e még?

Ezek [a korudzsuk] mindnyájan a korábbi zsoldjukat kapták, s nem többet, mint ahogy ma történik. Ugyanakkor emelést sem adtak nekik, a törvény ezt nem is engedte meg. Akkoriban öregeknek és rokkantaknak adták a korudzsu posztokat. Jajabasiknak, bölükbasiknak és odabasiknak nem adták. Őket hivatalos szolgálati beosztásba helyezték. A csauszok és a hozzájuk hasonlók dolgairól pedig beszélni sem kell.

[A korudzsuk] mostanában közel vannak ahhoz, hogy huszonöt-harminc [akcse
74b illetményt] kapjanak. Létszámuk is túllépett minden határon. | Jelenleg hivatalos szolgálati helynek tekintik, és [mindenkit] felvesznek, legyen az éretlen ifjonc vagy

bárki más. A korudzsuknak kifizetik a jaj- és jaka-költséget, mivel az odákat őrzik. Szolgálatra osztják be őket, s aki nem jelentkezik, azt megfenyítik. De most minden odában van korudzsu, és nincs korudzsu basijuk, aki megrendszabályozná őket. Mindenki a maga odáját vigyázza. Emiatt a többi korudzsu nem jön [más] odába [szolgálatra]. Ezután a padisah nemes parancsára kell hagyni, hogy mennyi korudzsut nevezzenek ki és mennyiben állapítsák meg a zsoldjukat. Tartson tanácsot a nagyvezírrel, a hittudósokkal, a kegyes férfiakkal és a testület öregjeivel, s a jövőben adódó üresedéseket ne adják ki, hanem [az uralkodó] nemes jóváhagyása alapján határozzanak a betöltésükről. A zsoldját aszerint állapítsák meg, hogy milyen helyen van.

A korudzsuknak járó birkákat kezdetben a korudzsu basinak adták át, és ő osztotta szét. Most minden egyes odában külön-külön korudzsuk vannak, ezért ők is megkapják a nekik járó húst. A csorbadzsik házaiba adják be. Így jóval több birkát pazarolnak el.

Ugyanakkor ma a korudzsuk többsége éretlen ifjonc, vagy olyan életerős és hadjáratra alkalmas janicsár, | aki korábban odabasi tisztet töltött be. Az efféléket hiva- 75a
talos szolgálati helyre kell vezényelni, s előléptetési rendjük szerint szekbánt, zagardzsit és bölükbasit kell belőlük csinálni. Egyszóval, a korudzsu beosztás az aggok és a rokkantak osztályrésze. De nem szabad többet beosztani, mint amennyit a padisah elrendelt. Esetleg még öreg jajabasikat neveznek ki tizenöt akcse [illetménnyel]. Ne adjanak nekik többet. A jajabasi rang birtokosainak [korudzsuként] ne adjanak többet tizenkét akcsénál. Nem szabad olyat tenni, ami túllépné a törvény kereteit, mert számos törvényellenes dolog van, ami bekerült a defterekbe. [De] borítsunk fátylat a múltra, ami megtörtént, azt már nem lehet ellenőrizni, [mert] elégedetlenséghez vezet. A jövőben azonban a hazine-deftert három havonta egyszer a bejegyzéseivel és a hadkötelesek feletti piros jellel írassák meg, s ahogy az régente történt, kérjék be a palotába, s a boldogságos padisah őfelsége a szilahtárjaival együtt az új deftert vesse össze a régivel, hogy tudomása legyen arról, mi marad a kincstárban és mit kell onnan kiadni. Persze az éretlen ifjoncok, akik mostanában a hivatalok többségét elfoglalják, ennek nem fognak örülni, hiszen a bevételeiket éri kár. Ezért | nem 75b
akarják, hogy ezekre fény derüljön. Ez okból kell összehasonlítani és leellenőrizni [a deftereket]; ily módon rend lesz a világon.

A korudzsu posztokat az említett módon olyanoknak kell adni, akiket megillet. Mostanában vannak olyan janicsárok, akik vesztegetéssel huszonöt akcse vagy huszonhét akcse [zsolddal] lesznek korudzsuk. Minden egyes akcse [zsoldért] tíz aranyat fizetve magas zsoldra tettek szert. [Másfelől viszont] van olyan ember, aki korábban jajabasi volt, és nem lévén pénze, nagy nehezen tíz akcséval lett korudzsu. Olyan is akad, aki záim fia lévén törvényellenesen janicsár bas ságird lett, s az apjával eladatta a szolgálati birtokát; azt sem tudja, mi fán terem a janicsár, most mégis megtették korudzsunak huszonöt akcséval. Efféle ember birtokolja most a testület egyik szolgálati helyét. Azok a szerencsétlenek pedig, akik az előírások szerint jutottak előre és tisztességesek maradtak, elkeseredve és megzavarodva járkálnak. Az öregek hadjáratra mennek, a fiatalok meg korudzsuvá lesznek, és kereskedelemmel foglalkoznak. A tisztjeink azokat értékelik, akiknek van pénzük. A muszlim közvagyonnal ki törődik! Dicsőség Allahnak, a világnak menedékül szolgáló, boldogságos padisah őfelsége most szolgájának, Dervis pasának adományozta a nagyvezíri méltósá-

76a got, | ezért ő a padisahi szolgálatban nekigyűrkőzött a munkának, és a világ megújult és felfrissült. A diváni hivatalok tisztségviselői közül senki sem merészel a régi törvényt áthágó intézkedést hozni, s elkezdtek a régi törvénynek megfelelően eljárni.

A korudzsuk helyzetét tehát részletesen elbeszéltük. A jövőben adódó üresedések [számát] a világ padisahjának jóváhagyása szerint meg kell határozni, és az efölötti üresedéseket nem szabad betölteni. A zsoldot illetően is mérsékelten [kell eljárni]; agg jajabasiknak és bölükbasiknak, valamint öreg zagardzsiknak, szekbánoknak és szolakoknak a helyzetük szerint kell a [korudzsu-]zsoldot megállapítani, s nem szabad többet adni annál, [mint ami megilleti őket].

Az aga hivatalánál működő brokátöves gediklik először Konstantinápoly meghódítója, Mehmed szultán hán idejében tűntek fel. Akkoriban a janicsárok tarka övet viseltek, amit Karamánban készítettek. Még ma is megvan. Most a túlsó partról származó öregek hordják. Akkoriban még a janicsárok viselték, és alája egy másik övet is
76b vettek, hogy a kapukuluhoz tartozókat | erről ismerjék fel. Hogy azokat is megkülönböztethessék, akik az agának szolgálnak, az övüket vagy brokátból, vagy ezüstbrokátból csinálták. Abban az időben csak a szekbánoknál volt gedik. Utóbb megszaporodtak a mumdzsuk és a mehterek gedikjei [is]. [De] akkoriban mehter és mumdzsu még nem volt. Mivel a kethüda bégből előléptetéskor [janicsár] aga vagy szekbán basi lett, az ő odabasija, szarrádzsa és csokadárja is brokátövet hordott. Később, mikor az aga posztját belülről, [a palotából] kezdték betölteni, a [kethüda bég embereinek] megtiltották a brokátöv viselését, hogy ne keveredjenek össze az aga gediklijeivel. A rangjuk elvben most is azonos. Emiatt a kethüda bég szarrádzsa, odabasija [és csokadárja] tollforgó-tartó nélküli föveget hord.

Az agák [kezdtek] belülről érkezni és a gediklijeik hírnévre tettek szert. A fő gediklik közül az egyik a bas mehter, aki az aga saját szolgája, olyan hászeki-féle. Utána következik az orta mehter, aki az aga tanácstermét takarítja. Utána következik a kücsük mehter, aki az aga hivatalánál álló gyakorlóházban teljesít szolgálatot. Másképpen
77a talimhánedzsinek is mondják. Előléptetéskor bölükbasi, kücsük | csausz és helyettes csausz lesz belőlük. Minden nap, amint feloszlik a diván, müdzsevveze [turbánt] öltenek. Ha az agával mennek valahova, tollforgó-tartó nélküli föveget (*kecse*) viselnek. Nagy ritkán turbánban lépkednek az aga előtt. Ők is brokátövet hordanak. Annak eredete, hogy bár janicsárok, mégis müdzsevvezét viselnek, Bajezid hán fia, Szelim szultán idejébe nyúlik vissza. Addig az időig mehter állás nem létezett. Szelim szultán hán idejéig azt a gyakorlatot sem ismerték, hogy az agát belülről nevezik ki. Azonközben tíz év telt el, s a tanácsteremben az aga saját kuljai teljesítettek szolgálatot. Egyszer megérkezett a zsold, és éppen osztották szét az aga hivatalánál, amikor az aga kuljai között nyoma veszett négy-öt ezer aranynak. Mikor keresni kezdték, eldugták egy rejtekhelyre, hogy senki ne tudja meg, hányféle nehézség árán jutottak hozzá. Mikor aztán előkerült, s mondták, hogy „íme, itt volt, nézzétek, elfeledkeztek róla", az odzsak agák és a testület öregjei összegyűltek és ezt mondták: „bármilyen bűnnel vádoljanak meg bennünket, elfogadjuk. De a tolvajságot és azt, hogy elárultuk
77b a padisah vagyonát, visszautasítjuk. Ha egy akcséval | többet adnak az odánknak, visszaadjuk. Ha kevesebbet, [utólag] felvesszük. Így tehát ebben a dologban nekünk külső emberre nincs szükségünk. Az aga kuljait mi nem tudjuk megrendszabályozni". Erre a fő gediklik közül három főt kineveztek mehternek, s meghonosították, hogy ők

is müdzsevvezét hordjanak, mint az aga kuljai. Ezt mondták: „ha bűnt követnek el, szolgálati birtokra vezényeljük őket és eljárunk velük szemben". A mehter nevet adták nekik.

Egy másik gedik a szarrádzsé. Ez is brokátövet csatol fel. A helyettes csauszokhoz hasonlóan tollforgó-tartó nélküli üszküföt hord. Az aga előtt viszi a lótakarót. Az aga lovát gondozza. Az utána következő szolgálót csokadárnak hívják. Ő viszi az aga köpeny-iszákját. Az utána következőt mataradzsinak nevezik. Ő viszi az aga vizeskulacsát. Egy másik állás a dzsámedándzsié. Megint más [gediken] vannak az aga tüfekcsijei. Kezdettől fogva ketten vannak. Külön gediket bir az aga bajraktárja; ő régtől fogva egyedül van. A túgosok ketten vannak, a túgok száma is kettő. Külön gediken vannak a mumdzsuk. Miért nevezik ezeket mumdzsuknak? Azért, mert ők viszik a fáklyákat (*jel mumu*). Kezdettől hárman vannak: egyik a fő | mumdzsu, másik a kö- 78a
zépső mumdzsu, a harmadik a kisebbik mumdzsu. Ketten az isztambuli halpiacon őrködnek, a harmadik a galatai halpiacot vigyázza. Az aga fáklyáit e szolgálatban szerzik be, ezért nevezik őket mumdzsuknak. Megint más gedik a gönderdzsiké. Kezdettől fogva négyen vannak, [fövegükön] nincs tollforgó-tartó. De mindnyájan brokátövet csatolnak fel.

E gedikek száma összesen tizenkilenc. Most azonban a kétszeresére növekedett. Akik ezeket az állásokat betöltik, bölükbasivá vagy csausszá lépnek elő. Ők az aga külön szolgái, s ezért sokasodtak meg.

Mikor eljön az ideje, hogy szolgálatuk fejében vagy a hadjáratokon tanúsított hősiességükért a janicsár bajtársakat szpáhivá tegyék, tíz akcse [zsoldot] adnak nekik. Ha még nagyobb megbecsülésre érdemesek, akkor szolak címmel ruházzák fel és tizenöt akcse [illetménnyel] léptetik elő őket szpáhivá. Bár a szolak beosztás [nem cím, hanem] hivatalos szolgálati hely (*gedik*), tiszteletből mégis megadják nekik. A szekbánok és a zagardzsik tizennyolc-tizennyolc akcse [zsolddal] kapják meg a szpáhi rangot, a jajabasik pedig húsz-húsz akcséval. Mikor szpáhik lesznek, a kincstártól háromszáz-háromszáz akcse tegez-illeték (*tirkes bahalarï*) és ló-illeték (*at bahalari*) | jár 78b
nekik. Az erre szóló utalványt az aga muhzirjának adják át, s ő juttatja el a tulajdonosához. A szpáhik régebben a janicsárok közül kerültek ki, továbbá a palota személyzetéből. Másoknak meg volt tiltva. Csak később oldották fel.

Az aga udvarában dolgozó kézművesek mindnyájan janicsárok. Adzsemi oglán koruktól fogva csizmakészítőként (*csizmedzsi*), szabóként (*derzi*), sátorkészítőként (*csadirdzsi*) és ehhez hasonló [mesteremberként] szolgálnak, s halifévé és usztává lépnek elő. Az ekmekcsi basi, az ascsi basi és a dogramadzsi basi esetében ugyanígy van. Az említett mesterségek és a berber basi műhelyei mind az aga udvarában találhatók. Emellett vannak még mesterek más szakmákban is, de [itt] nincsenek külön műhelyeik. Az ő üzleteik az [aga udvarán] kívül állnak. A szeiszbasi és az itt említett uszták előléptetéskor bölükbasik lesznek. Manapság mind a gedikliket, mind a kereskedőház mestereit megteszik korudzsunak. Pedig a régi törvény ezt nem engedi meg. A törvény úgy rendelkezik, hogy bölükbasi rangot kapjanak. De mostanában vesztegetéssel már közlegény korában kinevezik korudzsunak huszonnégy akcséval. Vagy műhelybeli usztaként, mikor már ferde föveget hord, | lesz huszonnégy akcséval korud- 79a
zsu. De akinek nincs pénze, az akár gedikli, akár nem, tizennégy akcséval sem kap korudzsu posztot. De ha a törvény szerint járnának el, még a korábbi zsoldja megha-

gyásával sem nyerhetné el. A korudzsu állás ugyanis a rokkantaknak és a sebesülteknek jár. A törvény nem engedi meg, hogy ereje teljében lévő ember korudzsu beosztásba kerüljön.

A műhelyekben dolgozó uszták bölükbasivá lépnek elő. De az ekmekcsi basi sora úgy alakul, hogy tizennégy akcse [illetménnyel] a szekbánok sütödéjénél lesz ekmekcsi basi, haláláig ott tartózkodik, és nem bocsájtják el onnan. Ha a szekbánok sütödéjében hosszú életet adna neki a teremtő, s itt [az aga udvarában] még az ő életében szükségessé válna az ekmekcsi basi lecserélése, akkor a többi műhelybeli usztához hasonlóan bölükbasi válik belőle. Ez a törvény. Az itt említett szabályokat be kell tartani.

3. Janicsár aga gediklivel

A janicsár aga posztra régen a szekbán basikat nevezték ki. Akkoriban a janicsárok kethüdája az lett, aki a bas jajabasi tisztet töltötte be. A kethüdából lett a szekbán basi. A szekbán basik pedig szandzsákbégi kinevezést kaptak. Ez volt a törvény. Abban az időben még nem léteztek az aga bölükök. Az aga bölükök helyett harmincnégy bölük szekbán volt. | Ők meneteltek gyalogosan az aga előtt, úgy, mint [ma] a 79b
bölükbasik. Ők vettek részt az ügyek intézésében az aga hivatalánál. A rangidősöket megtették a szekbánok kethüdájának, s ő látta el a [jelenlegi] kethüda jeri feladatát. Ha a kethüda poszttól megvált, jajabasi lett belőle. Előléptetéskor ma is jajabasi beosztásba kerül. A törvényeiket betartják. Némelyiket huszonnégy akcse [illetménynyel] korudzsunak nevezik ki, ami törvényellenes újítás. Nem szabad csinálni. Ha a bölükbasikat apró kegyben részesítik, jajabasivá léptetik elő őket.

Akkoriban a szarrádzs, a csokadár és a többi gedik [birtokosa] mind a szekbánok közül került ki. Mikor utóbb az aga posztját a palotából kezdték betölteni és létrehozták az aga bölüköket, akkor [a gedikliket] ezekből válogatták ki és a szekbánoknál megszüntették [az efféle kinevezéseket]. Ennek előtte a gedik[lik] és a bölükbasik mind a szekbánok közül kerültek ki. Az [orták] jajabasijaiból pedig szolakok, zagardzsik és szekbánok lettek. Ha elérkezett az ideje annak, hogy támogatásban részesítsék és bölükbasi beosztásba helyezzék azt a jajabasit, aki teljes odaadással végzett szolgálatról tett tanúbizonyságot, akkor [előbb] áthelyezték a szekbánokhoz, s utána lett belőle bölükbasi; éppen úgy, ahogy ma áttesznek [jajabasikat] az aga bölükökbe és gedikeket adnak nekik.

A szekbánok | között harmincnégy bölükbasi áll a bölükök élén. Mindnyájan tíz 80a
akcse zsoldot kapnak. Ha valakit kineveznek bölükbasinak, tíz akcséval kell kinevezni.

Kezdetben a szekbánok összesen ezren voltak. Most megsokasodtak. Jelenleg minden bölükben száz fő van, de van olyan is, amelyben harmincan vannak. Aszerint, hogy melyiket támogatták, a szekbán basik a nekik tetsző odák [létszámát] növelték. De régente mind egyenlőek voltak, nem pártfogolták egyiket sem. Mikor az agát kezdték belülről kinevezni, a szekbánokhoz beosztottak egy másik kátibot, s a tizennyolcadik oda szekbánjait az ő parancsnoksága alá helyezték. A kátib odája állandó, a kethüdáé viszont nem. Az az oda tartozik alája, amelynek tagjaként a kethüda kinevezést kapta. Mivel a kátib odája állandó, a létszáma mára már a négy-ötszáz főt is meghaladta. Olyan oda is van, amelyben nincs több harminc-negyven főnél, mivel a csorbadzsiját nem támogatja senki.

Miután a [janicsár agák] már belülről érkeztek, s az aga bölüköket létrehozva törvénybe foglalták, hogy a gedikeket a hozzájuk tartozók foglalják el, akkor a szekbán basi posztja külön agasággá változott; ezért a szekbán basinak szolgálók közé külön szarrádzsot, csokadárt, | túgdzsut, mataradzsit, tüfekcsit és más efféle szolgálót ál- 80b
lítottak. E gedikek [birtokosai] a későbbiekben szekbán bölükbasik vagy szekbán

csauszok lesznek. Ez a törvény. A szekbánok csauszának nincs állandó odája. Közlegény. Csak a csausz cím viselése miatt számít tisztnek.

Ezt a harmincnégy [szekbán] bölüköt külön egységként (*dzsemáat*) tartják számon. Hatvanötödik jajabasi [ortá]nak nevezik. Egy odából áll és összesen egy odabasija van. Az odabasi tisztet betöltő személy bármelyik bölükben lehet; a szolgálatát ellátó, értelmes fő-kullukcsi jár el az aga hivatalába, s ő a hatvanötödik oda parancsnoka. Ő ügyel a szekbánok összes szolgálatára. Ő a harmincnégy bölük odabasija. Ha e harmincnégy bölükben egy kuloglu be akar lépni az udvari zsoldosok közé, megkérdezik, hogy valóban ahhoz az odához tartozik-e; ha azt felelik: „tényleg a bajtársunk fia", akkor felveszik az állományba. Ez a törvény. De a törvény nem engedi meg, hogy a devsirmével begyűjtötteken és a kuloglukon kívül bárki más janicsár lehessen.
81a Akkoriban az aga csirakja, a szpáhi-fiú és egyéb törvényellenes | intézmények még nem léteztek. Az áljanicsárokat nem szaplamának nevezték, hanem úgy mondták: a szekbánok kulogluja. Abban az időben a janicsárok testülete nagyon rendezett volt. Nem volt rá lehetőség, hogy valakit a szokással ellentétesen janicsárrá tegyenek. Mivel a szekbánok harmincnégy bölükjének egyetlen odabasija volt, így tréfálkoztak: „csak úgy juthatsz be a testületbe, ha pénzt adsz az odabasinak és ő kijelenti: kuloglu vagy". Akkoriban harminc-negyven ezer akcsét is adhattál, törvényellenesen nemhogy janicsár, adzsemi oglán sem válhatott belőled.

A szekbánoknak az odában külön odabasijaik is vannak, de ezek nem vesznek részt a divánban. A legénységnek azonban parancsolnak. A bas odabasi eljár a divánba és [az aga] udvarába. A többiek nem. Mivel a tizennyolcadik [odának], a kátib odájának létszáma igen magas, utóbb külön odabasit állítottak az élére. Ő is részt vesz a divánban. A szekbánok kátibját előléptetéskor adzsemi kátibbá vagy janicsár jajabasivá nevezik ki.

E harmincnégy bölük zsoldját egyszerre adják ki. A szekbánok kátibja írja meg a
81b defter másolatát és ő osztja szét [a zsoldot]. A [szekbánok] kethüdája fogja azoknak a pénzeszacskóját, akiknek a csorbadzsija nincs jelen. A kátib pecsétet üt rájuk és a szekbán basinál őrzik őket. [Később] az ő jelenlétében osztják ki.

A szekbánok között a harmincharmadik bölükhöz tartozó szekbánok avdzsik. A csorbadzsi az avdzsi basi címet viseli. Az uralkodónak rendeznek vadászatokat, és Isztrandzsa hegyén állomásoznak. Ha az uralkodó őfelsége háborúba megy, ők nem mennek vele. Ezért ez az oda népszerű a janicsárok között. A legtöbb előkelő fia és az odzsak agák fiai ebben az odában találhatók. A zsoldjukat a szekbán basitól kapják. A vadászatról fogalmuk sincs. A régi törvény viszont úgy rendelkezik, hogy avdzsikon kívül senki mást ne tegyenek abba az odába, a többieket a szekbánok között osszák szét, nehogy miattuk a padisahi rendeletben meghatározottakon kívül valaki avdzsi néven törvényellenesen távol maradjon a hadjáratról és a többiek is tétlenül maradjanak.

A szekbán basi zsoldja régtől fogva nyolcvan akcse. Hogy miért nevezik szekbán basinak, a legénységét pedig szekbánnak? Konstantinápoly meghódítója, a megboldogult Mehmed szultán hán őfelsége igen kedvelte a vadászatot, ezért hívatta az akkori
82a janicsár | agát. Így szólt hozzá: „olyan agarakat kellene tenyészteni, amelyek alkalmasak arra, hogy magammal vigyem őket a vadászatra. A janicsár bajtársak között jelölj ki egy bölüköt szekbánnak, hogy agarakat neveljenek!" Erre ő, lévén személyes

jelentéstételre jogosult, továbbá aga és az uralkodó közeli embere, a saját bölükjeit osztotta be [erre a feladatra]. A következő törvényt hozták: mikor rákerül a sor, hogy a vadászaton a padisah mellett agarakat vezessenek, akkor a szolakok által viselt, hosszan lelógó ingben és egyik kezükkel az agarat tartva, másik kezükben vékony nádpálcával vonuljanak ki a vadászatra. Magas parancsot adtak a kezükbe arra nézve, hogy az uralkodó részére bárhonnan elvihetik az agarakat. Ha valahol az uralkodó számára megfelelő agarat találnak, ma is elviszik. Az agarak etetésére felállították a szekbánok sütödéjét, s tizennégy akcse [illetménnyel] kineveztek oda egy ekmekcsi basit. Beosztottak alája harminc [adzsemi] oglánt, hogy kenyeret süssenek az agaraknak. Föléjük állítottak egy kátibot, hogy összeírja a szükséges liszt és tüzifa költségeit, s felvegyék az érte járó pénzt a kincstártól. A kulogluk közül árván maradt ártatlanokat beírták fodla-ellátmányra, s húsz-harminc gediket alakítottak ki nekik. Akkoriban a janicsárok | nem házasodtak. Az említett árvák jajabasik fiai voltak. 82b
Törvénybe foglalták, hogy beírják őket a fodla-defterbe és három havonként kilenc sinik lisztet adnak nekik, vagy az akkori árszabásnak megfelelően negyvenöt akcse liszt-költséget (*un hardzsi*) utalnak ki. De ilyen kulogluk nemcsak a szekbánoknál vannak, hanem az összes bölükben. Az Aja Szófia dzsámi közelében sütödét építettek nekik, ott sütik a kenyerüket. [Ezenkívül] kaptak egy raktárat és egy mázsát, hogy a beérkező lisztet lemérjék és elraktározzák. A liszt és a tüzifa beszerzésére és megvásárlására egy mutemedet is kineveztek, egy másik mutemedet pedig azzal bízták meg, hogy vezessen nyilvántartást arról, hová adnak ki [kenyeret]. Ezt nevezik kisebbik [fodla] kátibnak.

Arra az esetre, ha az uralkodónak vadászatot rendeznek és szükség van olyan emberekre, akik kiviszik az agarakat, a lovas szekbánokat jelölték ki. Tizenhárom-tizenöt akcsényi zsoldot állapítottak meg nekik, hogy elegendő legyen saját maguk és lovuk fenntartására. Törvénybe tették, hogy a csorbadzsikhoz hasonlóan ők is egyenes föveget hordjanak. A szekbánok közül egy-egy szolgát osztottak be melléjük, hogy a lovaikat | gondozzák. E szolgáknak négy akcse lovas-zsoldemelést állapítottak 83a
meg. Ezt ma a szekbán basi osztja ki. Amikor a lovas szekbánok rangidősekké válnak, jajabasivá lépnek elő. Három csoportra oszlanak, s felváltva adnak kíséretet a divánnak. Addig nem mennek hadjáratra, míg az uralkodó nem megy.

A Ruméliában található összes védett erdő igazgatása a szekbán basira tartozik. A korudzsu posztokat is az ő feljegyzése alapján töltik be és írják be a defterbe. A [korudzsu állások] még ma is szerepelnek a defterben; [birtokosaik] janicsárok, de a korábbi zsoldjukkal lesznek korudzsuk. Nem kapnak többet. Manapság az összes vadasparkot szántófölddé változtatták. A megboldogult Szülejmán szultán idejében az uralkodó Janbolu vidékére járt vadászni, ezért az ottani erdőkben senki nem mert kivágni egyetlen fát sem. Mivel azóta rengeteg hadjárat volt, a padisahok nem törődtek a vadászattal, ezért az összes védett erdőt kiirtották, s a helyükön szántóföldek keletkeztek. Ezért hát a védett erdők határait meg kell vizsgálni és komoly parancsokat kell kiadni; az erdőket őrző korudzsukat is szigorúan figyelmeztetni kell. Három | 83b
évenként egy bölükbasit kell kiküldeni azokba az erdőkbe. Egyetlen akcsét sem szabad elvenni tőle és erősen inteni és figyelmeztetni kell, hogy a rájától ne szedjen el pénzt, s ne engedjen fát kivágni és földet művelni a védett erdők területén, hogy a régi szerint megújuljanak. Ezeknek az erdőknek a leromlása a szekbán basik sűrű cseré-

lődése miatt következett be. „Néhány napig sem tart a hivatalom" – mondják, s nem figyelnek oda; [így okoskodnak:] „néhány ezer akcse többet ér nekem annál!", s [az erdők gondját] szem elől vesztik. A magasztos Allah adjon mielőbb méltányosságot!

A testületben tehát a szekbán basi posztja a legfőbb aga-méltóság. Mindnyájuk között ő az első. A divánba müdzsevveze turbánban jár. Az az étkezőasztal, amit a divánban az aga elé tesznek, kezdetben a szekbán basit illette meg. Mivel a janicsár aga tisztségét később hozták létre, nincs neki külön [asztala]. Mikor a szekbán basi az agával együtt a divánba megy, bölükbasijai gyalogmenetben az aga bölükbasijai előtt menetelnek. Az üdvözlési szertartás idején a janicsár kátib felett áll. Ennek befejezése után, hazatérés közben a bölükbasijai előtte [haladnak]. A kethüdái és a kátibjai nem vesznek részt a divánban, hanem az aga hivatalánál a lépcső tövében állnak, majd
84a ezután lovon | térnek haza. Nem a szekbán basi előtt vonulnak. Mikor a szekbán basi őrjáratra lovagol ki, a bölükbasijai gyalogosan menetelnek előtte. Ez a törvény. A szekbán basinak a rendes szekbán illetményen kívül a hajrebolui kerületben húsz ezer akcsét jövedelmező árpalik timárja van; mikor a janicsár agákat kezdték belülről kinevezni, a Duna partján külön árpalikot utaltak ki nekik.

Hadjárat idején a szekbán basi és a kethüda bég ugyanazon a helyen tartózkodik. Ha a janicsár aga nincs jelen, az ott esedékes összes adót a szekbán basi fizeti ki; az összes jamak bajtárs az ő irányítása alá tartozik, a kethüda bég csak a saját legénységének adhat parancsot. A szekbán basi ugyanis túg birtokosa. Isztambulban a kincstári zenekart (*miri mehter*) a szekbán basin kívül egyetlen janicsár szerdár sem kapja meg. Viszont a csatamezőn megtörténik, hogy a szerdárok zenészeket állítanak fel a janicsár bajtársak hadijelvényei alatt. E zenészeket a szerdárok mellé adják, ők pedig a bajtársak hadijelvényei alá állítják őket; így tehát nem olyan zenészek, akiket külön, a székvárosból bocsátottak a szerdárok rendelkezésére.

Utóbb hoztak törvényt arról, hogy a szekbán basiból müteferrika lehessen. Mikor
84b müteferrika lesz, ő kerül az első helyre közöttük, mivel túg birtokosa. | Ez a törvény.

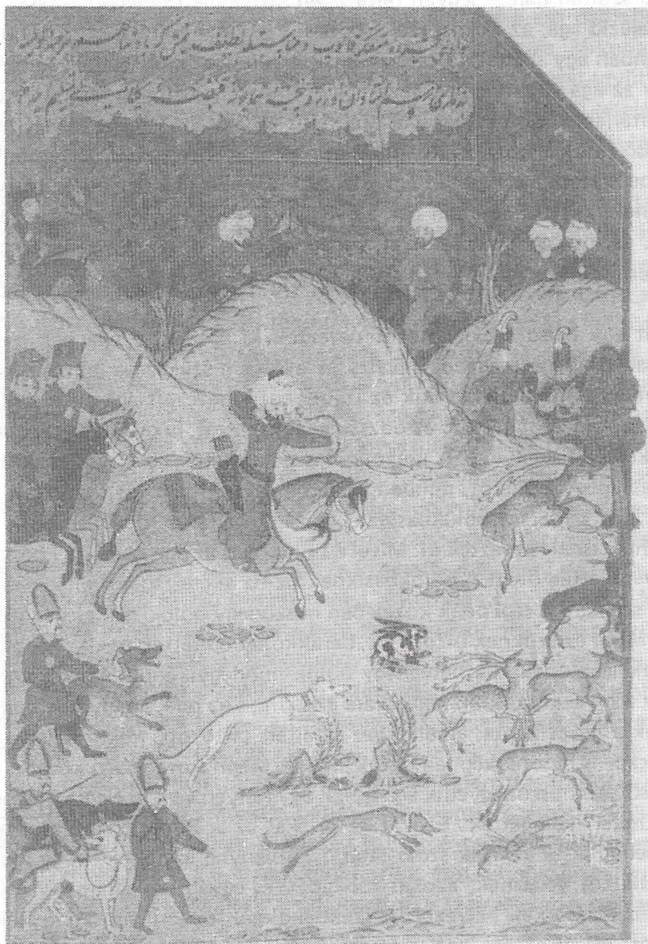
Agg és rokkant szekbán basiknak azonban régen nehéz volt oturak kinevezéshez jutni. Ha sikerült, [zsoldjának] felével, negyven akcséval kapta meg. De ezt is ezerből egynek adták meg. Manapság százötven akcséval lesznek oturakok. Tetszésük szerint kapják az emelést és folyton növelik az [illetményüket], akár megengedi a törvény, akár nem. Éretlen ifjoncként és vagyonos emberként száznegyven-százötven akcse zsoldra tesznek szert, nyugdíjba vonulnak és élvezik az életet.

Mikor a jajabégek régente igénybe vették a jajákat, tizenkét bég [vezetésével] a hajóépítő műhelyekben dolgoztak – ha nem volt hadjárat, háború idején pedig a szerehorok feladatát látták el. Akkoriban a jajabégségeknek nem volt tekintélyük. Utóbb, mikor a jaja katonaságot feloszlatták, s [a földjeiket paraszti] telkekké és timárokká alakították át, megnőtt a becsületük; ha az uralkodó háborúba indult, ezek nem vonultak be, ezért megkedvelték ezeket a hivatalokat. Isztambul agája jajabégi, a szekbán basi szandzsákbégi kinevezést szokott kapni; ám mivel a szandzsákbégeket sűrűn leváltották, ez a beosztás elvesztette vonzerejét. Ezért a jajabégségeket két részre osz-
85a tották. Felét | Isztambul agájának, felét a szekbán basinak adták. Egyik ide, a másik oda tartozik, s [mind] hetven-hetvenöt ezer akcsét jövedelmező müteferrika posszttá változott. A tizenkét [jaja]bégség mindegyike felér egy vezírséggel; hadjárati kötelezettség és szolgálat nem terheli, ugyanakkor egy-egy oturak állás lett belőlük. Gaz-

dáik [így egyszerre] háromféle kinevezési iratot tartanak a kezükben. A dolgaikról alább fogunk beszámolni.

A törvény tehát nem engedi meg, hogy a szekbán basik jajabégek legyenek. A törvény azt írja elő, hogy szandzsákbégek legyenek. Elegendő vagyonnal rendelkeznek ahhoz, hogy bármely helyen összeírhassanak levendeket.

Az említett törvények betartása tehát múlhatatlanul szükséges. Így szolgáljon tudomásul.

4. II. Bajezid szultán vadászata

Kinek az idejében történt és mi volt az oka annak, hogy a szekbán basik agaságát megszüntették és belső [udvari embereket] kezdtek kinevezni [janicsár] agának. Ezt beszéli el.

Az agaság kezdetben a szekbán basikat illette meg. Utóbb, az elhunyt és megbol-
dogult Bajezid szultán hán — legyen rajta Isten kegyelme és megbocsátása! — őfelsé-
ge idejében Bajezid aga, az akkori szekbán basi a janicsár bajtársakat rossz útra vitte,
85b s mivel a divánban egy méltatlan cselekedetre került sor, kivizsgálták; ennek során |
kiderült, hogy az aga állt mögötte, [ezért] a divánban leütötték a fejét. [Az uralkodó
pedig] a szilahtárjának adta az aga posztját, akit a palotában maga nevelt fel, s kive-
zényelte a belső [szolgálattevők] közül. Mikor az agát kivégezték, Isztambul közelé-
ben volt egy befejezetlen mecsetje; ezt jelentették a világnak menedékül szolgáló pa-
disah őfelségének. A [volt szekbán basi] lelki üdvéért elrendelte az építkezés befeje-
zését, imámot és müezzint nevezett ki, s megparancsolta, hogy a szükséges illetmé-
nyüket a sehremintől kapják. Még ma is ugyanígy van, s megtartják az istentisztelete-
ket.

Mikor tehát egy belső szolgálattevőt neveztek ki agának, a világnak menedékül
szolgáló padisah őfelsége magához hívatta és ellátta a szükséges tanácsokkal. Mivel
szükség volt olyan bölükbasikra, akik az [újonnan] kinevezett aga előtt kíséretet ad-
nak diván idején, tanácsot tartott az odzsak agákkal arról, hogy a janicsár aga részére
külön bölüköket állítsanak fel. A szekbán basik harmincnégy bölükjének mintájára
létrehoztak hatvanegy bölüköt, minden bölükbe ötven-ötven főt osztottak be, s fö-
léjük egy-egy idős bajtársat bölükbasinak, egy-egy bajtársat odabasinak és egy-egy
86a bajtársat vekilhardzsnak neveztek ki. Mivel e bölüköket az aga számára | hozták létre,
aga bölük névvel illették őket. A bölükbasiknak tíz-tíz akcse zsoldot állapítottak meg.

A bölükök számára a régi odák közelében huszonegy bölük[nek elegendő szállást]
rendeztek be. Mivel ez szűknek bizonyult, barakkokat építettek nekik. Miután tető
alá hozták ezeket az odákat, a hatvanegy bölük mindegyikéből nekieresztettek egy-
egy főt, ahogy a lovakat szokták szabadjára engedni, s az oda, amelyikbe bement, an-
nak a bölüknek a nevét kapta, amelyikhez a bajtárs tartozott. Mikor régen az odákat
felépítették, akkor is hasonlóképpen jártak el. Ezért nem sorrendben követik egymást
az odák. Az első és a huszonegyedik aga bölük egy helyen van, ezért az [ide beosztott
janicsárok] müteferrikák lettek. Ezeket az odákat az agák rendelkezésére bocsátot-
ták, s ezeket rendelik ki az agák szolgálatára. Törvénybe foglalták, hogy akik az aga
bölükökből kullukot végeznek, azokat csokadári és egyéb szolgálatba, vagy brokát-
öves gedikli beosztásba kell helyezni. A szekbánoknál [pedig] megszüntették az [ef-
féle] szolgálatot. Mivel az aga bölükökben alacsony volt a legénység létszáma, húsz
akcse mukarrert állapítottak meg nekik. Három havonta ezt osztották szét közöttük,
86b mint ahogy a kethüda fél akcsés [zsoldemelését] szokták. A maitól eltérően | nem
járt minden egyes odának egy akcse, amit három hónaponként szétoszthattak volna.

Húsz aga bölüktől eltekintve [a többieknek új kaszárnyákat építettek]. A negyvenegyediktől a hatvanegyedikig a régi odákban tartózkodnak, az elsőtől a negyvenegyedikig pedig az új odákban. De az ötvenhatodik [bölüköt], amelyhez a talimhánedzsik tartoznak, utóbb áthelyezték az új odákba. A magasztos Allah segedelmével majd részletesen elbeszéljük a maga helyén.

A janicsár kethüdáknak régente nem volt állandó odájuk. Kethüdaként is abban az odában maradt, ahol bas jajabasiként tartózkodott. Mikor aztán létrehozták az aga bölüköket, az elsőt a kethüda odájának jelölték ki; a kethüda saját odájává tették. Bárki tölti be a kethüda posztját, ebbe az odába kerül át. A régi szokás szerint hatvan akcsét kap. A divánba olyan üszküfben jár, mint amilyet a csorbadzsik viselnek, de darutoll helyett kócsagtollat tűz rá. A kethüda az aga szolgája. Mikor az aga udvarában üdvözlési szertartást rendeznek, nem áll be a sorba. Az agával együtt száll le a lóról. A divánban állva teljesíti a szolgálatát. Fogadás idején a lépcső tetején áll, s figyelemmel kíséri a szolgálatra beosztottakat. Bevezeti az agához azt, | aki találkozni akar 87a
vele. Ez a törvény.

Hazatérés közben a bas csausz és az összes többi csausz előtte vonul és hazakíséri. A házában is foglalkozik az ügyekkel. Ő az egész testület parancsnoka. Bár a szekbán basi rangban megelőzi a kethüda béget, a csorbadzsik és az odabasik mégis mind a kethüda bégtől tartanak. Elbocsátásuk és kinevezésük az ő véleménye alapján történik. Ezért a kethüda bég bevételei tekintélyesek. Ő az összes kul kethüdája. Jövedelme nagyobb, mint a szekbán basié. Az összes tartományi és isztambuli őrszolgálatot (*kulluk*) a kethüda bég osztja be. Ez az ő árpalikja. Az őrszolgálati posztokért járó adók beszedésére régtől fogva a kethüda bég szarrádzsait nevezik ki. Az adók összeírására és nyilvántartására egy kátibot is kineveznek. De az ő állása nem hivatalos szolgálati hely (*gedik*). A kethüda bég odájából vagy más odából választják ki. Az a jobb, ha a kethüda bég odájából kerül ki, mert tudja, hogy melyik őrszolgálati hely betöltetlen, s a megszüntetett őrhelyeket sem bízza senkire. Nem mondhatja ugyanis, hogy nem tudott róla. Ezért sokkal jobb és kivánatosabb, hogy ne máshonnan válasszanak ki hozzá nem értő kátibot, hanem | a kethüda bég odájából jelöljék ki. A 87b
szarrádzs beosztás hivatalos szolgálati hely. Más odából nem lehet betölteni, csak a kethüda odájából. A kethüda odájában négy gedik van; ezek [birtokosai] régi időktől fogva ugyanúgy brokátövet csatoltak fel, mint az aga gediklijei. Később, hogy megkülönböztessék őket az aga gediklijeitől, levetették velük a brokátövüket és tollforgó tartó nélküli föveget (*kecse*) adtak rájuk. A négy gedik közül az egyik az odabasié; tollforgó-tartó nélküli föveget hord. A másik a vekilhardzsé; tollforgó-tartó nélküli föveget visel. A harmadik a szarrádzs basié; ős is tollforgó-tartó nélküli föveget tesz fel. Utána következik a csokadár; ő szintén tollforgó-tartó nélküli föveget hord a fején. Ezek négyen gediklik. De a bas müteferrika és a kücsük müteferrika egyaránt tollforgót visel. Csupán az odabasi, a vekilhardzs, a szarrádzs és a csokadár különbözik: ők nem hordanak ilyet. Ez a törvény.

A bas müteferrika előléptetéskor vagy vekilhardzs, vagy csokadár lesz. Azt választhatja, amelyiket akarja. De ha egyszer vekilhardzs lett, többé nem lehet szarrádzs. Vagy miután csokadár lett, már nem lehet odabasi. Ez a törvény. Az odabasi | és a 88a
szarrádzs bölükbasivá lép elő; zagardzsi és szekbán is lehet belőlük. Manapság a legtöbbjük korudzsu lesz. Miután az efféle életerős és egészséges emberek korudzsuk

lesznek, a gyengéktől miféle vitézség várható a hadjáratokon? Szükséges tehát, hogy se a kethüda bég odabasiját, se más odabasit ne tegyenek meg korudzsunak. A szarrádzsokat se nevezzék ki korudzsunak. Az előléptetési rendjük szerint olyan gediket adjanak nekik, ami hadbavonulási kötelezettséggel jár.

A szarrádzs feladata az, hogy beszedi a kethüda béghez tartozó őrszolgálati helyek adóját, s elviszi a kethüda béghez az őrhelyet kérő bajtársakat. Aki őrszolgálati posztra pályázik, annak jelentkezését aszerint kell elfogadnia, hogy miféle ember, méltó-e az őrszolgálat ellátására, s elvégezte-e az odabeli szolgálatot; hívja elő az [illető] odabasiját, s gondos kivizsgálás után vezesse [a kethüda bég elé]. Ezt követően kérje tőle az őrhelyre szóló megbízást.

Mikor a kethüda bég hadjáratra megy, a pecsétjét [a szarrádzs] használja. A kethüda béget helyettesíti. Ő pecsételi le a leveleit. Ő adja ki az őrhelyeket. Ez a törvény. Mikor a kethüda bég itt tartózkodik [Isztambulban], a közbiztonsági ügyeletbe senki
88b sem avatkozik be; | ugyanígy senki se ártsa magát a szarrádzs basi dolgába, mikor a kethüda bég távol van. Mostanában egyesek mégis beleütik az orrukat. Ezt meg kell tiltani.

Az őrszolgálati helyért nyolcvanöt akcse adót kell fizetni. Ebből a kethüda bég hetven akcsét kap, tíz [akcse] a szarrádzs basié, öt a kulluk kátibé. Az említett adót három hónapra fizetik. Az Isztambulon belüli [őrhelyeket] három hónapra adják. A vidéki őrszolgálati posztokat kilenc hónapra három gurus tizenöt akcséért veszik meg. Ebből harmincat kap a szarrádzs, tizenöt akcsét a kátib, a maradékot pedig a kethüda bég veszi fel. Az őrhelyeket nem szabad vesztegetéssel adni, hanem az említett módon, az értük járó adóért kell kiadni. Mostanában a jobb őrhelyeket vesztegetéssel adják el. Csupán a saját kullukcsijaiknak nem adják el. Ez tehát egy nagy újítás. A szarrádzsnak tisztességesnek kell lennie. A kethüda bég maga az összes kul parancsnoka, s rendkívül fontos, hogy ő is becsületes legyen. A régi törvényt tehát nem szabad áthágni. Nem szabad túl sok kullukcsit kinevezni. Ha a kethüda bég előtt felsorakozó
89a kullukcsik megrohamoznának egy várat, bevennék, [hiszen mindnyájan] életerős | fiatalemberek. Mit művelnek ezek, ha őrszolgálatba mennek! A kullukcsi idősebb és szolgálati tapasztalatokkal rendelkező ember legyen. És ne legyen olyan sok kullukcsi, mint ma, nehogy [az őrhelyet] megkapván másnak eladják. Az őrszolgálati helyeket nem szabad eladni. Az őrhelyek vesztegetéssel történő szétosztása teljes kárt okoz. Ha az őrhelyeket pénzen veszik meg, az általuk kifizetett akcse [visszaszerzésén] túl még hasznot is remélnek. [Ezért] erővel elszedik az alattvalók holmijait és ingóságait, a későig kimaradó emberre ráfogják, hogy részeg, elkapják és kirabolják. [A pénzért történő árulás] ilyen eseményekhez vezet. Mára már bizonyossá vált, hogy óriási kár származik abból, ha az őrhelyeket vesztegetéssel éretlen legényekre bízzák. Különösen azért, mert az említett cselekedeteiken kívül széplányokkal ücsörögnek, züllenek és dorbézolnak. Az odáikban se a szubasi, se az aszesz basi, se a saját agáik nem tudják megfékezni őket. Nyíltan isszák a bort, s talán meg is ölnek néhány aszszonyt a holmijáért, aztán a tengerbe dobják. Meg kell tiltani tehát [a posztok pénzért való árusítását]. Mindezek azért történnek meg, mert vesztegetéssel fiatalembereknek adják az őrszolgálati helyeket. Se pénzért, se közbenjárásra ne adjanak ki [őrhe-
89b lyet], hogy az alattvalók védelmet kapjanak. | Manapság senki sem törődik azzal s nem figyel rá, hogy az alattvalókat zaklatják. A közbiztonsági szolgálat tehát a ket-

hüda bégnek szolgáló idős bajtársak feladata. Az odabasi engedélyével kezdjék meg az őrködést. Az említett őrhelyeket a fenti módon olyanoknak adják, akiket megillet.

Az előírások szerint a jajabasik jobb oldalon, a bölükbasik bal oldalon állnak a divánban. A szekbánok bölükje a jajabasikkal együtt áll.

Az Isztambulon belüli őrségeket három, a külsőket kilenc hónaponként váltják le. Először a bas kullukcsinak adnak [őrhelyet]. Elsőként olyan valaki kap posztot, aki a jajabasik [ortái]hoz tartozik, utána egy aga bölükből való következik: egy kap innen, egy meg onnan. Ez a törvény. Miután minden őrhelyet betöltöttek, a többi jelentkezőt sorjában osztják be. Az isztambuli kapuknál lévő belső őrhelyeken az egyik [posztot] a kethüda bég, a másikat a bas csausz odájából való [kullukcsik] kapják; egy-egy embert adnak [ezekre az őrhelyekre]. A szekbán basi és a janicsár kátib [szintén] rendelkezik őrhelyek fölött. A zagardzsi basi, a szekszondzsi basi, a turnadzsi basi és a többi odzsak aga hatáskörében viszont nincs állandó őrhely. A szekbán basihoz két őrszolgálati hely tartozik: a szarmasiki és | a karagümrüki őrhely. A jani- 90a
csár kátib őrhelyei a mászdarije [vámnál] és az izmiri mázsánál vannak. Ezeket adó fejében adják ki. De azért a szekbán basi és a janicsár kátib emberei ügyeljenek rájuk, ne adják el őket. E tárgyban figyelmeztetni kell őket, hogy amíg a kethüda bég őrhelyét nem adják el, addig ők se adják el senkinek. Ha kiderülne, hogy mégis eladták, az őrhelyet kényszerrel egy másik kullukcsinak kell adni, [a vétkest] pedig el kell távolítani onnan. Mert őrszolgálati helyet eladni ellentétes a törvénnyel, sok kár származik belőle.

Ha eljön az ideje az őrhelyek szétosztásának, nem szabad fiatal gyerkőcöknek adni. Gyalog-vitézeknek kell adni, hogy mindenféle feladatot elvégezzenek, ami a szolgálati helyen adódik. Mert a közbiztonsági szolgálat annyit jelent: megszüntetni a jogtalanságot, s nem azt, hogy elkövetjük azt. Ha kitudódik, hogy visszaéléseket követtek el, el kell távolítani őket.

A vidéki őrszolgálati helyeket kilenc hónapra adják ki. A kilenc hónap lejárta előtt nem szabad elvenni őket. Azokat az őrhelyeket, amelyeket megszüntettek, vagy megszüntetésükre a kethüda bégtől levelet és szultáni parancsot kaptak, nem szabad [újra] kiadni. Akkor sem, ha kérnék. Ne nevezzenek ki jaszakcsit olyan helyre, | ahol 90b
nem kérték. Ez a törvény.

Az ötödik aga bölüköt a bas csausz alá rendelték. Ámbár a bas csauszoknak régente nem volt odájuk, mert abban az időben a szekbánok csausza töltötte be az összes kul csauszának tisztét. Utóbb, mikor az aga posztjára belső udvari emberek kerültek, [a szekbánok csauszának ezt a hatáskörét] megszüntették, az aga bölükökből külön csauszt neveztek ki és az ötödik aga bölüköt a csausz odájának jelölték ki. Úgy határoztak, hogy rangja a bölükbasik rangjával egyezzen meg, s tíz akcse zsolddal kinevezték csausznak. A kethüda bég után ő a [második számú] parancsnoka a janicsároknak, a jajabasiknak és a bölükbasiknak. [Diván idején] a lépcsőn áll, s kiszólítja az odabasikat. A panaszosokat bejelenti a kethüda bégnél, aki az aga elé viszi őket. Ha a kethüda bég nem tartózkodik itthon, saját maga vezeti be őket. Ilyenkor a lépcsőn az orta csausz hívja ki az odabasikat. Az orta csausz [egyszerű] janicsár. [De] nem tartozik a létszámba, nem olyan, mint azok. Dívánba menvén a jajabasikéhoz hasonló üszküföt visel, de söprű alakú tollforgót nem tűz fel. Csak darutollas kukát hord. Ez a törvény. Az odák kethüdáinak viselete is hasonló. De az ő [föveg ük] fejre való része

91a nem hímzett. A divánban | az orta csausz úgy szolgál, mint a kethüda. Szolga. Ő mondja az imát az aga udvarában. Az úton az orta csausz fogadja magas hangon a köszöntéseket. Ez a törvény. Mikor a kethüda bég távol van, ő intézi az ügyeit. A testületben ez is egy kitűnő hivatal.

Utóbb a janicsárok megszaporodtak, és a csausz tisztségnek nagyon megnőtt a becsülete. Ezért, mikor az elhunyt és megboldogult Murád szultán hán, Szelim szultán hán fia idejében elfoglalták a perzsa területeket és Tebriz várát bevették, a bas csausz zsoldját a jajabasi rangnak megfelelően húsz akcséban állapították meg. Attól a naptól kezdve, hogy bas csausz lesz valaki, a jajabasik közé tartozik. A szolgálati idejét attól a naptól számítják. Ez nem régi törvény, utóbb vezették be. Ennek a csausznak az egyik janicsár lesz a kátibja. A [bas csausz] magához hívja az odabasikat és tájékoztatja őket néhány testületben történt dologról. Szerdán az orta és a kücsük csausszal együtt elmegy kiosztani a gyertyákat, majd a kethüda béghez megy és jelentést tesz róla. Mikor a janicsároknak lövészetre kell kivonulniuk a gyakorlótérre, [a bas csausz] szelimi turbánban jelenik meg. Ha az Orta-dzsámiban figyelmeztetést kell in-
91b tézni [a janicsárokhoz], őrá vár a feladat. | Ő a testület egyik parancsnoka. A csausz tisztség tehát régi.

A testület egyik agája a kethüda jeri. A kethüda jeri posztját Bajezid szultán hán idejében hozták létre. Mivel akkoriban a kethüda béget kinevezték szerdárnak a nagyúri flottán szolgáló janicsárok élére, kellett helyette egy olyan ember, aki az aga hivatalánál a panaszosokat és az egyéb ügyekben érkezőket beviszi az agához. Ezért a bas bölükbasit kinevezték kethüda jerinek. A korábbi zsoldjával lett kethüda jeri, de amikor később a bas csausz zsoldját felemelték húsz [akcséra], az övét is húsz [akcséban] állapították meg. Minderről az uralkodónak nem volt tudomása, maguk között határoztak róla. Jelenleg is húsz akcsét tesz ki a zsoldja. A kethüda jeri nevet tehát azért adták neki, mert a kethüda bég helyett végezte el a szolgálatot az aga hivatalánál. A kethüda jeri posztra a bas bölükbasi kerül. Mikor a [szultáni] tanácsba mennek, felsegíti az agát a lóra. Jobbról ő maga, balról a bas bölükbasi sorol melléje. Egy darabig vele megy, majd hátramarad és a lovára száll. Ezt követően [az aga] jobb-
92a ján a bas bölükbasi, balján pedig | a rangban utána következő személy halad. A kethüda jeri lóháton követi. Nem messze a palota kapujától megint leszáll a lováról, a fenti módon itt is [az aga] mellé lép, s a lépcsőnél lesegíti a lováról. Ez a törvény.

A kethüda jeri szolgálata abból áll, hogy egész nap, míg csak be nem esteledik, ott áll az aga hivatalánál, s az érkezőket bevezeti az agához; ellátja a szükséges feladatokat; egy-egy bajtársat ad a pereskedők mellé és elhozatja őket; irányítja a műhelyek alkalmazottait, az aga udvarában tartózkodó kullukcsikat és a brokátöves gedikliket; a bas csausszal közösen eltávolítja a vétkes gedikliket. Ha a kethüda bég itthon van, ő áll mindnyájuk fölött. Ő veszi át a vezetést.

[A kethüda jeri] szedi be az aga ziftcsijeitől az évi ötszáz akcse szurok-illetéket, s az erre vonatkozó defter is nála van. Ő intézkedik az elhunyt ziftcsik állásának betöltéséről. Ő gondoskodik az aga éléskamrájáról és minden egyéb szükségletéről. Ő látja el a szolgálatot a lépcsőn. Csak az ő véleménye alapján lehet az aga elé jutni és valamely ügyet az aga elé tárni. Miután létrehozták a kethüda jeri posztot, gazdájá-
92b nak szüksége volt egy kátibra; a janicsár | bajtársak közül kineveztek hát egy kátibot, s törvényt hoztak arról, hogy ő írja meg a ziftcsik defterét és azokat a leveleket,

amelyeket az aga lesz intézendő különböző helyekre. Jelenleg is az említett módon van. [Ezt az írnokot] a kethüda jeri kátibjának nevezik. Ha az agának levelet kell írnia a janicsár szerdároknak, a bejtülmál lefoglalására, panaszok vagy egyéb dolgok miatt, akkor a kethüda jeri kátibja írja meg, s az aga pecsételi le. Ez a törvény. Ha a levelet megírták és ráütöttök a pecsétet, ne szedjen értük pénzt, kivéve azokat, amelyek kullukra vagy szerdárságra szóló [kinevezéseket tartalmaznak]. A panaszos ügyekben kelt levelekért semmit se szedjen. Nem engedi meg a törvény. Mostanában [mégis] mindegyikért pénzt kérnek, s egy-egy aranynál kevesebbet nem fogadnak el. Ez is olyan újítás, amit meg kell szüntetni.

Ha ebből az írnokságból előléptetik, a szekbánok kátibja lesz. A zsoldja annyi, mint a janicsároké. Ugyanott tartózkodik, ahol a kethüda jeri. A leveleket a kethüda jeri jóváhagyásával írják meg. Az ő engedélye nélkül nem készíthetik el őket. Mikor [a kethüda jeri kátibja] hadjáratra megy, tollforgó-tartó nélküli föveget hord. A kethüda jeri [ilyenkor] a csorbadzsikéhoz hasonló kukát visel. A hátuljára tűzött tollforgó kócsagtollból készül. [A kethüda jeri] előléptetéskor az uralkodó hászekije vagy devedzsi, vagy az aga muhzirja vagy jajabasi lesz. A törvény nem engedi meg azt a mai [gyakorlatot], hogy egyből hászeki | legyen. Ha jajabasivá lép elő, rangban az 93a
összes [többi jajabasi] alatt áll. Manapság viszont attól a naptól kezdve, hogy kinevezték kethüda jerinek, egyidejűleg jajabasivá is válik. E naptól számítják a szolgálati idejét is. Ez is olyan újítás, amit meg kell tiltani. A törvény nem teszi lehetővé.

A testületben lévő hivatalos szolgálati helyek közé tartozik a muhzir posztja. [Ezt a beosztást] a kethüda jeri kapja meg. A zsoldja neki is régtől fogva tíz akcse, de mostanában a bas csauszhoz és a kethüda jerihez hasonlóan ő is belépett a húsz akcsésok közé. Éppen úgy nincs állandó odája, mint a kethüda jerinek, s [muhzirként] is abban az odában marad, ahová addig tartozott. A muhzir tisztséget szintén Bajezid szultán hán idejében hozták létre. Feladata az, hogy állandóan a nagyvezír hivatalában tartózkodjon, bevezesse a pasához a panasszal élő janicsárokat, a délutáni ima után eljöjjön az agához és tájékoztassa a pasa hivatalában folyó ügyekről, beszámoljon a pasának az aga dolgairól, a pasával együtt kilovagoljon őrjáratra, s ha ezalatt valamelyik janicsár illetlenséget követne el, kikérdezze és visszaküldje az odájába, kifizesse a tegez-illetéket és a ló-illetéket azoknak a janicsároknak, akik a szpáhik bölükjébe lépnek át, s elhozza a különböző helyekre menő szultáni parancsokat. | Ilyen fel- 93b
adatokra rendelték ki. [A fején] olyan kukát visel, mint a csorbadzsik. A hátuljára kócsagtollas tollforgót tűz. Az isztambuli bíróságokon a muhzir agára tartozik a perbe idézés. A kethüda bég ebbe nem avatkozik bele. Előléptetéskor régente jajabasi lett belőle. Mostanában devedzsivé és hászekivé rukkol elő, vagy közvetlenül turnadzsi basinak nevezik ki. Ez határozottan törvényellenes. Rövid idő alatt turnadzsi és szekszondzsi basi, majd kethüda bég válik belőle. Gyorsan végigfut a ranglétrán. Ha valaki nem úgy jut a turnadzsi basi tisztségbe, hogy előtte évekig jajabasiként, dvedzsiként és hászekiként szolgált, az nem az előírások szerint lépett elő. Ez is olyan [szabály], amit be kell tartani. Ha egyszer a törvény úgy rendelkezik, hogy a muhzirból jajabasi legyen, akkor a törvény áthágásával egyenlő, ha egyből turnadzsi basivá lép elő. Ennek nem szabad megtörténnie. A muhzirok nem az agával mennek a [szultáni] tanácsba, hanem a pasával. A pasák oldalán feltűnő tüfekcsik és mataradzsik a muhzir véleménye alapján nyerik el tisztségüket. Ez a törvény. A muhzir poszt-

ja a testület egyik legfontosabb hivatala. Mikor [a nagyvezírt] hadjárat vezetésével bízzák meg, egy bölükbasit ideiglenesen kineveznek melléje muhzirnak, aki ott neki
94a szolgál. Ez nem állandó szolgálati beosztás. Ha mindeközben az | egyik devedzsi állás megüresedne, megkapja. Ha ilyen nem adódik, visszakerül bölükbasi beosztásába és a [régi] helyén marad. [Muhziri kinevezése] átmeneti. Ilyen kinevezést jajabasi nem kaphat, csak bölükbasi.

Az állandó szolgálati helyek közé tartozik a talimhánedzsi basi poszt. [Gazdájának] odája szintén állandó. Alább, a maga helyén majd beszélünk róla. Ugyancsak állandó szolgálati helyük van az aga kajikcsijainak. Őket is az aga bölükökből nevezik ki. Tíz akcse zsoldot kapnak. Alegységük az ötvenhatodik aga bölük. Állandó odáik vannak. Náluk az odabasikat nevezik ki bölükbasinak, mert az a dolguk, hogy húzzák az evezőt az aga hajóján, a csorbadzsijuk meg kezelje a hajó kormánylapátját. E szolgálat folytán nem mennek hadjáratra, ha az aga nem vesz részt azon. E szolgálat fejében [megengedik nekik], hogy a muhteszib szállását őrizzék. Innen tesznek szert bevételre. De más célra nem adják oda őket. Ez sem régi [szokás], azután alakult ki, hogy az agákat a palotából kezdték kinevezni. És mind a mai napig így maradt. Előléptetési rendjük olyan, mint a többi bölükbasié.

A bölükbasik egyik feladata az, hogy aszesz basiként teljesítenek szolgálatot. Az
94b aszesz basi odája sem állandó. Bármelyikhez tartozhat. | [Szolgálata abból áll, hogy] bebörtönzi az aga által sajátkezűleg elfogott embereket. A szubasival együtt kilovagol a kivégzésekhez, s együtt vesznek részt a rajtaütésekben is. Ő rendelkezik az isztambuli kalodákkal, s ő adja át őket a janicsároknak. Egy-egy gurus adót szed értük. Valamennyi kocsma és kávéház a szubasi és az aszesz basi felügyelete alá tartozik, ők szedik be az adójukat. Az aszesz basi beosztás nem állami hivatal, hanem egy [meghatározott] szolgálatra szól. Rangot sem jelent.

Azok között, akik az agával együtt szolgálatra és őrjáratra kilovagolnak, megtalálhatók a bas csausz, a kethüda bég, a kethüda jeri, az orta csausz, a kücsük csausz és az aszesz basi kapu kethüdái. Egy-egy janicsár [kethüda beosztásban] mindig az aga udvarában tartózkodik, s hírül adja [gazdájának], ha valami történik. Az agának is van kapu kethüdája, aki szükség esetén továbbítja a híreket.

Összesen hatvan bölük élén áll bölükbasi. Az első [bölük] a kethüda odája. A kethüda nem bölükbasi, de a többi igen. Legyen az csausz, kethüda jeri vagy muhzir, mind bölükbasinak számít. [Nemcsak a beosztásuk], a rangjuk is azonos a bölükbasikéval. A bölükbasik közül a rangidősség alapján kerül ki a kethüda jeri. Diván és őrjárat idején az új bölükbasik vonulnak elöl. A régiek hátrább, az agához közelebb ha-
95a ladnak. Szolgálattal is | a rangsor szerint kell megbízni őket. Ha kethüda jerit és muhzirt kell kinevezni, a rangidősség alapján válasszák ki. Ha nem így tesznek, nem járnak el igazságosan. A bölükbasik előléptetési rendjük szerint jajabasik lesznek. A bölükbasik egyik feladata az, hogy Galatában aszesz basiként szolgáljanak, és Kücsük Karamánban őrszolgálatot adjanak. További feladatuk, hogy hadjárat idején ellássák a szakka basi tisztjét, a szerdárrá kinevezett pasáknál muhzirként, a janicsár agánál pedig otakcsiként teljesítsenek szolgálatot. Mindez régtől fogva a bölükbasik dolga. Némely szolgálatot [a jajabasikkal] közösen végeznek; ezekről majd akkor szólunk, amikor a jajabasikat mutatjuk be.

Jajabasik alatt a százegy dzsemáat [parancsnokait] értik. De a szekbán basit nem számítják közéjük. Nem tekintik jajabasinak a hászekiket, a szekszondzsi basit, a zagardzsi basit és a turnadzsi basit sem. De mégis ezen a néven emlegetik őket. Összesen tehát százegyen vannak. Ezek alkotják a régi testületet. A zsoldjuk huszonnégy akcsét tesz ki. Söprű formájú tollforgót viselnek. Előléptetésük úgy történik, hogy a bas jajabasi posztról lépnek elő kethüda béggé. Mikor később létrehozták az agaságokat, úgy határoztak, hogy előbb devedzsi legyen belőlük. Ez tehát az első [lépcsőfok]. Arra is | lehetőségük van, hogy huszonöt akcse [zsolddal] átlépjenek az [aga] 95b
bölükökbe. Ha kegyben részesítik őket, csausszá léphetnek elő. Ha kegyvesztetté válnak, dizdárt csinálnak belőlük. Isten segedelmével majd részletesen elbeszéljük a nyolcadik fejezetben.

A jajabasi tehát az előírt rend szerint bas jajabasi lesz, utána pedig devedzsinek nevezik ki. Ezek [a fövegükön] darutollat vagy kócsagtollat viselnek. Ha mostanában a devedzsi beosztásból elbocsátják őket, törvényellenesen megint jajabasi lesz belőlük, és kócsagtollat tűznek fel. A törvény nem engedi meg, hogy az eltávozó újra visszatérjen a testületbe. Nem szabad tehát bemennie a testületbe, mert már devedzsivé vált. A jajabasik nem lovagolnak ki az agával őrjáratra, legfeljebb nappal és az idi ünnepek idején adnak lovas őrjáratot. A devedzsik és a hászekik is velük lovagolnak. A szekbánok a szekbán basival kísérik el őket. Ez a törvény. Csak az agával együtt nem lovagolnak ki őrjáratra. Más őrszolgálatot viszont adnak, mivel [maguk is] agák.

Négy-öt régebbi jajabasit állami tüfekcsi basinak neveznek ki. Feladatuk abból áll, hogy kincstári puskákat készíttetnek. Másik feladatuk a papucsvágás. Kikérdeznek minden embert, akit [janicsár egyenruhában] találnak, s aki[ről kiderül, hogy] nem janicsár, annak szétvágják a papucsát. Levágják a gallérját | és elverik. További feladatuk az, hogy lefoglalják és eladják a janicsárok hagyatékát; kiküldenek egy embert az 96a
[elhunyt] odabasijával együtt, behozatják [a hagyatékot], részletes jegyzéket vesznek fel róla és elhelyezik az efendi hivatalában található bejtülmál ládában. [Kötelességük] nagy odaadással eljárni a hagyatékok összegyűjtésében. A tüfekcsik a kincstári puskák dolgában ne kíméljék a fáradságot. Mostanában ahogy elkészítik, el is adják a puskákat. Nem törődnek azzal, aki a kincstári puskákra ügyel. [Pedig] a padisah zsoldját kapják, és a költségeket hiánytalanul kifizetik nekik. Az állami tüfekcsi posztját betöltő csorbadzsik érjék el, hogy a kincstári puskaművesek is olyan jó puskákat készítsenek, mint a magángyártók. Figyeljenek oda és tartsák rajta a szemüket. Mostanában a kincstár nem ad ki puskát. Korábban puskát adtak azoknak, akiket felvettek a janicsárok állományába, s a hadjáratokon ezt használták. Eladni nem tudták, mert rajta volt a kincstári bélyeg. Jobb volt a magánpuskánál. Három-négy évenként kiküldtek a városokba egy jajabasit vagy egy bölükbasit, s ha kincstári puskát talált valakinél, aki nem volt az uralkodó szolgája, elvette tőle és behozta. Aki nem volt az uralkodó szolgája, annak nem engedték meg, hogy puskát használjon. | [Az elszedett 96b
fegyvereket] behozták és átadták a kincstárnak. Hadjárat alkalmával a defterek alapján minden odának kiosztották. Most a tüfekcsik a padisahnak rengeteg zsoldját elfogyasztják, de puskát nem készítenek. A janicsárok nem jutnak puskához. Nem szabad hát zsoldot adni a tüfekcsiknek. Ha mégis adnának, akkor a korábbiak szerint el kell végeztetni velük a kincstári munkát.

A bejtülmáldzsikat is erősen figyelmeztetni kell, hogy kisérjék figyelemmel, mire költi az aga, a kethüda bég és a bas csausz [a hagyatékok hasznosításából származó] bevételeket. Három évenként számoljanak be arról, hogy N. janicsár aga idejében és N. bejtülmáldzsi biztossága alatt mennyi pénz folyt be, s a régi szokás szerint a divánban adjanak át a kincstárnak egy piros és egy sárga pénzeszacskót. Most viszont negyven ezer fő [a janicsárok létszáma]. Valójában se pénz, se olyan ember nincs, aki ezzel törődne. A boldogult Tirnakcsi Haszan pasa azt szokta mondogatni: „a boldogságos padisah nekem ajándékozta a janicsárok [hagyatékát]", s attól fogva az agák nem törődnek a bejtülmállal. Ezen a területen a padisahnak rengeteg bevétele van; nagyon oda kell rá figyelni. A magasztos Allah segedelmével majd részletesen beszé-
97a lünk róla, mikor a janicsár kátibról és a defteréről | lesz szó. A bejtülmáldzsi tehát a jajabasik és a devedzsik közül kerül ki, vagy legfeljebb a hászekik közül. De bölükbasi nem foglalhatja el ezt a beosztást.

A jajabasikra még egy feladat vár: a fürdők őrzése. Felváltva vigyázzák a szultán fürdőjét, hogy ha valami veszekedés robbanna ki, véget vessenek neki. A janicsárok között az a tréfa járja, hogy a jajabasik orrkarika-árusok. Így ugratják őket: „a fürdő kapujában orrkarikát árultok?" Ezek meg utcaseprőnek csúfolják az aga bölüköket, mivel gyalogosan vonulnak az aga előtt. Manapság már nem őrzik azt a fürdőt. Bár ez a tréfa eléggé ormótlan, ám a janicsár bajtársak emiatt egymással vetekedve harcolnak a hadjáratokon. „Íme, az orrkarika-árusok így vitézkednek!", mondják, s ezért nagy haszon származik az aga bölükök és a jajabasik közötti viccelődésből. De mostanában szedett-vedett [népség] kerül a testületbe, ezért ezek a tréfák nem élnek már, s a harcban sem vetélkednek egymással. Így szól hát imánk a magasztos Istenhez: a testület a korábbiak szerint keljen új életre, s a régi törvényeit tartsák tiszteletben.

A jajabasik feladata az is, hogy a hadjáratokon elszállítsák a betegeket és a sebe-
97b sülteket, | őrizzék a hadipénztárt, és a várakban nöbetcsiként teljesítsenek szolgálatot. Azokon a helyeken, ahol állandóan tartózkodnak nöbetcsik, [a jajabasik] a bölükbasik felett állnak. A bölükbasik az ő segítőik (*jamak*). Az állandó [vár]szolgálati helyek némelyikére szekbánokat osztanak be. De Avarinba, Azakba és Özübe szekbán bölükbasik mennek. Ha az odákból jamakokat kell kiállítaniuk, akkor a törvény szerint semmilyen más odából nem állíthatnak ki, mint a magukéból. Csak a harmincnégy szekbán [bölük]ből vezényel[het]nek ki [jamakokat]. A jajabasik mellé az aga bölükökből és a jajabasik [ortái]ból küldenek [jamakokat]. A legénység évente egyszer kap zsoldot. [De újabban] száz közül egy sem vesz részt [várvédelemben], mert mióta a hadjáratok folynak, az olyan várakban, mint Rodosz, Modon, Koron és más hasonló helyeken [a janicsárok] várkatonai szolgálatát megszüntették, csak a határszéli várakban tartják fenn. A törvény nem engedi meg, hogy ezekbe százötven főnél többet küldjenek. A zsoldjukat egyszerre kell kiszámolni és elküldeni. Mostanában mégis az odáikban adják ki, batyuba kötik, és rossz gurust és súlyhiányos akcsét tesznek bele. Ha a [nöbetcsi] a szekbánok közül való, a kethüda jerije és a kátibja a saját
98a embereit | írja be jamaknak, ennek a bajtársnak meg azt mondva: „te nöbetcsi vagy", nem ad zsoldot. A nöbetcsiként szolgáló csorbadzsinak sem adják ki [az illetményt], hanem a maguk körében használják fel. Ha jajabasikat vagy bölükbasikat vezényelnek ki nöbetcsinek, a kethüda bég, a bas csausz, a kethüda jeri és a muhzir a saját

embereit írja össze és osztja be hozzájuk [jamaknak]. A zsoldjukat azonban nem küldik el, hanem maguk élik fel.

A [várkatonaként szolgáló janicsároknak] minden napra egy akcse kosztpénz (*nafaka*) jár. Ennek régente a felét szokták elküldeni. Most hiánytalanul felveszik a padisahtól, de a várvédőknek egyetlen akcsét sem küldenek el. Maguk között megosztoznak rajta. Az összes nöbetcsi beosztáshoz és a fent említett őrszolgálati posztokhoz pénzért lehet hozzájutni. Mikor jelentkeznek, mind az agának, mind az odzsak agáknak posztót és szövetet kell ajándékozniuk. Ezt is kérik tőlük. De azonnal meg kell szüntetni, hogy az ajándék mellett sáppénzt szedjenek.

Ruméliában állandó őrhelyek vannak például Goloszban, Rodoszcsukban, Athénben és Midillin. Ha a ráják igénylik, a törvény megengedi, hogy egy-egy csorbadzsit küldjenek oda, míg a hadjáratok szünetelnek. Most viszont ha akarják, ha nem, rájuk küldenek [egy csorbadzsit], miután felvették tőle a pénzt. És ehhez hasonlóan olyan ürüggyel, hogy a janicsárokat vezénylik ki a hadjáratokra, a szokással ellentétesen számos helyre küldenek ki csorbadzsit a tartományok tönkretételére. És pusztítva | járják be a tartományokat. Mindennek véget kell vetni. Ha van igény, akkor a rája kívánságának megfelelően és pénz beszedése nélkül egy-egy idős zagardzsit vagy szekbánt kell megbízni [az őrködéssel], s a helyszínen az őrszolgálaton kívül semmi másba nem szabad beleavatkoznia. A mai gyakorlattól eltérően ne foglalja le a bejtülmált, s ne ártsa bele magát a hagyatéki ügyek kivizsgálásába, mert ennek több a kára, mint a haszna. Számos edzsnebi lefizeti az odaérkező zagardzsit és janicsár öltözetben járkál. A világ rendjét sérelem éri. Ha valamelyik janicsár zaklatja a ráját, jelenteni kell. Mindezek a jajabasik feladatai közé tartoznak. 98b

Ha hadjárat idején kell őrszolgálati posztot betölteni, amikor a jajabasik nincsenek itt [Isztambulban], akkor pénz elvétele nélkül kell megbízni valakit. Isztambulban a büjük karamáni, a kücsük karamáni, a hodzsa pasai és más efféle őrhelyek szintén a jajabasik és a bölükbasik hatáskörébe tartoznak. Ők őrzik [ezeket a városrészeket]. Hadjárat idején a szekbánok, a zagardzsik, a turnadzsik és a szolakok veszik át az őrzésüket. Bár törvényellenes, hogy a korudzsuk őrséget adjanak, mostanában vesztegetéssel mégis beosztják őket. Ezt nem szabad megengedni, nehogy a ráját zaklassák. A hadjáratokon és az isztambuli tartózkodás idején egyaránt jajabasit jelölnek ki a [húszosztó] tér csorbadzsijának. Ebbe a bölükbasik nem avatkoznak bele. Ő ügyel az összes húsra, amit a janicsároknak | kiosztanak. Ez is külön szolgálat. Egy becsületes jajabasit kell megbízni vele. Nem szabad vesztegetéssel kijelölni, mint manapság teszik. Két birka járandósága van, ennél többre ne tegye rá a kezét. Ha anélkül iktatják hivatalába, hogy pénzt kérnének tőle, akkor ő sem követhet el kihágásokat. Aki a hadjáraton tölti be e tér-csorbadzsi tisztséget, egyúttal a nagyúri tábor árusait is szemmel tartja. A mahafedzsi tisztét ellátó csorbadzsi munkája abból áll, hogy a katonaság létszámától függően néhány sor teve hátára keretet szerel, a betegeket ezeken elhelyezi, s míg fel nem gyógyulnak, a tevéken szállítja őket. A sebesülteket is ugyanilyen módon viszik. 99a

A jajabasik feladatai tehát ezek. További kötelezettségük, hogy bevegyék magukat a várakba. Ha [az ilyen jajabasi] aga rangot visel, akkor a legénységét jamakok alkotják. Amennyiben devedzsi, vagy más odzsak aga az illető, akkor [is] jamakokat kap. Ha [viszont egyszerű] jajabasi, akkor a saját legénységével marad ott. Kosztpénzü-

ket és az élelmüket megadják. Mostanában felveszik ugyan a kosztpénz a kincstártól, de nem küldik el nekik.

99b Az összes csorbadzsi ostromsáncokba megy, kivéve azt, aki a | hadipénztárra vigyáz. A beosztottai azonban a sáncokban foglalnak állást, s roham idején [maga is] odamegy. Mikor hadjáratot készítenek elő, három jajabasi indul három irányba a janicsárok szürszátjáért. A rájuk bízott pénzen eleséget hajtanak fel a katonáknak. A kádiktól, akikhez elmennek, mézet, zsiradékot, sajtot, árpát és kenyeret hoznak. A janicsároknak csak árpát és kenyeret osztanak szét. A mézet és a zsiradékot a mindenkori janicsár szerdár foglalja le. Ha a ráják közül valaki követeli a pénzt, nem engedik neki lerakni az élelmiszert azon a helyen, s mondván: „most van nálunk eleség, vigye át egy másik állomásra", szekerezésre kényszerítik. Ott aztán akarva, nem akarva lemond az általa behozott élelemről. [A begyűjtési biztosok ekképpen] ingyen jutnak mézhez és zsiradékhoz. A janicsároktól összeszedett pénzen megosztoznak, az alattvalóknak nem fizetnek. Ez óriási visszaélés. A [szürszát begyűjtésére] kimenő csorbadzsi ne rójon ki a szükségesnél több élelmiszer[-adót]. Mindenhol béreljen málháslovakat, és elegendő az a mennyiség, amit így szállítanak az állomásokra. Nem méltányos az, ha nem adják meg az élelem árát. Ki kell fizetni. Az odaérkező csorbadzsik becsületesek és hívők legyenek. A rájától semmit se követeljenek. Épp elég,
100a ha a lovaikat gondozzák. Kivétel az, | ha a maguk jószántából adnának valamit.

A szent id-ünnepen a jajabasik őrzik az isztambuli árucsarnokokat. Az üzletektől csak néhány akcse „ünnepi illetéket" (*bajramlik*) szednek. A [boltosok] a bőkezűségük szerint adnak nekik.

Törvény mondja ki, hogy ha az úton haladva egy faluhoz érkeznek, kissé előrébb egy-egy csorbadzsi őrködjön. Ez akár jajabasi, akár bölükbasi is lehet. De az élelem [begyűjtése] a jajabasikat illeti meg. A törvény nem engedi meg, hogy bölükbasi menjen érte.

Alapvető követelmény tehát, hogy akár a régi, akár az utóbb kialakult szokások szerint az említett törvényeket betartsák. Ne forduljon elő törvényellenes dolog. Így például e hivatalokat és feladatokat ne vesztegetéssel bízzák valakire. A janicsárok testülete istenfélő emberek gyülekezete; ha így mennek a dolgok, bizonyos, hogy sehol sem aratnak győzelmet és diadalt.

A janicsár jajabasiknál a devedzsi szolgálat is [külön] hivatal. A jajabasiénál eggyel magasabb rangot jelent. De amikor az agát üdvözlik, a jajabasik soraiban, a szolgálati ideje szerint tiszteleg. Ha e tisztség betöltésére kerül sor, a bas jajabasit nevezik ki devedzsinek. Ez a törvényük. A devedzsi tisztséget utóbb hozták létre, azután, hogy
100b az agákat a palotából | kezdték kinevezni. [A devedzsik] feladata az, hogy hadjárat idején felmálházzák az aga tevéit és legénységükkel kísérjék őket. Meghatározott odáik vannak. A [devedzsik] száma régtől fogva hét: az első, a második, a harmadik, a negyedik, az ötödik, a negyvenhatodik és a kilencvenötödik [dzsemáat jajabasijai viselik] a devedzsi [rangot]. Csorbadzsi föveget viselnek, de a hátuljára darutoll helyett kócsagtollat tűznek. Ha letöltik a szolgálati időt, hászekivé lépnek elő. Aki a [rangidős] közöttük, azt – amint bas devedzsi lett belőle – megteszik Rumélia agájának. Nem nevezik ki hászekinek. Vagy megteszik hászekinek, és onnan helyezik át Rumélia agájának [tisztségébe]. Nem engedik rá arra az útra, amely a kethüda bégi poszthoz vezet. Idővel Isztambul agája lesz, és nem válik belőle kethüda bég.

Azután, hogy az elhunyt és megboldogult Mehmed szultán hán – legyen rajta Isten kegyelme és megbocsátása! – őfelsége boldogságosan megvívta a hitharcot Egernél, elindult Isztambulba. Amikor hazaért, a várost ünnepélyesen kivilágították. Ekkor a harminckilencedik dzsemáatot, a nyolcvanhetedik dzsemáatot [és a ... dzsemáatot] is kinevezte devedzsinek, és így tízre emelte fel [a devedzsi orták számát]. Ma is tíz van. Régebben is megesett, hogy [új devedzsi] dzsemáatot hoztak létre. Így tettek akkor is, amikor a bas jajabasit kinevezték a bas devedzsi utáni második devedzsinek. 101a
Ilyen módon alakították ki a rangsort és a törvényeket. A legutóbbi három dzsemáatot [az uralkodó] megbecsülésének kifejezéseként választották ki [devedzsinek]. Az előléptetési rend szerint a bas devedzsiből hászeki, a bas jajabasiból pedig devedzsi lesz. Ez a törvény, amit végre kell hajtani. Mostanában tetszésük szerint neveznek ki devedzsinek alacsonyabb rangú jajabasikat. Mindezeket törvényesen kell intézni, nehogy a fiatalok az öregek elé kerüljenek, miközben azok sorukra várnak. De ők is maradjanak hűek azokhoz a véleményekhez és tapasztalatokhoz, amiket kialakítottak és elsajátítottak, nehogy a hadjáratok során zavargások robbanjanak ki miattuk. [A törvényt] be kell tartani.

A hászekik korábbiak a devedzsiknél. A hászekik [alakulatait] ugyanis Konstantinápoly meghódítójának, Mehmed szultán hán – legyen rajta Isten kegyelme és megbocsátása! – őfelségének idejében hozták létre. Akkoriban embereivel együtt a szekbán basi járt el vele vadászni, s az agarakkal a padisah előtt hajtották a vadat. Mivel a boldogult [uralkodó] fölöttébb kedvelte ezt az időtöltést, sohasem szünetelt a vadászat. Minthogy a szekbán basik egyidejűleg viselték a [janicsár] aga és a szekbáni basi méltóságot, időnként nem tudták összeegyeztetni az őrjáratot a vadászaton való | 101b
részvétellel. Ezért az öregebb jajabasik közül négy csorbadzsit kineveztek hászekinek. Törvényt hoztak arról, hogy ők is agarakat neveljenek; hogy a legénységükkel együtt mindenkor ott legyenek a vadászaton; hogy a szent dzsámiban az üzengi agákkal együtt a világnak menedékül szolgáló padisah őfelsége oldalán foglaljanak helyet: ketten az egyik, ketten pedig a másik oldalon. Ezért adták nekik az uralkodó hászekije nevet. Ők is a rangsor szerint lesznek bas [hászekik]. A régiek jobbról, az újak balról állnak [az uralkodó] mellett. A szolak basik, akik [a padisah] jobbján foglalnak helyet, külön odák [élén állnak]. Nem hasonlítanak a hászekikre. A hászekik összesen négyen vannak. Az egyik a negyvenkilencedik, a másik a hatvanhatodik, a harmadik a hatvanhetedik, a negyedik a hatvannyolcadik [dzsemáat parancsnoka]. Az [utóbbi] egyúttal a turnadzsi basi tisztség birtokosa. Miért hívják turnadzsi basinak? A magasztos Allah segedelmével el fogjuk mondani.

A hászekik zsoldja huszonöt akcse. Söprű alakú tollforgót hordanak, mögéje kócsagtollat tűznek [a fövegükre]. De a devedzsik felett állnak. A devedzsik és a jajabasik nem kaphatnak szerdári kinevezést olyan hadjáratra, amelyiken hászekik vesznek részt. [Ilyenkor] őket nevezik ki. De ha a turnadzsi basi vagy valamelyik | hozzá ha- 102a
sonló [rangú] aga ott van, akkor a hászekik nem lehetnek szerdárok, hanem az említett agák közül kap valamelyik szerdári megbízatást. Ha két hászeki volna egy helyen, a régebbit nevezik ki szerdárnak. Ha az aga nem megy hadjáratra, ők sem mennek. Ezt nem írja elő a törvény. Az aga nem vonulhat [hadjáratra], ha az uralkodó nem vesz részt rajta. Allah segedelmével majd a maga helyén szólunk róla.

A hászekiknek állandó odáik vannak. Előléptetési rendjük szerint turnadzsi basi lesz belőlük. A bas hászeki lép elő turnadzsi basivá. A turnadzsi basi elnevezés eredete a következő. Mikor az elhunyt és megboldogult Mehmed szultán hán — legyen rajta Isten kegyelme és megbocsátása! — őfelsége a szekbánokkal és a hászekikkel vadászni indult, a vadfogásra használt legjobb agarakat akkoriban az gondozta, aki a rangidős volt a hászekik között. [Ugyancsak] ő táplálta azokat a gólyákat, kócsagokat és egyéb madarakat, amiket a kincstári dogandzsik használtak röptetésre. Ezeken tanították be a sólymokat, s mikor szünetelt a vadászat, reptették őket és így szolgáltak látványossággal a padisahnak. A maitól eltérően még nem voltak tázidizsik és zagardzsik a bosztandzsik között. A padisah összes közeli szolgája janicsár volt. Abban az időben
102b | a hatvannyolcadik [dzsemáat parancsnoka] alacsonyabb rangú volt a többi hászekinél. Történetesen a padisah mellett haladt, amikor egy domb mögött egy darucsapatra bukkantak. Mivel egyetlen dogandzsi sem tartózkodott a padisah közelében, [az uralkodó] jobbra és balra fordulva kérdezte: „ej, hát nincs itt egy héja vagy sólyom?" Volt azonban a hatvannyolcadik [dzsemáat] hászekijének egy darufogó agara, és azt eleresztette. Ahogy az isteni bölcsesség folytán rájuk rontott, a darvak szétrebbentek, és amint kezdtek felrepülni, az egyiket elkapta. Mikor a padisah színe elé hozták, azt a hászekit, [akié a kutya volt,] az összes többi fölé helyezte és egy akcse zsoldemeléssel jutalmazta. Az odájának — a hatvannyolcadiknak — pedig a turnadzsi nevet adta. Törvény hozott arról, hogy aki a bas hászeki rangot viseli, az ebben az odában turnadzsi legyen, s vadfogó agarakat és reptetésre alkalmas madarakat tenyésszen. Ezt az odát ma is turnadzsinak nevezik, a vezetőjét pedig turnadzsi basinak. Az odában jelenleg is foglalkoznak agártenyésztéssel. De már nem járnak a padisahhal [vadászatra],
103a és a palotában is vannak dogandzsik, ezért nincs többé szükség a madraikra. Az agarak eleségének és láncainak költségét ma is megkapják, de se agarakat nem tartanak, se vadászatra nem hívják őket. Csupán egy-két haszontalan kutyát gondoznak, hogy elmondhassák, hogy vannak agaraik.

A turnadzsi basi tisztség tehát tekintélyes hivatal a testületben. De gazdája egyúttal az egyik hászeki posztot is betölti. Előléptetéskor szekszondzsi basi lesz belőle. Ezt a tisztséget is Mehmed szultán hán idejében hozták létre. Mivel a rossz erkölcsű Havaselvéről három-négy kitűnő agár és néhány szászországi kutya (*szekszon*) érkezett, őfelsége megkérdezte: „mi lenne, ha ezeket külön oda gondozná?" Akkoriban az idős jajabasik között nem volt régebbi a hetvenegyedik [dzsemáat parancsnokánál]. Ezt előhívták, és napi huszonöt akcse [zsold]dal kinevezték szekszondzsi basinak. Az alárendeltjeit beosztották szekszondzsinak. A szolgáik élére egy szekszon kethüdát állítottak. Ellátásukra kenyeret rendeltek. Mikor a szászországi kutyákkal vadászatra mennek, hosszan lelógó inget viselnek. Törvénybe hozták, hogy kezükben
103b ezüstvégű nád[pálcá]val jelenjenek meg. | A kutyáknak az odájuk közelében kerítettek el helyet, a Topháne felett pedig nyári szállást jelöltek ki nekik. Még ma is vannak szászországi kutyáik, amiket időnként jól felkészítenek. De a bosztandzsik is tenyésztenek szászországi kutyákat, s ők hozzák el onnan, ahol jó fajták találhatók. A szekszondzsiknak meg nem adnak. Ezért most nincsenek jófajta szászországi kutyáik. A meglévők is gyengék. Most a kutyák után járó költség[térítést] a korábbiak szerint kapják. A kutyákat is gondozniuk kell. A beérkező szászországi kutyákból nekik is

adjanak, hogy amikor a világ padisahja hadjáratra indul, előtte vezessék a kutyákat. Mert ezek régiek; így hát a törvényeiket be kell tartani.

A szekszondzsi előléptetéskor zagardzsi lesz. Mindkét tisztséget egyszerre hozták létre, de a zagardzsi basié némileg rangosabb. A hászekik pedig mindezek után következnek. A zagardzsi basi tisztség létrejöttének oka a következő. Mikor a szekbán basik vadászatot rendeztek, szükségük volt vadászkutyákra, hogy az állatokat nyomon kövessék. Ezért szükségessé vált kinevezni az egyik bölüköt zagardzsinak, hogy vadászkutyákat tenyésszen. A hatvannegyedik [dzsemáat] csorbadzsiját jelölték ki [erre a feladatra], aki akkoriban a bas jajabasi rangot viselte. A hászekiket és más odzsak agákat nem tehették meg zagardzsi basinak, | mert akkoriban ezek még nem léteztek. 104a
Napi huszonöt akcse zsoldot állapítottak meg neki, az odáját pedig a zagardzsik odájává alakították át. Törvénybe tették, hogy innen a kethüda bég posztra lép elő. Elrendelték, hogy vadászkutyákat tenyésszenek. Ma is ez a feladatuk. És miként a szekbánok vonulnak az agarakkal, úgy vezetik elő ők is a vadászkutyákat, hosszan lelógó inget véve magukra. A vadászatokra kiváló vadászkutyákat készítenek elő. De mióta a padisahok nem járnak vadászni, nem sok vadászkutyát tartanak. Mégis ugyanúgy megkapják a kenyeret, a nyakörv és a láncok költségeit, mintha a korábbiak szerint tenyésztenének kutyákat. Pedig nem tartanak túl sok vadászkutyát.

A zagardzsi basi hivatala valamennyi [jajabasiénál] magasabb. Innen a kethüda bég tisztségbe emelkedik. A [jajabasik] között [rangban] ő következik a kethüda után. Az előírások szerint a hászekikig bezárólag lópokrócot vitetnek maguk előtt. A többiek, a devedzsiktől az [egyszerű] jajabasikig, nyeregtakarót vitetnek maguk előtt. Mikor szükségessé válik, hogy [janicsár] bajtársak haladjanak előttük turbánban, akkor szigma-turbánban mennek. A kethüda bég, a janicsár kátib, a bas csausz, a szekbán basi és az összes odzsak | aga esetében ugyanígy történik. 104b

A régi hivatalok közé tartozik a szolak basi tisztség. Régen, Jildirim [Bajezid] hán — legyen rajta Isten kegyelme és megbocsátása! — őfelsége idejében hozták létre. Négy [szolak basi és négy szolak] dzsemáat van. Kezdetben mindegyik nyolcvan főből állt, utóbb húsz-húsz fővel megszaporodtak. A magasztos Allah segedelmével majd szólunk róla a maga helyén. Ezeknek az alegységeknek a kialakításakor idős, kipróbált, megtermett, szép szál janicsár bajtársakat soroztak be szolaknak, egytől nyolcvanig rangsorolták őket, s törvénybe tették, hogy a rangidős legyen közülük a szolak basi. Mindnyájuk vezetésére az egyik öreg jajabasit kinevezték bas szolak basinak, s törvénybe foglalták, hogy amennyiben meghal, az egyik öreg szolak lépjen elő szolak basivá. Minden odába kineveztek egy-egy kethüdát és szolak odabasit. Az említett öreg jajabasik közül az egyik a hatvanadik, a másik a hatvanegyedik, a harmadik a hatvankettedik, a negyedik a hatvanharmadik [dzsemáat élén] állt. Mivel [ekképpen a szolak dzsemáatok] csorbadzsijai [egyúttal] szolak basik is lettek, a [saját] embereiket kinevezték müteferrikának, azért, hogy a szolakoknak szolgáljanak. A szolakok müteferrikája nevet adták nekik. | E müteferrikák a szolak basik parancsnoksága 105a
alá tartoznak. Ők rendelkeznek a pénzeszacskóikkal. A szolakok odabasijai nem különböznek a többi odáétól: a nőtlenek közül kerülnek ki. A szolakok egy része nőtlen, másik része házas. A rangidős lesz az odabasi. Ez a törvény.

A szolak basik száma négy. Halálukig nem adható másnak a helyük. Ahhoz, hogy ezt mégis megtehessék, az kell, hogy a Jedikule dizdári posztja megüresedjék. Ezt a

bas szolak basinak kell adni. Ez ugyan nem régi törvény, de a Jedikule a padisah kincstára. Ennek őrzésére szolak basi-féle idős [emberek] kellenek, hogy amint megkapják a kinevezést, odamenjenek, őrizzék és vigyázzák.

A szolak basik négyen vannak, ennek megfelelően a kethüdáik [száma] is négy. A rangsor szerint belőlük is szolak basi lesz. A mindenkori bas kethüda lép elő szolak basivá, függetlenül attól, hogy esetleg más bölükhöz tartozik. Ez a négy alegység ugyanis elvben egynek számít. A kethüda helyére mindig a rangidős szolak odabasi lép, akár egyazon odából való, akár nem. Elvben ez a négy dzsemáat egynek számít.
105b Ám ha valaki odabasi lesz és az odájában megüresedik a kethüda poszt, | akkor szerencséje van: kethüda lesz belőle. De ez szinte sosem fordul elő. Ha azonban már kethüda beosztásban van és az odájában az aga posztja is megüresedne, azt nem [kaphatja meg hasonló módon]. Ilyesmi csak odabasi beosztásban lehetséges, másutt nem.

Minden dzsemáatban három állandó szolgálati beosztás van. Az egyik az odabasié, a másik a kethüdáé, a harmadik a szolak basié. Így hát [összesen] négy szolak basi, négy kethüda és négy odabasi van. A rangban alattuk álló szolakok kincstári posztóra jogosultak. A szolakok ugyanolyan kecsét viselnek, mint a csorbadzsik. A hátuljára darutollat tűznek. Az általuk hordott dolmány atlasz-selyemből vagy brokátból készül. Ez a dolmány hasított ujjú. Mikor felveszik, a kezüket kidugják a hasítékon, az ujj végét pedig az övükbe gyűrik. Mikor az uralkodót a dzsámiba kísérik, hosszan lelógó ingben íjat és nyilat visznek előtte; az újoncok elöl, a régiek hátul, az uralkodó közelében menetelnek. Az ingük többnyire muszlinból vagy vékony vászonból készül, és hosszú. Ezért mondják a hosszú ingeket szolak-ingnek. A kethüdák és az agák szin-
106a tén kecsét hordanak, de a hátuljára kócsagtollat | tűznek.

A kethüdáik és az agáik lóháton mennek a divánba. Az odabasik azonban gyalogosan vonulnak. Az uralkodó jobbján mindig ugyanazok az agák és kethüdák haladnak. A balján hasonlóképpen. Jobb oldalon a hatvankettedik és a hatvanharmadik, bal oldalon a hatvanadik és a hatvanegyedik [dzsemáat] masírozik. Az agák és a kethüdák tartják náluk a rendet. A vétkes szolakot „timárra kiírt"-nak (*timara tezkere*) nevezik és szolgálati birtokra ültetik. Helyébe az egyik agának szolgáló kullukcsit teszik meg szolaknak. Mert a szolak kinevezések száma meghatározott. Több nem lehet. Ha valamelyik poszt megüresedik, jó vágású, idős bajtársnak adják. Ha a janicsárok között észrevesznek egy megtermett legényt, keresnek melléje egy hasonló növésűt, s a kettőt egyszerre teszik meg szolaknak, minthogy a szolakoknak jókötésűeknek és magas termetűeknek kell lenniük. [A szolak] ne legyen alacsony növésű. Ne éretlen gyerek legyen. Ne legyen szakálltalan, mert a szolakot azért rendelték a padisah elé, hogy [az uralkodó] dísze legyen. Ellentétes a törvénnyel, ha a szolakok fiatalok, mert azért vannak, hogy elijesszék az ellenséget. A nyíllövés, a szúrás és a vágás a dolguk, vala-
106b mint az, hogy ezt megtanítsák annak, aki | nem tudja. Mert ők a boldogságos padisah testőrei közé tartoznak, és tudjanak nyilazni, szúrni és vágni.

Azok, akik közülük az agának szolgálnak, zagardzsivá lépnek elő. Idős és tapasztalt szolakot adzsemi csorbadzsinak is megtesznek. Ha [uralkodói] kegyben részesül valamelyikük, akár janicsár jajabasinak is kinevezhetik. De mindezen [tisztségeket] csak időseknek adják. Törvény van rá, hogy idős és nyíllal jól bánó szolakot talimhánedzsi basi tisztségbe helyezhetnek. Ha e poszt betöltésére kerül sor, a mesterek kapják meg. Ez a törvény. Mostanában a nekik kiszemelt helyeket másoknak adják,

ezért a szolakokat korudzsu beosztásba helyezik. Ez ellentétes a törvénnyel. A korudzsu beosztás nem nem állami hivatal (*manszib*). Ez a sebesülteknek, az öregeknek és a rokkantaknak jár. Ha eljön az ideje, hogy a szolakok közül valaki átmenjen a lovas bölükökbe, tizenöt akcse [zsolddal] lép át. Ez a törvény. A szolak kethüdák és a [szolak] basik csata idején a padisah lovának kantárját tartják. [Ez a] törvény. A szolak kethüdák mostanában törvényellenesen negyven akcse [illetménnyel] lesznek oturakok. A janicsárok között három havonként negyvenöt gurust vesznek fel. Régente nagy nehezen az agák lettek negyven akcséval oturakok. Mostanság még a szekbánok kethüdáit is harminc- | negyven akcséval helyezik oturak állományba. 107a
Mindez ellentétes a törvénnyel.

Akik a janicsárok közül szolakok lesznek, addig nem kapnak végleges kinevezést, amíg az íjukat nem feszítik meg a szent dzsámiba induló uralkodó őfelsége előtt. Ha az uralkodó a dzsámiból később jön ki és néhány szolak összegyűlik, a szokás és a törvény a következő: ha van köztük olyan ember, aki úgy lett szolak, hogy előtte a szolakok müteferrikája volt, akkor függetlenül attól, hogy újonc vagy régi, ő fogja elsőként felajzani az íjat azok között, akik még nem csináltak ilyet. [Ezzel] ő lesz a rangidős [az újonnan felavatottak között]. Utána az feszíti meg az íjat, aki a szekbánoktól jött. Utána a szekszondzsiktól, a zagardzsiktól, a turnadzsiktól és a hászekiktől érkezettek feszítik meg az íjat. Utána a kethüda bégtől, a bas csausztól és az aga bölükökből valók feszítik meg az íjat. Utána sorrendben azok ajzák fel az íjat, akik a jajabasik [ortái]ból jöttek. Ezzel adnak bizonyságot a gedikjükről. Ha van köztük olyan rangidős, aki az agához kerül szolgálatba, akkor rangban megelőzi azokat, akik már két-három éve szolgálnak ott. Náluk a szolakoknál eltöltött szolgálati időt veszik figyelembe. Végső soron az aga tudja, ki szolgál régóta, s annak megfelelően részesíti a kegyében. Százötven akcse jaka-pénz jár költségtérítésként azoknak, akik szopramanra jogosultak. A többieknek, akik kincstári posztót | kapnak, hatvan akcse jaka- 107b
költség jár. A müteferrikáknak a janicsárokhoz hasonlóan tizenkét akcse járandóságuk van.

A szolakok odái mind az új kaszárnyában vannak. Három [oda] müteferrikái a régi kaszárnyában állomásoznak, csak a hatvanharmadik[hoz tartozók] laknak az új kaszárnyában.

Mikor a világnak menedékül szolgáló padisah őfelsége Edirnébe indul, a szilahtárja és a rikábdárja osztja szét azokat a szöveteket, amelyeket az útba eső városok [küldöttei] terítenek a padisah [lába] elé. Midőn elérkezik az Edirne közelében lévő, Szolaktasi nevű helyre, a szolakoknak „ló-pénz" (*bargir akcseszi*) [néven] baksis és „szappan-pénz" (*szabun akcseszi*) jár, amit kifizetnek. Ez a törvény, amelyről szóltunk.

Azt beszéli el, hogy ki épített először odákat a janicsár bajtársaknak.

A felépítésükre Konstantinápoly meghódítójának, Mehmed szultán hán – legyen rajta Isten kegyelme és megbocsátása! – őfelségének idejében került sor. Isztambul ostromlásakor a győzelem úgy született meg, hogy a janicsár bajtársak egyik bölükje Mahmud pasa vezírrel a tenger felől rohamot intézett. Mikor az Unkapani-kapun be-
108a hatolva elértek arra a helyre, ahol most | a régi odák állnak, letűzték a kezükben lévő zászlókat. Az akkori janicsár aga, aki a szekbán basi volt, a vele lévő összes janicsárral szintén zászlót tűzött a [későbbi] új odák helyére. És hozzákezdtek a mondott odák felépítéséhez. Mivel a régi odákba kerülő bölükök [száma] csekély volt, előbb ezek készültek el. S mivel először ezeket fejezték be, a „régi oda" (*eszki oda*) nevet adták nekik. Mikor már készen álltak és a bölükök szétosztásán kezdtek gondolkodni, ezt mondták: „engedjük neki az ascsijainkat, mint ahogy a lovakat szokták elereszteni. Amelyik odába be találnak menni, az legyen az övék. Különben veszekedni fognak, hogy ezt vagy azt adják nekik; mindegyik a neki tetsző odát kérné!" Ezzel rászabadították [az ascsikat az odákra]. Mindegyik azt az odát kapta, amelyikbe bement. Ezért nem sorban egymás után következnek az odák. Azután az új odák is elkészültek. Azért kapták az „új oda" (*jeni oda*) elnevezést, mert utóbb fejezték be őket. Ezeket is hasonló módon osztották szét, s nem sorban egymás után következnek. Mert annak az odának a nevét viselik, amelyikhez az abba bemenő bajtárs tar-
108b tozott. | A régi odákban azok a jajabasi [orták] tartózkodnak, amelyek kezdettől megvannak. Az új odákban állomásozó aga bölükök újabb intézmények. A jajabasik [ortái] régiek. Az aga bölüköket utóbb, Bajezid szultán hán idejében állították fel, miután az agákat a belső [udvari emberek] közül kezdték kinevezni. Miután a janicsárok mind az új, mind a régi odákban megtelepedtek, az összes utcalányt, akit csak találtak, az odákba hozták, és mindenféle paráznaságot követtek el. Ezenkívül az államférfiak közül számos tiszteletre méltó férfiú asszonya ment oda, megharagudva a férjére, és sokukat megölték a gyöngyei miatt. Mennyi holttestet találtak, mikor a szennycsatornáikat tisztították! Az ötvennegyedik jajabasi odáját még ma is „kátrányos"-nak nevezik. Kátrányosnak azért mondják őket, mert az odájukba hoztak egy utcalányt. Mivel azt a gyalázatost egy másik bölükből is szerette valaki, bekenték kátránnyal ennek az odának az ajtaját, [hogy megtalálja]. Attól fogva ennek az odának „kátrányos" a neve. Mikor ez a dolog kitudódott, Ibrahim pasa, aki az elhunyt és megboldogult Szülejmán szultán hán idejében [az uralkodó] kedvence volt, majd
R265a kivégezték, | így jelentette az említett ügyet a világ padisahjának: „mi lenne, ha az odáik közepén emelnénk nekik egy mecsetet, s ott vennének részt az istentiszteleten; ha az Orta-mecsetet felépítenénk, az odáikat felújítanánk és erős kapukat csináltatnánk rájuk; ha az asszonyok, a bor és egyéb tiltott dolgok bejutásának megakadályozására kineveznénk mindenhová egy-egy kapudzsit, akik nem engednének be senkit alkalmatlan időben?" Mindez kedvező fogadtatásra talált, s kiadták a parancsot [a

mecset] felépítésére. Elrendelték, hogy a költségeket a sehremin biztosítsa. Az említett Orta-mecset helyén [akkoriban] a tizenharmadik jajabasi odája állt. Szükségessé vált az eltávolítása, de a benne lakók maradni akartak. Végül [mégis beleegyeztek, így okoskodván:] „ha kapukat csinálnak, akkor kapudzsi állás is lesz, s jár majd hozzá a másfél akcsés [zsoldemelés] is. Hasznos ez az odánknak!" Erre a tizenharmadik [odát] átköltöztették és a tizenegyedik dzsemáathoz csatolták, s megtették őket kapudzsinak az Ádet-kapuhoz. Ugyanakkor az aga bölükökből a második bölüköt jelölték ki kapudzsinak. A Szolak-kapuhoz az ötvenhatodik jajabasi [dzsemáatot] osztották be kapudzsinak. A Mejdán-kapuhoz szintén rendeltek kapudzsikat. Később, mikor Mehmed szultán herceg — legyen rajta Isten kegyelme és megbocsátása! — szent dzsámiját építették, az annak helyén álló odákat a Karaköji-[kapuhoz] helyezték át, ahol a kilencvenkilencedik [dzsemáat] szolgált kapudzsiként, s védőfalat húztak köréjük. Ennélfogva a kilencvenkilencedik [dzsemáat odája] belülre, a Karaköji-kapu pedig kívülre került. [Ezért] a hetvenharmadik [dzsemáat janicsárjait] nevezték ki kapudzsinak [a Karaköji-kapuhoz]. A [kilencvenkilencediket] pedig lejjebb, a Bölmekapuhoz osztották be kapudzsinak. | Mindez Szülejmán szultán hán idejében történt. R265b

Az Orta-mecsetet is felhúzták és befejezték, az odákat felújították, a kapukat megerősítették és kapudzsikat neveztek ki. A régi odákban is csináltak három kaput, és felújították [az épületeket]. A Ferhád pasa szeráj felőli oldalra a negyvennegyedik aga bölüköt, a Sehzáde-[dzsámi] melletti [kapuhoz] a hatvanegyedik szolak [dzsemáat] müteferrikáit nevezték ki kapudzsinak. Az innenső oldalra, a Mejjit-kapuhoz a kilencvenötödik devedzsi [dzsemáatot] állították kapudzsinak. Mikor elkészültek, Ibrahim pasa, aki az építkezések mozgatója volt, eljött meglátogatni az odákat. Először a régi odákat tekintette meg, majd átjött az új odákba. Kedvtelve járta körbe az Orta-mecsetet és a déli imát is ott végezte el. Elrendelte, hogy az imám és a müezzin zsoldját a sehremin biztosítsa. Mikor az aga bölüköket meglátogatván benézett a huszonegyedik aga bölükhöz, az ascsi bajtárs — mivel egy jajabasi fia, kuloglu volt — illetlenül átnyújtott a pasának egy kupa cukros serbetet. Minthogy Ibrahim pasa megizzadt és szomjas volt, jókorát húzott belőle. Az ascsit busásan megjutalmazta és kijelentette: „ez az oda legyen az enyém!" Ameddig élt, gondoskodott erről az odáról. A neve is az lett: pasa odája.

Később Mehmed aga előterjesztésére, aki a megboldogult Murád szultán hán — legyen rajta Isten kegyelme és megbocsátása! — őfelsége idejében volt janicsár aga, [az Orta-mecsetet] mind a négy oldalán megszélesítették és dzsámivá alakították át. A hátibjának a janicsárok bejtülmáljából utaltak ki fizetést. A janicsárok közül muarrifot, müezzint és kajjimot neveztek ki, s elrendelték, hogy zsoldjukat a bejtülmálból kapják. A zsoldon felül e szolgálat fejében mentesítették őket a hadbavonulás alól. A [dzsámi] imámjának a janicsárok bejtülmáljából vettek egy házat nyolcvanezer akcséért és alapítvánnyá alakították. Attól fogva ebben [a dzsámiban] tartják a pénteki [istentiszteletet] és itt imádkoznak a padisahi uralkodóház fennmaradásáért. Ha a janicsárokat valamiért inteni kell, | az odzsak agák idejönnek és ebben intéznek hozzájuk R266a
figyelmeztetést. S valóban, azóta, hogy Ibrahim pasa kapukat csináltatott az odákra, s elrendelte a tiltott dolgok bejutásának megakadályozását, oly mértékben megrendszabályozták az odákat, hogy azt elmondani nem lehet. Ha egy kuloglu anyja jön [látogatóba], a kapudzsi segéde adja hírül. [Az anya] megmondja, hányadik [al-

egységhez] tartozik [a fia], a segéd elmegy és kihívja. Az asszony nem teszi be a lábát. Ezért [a kaszárnya] megtisztult az örömlányoktól.

Annak eredete, hogy a janicsárok fövegét az odákban készítik, Szülejmán szultán atyja, Szelim szultán hán idejére nyúlik vissza. Azt is ő foglalta törvénybe, hogy az odabasijaiknak ne adják oda [az elkészült fövegeket], nehogy valaki kívülről bejöjjön, föveget csináltasson magának, elvigye más tartományba és janicsárnak öltözve a ráját sanyargassa. Ezért törvénybe tette, hogy addig senki fövegét ne adják ki, míg az odabasijával együtt maga nem jön érte. A kapudzsik fövegét is ezeknél készítik, de amíg a kapudzsik kethüdájának feljegyzése nincs a kezükben, addig nem kapják meg a kész fövegeket. Mostanában mindezt kissé elhanyagolják. De talán erősebben kellene figyelmeztetni őket, hogy a korábbiak szerint igyekezzenek. Az odabasinak nem szabad odaadni a [janicsár] fövegét. Ha azok között, akik az odabasival együtt jönnek és átveszik a föveget, valamelyik edzsnebi volna, akkor az odabasival szemben szigorúan el kell járni. Mostanában a világ nagyon megromlott. Igen nagy gondossággal kell eljárni, nehogy a világ rendjét sérelem érje.

Régtől fogva az egyik bölükbasit talimhánedzsi basinak nevezték ki, hogy a janicsár bajtársakat nyíllövésre oktassa. Az odák közelében álló öt gyakorlóházat a megboldogult Bajezid szultán hán őfelsége építtette a janicsároknak. Ezek élére azt a bölükbasit kinevezte talimhánedzsi basinak. Abban az időben az ötvennegyedik aga bölük a régi odákban volt elszállásolva. Mivel messze laktak a gyakorlóházaktól, áthelyezték őket onnan, és a [janicsárok] terétől nem messze felépítették a gyakorlóházakhoz csatlakozó odákat. Miután a régi odákban lévő körleteik az ötvenkettedik és
R266b az ötvenhatodik aga bölükökéi között voltak, egyik felét ezek, másik felét pedig | amazok kapták meg, és hozzáillesztették őket az odáikhoz. A régi odákban most nincsenek náluknál nagyobb odák.

A bajtársak minden este eljöttek a talimhánedzsikhez és nyilaztak. Kitanították azokat, akik nem tudtak [lőni]. Minden nap ilyen módon gyakoroltak. A kincstár adott nekik íjakat, és arra törekedtek, hogy a janicsárok ügyes nyíllövők legyenek, jól bánjanak a puskával, és az ellenség tisztátalan testét [a bátorság] nyilával cafatokra szaggassák. Most viszont ezek a gyakorlóházak elcsendesedtek, a pókok ütöttek tanyát bennük, s kihasználatlanul állnak. A talimhánedzsi basi talán nem is tud íjjal lőni. [Márpedig] ez állami hivatal, amit mesteri tudású embereknek adományoznak, hogy képesek legyenek az oktatásra, működtessék a gyakorlóházakat, s kiképezzék azokat, akik ezt kérik tőlük. Ezért hozták létre [ezt a tisztséget]. Költségeiket a kincstár fedezi, hogy [a janicsárok] odamenjenek és ingyen tanuljanak, hiszen a janicsárság egy sereg szegényből áll, akinek igen csekély zsoldja van. Hogyan menne oda és gyakorolná a nyíllövést egy csomó szerencsétlen, ha pénzt kérnének érte! S ha gyakorolnak is, ki oktatná őket, mikor még a talimhánedzsik se tudják [a mesterségüket]! Ez a hivatal azokat illeti meg, akik értenek hozzá. Hozzáértőket még [a testületen] kívülről is szoktak felvenni. Javuz Szelim szultán hán idejében jött egy ember Perzsiából, aki a testület összes lövészét legyőzte. Ekkor a padisah őfelsége így szólt hozzá: „kérj tőlem bármit, amit csak kívánsz!" — „A talimhánedzsi basi tisztséget szeretném!" — válaszolta, mire a padisah azt mondta: „máris megadtam", és magas iratot adott róla. A janicsár bajtársak azonban hosszú ideig nem nyugodtak bele, s így perlekedtek: „miféle dolog ez? Ez a hivatal a mi odáinkat illeti meg. Nem en-

gedjük, hogy másnak adják!" Ezért újból jelentést tettek róla [az uralkodónak], aki így válaszolt nekik: „a tisztség mindenképpen ennek a mesterségét értő embernek jár. Neki adtam. Ha van köztetek olyan, aki képes legyőzni, lépjen ki!" Mivel ilyen ember nem akadt náluk, kénytelen-kelletlen beleegyeztek, hogy ő marad a [talimhánedzsi basi]. Ám ahhoz nem járultak hozzá, hogy a jajabasik fövegét (*kecse*) viselje. Annyit fogadtak el, hogy müdzsevveze turbánban járjon a divánba. Hosszú ideig így vett részt a divánban és a bajtársakat nyíllövésre tanította. Miután apránként beavatta őket a | R267a
gyakorlóház fortélyaiba, egy Landuha Mehmed nevű szolak kardvívásban és íjászatban legyőzte a nevezettet, s ekkor elvették tőle a talimhánedzsi basi tisztséget. Egyik éjjel a perzsa eltűnt és országába távozott. Azóta a talimhánedzsik is müdzsevvezét hordanak és úgy mennek a divánba. Attól fogva vált szokássá, hogy müdzsevvezét viselnek. Még ma is azt tesznek fel. A gyakorlóházak azonban ma már nem működnek, bár az íj- és nyíl-költséget (*jaj ve ok hardzsí*) megkapják. Az lenne helyénvaló, ha a gyakorlóházak működnének, reggel és este sokaság gyűlne össze, és a katonák gyakorolnák a nyíllövést. Mióta ezeket nem csinálják, a janicsár bajtársak elvesztették ügyességüket, s bárhová mennek, sehol sem érnek el győzelmet és diadalt. A janicsár bajtársak foglalkozzanak az íjászattal.

A talimhánedzsi basi előléptetéskor zenberekcsi basi lesz. A zenberekcsi basi tisztsége régi. A megboldogult Gázi Murád hán idejében hívták életre. Mivel akkoriban ágyú és puska még nem volt, a janicsár bajtársak többsége számszeríjjal (*zenberek*) lőtt. A várvédelemben szintén számszeríjat használtak. A számszeríjjal legjobban bánó [janicsárt] megtették a nyolcvankettedik [dzsemáat] csorbadzsijának, a nyolcvankettedik [dzsemáat janicsárjait] kinevezték zenberekcsinek, s ők oktatták a bajtársakat a számszeríj használatára. De azóta, hogy kitalálták a puskát, már nem lőnek számszeríjjal. A beosztás [azonban] ma is megvan. [A zenberekcsi basi] előléptetési rendje [olyan, mint] a hászekiké, ám mostanában közvetlenül turnadzsi basit csinálnak belőle. Ez azonban törvényellenes, nem szabad megtörténnie. A számszeríj [kezelésének] mesterségére szükség van. Nem szabad azzal leírni a hozzáértőket, hogy „ha egyszer van puska, a számszeríj szükségtelen", mert a várakban szükség van rájuk. A hitetlenek váraiban többnyire megtalálható. Ezért mindezt végre kell hajtani. A [zenberekcsi basi] zsoldja huszonöt akcse. Ő is olyan föveget (*üszküf*) hord, mint a csorbadzsik. A hátuljára kócsagtollat tűz. A testületben ez kiemelkedő tisztség.

Miután belső [udvari embereket] kezdtek kinevezni agának, és létrehozták az aga bölüköket, [a janicsárok létszáma] elérte a tizenkétezer főt, és az [aga] rangja jócskán megnövekedett. Ekkor az aga | hivatalának (*aga kapuszu*) nevezett házat alapítvánnyá R267b
változtatták az agák számára. Elrendelték, hogy ott tartózkodjanak, s napi .... bérleti díjat számítottak fel érte. Jelenleg is mindegyik aga ott tartózkodik, mivel [az épület] éppen a két kaszárnya között áll, és a divánhoz is közel van. Ezért akárki lesz az aga, ott üt tanyát. Az elődje még három napig maradhat benne, majd a janicsárok díszmenettel elkísérik, az újat meg behozzák. Ez a törvény.

A műhelyeket [szintén] abban az időben építették itt [az aga hivatalánál]. Az aga szolgálatára a testület egyik tudományban jártas emberét kinevezték aga imámjának, s megtették az egyik oda jajabasijának. Az aga imámjának nincs külön odája. Abban az odában foglalja el új beosztását, ahová addig is tartozott. Négy-öt janicsár bajtársat kineveztek müezzinnek, s elrendelték, hogy [napjában] ötször felváltva énekeljék

az ezánt az aga udvarában. A bas müezzinből — ha megvan hozzá a képesítése — imám lesz. Ha azzal nem rendelkezik, akkor zagardzsivá vagy szekbánná lép elő. Mostanában többnyire korudzsut csinálnak belőlük. Ez ellentétes a törvénnyel. Fentebb már elmondtuk, hogy miféle embereket helyeznek korudzsu beosztásba.

Az aga imámja tisztséget birtokló személy nem vesz részt a divánban. Felvonulás idején, mikor lóra kell szállnia, a mollák hagyományos turbánját viseli. De nem durva, rojtos abaposztót, hanem brokáttal átszőtt posztót ölt magára. Ez a törvény. [Napjában] ötször az agánál ellátja az előimádkozó teendőit. Amíg az aga nem megy hadjáratra, ő sem megy. Ez a törvény. A nevezett imámi posztot valamelyik jajabasi kapja meg. Bölükbasi nem kaphatja meg. Ha valamelyik bölükbasinak megvan hozzá a képzettsége, akkor jajabasit csinálnak belőle, s aztán nevezik ki imámnak. Bár [az aga] imámja tisztséget később hozták létre, mégis jó hivatal[nak számít]. Rögzítve van, hogy egy juh jár neki. Mivel az aga közeli embere, szaporítja a legényei létszámát. Az isztambuli szőlőket — egészen a szultáni birtokokig — ők vigyázzák. Ezek az állandó őrhelyeik. Sose váltják le őket, kivéve, ha devedzsi kinevezést szeretnének kapni. Akkor ezt megadják nekik. Ez a törvény.

A janicsárság létszáma megnövekedvén, az addig nyolcvan főből álló szolak [alegységeket] is száz főre egészítették ki, húsz-húsz fővel megemelve [a létszámukat]. A nevezettek megsokasodása a megboldogult Szülejmán szultán hán őfelsége idejében történt. Szükség volt rájuk a padisah kíséretében, s ezen túl fölöttébb parádésan
R268a néztek ki. Ezért emelték százra | a [dzsemáatjaik] lélekszámát, s törvénybe foglalták, hogy ennél több nem lehet. Attól kezdve lett a szolak beosztás gedik. Nem adják másnak a helyüket, míg meg nem halnak. A létszámukat négyszáz főnél többre nem növelik.

Az említett törvényeket tehát be kell tartani. A törvényt áthágva ne osztogassanak [kinevezéseket], hogy az e törvényeket megalkotó padisahok és istenfélő szentek lelke örvendezzék, a túlvilágról tekintetük az iszlám seregre essék, és sikerüljön újabb hódításokat és győzelmeket elérni.

Mit jelent Isztambul agájának lenni, milyen az előléptetési rendje és miből áll a szolgálata.

Régtől fogva Isztambul agája az adzsemi oglánok és jajabasijaik parancsnoka. Negyven akcse zsoldot kap. Kezdetben egy dzsemáat tartozott hozzá. Mivel mostanában a legénysége hét-nyolc ezer főre szaporodott, kilenc bölüköt csináltak belőle, hogy ne okozzon nehézséget egy bölükben megkeresni és megtalálni valakit. Ma is kilenc bölük van. [Iszambul agája] ugyanúgy müdzsevveze turbánt visel, mint a szekbán basi. Előléptetési rendje a jajabasikéval egyezik. Az ő kezében van a [a pénz] az összes hajó és a hozzájuk tartozó felszerelés költségére, valamint a tüzifa-szállításra használt hajók javításának költségeire. Ő szemléli meg a csorbadzsiknak a hajókon és az odákban jelen lévő beosztottait. Ő határozza meg az adzsemi csorbadzsik feladatait. Ha valakit el kell bocsátani, az ő feljegyzése alapján történik. Ő ad ki rendelkezéseket az adzsemi oglánok felhasználására és kiképzésére. Ezekről őt kérdezik meg. Mikor szükségessé válik, hogy adzsemiket vegyenek fel az udvari zsoldosok közé, az ő feljegyzése alapján történik. Ha a hajókról vagy az odákból megszökötteket ki kell húzni a defterből, szintén az ő feljegyzése alapján végzik el. Minden jó és rossz dolgot ismer, amit az adzsemi oglánokkal kapcsolatban tudni kell. Tőle kérdezik meg.

Isztambul agája tehát a padisah biztosa. Isztambul agája legyen hívő és becsületes. Isztambul agája legyen idős, tapasztalt és gyakorlott ember. Ha egyenesnek bizonyul, nem szabad elmozdítani. Hét-nyolc évenként váltsák le őket, hogy az egész testület dolgait megismerve, annak megfelelően viselkedjenek, s hogy Anatólia | és Rumélia R268b
agája szintén sokáig maradjon a helyén, és ekképpen ők is jártasságra tegyenek szert.

Az elhunyt és megboldogult Szülejmán szultán hán őfelsége idejében négy ezer adzsemi oglán volt, s e szolga nagyatyja, Szakka Mahmud töltötte be Isztambul agájának tisztét. Hetvenkét tüzifa- és teherszállító hajót használtak. Ezenkívül kilenc évig volt Isztambul agája, de amikor megvált tisztségétől és jajabég lett belőle, harminc ezer akcséja volt készpénzben, és talán arra sem tellett neki, hogy a háza felújítása végett egy szöget beverjen. Az adzsemi oglánoknál akkora rendet tartott, hogy még ma is beszélnek róla. Mostanában, amikor évente leváltják az agát, három-négy hónapra nem elég nekik száz ezer akcse. Akkoriban még vigyáztak a padisah vagyonára. Most nem törődnek vele. „A hivatal egy törölköző, nem marad sokáig a kezünkben" — mondják, és magukat élesztik fel vele. Nincs senki, aki a padisah[tól kapott] hivatalra ügyelne. A bejtülmált tönkretették. A csorbadzsik is hasonlóképpen cselekszenek. Harminc csorbadzsi van [az adzsemiknél], mindegyik éretlen gyerkőc. A bejtülmált azért kezelik ilyen gyalázatosan, mert még nem öregek, amikor megteszik őket jajabasinak. A jajabasinak idősnek kell lennie, és a bas zagardzsi posztról kell átjönnie. Nem szabad pénzt elfogadni tőle és vesztegetéssel kinevezni. [Vagy] az aga bölükbasik közül kell kiválasztani. Ha szolakot akarnak megbízni, annak is idős embernek kell lennie, hogy a beosztottait szépen megrendszabályozza és gondot viseljen

a muszlim közvagyonra. Isztambul agájának tehát kötelessége, hogy a padisah udvaraiban és más helyeken ellenőrizze a testülethez tartozó legénységet. Azokat a fiúkat, akik nem teljesítettek szolgálatot hajón, ne vezényeljék közvetlenül a palotába, hogy amikor a zsoldosok közé veszik őket, ne futamodjanak meg a hadjáratból, amelyre összeírják őket. [Isztambul] agái tehát figyeljenek ezekre.

A megboldogult Szülejmán szultán hán idejében, mikor Szakka Mahmud volt Isztambul agája, Rüsztem pasa, az akkori nagyvezír, valamilyen ügyben Isztambul agá-
R269a jához küldte az egyik fiút, aki a palotájában a szemetet szokta kihordani. | Az említett aga kis turbánban éppen egy kerti ágyon üldögélt a hivatala közelében. Mivel a fiú az előkelők házaiban nevelkedett, még sohasem látta szemtől-szembe Isztambul agáját. A zsoldját a bölükbasi szokta kiadni. Mivel [tehát] kis turbánban pillantotta meg, nem jöhetett rá, hogy az agával áll szemben, s megkérdezte tőle, hogy merre találja az aga házát. „Gyere, elkísérlek és megmutatom az aga házát!" – válaszolta neki, és bevitte a házba. Intett egyet, a fiút a térre vitték és kikérdezték. Mikor kiderült, hogy Rüsztem pasa palotájában teljesít szolgálatot, [Isztambul agája] így szólt: „igazad van; ha nem az előkelők udvarában lennél talpnyaló, megismerted volna az agádat. Az a fiú, aki nem ismeri az agáját, hiába lesz holnap janicsár, úgysem fogja őrizni az odát, akkor is a nagyok házaira fog ügyelni, és a padisahi javadalom értékét nem ismeri fel. És zsoldért nem megy el a hadjáratra!" Ezután nyolcvan botot mért rá, mondván: „tessék, ismerd meg agádat!", majd rögtön egy teherhajóra küldte. Ennek híre aztán eljutott a pasa palotájába. A [nagyvezír] elszalasztott egy embert [a fiú] kimentésére. [Isztambul agája] három-négy gyereket küldött helyette, de nem adta ki. Miután részt vett egy-két hadjáraton, és végigszenvedte a hajószolgálat nehézségeit, ezekkel a szavakkal küldte vissza a pasa palotájába: „eltűrted hát a hajón a szenvedést és megismerted agádat. Menj, teljesítsd újra a szolgálatodat!"

Ilyen gondossággal kell tehát eljárni. Mikor szükségessé válik fiúk felvétele az udvari zsoldosok állományába, igazságosan eljárva a régebbieket kell feljegyzésbe venni. Régente a fiúkat nem lehetett addig szolgálatba léptetni, amíg a padisah nem adott rá parancsot, s nem történhetett meg anélkül, hogy Isztambul agája feljegyzést készített volna. Akkoriban történt, mikor a vízvezetéket javították, hogy a megboldogult Szülejmán szultán hán őfelsége meglátogatta az építkezést, és megparancsolta, hogy három [adzsemi] oglánt vegyenek fel az udvari hadsereg állományába. Ekkor [azonban] előlépett Szakka Mahmud, aki abban az időben Isztambul agája volt, s ezt mondta: „a rendelkezés padisahomat illeti meg. De ennél a három fiúnál két régebbi
R269b is van. Ha ezek előlépnek, amazok meg maradnak, akkor jogtalanság | éri őket. Az igazságosság nem jut érvényre". A világ padisahja erre így válaszolt: „lalám szava igaz. Ő a testület zárja, a kulcs viszont az enyém. Az állományba vételről én döntök. Ő tudja, ki a régi. A beléptetésük viszont az én dolgom!", s azt a két fiút is besorozta zsoldosnak, ötre növelte [a felvettek számát]. Ezután alig tett meg néhány lépést a világnak menedékül szolgáló padisah őfelsége, amikor titkon elküldött egy kapudzsit, hogy tudja meg azoktól a fiúktól, valóban régebbiek-e a padisah kegyében részesült fiúknál azok, akiket Isztambul agája réginek mondott. Mivel az aga szava igaznak bizonyult, díszköpenyt küldött neki és ezt üzente: „azért kaptad, mert nem csaltál meg a szavaddal. Ha hazudtál volna, fejedet vettem volna!"

A padisahok tehát abban az időben így szemmel tartották a világot. Mivel ilyen módon fáradoztak azon, hogy a világ rendjét hanyagság miatt sérelem ne érje, az odzsak agák is ekképpen buzgólkodtak. Abban azidőben mind a janicsárok, mind az adzsemik elvégezték a szolgálatot, akárhová mentek. Most se a fiúk nincsenek jelen, se a meglévő adzsemi oglánok nem alkalmasak a szolgálatra. Legtöbbjük vagy kicsi, vagy nem valódi adzsemi (*szaplama*), vagy az elhaltak helyét foglalta el. Miféle szolgálat várható ezektől? Nincs köztük senki, aki az előírt úton került be és képes elvégezni a szolgálatot; határozottan a kevésnél is kevesebben vannak. Úgy, ahogy a mondás tartja: „ami ritka, az olyan, mintha nem is volna". Ezután tehát a devsirme-fiúkon és a kuloglukon kívül senki mást nem szabad megtenni adzsemi oglánnak. Az aga csirakjait mindenestől meg kell szüntetni. A régi törvénynek megfelelően arra kell törekedni, hogy a hetvenkét hajó rendben működjön. A Kalafatjerinél lévő felszerelésre gondosan ügyelni kell, mert sok hajóskapitány van, aki a sehremintől felveszi a zsoldot, de nincs működőképes hajója. A világnak menedékül szolgáló padisah őfelségének óriási vagyonát elprédálják, szolgálat meg nincs. Ha Isztambul agája becsületes lesz, vétesse használatba [a hajókat]. Ha bűnt követ el, akkor egyrészt el kell venni a vagyonát és el kell számoltatni, másrészt el kell bocsátani. És ha [Isztambul agája] becsületes lesz és eléri, hogy a fiúk ugyanúgy teljes létszámban a helyükön legyenek, mint korábban, akkor meg kell [becsülni. R270a

Előléptetéskor jajabég lesz belőle. Egy jó bégséget kell neki adni. Az adzsemi csorbadzsik janicsár jajabasivá vagy húsz akcse [zsold]dal szpáhivá lépnek elő. Vagy különleges megbecsülésként csauszok lesznek. Az [adzsemi] bas jajabasi — ha elég idős — jutalomból Rumélia agája lesz. Most ezeket törvényellenesen huszonöt akcséval korudzsunak nevezik ki. Ám még ezzel sem érik be, hanem egyik este azt mondva: „megtettük Rumélia agájának", talált pénzként megkapja Rumélia agájának tisztét, de másnap már oturakot csinálnak belőle negyven akcséval. A [jelenlegi] anatóliai beglerbég a közelmúltban, mikor még aga volt, hatvan [akcséval] helyezett valakit oturak állományba. Ki vigyázna hát a padisah kincstárára? A magasztos Isten mielőbb adjon nekik méltányosságot!

Anatólia agájából előléptetéskor Isztambul agája lesz. A törvény nem írja elő, hogy bármelyik agát végleg kivonják [a szolgálatból]. Ha [Isztambul agája] megöregszik és [más] beosztásba kell helyezni, akkor jajabégséget adjanak neki, vagy a régebbi gyakorlatnak megfelelően nevezzék ki csausznak. Mostanában Isztambul agáját száz vagy nyolcvan akcse [illetménnyel] oturak állományba helyezik. Ellentétes a törvénnyel. Rumélia és Anatólia agái közül a nekik tetsző személyt, anélkül, hogy Isztambul agájának tisztét betöltötte volna, nyolcvan akcséval szintén megteszik korudzsunak. Mindez ellentétes a törvénnyel.

A régi törvény szerint általában abból lett Isztambul agája, aki a bas jajabasi posztot töltötte be. De az is megengedett, ha az adzsemik bas jajabasija, valamelyik devedzsi vagy hászeki rukkol előre. Mostanában viszont az efendi hivatalában működő bas sagirdok törvényellenesen három sagirdot megtettek szekbánnak, noha kecsét viselő janicsárok voltak, ráadásul az egyiket mindjárt kinevezték Rumélia agájának. Ez különösen ellenkezik a törvénnyel. Az efféle szabálytalan dolgok vezetnek a tartományok tönkretételéhez és a hadsereg lázongásához. A testületre vonatkozó előírá-

sokat tehát végre kell hajtani, hogy minden szabályt betartva a világ zavarait elfojt-
sák és elhárítsák.

Isztambul agáját az előírások szerint jajabégnek nevezik ki. A jajabégségek száma
régtől fogva tizennégy. Ahogy fentebb elmondtuk, az volt a dolguk, hogy aaják-
R270b kal hadjáratra mentek. Mikor a háborúból | visszatértek, megszüntették a zsoldjukat
és a két akcse [hadjárati illetmény] helyett pusztákat és telkeket adományoztak ne-
kik. A nevezett pijádék élére tizenkét béget neveztek ki. Mikor a hadjáratok szüne-
teltek, elvittek havonként ezer-ezer főt az állami hajóépítő műhelyekbe és ott dol-
goztatták őket. Némelyektől, [akik távol maradtak,] a vagyoni helyzetüknek meg-
felelően váltságdíjat szedtek. Az ilyenek e váltságdíjjal rótták le a szolgálatukat. A
hadjáratokon a szerehorok feladatát látták el. Belső ügyeikben szabadságot élvez-
tek, senki nem avatkozott bele. Ám tennivalójuk bőven akadt. A területeiken besze-
dett büntetéspénzek [a jajabégeket] illették meg. Az elhaltak pusztáit a törvény szel-
lemében a gyermekeiknek vagy a rokonaiknak adták el. Halálukig végezték ezeket a
szolgálatokat.

Utóbb, a megboldogult Murád szultán hán őfelsége idejében a Rumbégoglu néven
ismert Behrám pasa ezt a javaslatot tette [az állam vezetőinek]: „ültessétek timárok-
ra és paraszti telkekre a pijádékat, és szüntessétek meg pijáde jogállásukat. A padi-
sahnak évente tömérdek pénzt fogok befizetni, s olyan bégségeket adok a jajabégek-
nek, melyeknek jövedelme felér az eddigi bégségekével!" A bégek azonban nem
egyeztek bele. Ekkor a nevezett Behrám pasa hívatta őket, s elmagyarázta nekik:
„ez a megoldás nektek is előnyösebb. Hozzunk létre hetven-nyolcvan ezer akcsét
jövedelmező müteferrika bégségeket. Miután ezek nem pijáde jogállást kapnak, meg-
menekültök a szolgálattól!" Ilyen módon megint tizennégy bégséget alakított ki,
a megmaradt pijáde telkek adóját maga vette bérbe és ő igazgatta őket. Így jutott vég-
romlásba az, ami addig virágzott. Miután müteferrika bégségek lettek, a hadjáratok
alól mentesültek, ezért most mindegyik többet ér egy-egy beglerbégségnél. Szolgálat
és hadkötelezettség nem terheli, s [gazdájának egyszerre] három-négy kinevezési irat
van a birtokában. Akkor sem vonulnak be, ha a padisah részt vesz a hadjáraton.
Nincs még egy olyan hivatal, mint a jajabégeké, akik nem szolgálnak a hadjáratokon,
akik évente három-négy jük akcsét szednek be a timárjaikról és akik életfogytig bir-
tokolják [a javadalmukat]. Amíg a pijádék elvégezték a szolgálatot, az állami hajó-
építő műhelyek jó karban voltak. Ott voltak és szolgáltak az ágyúgolyók öntésénél,
R271a a hajódokkok munkálatainál és a Tophánéban az ágyúk öntésénél. | Most némi pénz
miatt nem maradt pijáde és az adóbérletek is tönkrementek. A [jaják] földjeinek egy
része menszuhát timár, a fele pedig a jajabégségek ziámetje lett. A régi törvényt meg-
változtatták és kiforgatták. Az említett bégségeket nagyon megkedvelték, hiszen az
elbocsátás és a hadjárat ismeretlen náluk, a lovas szandzsákok [bégjeit] pedig sűrűn
váltogatják. Ez a szekbán basikat is sújtotta, ezért azt hangoztatták, hogy „nem kell
nekünk lovas szandzsák, mi is pijáde bégséget akarunk!" Erre aztán kitört a viszály
[Isztambul agájával]. Ám hamarosan arra a belátásra jutottak, hogy ha Isztambul
agája perlekedne velük, mondván: „nekünk pijáde szandzsák jár, nektek meg lovas
szandzsák!", akkor [inkább] megfelezik egymás között a [a bégségeket]. Egymás kö-
zött megosztozva azzal vetettek véget a veszekedésnek, hogy a megüresedő bégségek
felét ezek, másik felét amazok kapják, vagyis az egyik üresedést a szekbán basinak

adják, a másikat meg Isztambul agája veheti át. Azt mondják, hogy a mondott pijáde [katonaság] a megboldogult Orhán Gázi idejében már megvolt, némelyek szerint viszont Gázi Murád hán idejében a biledzsiki kádi, Mevláná Halil gyűjtötte össze őket. Úgy illik hát, hogy a régi törvényeket tartsák tiszteletben, hiszen a [régi szultánok] törvényei szentséggel áthatva születtek meg. Ezeknek súlya van, végrehajtásuk szükséges.

Az adzsemi oglánok egyik bölükbasijából, aki az odák rangidőseinek élén áll, ascsi lesz. Rangban az adzsemi csausz áll felette. Nála eggyel feljebb áll az adzsemi kethüda. Az adzsemi oglánoknak ezek parancsolnak. Olyan föveget (*kecse*) viselnek, melyen nincs tollforgó-tartó és a fejre való részén hímzés (*üszküf*) helyett papír van. A szegélyén nincs díszítés. A papíron sincs minta. A minta helyén nemez van, hiszen a legjobb adzsemikből janicsár lesz; ezért az adzsemi oglánok fövegén a papír felel meg a hímzésnek. Miután janicsárok lesznek, ők is a fövegükre rajzolják azt a mintát, amit Aksemszeddin utóda alkotott meg és ami csak a janicsároknál van meg. Ez az oka annak, hogy [az adzsemik fejfedőjéről] ez hiányzik.

| Az [adzsemi] kethüda előléptetéskor szekbán és zagardzsi lesz. Mostanában R271b
— anélkül, hogy a törvény előírná — adzsemi csorbadzsit csinálnak belőle. Ez törvényellenes. Zagardzsi és szekbán beosztáson kívül máshová nem szabad helyezni. A kethüda tisztséget betöltő személy szintén idős és tapasztalt legyen, hogy ismerje és foglalkoztassa mind a hajón, mind az odákban tartózkodó fiúkat. A [kethüdát] nem szabad sűrűn letenni, mert ha az adzsemi oglánok kethüdája tisztességes és öreg, akkor az adzsemi jajabasik félnek tőle. Tudja, hogy melyik adzsemi oglán van a helyén, s melyik nem, ezért [a jajabasik] nem mernek felmentést adni a bölükjeikhez tartozó fiúknak. Ha nem jól végzi a dolgát, s bebizonyosodik, hogy hanyagul járt el, akkor fokozzák le janicsárrá és a rangban utána következőt nevezzék ki kethüdának.

Az adzsemi jajabasik rendes feladatai a következők: ügyelnek a Kalafat jerire, üzemeltetik a rájuk bízott hajókat, lemérik a tüzifát a divánnál. Az egyik csorbadzsi a divánnál minden nap megrendszabályozza a lovakat gondozó fiúkat, s elveri a veszekedőket. Egy másik csorbadzsi Eminönüben a tüzifát rakatja ki. Hordárokat jelöl ki [az adzsemik közül], nyilvántartást vezet a munkájukról és azonnal kifizeti a pénzüket. Egy másik csorbadzsi Szamakovba jár szögért. Ilyenfajta szolgálatot végeznek. Erről fentebb már beszéltünk. Mindeközben kötelesek igazságosan eljárni. Ha az említett szolgálatokban méltányosan viselkednek, meg kell becsülni őket. De ha valami kárt okoznak, el kell bocsátani, s még egyszer nem szabad a testületbe engedni őket.

Ki a janicsárok kátibja és miképpen szolgál; ki a többi kátib – ezt beszéli el.

A janicsár kátib a testület magas rangú tisztségviselői közé tartozik, a padisah egyik megbízottja. A padisah tömérdek szolgájának defterére ügyel. A kátib tisztét elfoglaló személynek nem jár zsold. Három havonként minden fő után egy akcsét kap. Ezt szedi be. A zsold kiosztását követően a ságirdok haliféje gyűjti be az odabasiktól. | Ez [a janicsár kátib] illetménye. Alapítványi hajói vannak. Az [egymást váltó janicsár kátibok] költségtérítésként negyven ezer akcsét adnak értük. Mikor a posztjuktól megválnak, a helyükbe lépőknek adják el őket. Ez a törvény.

A janicsár kátibnak ziftcsijei vannak. Nem írja össze őket hadjáratra és évente ötszáz akcsét szed be tőlük. Az aga és a kethüda bég is rendelkezik [ziftcsikkel]. Ezt [az intézményt] Mehmed szultán hán idejében az aga posztját elfoglaló Halil aga teljességgel felszámolta. Elsőként a maga ziftcsijeit szüntette meg, aztán a többiek [gazdáihoz] is figyelmeztetést intézett. Miután nem tudtak megfelelő indokokat felhozni, az efendi ziftcsijeit is elbocsátották. Ez az intézkedés igazán szükséges volt. Az agák ugyanis évente mennek háborúba, ezek viszont nem. Ez súlyos hiba. Jobb tehát megszüntetni.

Az aga hajóján adzsemi oglánokon kívül senki mást nem szabad foglalkoztatni. A kátib hajójára is ugyanez érvényes. Mert ha ezekre janicsárok mennek, annak az az eredménye, hogy nem vesznek részt a hadjáratokon vagy ott sem teljesítik a szolgálatot. Ha mégis megesik ilyen, nem sokan vannak: de ha mindössze harminc-negyven janicsár tartózkodik az aga, a kethüda bég, a kátib és a szekbán basi hajóján, akkor is itthon kell maradniuk. Mindez törvényellenes. Csak a kapitányok és a kormányosok maradjanak itthon. Mostanában megnövekedett a számuk. A legtöbb kapitányból korudzsu lett.

A janicsár kátib tisztét betöltő személy tisztességes és hívő legyen, kitűnően ismerje a defterrel kapcsolatos tudnivalókat. Legyen járatos a testület ügyeiben is. Ne vesztegetéssel jusson hivatalához. [Előzőleg] ne legyen túl magas méltóság birtokosa, hogy azután a maga járandóságából megéljen, beérje azzal az egy-egy akcse kalemijjével, amit a legénységtől kap, s ne kezdjen külön ügyletekbe. Ilyen megfontolással kell tehát a kátibot kiválasztani és alkalmazásba venni. Ha egyenességéről válik ismertté,
R272b nem kell gyorsan lecserélni és leváltani. Ha becsületesen | végrehajtja a régi törvényeket, az aga ne háborgassa. Nem szabad a jogszerű munkálkodás miatt megbántódni és egymással gyűlölködni és ellenségeskedni. Ha [a kátib] az említett törvényekkel és szabályokkal ellentétesen cselekedne, annak megfelelően kell eljárni vele szemben. A janicsár kátib tisztsége szintén régi hivatal.

A janicsárok deftereit három hónaponként megújítják. Az efendi hivatalában található az a láda, amelyben a defterek Szülejmán szultán idejétől a mai napig megvannak. A régi deftereket a külső kincstárban (*dis hazine*) tartják. Mivel az ezek alapján történő ellenőrzés megszűnt és senki sem él az akkori janicsárok közül, a külső kincs-

tárba viszik át és ott őrzik őket. De mostanában a kátibokat sűrűn cserélgetik, ezért a legtöbb defter elpusztult. Szelim szultán korától azonban megvannak. Ma is három hónaponként újítják meg őket. Muharrem [hónap]tól kezdve a maszar, redzsedzs, resen és lezez illetmények kiadásával évente négy zsoldosztásra kerül sor. [A zsolddefterek] megírására kezdetben tizenöt ságirdot neveztek ki. Utóbb a legénység megsokasodott, a janicsárok és az adzsemik jóval többen lettek, ezért negyvenre emelték a számukat, mondván: „az összeíráshoz pedig kátib kell!". Mostanában nem negyvenen, hanem hetven-nyolcvanan vannak. Számosan lettek ságirdok azért, hogy megmeneküljenek a hadjáratoktól. Addig ugyanis nem vonulnak be, amíg az aga nem megy. Ha az aga [háborúba] indul, néhány ságird visszamarad az adzsemi oglánok deftereinek elkészítésére. Az adzsemikkel együtt maradnak itthon. Mivel ők ságirdok, a zsoldjukat nem rövidítik meg, ha nem vonulnak be. Hiánytalanul felveszik az illetményüket. De ostromsáncokba akkor sem vonulnak, ha hadjáratra mennek. Szolgálatot nem adnak, békességben élnek. Ezért sokasodtak meg a ságirdok. Ne legyenek többen negyvennél.

Az előírt pályán haladnak előre. A vezetőjüket bas ságirdnak hívják. Az alatta állót bejtülmál kátibnak mondják. Ő veszi nyilvántartásba a janicsárok hagyatékát, ő írja meg a deftert. A bejtülmál-deftert az efendi hivatalában őrzik. Az utána következőt ságirdok haliféjének nevezik. Mindezek a janicsárok közül kerülnek ki. De újabban valamennyien a szekbánoktól érkeznek. | A törvény nem engedi meg, hogy ezek szek- R273a
bánok legyenek. A deftereket a ságirdok haliféje íratja le. Ha valaki ságird lesz, háromszáz akcse szejr-pénzt fizet. Az efendinek szintén háromszáz akcsét fizet. Hosszú ideig [az a dolga], hogy üdvözli az efendit, amikor megérkezik a divánból. Deftert nem ír. Aztán megtanulja a defterkészítés szabályait, majd engedélyt kap arra, hogy lemásolja azt a deftert, amit zsoldosztáskor az odabasiknak adnak át a kifizetések bejegyzése (*reszid*) végett. Jó ideig semmi mást nem íratnak vele. Miután szolgálati ideje némileg előrehaladt, és jártasságra tett szert, megbízzák annak a defternek a leírásával, amit a mukábeledzsinek adnak át. Ezt a deftert mükerrernek nevezik, ami az újonnan készített eredetivel (*aszil*) azonos másolat. Hosszú időn át ezt írja. Mikor már tekintélyes szolgálati idő van mögötte, az aszil[-defter] írására állítják rá. Mikor ez bekövetkezik, feljegyzik, mely bölükök szerepelnek a [rábízott] defterben. Feljegyzik a leíró ságird [nevét is]. Ha aztán ebben a defterben eggyel több bejegyzést vagy zsoldemelést találnak, akkor kérdőre vonják a leíró ságirdot és eljárnak vele szemben. Azt az aszil[-defter]t a megelőző zsoldosztás aszil[-defteré]ről másolják le. Ebben az efendi írásával megtalálhatók mind az újonnan állományba vett fiúkra, mind a zsoldemelésekre, mind a korudzsu és oturak kinevezésekre vonatkozó bejegyzések. Mindent, ami benne szerepel, átírnak az új aszil[-defter]be, és letisztázzák. Azokat a négy akcse [zsoldot] húzó [janicsárokat], akik egy akcse zsoldemelésben részesülve öt akcsésok lesznek, vagy hét akcsésként egy akcse emeléshez jutva nyolc akcsésok lesznek, [az öt, illetve] a hét akcsésok közül kiemelik és az új defterben [az ötösök, illetve] a nyolcasok [csoportjának] végére írják. Vagyis új helyére sorolják be, az új [defter]ben már nem tesznek hozzá megjegyzést. Amíg az efendi nem veti össze a régi deftert az újjal, illetve amíg az előbbit nem zárják le, nem folytatják le az ellenőrzést. Miután összehasonlították őket, az efendi semmit nem ír már [a régibe]. Tehát akárhány bejegyzést tesznek, mind a régi defterbe vezetik be, mert ezzel vetik össze a [még] ré-

gebbi deftert. Mikor tehát az új deftert összeállítják, óvatosan használják a régi aszil-deftert. A janicsárok deftere ugyanis olyan, mint a tenger. Mivel két [régi] deftert hasonlítanak össze [az újjal], az [újat megelőzőbe] vezetik be a változásokat.

R273b Mostanában nem úgy írják meg a deftereket, mint azelőtt. | A janicsárok és az adzsemik aszil-defterét tizenkét ságirdon kívül senki más nem írhatta meg. A leírók nevét feljegyezték. Felírták, hogy hány bölük lejegyzését bízták rájuk. Ha a defterben [oda nem illő] bejegyzést találtak, az azt másoló ságirdot vonták kérdőre. Mindezt ma már nem ellenőrzik. Pedig ellenőrizni kellene, mert a defterben olyan dolgokat művelnek, hogy az kimondhatatlan. Mindenféle fiúnak odaadják [a deftert], nem kérdik, régi-e, vagy új. Az átadást sem iktatják. Mikor az aszil-deftert írják, vigyék el egy helyre és négyen-öten másolják. Ezt a bas ságird és az efendi jelenlétében végezzék, [mert az efendi] írását utánozva könnyedén írnak be neveket azok közé, akik zsoldemelést kapnak, vagy a janicsárok állományába kerülnek. Vagy valakinek [a neve] fölé alap nélkül a „korudzsu" szót rajzolják. Néhány zsoldosztás elmúltával aztán majd bejegyzik ebbe [az akkor már] régi defterbe, hogy [uralkodói] kegyből kapta a korudzsu kinevezést. Így lesz belőle korudzsu. Ugyanez történik az oturakokkal is. De más dolgok is előfordulnak. Ha valakit nem tudnak egyből janicsárrá tenni, hét vagy nyolc akcséra, vagy zsoldemelésre írni, mert nem képesek az efendi illetményemelésre vonatkozó bejegyzését utánozni, akkor az efendi egy akcsényi zsoldemelését kijavítják másfélre, a másfelet kettőre, a felet egyre. Efféle dolgokat követnek el. A padisah deftereivel oly gyalázatosan bánnak, hogy azt elmondani nem lehet. Olyan fickókat írnak egyszeriben hét-nyolc akcse [zsolddal] a defterekbe, akiknek ősei hetedíziglen nem láttak janicsárt. Mikor bemennek az odáikba, senki sem kérdezi meg, hogyan lett belőlük janicsár. „Lehetünk többen egy bajtárssal!" — mondják, s nem törődnek vele.

Pedig régente a sorban érkező bajtársakat alaposan kifaggatták arról, hogy kuloglluk vagy devsirméből valók-e, s ki vette fel őket a janicsárok közé. Ha az előírt úton jutottak be, befogadták őket. Ha [azonban] nem az előírásoknak megfelelően, hanem a kátibok és a ságirdok [segítségé]vel kerültek az állományba, akkor nem fogadták be őket. Ezt mondták nekik: „ha holnap összeveszünk, és téged az aga elé visznek, vagy valami másért megfognak és az agánál bevádolnak, azt fogják mondani, hogy miért

R274a fogadtunk be téged. Féltjük a fejünket!"-| ezzel utasították el őket. Most kérdezés nélkül bebocsájtják őket. A janicsár kátibok tehát ebben a dologban rendkívül gondosan járjanak el, s a deftereknél szigorú rendet tartsanak. Erősen ügyeljenek akkor, amikor a janicsárok és az adzsemi oglánok aszil[-defterei]t készítik. A megírásukra négy-öt ságirdnál többet ne vegyenek igénybe. Ezt a munkát a bas ságird és a ságirdok haliféje jelenlétében végeztessék. A munka kiosztásakor készítsenek lajstromot arról, hogy az átadott fóliókon hány bölük szerepel, melyik bölükök ezek, s melyik ságird fogja másolni. Így világosan kiderül, hogy egy-egy ságird mit írt le. Ezért ha a régi aszil[-defter]ben átsorolásokra bukkannak, azokat vonják kérdőre, akik az illető részeket másolták. Ha netán ellenőrzésre lenne szükség, akkor ne csak az egyik régi defterrel, hanem az annál eggyel korábbi defterrel is vessék össze [az újat]. Ha két defterrel hasonlítják össze, fél vagy egy akcse [zsoldemelés utólagos] beírására sincs lehetőség, mert ha [az újat] írván az előző aszil[-defter]be be is jegyezné, az annál korábbiba hogyan írhatná be? Vagyis másolás közben használta ki az alkalmat. De hogy ta-

lálna lehetőséget arra, hogy az annál régebbi defterbe is beiktassa? Ennyi haszon származik tehát abból, ha két defterrel vetik össze. Ebben is gondosan kell eljárni, mert manapság nincs senki, aki a padisah kenyerére és sójára gondot viselne. A ságirdok működésének alaposan utána kell nézni. Írásmintát kell venni tőlük, s ha a defterben bármilyen bejegyzést találnak, tudni kell, hogy kié az írás. A [janicsár] kátib tisztét betöltő személy ismerje jól a maga kézvonását. Ha a bejegyzését valaki utánozná, azonosítsa. Ha [a defterben] ilyenfajta ellentmondásra bukkannak, hívják elő az érintett oda odabsiját, s tudják meg tőle, hogy ki követte el. Tetszik, nem tetszik, vallja meg, s az elkövetővel szemben annak megfelelően járjanak el.

A defterek védelmére nagy gondot kell fordítani. A defterek védelmével kapcsolatban a bas ságirdot, a ságirdok haliféjét és a négy-öt régi halifét komolyan figyelmeztessék, | s a deftereket kezelő régi sagirdokkal szemben járjanak el, ha a defterek- R274b
ben akár egyet is találnak az alábbiak közül: például az állományba vételre vagy a zsold megvonására [vonatkozó bejegyzés] módosítása; a várkatonai szolgálatra vagy timárra vezényelt [janicsár nevének] kiszögellés-szerű beiktatása oda, ahol a vele azonos zsoldot húzók szerepelnek; itt [Isztambulban] zsoldot utalni annak, s itteninek feltüntetni azt, akit besoroztak hadjáratra, [neve] fölött [erre nézve] piros bejegyzés áll, s nem tartózkodik itthon. A defterek vezetésében tehát gondosan járnak el. Mikor a megboldogult Szülejmán szultán hán őfelsége idejében egy adzsemi oglánra vonatkozó [hamis] bejegyzést találtak, három-négy ságirdot azonnal szolgálati birtokra küldtek, hogy a többieknek elrettentésül szolgáljon. A defter olyan, mint egy hatalmas tenger. Igen nehéz vezetni. Sokféle dolog található benne.

A janicsár kátib a defter védelme érdekében először készítsen mutatót. Attól a naptól fogva, hogy tisztségébe kerül, az első aga bölüktől a hatvanegyedikig bölükönként állítsa össze. Legelőször azt írja bele, hogy az első bölükben hány korudzsu van, és mennyi zsoldot kapnak. Azután következnek a danismendek, akik nem vesznek részt a hadjáratokon, s akiknek a [neve] fölött erre vonatkozó bejegyzés áll; majd [azok, akiknél] az Orta-mecset kajjimja és imámja, vagy a hegyi korudzsu és más efféle bejegyzések szerepelnek – ezeket zsoldjukkal együtt szintén írja fel. Nevével és illetményével együtt írja fel az összes oturakot, aki ehhez a bölükhöz tartozik. Írjon fel minden újonnan felvett janicsárt, a melléjük tett megjegyzésekkel együtt. Jegyezze fel, hogy kinek adományoztak fél akcsés [zsoldemelést] vagy üresedést. Mihelyt valaki az aga pecsétes papírjával (*memhur*) felmentést kap a hadjárat alól, vagy más ehhez hasonló megjegyzést vezetnek be [a defterbe], legyen az bármi, tüntesse fel ebben a mutatóban. Ha a többi bölüknél is ekképpen járnak el, s a jajabasik [dzsemáatjairól] az elsőtől a százegyedikig ugyanilyen módon szintén mutatót állítanak össze, akkor senki sem lesz képes arra, hogy szabálytalanul akár egyetlen akcsét beleírjon. Ha meg is tenné, kiderül, mert | ha a mutatóban nem szerepel, megtudják, R275a
melyik ságird követte el, és eljárnak vele szemben. Ha egy tíz akcsét húzó korudzsunak indok nélkül egy akcse emelést adnak, s kitűnik belőle, hogy a ságirdok műve, akkor hívassák az odabasijukat, tudják meg tőlük, ki tette, s járjanak el vele szemben. Ha valakinek a [neve fölé] alaptalanul a korudzsu megjegyzést teszik, vagy valakit az oturakok közé iktatnak, szintén a mutatóból derül ki, hogy a ságirdok követték el; ilyenkor kérdőre vonják őket és eljárnak velük szemben. Az is a mutató alapján válik nyilvánvalóvá, hogy az efendi bejegyzését utánozták akkor, amikor a legény-

ség közé írtak, vagy a hadjárat alól mentesítettek valakit, vagy fiút vettek fel a janicsárok közé. Arra is a mutató révén jönnek rá, ha a hét vagy nyolc [akcsésok] névsorának végére írva nyolc akcsésnak tesznek meg valakit. Az adzsemik [defterét] is hasonlóképpen őrizzék, hogy a ságirdok semmit se tehessenek.

E [defterek] vezetésében az efendinek a következőkre kell figyelnie: ha az aga hivatalától [pecsétes írással] zsoldemelésre vonatkozó rendelet, janicsárrá előléptetett adzsemi oglán, vagy hadjárat alól felmentett [janicsár] érkezne, akkor jól őrizze meg ezeket a pecsétes írásokat (*memhur*), mert ezek az ő bizonylatai (*temesszük*). Ellenőrzéskor ezek szolgálnak jogi határozatként (*hüddzset*). Mikor a pecsétes írások iktatása szükségessé válik, maguk az efendik végzik el, és a ságirdokkal olvastatják fel őket. Ám amikor a ságird olvassa, a zsoldemeléssel [jutalmazottak], a janicsárok közé felvettek, vagy az adzsemik között tetszése szerint mond be neveket. Az efendi azt hiszi, hogy a pecsétes írásból olvassa, és bejegyzi. Később aztán a bejegyzést már nem vetik össze a pecsétes írással, így bekerül és ott marad a defterben. A [janicsár] kátib nézze át ezeket. Amikor a pecsétes írást felolvastatja és annak alapján beírja a neveket, tegyen föléjük egy-egy jelet. Ezután vesse össze a pecsétes írással, s ha nemlétező bejegyzés szerepel benne, el kell járni azzal a ságirddal szemben, aki felolvasta.
R275b Vagy a pecsétes írásról másolja át és ne olvastassa velük, | hogy a defter rendezett legyen. Ha egy janicsárt hadjáratra írtak be, már ne adjanak neki felmentést (*mande*) azután, hogy a deftert elküldték, nehogy két helyen is kiutalják a zsoldját, s a kétszeres zsold miatt kár érje a kincstárt. Ha mégis megteszik, utána majd mábejn címén visszaveszik a kincstárba; a költségekre fordítják és elfolyik. Jobb, ha ez nem történik meg, mert a mábejn [jövedelmek] nagy része elveszik. Mindezzel odaadóan foglalkozzanak.

Ha a janicsár kátib az említett módon szemmel tartja a ságirdokat és az aszil-deftert, akkor biztosítja a defter tisztaságát. Az elhunytakat kihúzzák a defterből. A defterben [a magasabb] napi illetményektől haladnak az alacsonyabbak felé. Így a janicsár kátibnak könnyebb válaszolni, ha kérdeznek tőle valamit. A pecsétes írásra vonatkozó kérdés az agához fut be, nem a kátibnál érdeklődnek utána. Ellenőrzés idején a pecsétes írások szolgálnak neki bizonylatként. Csak pecsétes íráson kívüli bejegyzések után érdeklődnek nála.

Mikor az agák [fiúkat] vesznek az udvari zsoldosok közé, s az efendinek szintén vannak [adzsemi] oglánjai, azokat is beírják zsoldosnak. A janicsár kátibnak ugyanis hajója van, s ha a rajta szolgáló régi adzsemik között akad olyan, amelyik már tizenkétszer kapott posztót, azt megszemlélik és felveszik az udvari zsoldosok közé. Ha azonban a fiú négy-öt éve szolgáló újonc volna, akkor nem veszik állományba, mondván: „még nincs itt az ideje".

A janicsárok defterét, az adzsemik defterét, a gallipoli és a bosztánbeli [adzsemik] defterét mostanában három havonként írják újra, s három példányban készítik el. Az első az aszil-defter, amit az efendi hivatalában őriznek. Minden bejegyzést, ami az adott zsoldosztáskor szükségessé válik, ebbe vezetnek be. A második a mükerrer, amit a mukábeledzsinek adnak át. A harmadik a mükerrer másolata, amit az aga hivatalában írnak le. Ott külön ságirdok vannak, azok másolják le. Ha az aga hivatalában valakinek [az adatait] ellenőrizni kell, ebben néznek utána. Ezt a közelmúltban vezették be. Isten segedelmével majd szólunk róla a maga helyén.

Van még egy defter, amit hazine-defternek neveznek. Ezt a kincstárba szokták beadni, és ezzel vetették össze azt a zsoldot, amit a következő alkalomra irányoztak elő. A megboldogult Szelim szultán hán idejéig állították össze | és kérték be ezt a deftert. Azután már nem tartottak rá igényt, s a mükerrer[-deftert] hazine-defter néven adták át a mukábeledzsinek. [Pedig] a hazine-defternek rengeteg haszna van. R276a

Mikor a megboldogult Szülejmán szultán hán őfelsége idejében a Halkali-kert készült, [az uralkodó] boldogságosan ellátogatott arrafelé. Az ott munkálkodó valamennyi fiúcska előzőleg hét-nyolc évet törököknél, hét-nyolc évet torba-szolgálatban töltött el és tűrte a szenvedéseket. Ezért azt mondták: „a padisah jelenlétében buzgón és serényen dolgozzunk. Munkánkat látva talán felveszi néhányunkat a zsoldosok közé!" Mivel a teendőiket szívvel-lélekkel végezték, a padisah hívatta Szakka Mahmudot, Isztambul akkori agáját, s így szólt hozzá: „készíts feljegyzést arról, hogy három itt szolgáló fiút a janicsárok közé vegyünk!" Az megírta a feljegyzést, és mondván: „a rendelkezés joga padisahomé", oly sok fiú közül hármat vettek a janicsárok állományába.

Az akkori janicsár kátib a nagyvezír, Rüsztem pasa őfelségének egyik ágyasát vette feleségül. Mivel a pasa bizalmasai közé tartozott, mikor megjelent a világ padisahjának nemes rendelete az állományba vételre, kihasználva az alkalmat, beírt a defterbe két fiút, akik a hajókon teljesítettek szolgálatot. Pedig abban az időben egyetlen fiú sem léphetett állományba addig, amíg a padisah nem adott rá parancsot. Így hát a kátib bejegyzése miatt több fiút iktattak be a defterbe, mint amennyit a parancsban meghatároztak. Mikor aztán elkészültek a zsoldkiutalással és megírták a deftereket, s a hazine-deftert átadták a [kincstárnak], a világ padisahja őfelsége a korábbi hazine-deftert összehasonlította a beérkező defterrel. Eközben rátalált arra a két legényre. Tudta, hogy rendelet nélkül írták be őket. Hogy megtudja, ki tette, hivatta a janicsár agát, Pertev agát. Mikor az bement a kihallgatásra, a padisah – az általa állományba vett fiúkról hallgatva – kérdőre vonta: „ki vette fel ezeket a fiúkat?" Így válaszolt: „padisahom, ezt Isztambul agája tudja. Ő | készítette a feljegyzést, kérdezzük meg tőle!" Elment haza és hívatta Isztambul agáját. Mikor megvizsgálták az ellenjegyzését (*reszid*), tudtul adta, hogy három fiút a Halkali-kertben írtak be a padisah parancsára. Mivel a másik két legényre vonatkozó ellenjegyzés a janicsár kátib hajójára szólt, megtudták, hogy a kátib követte el. Minthogy a kátib Rüsztem pasa környezetéhez tartozott, az aga nem merte bejelenteni a padisahnak, és tájékoztatta Rüsztem pasát az ügyről. Ő egy ideig elgondolkodott, majd ezt a tanácsot adta az agának: „ez a komisz beházasodott hozzánk, s ezzel visszaélve írta őket a janicsárok közé. Mikor elmégy a padisahhoz, esetleg kimagyarázhatnád!" Az aga újra elment a padisahhoz, ám mielőtt megszólalhatott volna, a padisah kérdőre vonta: „Pertev, mit végeztél a rádbízott ügyben?" Erre ő beszámolt azokról a fiúkról, akiket a Halkali-kertben kiadott magas parancsra [soroztak janicsárnak], majd arról, hogy a janicsár kátibnak két hajója van, s mivel adzsemi oglánok szolgálnak rajtuk, a fiúk közül a régieket az előírások szerint udvari zsoldossá szokták előléptetni; mikor annak a három fiúnak a felvételére padisahi parancs jött ki, a saját hajójáról azért sorozta be azt a két fiút, mert azok is régiek voltak; „egyébként a parancs a világ padisahja őfelségét illeti meg" – mondta, s [így próbálta] elsimítani a dolgot. A padisah erre méregbe jött: „nem Rüsztem tanított ki téged? [Agaként] hűséges szolgám vagy, szükségem R276b

van rád, különben most a fejedet vettem volna. Ha a janicsár kátib hajójáról is kellett volna besorozni fiúkat akkor, amikor én, a padisah, három fiút felvettem a janicsárok közé, vajon nem tettem volna meg, ha jelenti neked, s te, aki a testületben képviselsz engem, jelented nekem? De ha egy kátib téged semmibe vesz, s ha beleártja magát az én jogkörömbe, a padisahéba, akkor se te nem töltheted be az aga tisztségét, se én a padisahi méltóságot!" Parancsot adott, hogy fejezzék le; el is választották tőle a fejét, megkapta azt, amit megérdemelt.

A padisahok tehát abban az időben a szilahtárjaikkal együtt hasonlították össze a
R277a hazine-deftereket. Ha efféle dolgot találtak, | eljártak az elkövetővel szemben. Bekérték az összes kul defterét és ugyanúgy átvizsgálták őket. Nem hittek egyedül a szilahtároknak, maguk nézték át őket. Amíg nem ilyen gondosan járnak el, a világra nem tér vissza a rend. [Ha] nem fordul elő mindenféle törvényellenes dolog, s minden a törvény szellemében zajlik, [akkor] bárhová mennek, győzelem és diadal várja őket, mindenki tudni fogja a maga helyét, mindenki a járandóságból fog kijönni, véget vetnek a vesztegetésnek, és a világ révbe jut. Ha a padisahok a korábbiak szerint fejtenek ki igyekezetet, a testületek új életre kelnek.

A szpáhiknál ruusz[-defter] van. Ennél az elhaltak helyére kell ügyelni. A janicsároknál azonban nincs ruusz. E deftereket tehát jól tartsák szemmel, hogy kívűlről senki se kerülhessen beléjük. Ennyi haszna van hát a hazine-defternek. A nevezett janicsár-defter valóságos tenger. Annyi szabály vonatkozik rá, hogy leírni se lehet.

Mikor a megboldogult Szülejmán szultán hán őfelsége átvette az említett hazine-deftert, titokban odahozatott egy értelmes ságirdot, vagy valaki mást, aki értett a dologhoz, mert szüksége volt olyan emberre, aki elmagyarázza a defterekkel kapcsolatos előírásokat. Ez az ember meghagyta a szilahtárnak, hogy vesse egybe a defterben előforduló eseteket, s részletesen elmagyarázta neki azokat. Ezt az embert a helyzetének megfelelően megjutalmazták. Aztán a szilahtár megtanította a csokadárt és a rikábdárt a defterek összehasonlítására. Nincs is szükség arra, hogy mások is megtanulják.

E szolgát, miután huszonegy évig szolgált a janicsárok defterénél, most korudzsuvá tették. A korábbi zsoldommal lettem korudzsu, s bár nem vágytam erre a beosztásra, végül is ide helyeztek, mert nem volt pártfogóm. Még így is ép, egészséges ember helyét adták nekem. Így lett most közlegény belőlem. Rengeteg fáradozásom semmivé foszlott. Az élvezet és a hivatal azoknak jut, akik mögött áll valaki; nem számít, hogy tisztességes-e vagy sem, hogy a testület gyermeke-e vagy sem, hogy a törvényeket és a szabályokat tudja-e vagy sem – csak pénze és támogatója legyen. Bár oly sokat szolgáltam a janicsárok defterénél, mégis számos része van, amit nem ismerek. Ebben a testületben a sáppénz az a nagy újítás, amit be kell tiltani. A másik
R277b meg az, | hogy akiknek nincs pénzük vesztegetésre, azoknak hozzám hasonlóan a lyukas garasra is szükségük van, ezért elmerülnek az adósságban. A padisahok a világ lelke. Ez okból tártam oly arcátlanul padisahom elé a helyzetemet.

Ha az említett hazine-deftereket bekérik, összehasonlítják és a rájuk vonatkozó törvényeket és szabályokat ismerik, akkor bizonyos, hogy rend lesz a világon. Mert a janicsárok testülete az Oszmán-ház karja és szárnya. Amennyiben helyreállítják a rendet náluk, a magasztos Allah segedelmével mindenütt győzelmet és diadalt fognak aratni, ahol csak megfordulnak.

A mindenkori janicsár kátib jegyezze be azt az egy-egy akcse mukarrer[-zsoldemelést] is, ami minden odának jár. A hadjáratra nem kötelezett, itt [Isztambulban] zsoldot húzó, de időközben elhunyt [janicsárok] hét [akcsén] felüli zsoldrészéből adódó mahlul-zsoldemeléseket szétosztják; ezt is jegyezze be. Ha meghal egy korudzsu, akinek zsoldja kilencről tizenháromra ment fel, akkor a héttől kilencig terjedő része két akcse mahlult tesz ki — ennyit jegyezzen be és ne többet. Ha nyolcról tizenháromra ment fel, akkor egy akcse [üresedést] jegyezzen be, ne többet. Egyáltalán ne olyan alapon osszák szét, hogy korudzsuként mennyit kapott. Ha [egy korudzsunak] huszonnégy akcséja van, akkor közlegényként bármennyit kapott, a mahlulját nem osztják szét. Az ő mahlulját akkor osztották ki, amikor bölükbasi lett belőle. A bölükbasinak és jajabasinak kinevezett közlegények hét akcsén felüli részét osztják ki. A szolakká és zagardzsivá előlépő legények hét akcsén felüli zsoldrészét osztják szét. A várkatonaságra ítéltek és a szpáhivá válók [üresedését] nem osztják szét. A szétosztásra kerülő mahlul[-zsoldemelés] ugyanis állandó illetménykeret része, ezért a kincstár egy fillért sem ad ki. Mert a jajabasi, a bölükbasi, a szolak, a zagardzsi és a szekbán [beosztás] mind gedik. [Ezeknél] nem a kincstár biztosítja [a mahlul-zsoldemelés összegét]. Régente a kincstár folyósította.

A kapudzsi és a szpáhi beosztás azonban több zsolddal jár, mint amennyit [a gazdája] előzőleg kapott. Ilyenkor hogy keletkezne [mahlul-]zsoldemelés? De akkor sem osztanak [mahlult], ha azonos zsolddal kerül új beosztásába. Azoknak [a janicsároknak a mahlulja], akiket büntetésül szolgálati birtokra vagy várkatonai szolgálatra vezényeltek, a kincstárra száll. Az oturakok [janicsár-kori és nyugdíjas zsoldjának] különbözete szintén a kincstárt illeti meg, nem osztják szét. A kátibok se tegyék ezt meg. A hét akcse alatti rész a kincstáré. A hét és | a három akcse közötti részt nem R278a
osztják szét. Aki hadjáratra megy és nem itt kapja a zsoldját, annak [mahlul-]emelését nem osztják szét, mert ott, a hadjáraton osztják ki. A kátibok figyeljenek erre, nehogy kár érje a kincstárt.

A ságirdoknak, mivel ők írják a deftert, ezen felül minden zsoldosztáskor húsz akcse mukarrer[-zsoldemelést] állapítottak meg. Az aga hivatalában utóbb munkába állított ságirdoknak szintén jár tizenöt akcse mukarrer. A szolgálati rangsor és kinek-kinek a helyzete szerint egy-egy, vagy másfél-másfél akcsét osztanak ki közöttük. A ságirdok ezt öt aranyért adják el. Az inam[-zsoldemelés] a baksisból származik, a padisah engedélye kell hozzá. [Az aga] pecsétes írást küld róla, s aszerint aadják ki, hogy tűzvész vagy díszmenet idején adományozták-e. Egyszóval, a janicsár kátib mindezekre gondosan ügyeljen. Ha ellenőrzéskor ő bizonyulna hibásnak, őt fogják megróni. Ha a hiba forrása a pecsétes papír, s ekképpen az aga vétkére derülne fény, akkor őt teremtik le. Ha egy fickótól — legyen az kuloglu, devsirmével begyűjtött, szpáhi-fiú vagy bárki más — vesztegetést fogadnának el és a szokással ellentétesen janicsárrá tennék, el kell járni velük szemben. Még ha azok közül veszik is fel, akik szerepelnek a padisah parancsában, a bűnösségükhöz elég, hogy pénz ellenében vették a janicsárok állományába. A megvesztegetőt és a sáppénzt elfogadót egyaránt végezzék ki, mivel a gonosztevők cimborái, s miattuk tűnnek fel a dzselálik. A testületben szüntessék meg, hogy mindez pénzzel történjék és figyelmeztessék őket. Aki ilyet elkövet, azzal szemben járjanak el. Ha mégis ilyet tesz, ő issza meg a levét.

Ha egy zsoldlistán szereplőről kiderül, hogy huszonöt arany vesztegetési pénzt fizetett és sáppénz révén került a janicsárok közé – legyen régi vagy újonc, vagy akár bizonyosodjék be, hogy valódi devsirme-származék vagy kuloglu, bosztánbeli vagy gallipoli fiú, vagy legyen jajabasi fia, vagy devsirmével begyűjtött, akinek személyleírása hibátlanul benne van az ana-defterben –, akkor a [felvevő] bűnösségéhez ele-
R278b gendő, hogy [az illető] nem jelent meg az aga előtt, Isztambul agájának | feljegyzése hiányzik, és pénz révén lépett a janicsárok közé. Járjanak el az elkövetővel és azzal szemben, aki erre rávette, meg aki a posztot kapta. Még akkor is, ha a janicsár aga az elkövető. Ha tizenöt aranyért a fodla-ellátmányosok közül zsoldosnak írnak olyan kuloglut, aki árvasági fodlát kap, vagy olyan kuloglut találnak, aki negyven aranyért közvetlenül a fodla-ellátmányosok közül lépett elő janicsárrá, akkor figyelmeztetés után mind az elkövetőt, mind azt, aki erre rávette és a beosztást elfoglalta, semmisítsék meg. Ha kitudódna, hogy egy devsirme-fiú ötven-hatvan aranyért [janicsár lett], noha négy-öt év sem telt el azóta, hogy behozták, vagy nem fejezte be szolgálatát a töröknél, vagy pedig aga csirakja néven, illetve származási helyének feltüntetésével minden átmenet nélkül ötven-hatvan aranyért megtettek valakit janicsárnak, akkor az elkövetővel és azzal szemben, aki erre révette, keményen járjanak el. Mikor a padisah parancsára kuloglukat és devsirme-fiúkat kell janicsárnak sorozni, a kuloglu apjának odáját – akkor is, ha fodla-ellátmányban részesül – az aga színe előtt alapos vizsgálatnak vessék alá és úgy végezzék el a dolgot. Pénzt ne vegyenek el tőlük. Szpáhi-fiúk, csausz- és beváb-fiúk többé ne legyenek [janicsárok]. Mindnyájan a nekik kiszabott úton haladjanak.

Mikor eljön az ideje zsoldosnak írni azokat a devsirme-fiúkat, akik hosszú ideig szolgáltak töröknél, akkor – ha hozzá tartozik – Rumélia agája, ha pedig Anatólia agájához tartozik, Anatólia agája készítsen feljegyzést, aztán az aga jelenlétében vizsgálják meg a külsőjét és úgy írják be zsoldosnak. Ne legyenek többé aga csirakok [a testületben], hogy a világ megjavuljon. Kuloglut és devsirme-fiút ne vegyenek közvetlenül udvari szolgálatba akkor, ha előtte nem írták zsoldra őket. Ez a törvény áthágásával azonos, nem szabad megtörténnie. Figyelmeztetés után az elkövetővel szemben el kell járni és a fejét kell venni.

Mikor eljön az ideje a zsoldra írásnak, Isztambul agája készítsen feljegyzést, ha [a jelöltek] a torba-szolgálatból jönnek. Majd az aga színe előtt szemléljék meg és a kátib jegyezze be őket a defterbe. Ha a bosztánból valók, akkor a bosztandzsi basi, ha gallipoliak, akkor Gallipoli agája írjon feljegyzést, majd az aga előtt szemléljék meg
R279a és sorrend szerint | osszák szét őket. Ne küldjenek az egyik [odába] többet, a másikba meg kevesebbet; valamennyit egy pecsétes írásban vegyék lajstromba, és a kátib ennek alapján jegyezze be őket [a defterbe]. Ha ebben a dologban megint ilyen módon járnak el, a janicsárok testülete a régi szerint életre kel.

A janicsár testületen belül tehát meg kell szüntetni, hogy a zsoldemelést öt aranyért eladják; ha zsoldemelés válik esedékessé, anélkül, hogy pénzt kérnének érte, annak adjanak, aki megszolgálta. Nem szabad pénzért adni. Mostanában az összes zsoldemelést pénzért adják. Járjanak el azzal szemben, aki [így] adja. A jövőben ne adományozzanak zsoldemelést korudzsunak. Amennyiben az aga pecsétes írásban utalna ki ilyet, ne adják meg addig, amíg a padisahnak nem jelentették. S ha kitudódna, hogy mégis kiadták, járjanak el vele szemben. Mert törvényellenes a korudzsunak

zsoldemelést adni. Ha az említett ügyben ilyen módon buzgólkodnak, a világon helyreáll a rend.

Mikor hadjáratot vezetnek valahová, s kérelem és vesztegetés folytán azután adnak alóla mentesítést (*mande*), miután az összeírt embereket a defterrel együtt már átadták a kivonuló agának, akkor [az ilyen janicsár] zsoldját két helyen is kiutalják. Ez ne forduljon elő. A hadjárat során összeírt legénység defterének elkészítésére és az efendi járandóságának beszedésére egy ságirdot küldenek el. E ságird mellé negyven-ötven janicsárt adnak a saját odájának vagy egy másik odának egyik bölükjéből, melynek csorbadzsija nem vesz részt a hadjáraton. [Ezek a janicsárok] a ságird szolgálatára állnak. Ne adjanak melléje száznegyven-százötven főt azért, mert pénzt fogadnak el tőlük. Ha zsoldemelésben akarják részesíteni azt, aki ezt a feladatot ellátja, akkor annyival emeljék fel az illetményét, amennyit itt [Isztambulban] ságirdként kapna, és ne többel. Ha [a hadjáraton] tartózkodó pasa az uralkodónak jelentést téve inamzsoldemelést adományozna [a ságirdnak], akkor is az agájától veszi át és úgy adja oda neki.

A törvény nem engedi meg, hogy a hadjárat idején felvegyenek valakit az udvari zsoldosok állományába. Ott ugyanis se az adzsemik deftere, se az eskál-defter nem áll rendelkezésre, és senkit sem szoktak megtenni adzseminek és janicsárnak. A ságirdot úgyszintén figyelmeztetni kell, hogy ne tegyen ilyen. Ha szolgálatának elismeréseképpen valakinek a fiát az udvari zsoldosok közé akarnák | venni, még ott jelöljék meg [a R279b
defterben], majd itthon vizsgálják meg és ennek alapján vegyék az udvari zsoldosok közé. Az említett ságirdtól egyetlen akcsét se szedjenek azon a címen, hogy szolgálatba ment. Mikor visszatér a szolgálatból, a legénységtől fejenként egy-egy akcse adót szednek. Mostanában szolgálat címén pénzért bízzák meg őket ezzel a feladattal, s ők is mennyiféle csalárdságot művelnek ott! [Dupla] zsoldot folyósítanak valakinek, és a mábejnt az agával közösen eltüntetik. A hadjáratokon adódó hagyatékokra nem viselnek gondot, elköltik és felélik. Ha a hadjáraton valakit szpáhivá akarnak kinevezni, s ezt a szerdári tisztet betöltő vezír adományozná, [a ságird] addig ne hajtsa végre, amíg a vezír leiratát (*bujuruldi*) nem kapta meg. A jóváhagyás nélkül bonyolított ügyekért a kátib vonja kérdőre és járjon el vele szemben, amikor visszatér. Ha [a ságird] által beküldött defter másolatát a padisah bekéri és az itteni defterrel összevetve valamilyen ellentmondásra bukkan, eljár vele szemben. Ha a világnak menedékül szolgáló padisah őfelsége ilyen módon buzgólkodik, akkor [a ságirdok] egy tollvonást se tudnak hozzátenni [a defterhez].

Egy másik defter, amit a janicsár kátib őriz, a bejtülmál-defter. A bas ságird alatt álló ságird a bejtülmál kátib. Ő vezeti ezt a deftert, és a bejtülmáldzsival közösen ő adja el [az elhunytak hagyatékát]. Az Isztambulban, Galatában és Üszküdárban keletkező hagyatékokat adják el, és készpénzzé teszik azokat, melyeknek nincs örököse. Ezerből huszonöt akcsét kap a kátib és a bejtülmáldzsi. A fennmaradó részét „kincstárba" jelzéssel látják el. Ha később jön az örökös és követeli [a hagyatékot], annyit kap, amennyi a defterben szerepel. Fentebb már szóltunk arról az esetről, amikor [az elhunyt] után kiskorú fiú marad. A testületben tehát olyasvalakit nevezzenek ki bejtülmáldzsinak és részesítsenek megbecsülésben, aki a bejtülmálra vonatkozó szabályokat ismeri és becsületességét már bizonyította. Nem szabad sűrűn cserélgetni, de szigorúan figyelmeztetni kell őket. Az árváknak és az örökösöknek ne adják ki a

pénzt anélkül, hogy [a defterbe] bejegyezték volna a kifizetést (*reszid olmadan*). Mi-
kor e bejegyzés szükségessé válik, hozzák elő az árvát, jöjjön oda az apja odájából a
R280a vekilhardzs, a müteferrikák és az odabasi; az efendi | és a bejtülmáldzsi színe előtt
irassák be a defterbe a kifizetésre vonatkozó bejegyzést (*reszid*), adják át [a hagyaté-
kot], és az odabasi adjon róla bizonylatot. Átadási bizonylatot nem szabad arra a
puszta bemondásra kiadni, hogy „az árva megkapta [a hagyatékot]", mert [külön-
ben] ál-kuloglut hoznak az efendi hivatalához, kijelentik, hogy hozzájuk tartozik, s
azért viszik oda, hogy más [elhalt janicsár] árvájának pénzét vegyék fel. Ha [a meg-
halt janicsár] odájának vekilhardzsa és öregjei nincsenek jelen, egyedül az odabasinak
ne adják át [a hagyatékot]. Sok ehhez hasonló fortélyt bevetnek. A csalókkal szem-
ben el kell járni, hogy a többieknek elrettentésül szolgáljon. Így hát ehhez hasonló-
an rengeteg hagyatékot elkótyavetyélnek. Elengedhetetlen, hogy ennek utána nézze-
nek.

Ha az [elhunyt janicsár] után egy kicsi és egy nagy fiú marad, adják el a részüket,
a [kicsiét] adják át az [apa] odájának, a nagyét pedig saját magának. Mikor a kicsi
felnő, ő is vegye fel a részét, és [a defterbe] jegyezzék be a kifizetést. A törvény nem
írja elő, hogy ezektől adót szedjenek. Adót annak a [hagyatéka] után szednek, aki-
nek nincs gyermeke és a hagyaték a kincstárra száll. Mostanában az előbbiektől is
szednek. Mikor ez esedékessé válik, vigyázzanak az árva vagyonára. Ha egy lány ma-
rad hátra, meg egy serületlen fiú, akkor szintén közbeavatkoznak; a serdületlen fiúra
eső részt áruba bocsátják, [a bevételt] átadják [az apja] odájának és az odabasira bíz-
zák. Mikor felserdül, a fent említett törvénynek megfelelően kiadják neki. A bejtül-
máldzsi nem avatkozik [a hagyatéki ügybe], ha [az elhunyt janicsár] serdült fiút és
lányt hagy hátra. Ha [az elhunyt janicsárnak] tartozása volt az odájával szemben, és
serdült fiú maradt utána, akkor az odából elküldenek egy bajtársat és [az ő révén]
behajtják [tőle az adósságot]. Ha lány [az örökös], bizonyítják, hogy ott adóssága
volt [az apának], és behajtják. Ha [az adós] vidéken [halt meg], az agától beszereznek
egy levelet és elmennek érte. A tartomány kádija a hagyatékból átadja a tartozást.
A [megbízott] bajtárs átveszi és behozza. A tartományokban meghalt janicsárok ha-
gyatékára nagy gonddal kell ügyelni. Mostanában ezeket a szerdárok foglalják le. Ezt
ne csinálják, mert tartományi emberek lévén, egy követ fújnak a tartományi kádik-
R280b kal és eltüntetik a bejtülmált. Ezután tehát ebbe | ne avatkozzanak bele. A hagyaté-
kokat jelentsék be ide [Isztambulba]. Küldjenek érte egy bajtársat az [elhunyt] odá-
jából, két főt pedig a bejtülmáldzsi részéről, s részletes jegyzékkel hozzák be. A kádi
írja alá és az ő közreműködésével adják el [a hagyatékot]. Mikor beérkezik ide, [min-
den ezer akcse után egy-egy akcsét adjanak neki vigasztalásul]. A csekély értékű ha-
gyatékokról küldjenek hírt, s ha ezután azt a választ kapnák, hogy adják el, akkor
aszerint cselekedjenek. Ha pedig azt üzennék, hogy „várjatok, küldünk egy embert",
akkor foglalják le [a hagyatékot], s akkor adják el, amikor megérkezik az az ember.
A számottevő hagyatékokat írják össze, vegyék lajstromba és jelentsék be. Mostaná-
ban adzsemi oglánok is halnak meg, ezekről is adjanak hírt. Vegyék defterbe és je-
lentsék a hagyatékát azoknak is, akik janicsárnak vagy adzsemi oglánnak öltöznek,
de nem tudni róluk, hogy janicsárok-e; akiknek a javadalmát megszüntették; akik
janicsár föveget tesznek fel — egyszóval azokét, akik ismeretlenek, hogy elküldjenek
értük valakit és a boldogságos udvarba szállítsák. Ha egy szerdár nem jelenti be, hogy

„ez janicsár volt, de a zsoldját megvonták", vagy „nem tudunk arról, hogy janicsár volna", vagy kiderülne, hogy valamelyik janicsár [hagyatékának] lefoglalására nem szólította fel a bejtülmáldzsit, hanem maga elsikkasztotta, s bebizonyosodna, hogy hűtlenül bánt a kincstárral, szolgálati birtokra kell vezényelni. A bejtülmáldzsi két-három hónaponként küldjön ki egy embert, aki vizsgálja meg az efféle hagyatékokat, tudja meg, ki tette rájuk a kezét, s járjon el velük szemben. A hagyatékokkal gondosan foglalkozó szerdárok szolgálatát tartsák számon és becsüljék meg őket.

A bejtülmáldzsi évente egy-kétszer az alábbi tárgyakat biztosítja a bejtülmából: az aga udvarának szükségleteire spongyát és zsámolytakarót, s mikor új agát neveznek ki, berendez neki egy szobát; a kethüda bégnek spongyát, zsámolytakarót és iszákot az esőköpenynek; ugyanezt adja a bas csausznak, a kethüda jerinek és a muhzirnak. A hadjáratra induló agának vászonkötésű selyemszövetet (*tafta*) szokott adni zászlóra. A [janicsár] aga rendszerint [a bejtülmálból] kapja a zászlóit.

Ám mostanában a világ minden felszerelését a bejtülmálból veszik meg, s alig marad benne valami, amit a kincstárnak átadhatnának. Régente készítettek egy sárga és egy piros bőrzacskót, az aga ráírta az összeget, és így adták át a bejtülmált a belső kincstárnak. Most sok janicsár van, de a bejtülmálra nem fordítanak gondot. Mikor az aga gediklijei elmennek a janicsárok hadba hívására, azzal foglalkoznak, hogy elkobozzák az ott talált hagyatékokat, s mivel a náluk lévő levelekbe bele van írva, elszedik a szerdárok által lefoglalt [hagytékokat] is. Egy adót a szerdárok, egyet ők, valamint a megbízással érkező zagardzsik és szekbánok szednek be. Miután a bejtülmálra rátette kezét a beszedő, annyit hoz be, mint csepp a tengerben. Ami meg bejön, nem elég a kiadásokra. Szükséges tehát, hogy a korábbiak szerint [az elhunyt] egyik asztaltársa és a bejtülmáldzsi embere menjen ki és foglalja le [a hagyatékot]. A szerdárok ne avatkozzanak bele túlzottan. Ha a fentebb említettek szerint három személynél több nem ártja magát bele és gondosan járnak el, akkor a bejtülmál hiánytalanul összegyűlik.

A bejtülmál-defter védelme tehát rendkívül fontos. A janicsár kátibok ezzel is törődjenek és nézzenek utána. A janicsár agák a defter alapján rendeljék el a javak behajtását. A bejtülmáldzsi becsületes és hívő legyen. Azért, hogy ő maga is odaadóan fáradozzon, el kell kerülni, hogy vesztegetéssel kapja megbízatását. Ne lépjék túl annyival a költségeket, mint ma. Egy akcséval se költsenek többet, mint amennyit a régi törvény előír. Ma a költségek akkorára rúgnak, hogy azt elmondani nem lehet. Ahogy a törvény megszabja, úgy legyen.

Se a [janicsár] kátib, se a bejtülmáldzsi ne feledkezzen meg arról, hogy hány zsoldot folyósítottak itt az idegenben lévő bajtársaknak, hogy van-e posztójuk, hogy követeljék az eltüntek és a kétszeres zsoldot felvettek illetményét, s hiánytalanul átvegyék az odabasijaiktól és a csorbadzsijaiktól. Ha kiderül, hogy hiányosan adták vissza, el kell bocsátani őket. Ha ilyen módon fáradoznak, akkor remény van arra, hogy a padisah vagyonát nem kezelik hűtlenül. | R281b

A janicsárok testületének egyik írnoka az aga diván kátibja. Ez is hívő és tisztességes legyen, hogy vigyázzon az aga becsületére, és semmiben se hágja át az aga parancsait. Bármelyik alegységből jöhet, az aga azt vesz alkalmazásba, akit akar. A jövedelme abból áll, hogy amikor kiadja a bizonylatot azoknak, akik korudzsuból, oturakból, szolakból, zagardzsiból vagy lovas szekbánból szpáhivá lépnek elő, egy-egy jó

aranyat szed tőlük. Ez a törvény. A feladata az, hogy megszemléli a fiúk külsőjét, amikor az udvari zsoldosok állományába veszik őket. Ha többen vannak, pecsétes írásba foglalja és beküldi [őket]. Annyi fiút írjon bele, ahány van, nehogy a papír szélét ismételten behajtva a sorok elejére két-három bejegyzést vezessenek rá. A korudzsuknál ez sem szükséges. Egyenként küldje be őket. De ne vegyen fel többet, mint amennyit az aga előírt. A [fiúk] külsőjének vizsgálatakor gondosan járjanak el. Az agák maguk vegyék szemügyre a formájukat, mert régente egyedül a diváb kátib nézte meg őket. Mármost a kul nagyon megsokasodott, ezért az elhunyt és megboldogult Szülejmán szultán őfelsége idején azt mondva: „a defterek ellenőrzésére ember kell, s külön deftert kell vezetni azokról, akik valamit kifogásolva jönnek szemlére az aga udvarába", e defterek vezetésére tizenöt ságirdot rendeltek ki, s törvénybe foglalták, hogy zsoldosztásról zsoldosztásra írják át és hasonlítsák össze ezt a deftert [az efendiével]. Ugyanis minden bejegyzést, amit az aga pecsétes írása tartalmaz, az efendi iktat be, mert az efendi hivatala régi, az efendi a janicsárok kátibja, így hát ő jegyzi be. Az aga hivatalában azonban mostanában ötven-hatvan ságird tartózkodik, [noha] kevés feladatuk van. Az efendi hivatalában minden deftert háromszor másolnak le. Ezeknél ugyan csak egyszer írják át őket, mégis [nagyobb] a jövedelmük [azokénál, akik az efendi hivatalában működnek].

Az efendi hivatalának bas ságirdjából janicsár jajabasi és adzsemi kátib lesz. Állandó szolgálati hely birtokosa a bejtülmál kátib. Adzsemi csorbadzsi lesz belőle. Mos-
R282a tanában törvényellenesen egyből Ruméli agájának nevezik ki. Ez különösen | ellenkezik a törvénnyel. Ilyen hátterű embert nem szabad odatenni. Az aga hivatalának bas ságirdja előléptetéskor a kethüda jeri kátibja lesz, a kethüda jeri kátibjának útja pedig a szekbán kátib tisztséghez vezet. De adzsemi jajabasi is válhat belőlük. Janicsár jajabasi azonban nem. A törvény nem engedi meg. A rangidős [ságirdokat] az aga odun kátibjának, kiler kátibjának vagy kojun kátibnak nevezik ki, bár e tisztségeket korábban az efendi hivatalának [ságirdjai] szokták betölteni. A szefer kátib csak az efendi hivatalának ságirdjai közül kerülhet ki, mert az efendit helyettesíti járandóságának beszedésében. Ez a törvény.

Az aga hivatalában működő ságirdok főnöke a diván kátib. Nagyon ügyeljen, amikor [az aga] pecsétes írását készítteti. Se az udvari zsoldosok, se az adzsemi oglánok felvételére vonatkozó papírra ne írjanak rá illetéktelen neveket. Ha egy iratba tíz nevet vétet fel, ne írjanak rá még néhányat a hajtásra. Mikor a padisah parancsára szükségessé válik az inam-zsoldemelés megadása, ne egy [akcsét] írjanak be, ha az emelést fél [akcsében] határozták meg. Ha fiúk összeírására kerül sor és meg kell szemlélni a külsőjüket, a diván kátib végzi el. Mostanában a ságirdok is folytatnak ellenőrzést, és kijelentik: „egyezik a személyleírása", aztán olyanokat vesznek fel a testületbe, akiknek kinézete eltér [a defterben leírtaktól]. Már az is jó lett volna, ha az agák nem restellik, és maguk nézték volna meg őket. Megőrizhették volna a testület tisztaságát. S ha ily módon fáradoztak volna, a magasztos Allah segedelmével egész tevékenységük kielégítő lenne, és a hitharcokban győzelem és diadal jutott volna osztályrészül.

A testület egyik kátibja a kethüda jeri kátibja. Az a dolga, hogy amikor az aga nem megy háborúba, törlés végett elviszi a deftert a janicsár kátibhoz, és annak alapján kihúzza [a hadkötelesek közül] azoknak a fiúknak, mestereknek és segédeknek a nevét, akik az aga udvarában található műhelyekben dolgoznak, a hadjáratok idején pedig

nem hagyja őket a várakban nöbetcsinek. A defter alapján mentesíti a hadjárati kötelezettség alól a hajókon szolgálókat, az aga kapitányait, jedekcsijeit és ziftcsijeit. | R282b
Azért kapta kinevezését, hogy a ziftcsiktől minden évben beszedje az ötszáz akcse „szurok-pénzt" (*zift akcseszi*). Jelenleg megszüntették a ziftcsi és jedekcsi állásokat, mert ellentétesek a törvénnyel és nem régiek. A kethüda jeri kátibja írja meg az aga nevében kimenő leveleket. Legyen az viszálykodásra vagy őrszolgálatra vonatkozó levél, mind ő írja meg. A különböző helyeken keletkező hagyatékok lefoglalására szintén ő készíti el a levelet, s az aga pecsételi le. Az agák ügyeljenek a működésére, s ne engedjék, hogy törvényellenes dolgot kövessen el. A bejtülmálra vonatkozó leveleknél nagyon figyeljenek oda. Nem szabad addig megírni, amíg [az elhunyt janicsár] odabasija nem jön be. A hagyatékért idősebb bajtársat küldjenek el, hogy a bejtülmál részéről érkező emberrel együtt behajtsa és behozza a hátramaradt javakat. A szerdároknak ne adjanak levelet a bejtülmál [lefoglalására]. Ha ilyen előfordul, járjanak el a kethüda jeri kátibjával szemben. Mikor a kivizsgálásra és őrszolgálatra kimenő csorbadzsiknak levelet adnak, ne engedjenek beleírni hagyatékok lefoglalásá[ra szóló utasítást]. A janicsárok hadba hívására érkező gediklik [leveleibe] se hagyják ezt beleírni, hogy ne vesszen el a pénz. Különösen azóta, hogy a janicsár agák háborúba járnak, a janicsárok bevonultatására zagardzsikat, szekbánokat és szolakokat irányítanak őrszolgálatba. A megbízólevelükbe szintén beleveszik a hagyatékok [lefoglalását], ezért a bejtülmált elkótyavetyélik, hiszen sokféle kéz belenyúl. Mindezt meg kell szüntetni, és figyelmeztetni kell a kethüda jeri kátibját, hogy bejtülmálra [vonatkozó utasítást] ne írjon bele [ezekbe a levelekbe]. Az aga intse meg. Csak az aga parancsára küldjenek ki a bejtülmáltól egy független bajtársat. Ha törvényellenes tettet követne el, járjanak el vele szemben.

Az agák egyik írnoka a kiler kátib. Az aga éléskamrájával kapcsolatos feladatokat látja el. Az összes bevételt és kiadást feljegyzi. Az aga hivatalának ságirdjai közül választják ki. A kethüda jeri kátibjává | lép elő. R283a

Egy másik írnok a kojun kátib, aki az aga juhait tartja nyilván. Az agák felügyelik a dzselebek juhszállításait, ezért avatkozik bele az arra vonatkozó defterek dolgába. Ha visszaélést követ el, nem a testületre tartozik.

Megint más írnok az aga odun kátibja. Feladata az, hogy az aga hajóján szolgáló fiúk zsoldját összeszedje a csorbadzsiktól. Feljegyzi, hogy hány cseki tüzifa érkezett be, mennyi a haszon és a kár, és mennyi fát adtak át az agának. Ebből áll a szolgálata. De ő veszi fel a hajón szolgáló fiúk zsoldját, és ezzel az ürüggyel számtalan fiú nevére vesz fel illetményt. Az elhaltak helyét eladja, az élőket engedéllyel szabadon ereszti, a zsoldjukat meg elsikkasztja. Mindennek véget kell vetni. Ne adják oda neki több ember zsoldját, mint ahányan a hajókon szolgálnak. Ha kiderül, hogy több zsoldot vett fel, el kell járni vele szemben. Az odun kátib a későbbiekben adzsemi jajabasi tisztségbe kerül, eredetileg viszont az aga hivatalának ságirdjai közül választják ki. A járandósága néhány cseki tüzifa, ezen kívül semmi más nem jár neki. Nem vesz részt a hadjáratokon, így hát elég az, hogy nyugalomban élhet itthon.

A következő kátib a szekbánok kátibja. Övé a testület egyik legnemesebb hivatala. Tíz akcse zsoldot kap. Rendszerint a kethüda jeri kátibja foglalja el ezt a posztot, vagy az efendi hivatalának valamelyik ságirdja. A feladata az, hogy a szekbánokkal kapcsolatos ügyekben bevezesse a defterekbe a reszid megjegyzést. A szekbánoknál

saját bölükje van: ő a tizennyolcadik szekbán bölük parancsnoka. Egyenes föveget visel, s kátib lévén, kócsag[tollat] tűz rá. A továbbiakban az adzsemi kátib tisztséget kapja meg. Szolgálatához tartozik, hogy a szekbánok zsoldját, amit egyszerre vesznek fel, szétosztja a bölükök között. Ő pecsételi le annak az odának a pénzeszsákját, amelyiknek a csorbadzsija távol van. A kethüda tartja, és ketten együtt nyitják ki. Ők az elöljárói az összes szekbánnak.

R283b | Mikor nöbetcsiket kell kiállítaniuk, az ő véleményük alapján választják ki őket. A saját bölükjükből nem adnak embert. Ha szekbánokat visznek hadjáratra, ők írják össze őket. A [szekbán] kátib odájában meghaladja a négyszázat a legénység létszáma. Az adzsemi kátib rang várományosa, vagy pedig jajabasi lesz belőle: akár janicsár, akár adzsemi csorbadzsi beosztást kaphat.

A szekbánoknál másik kátib is van a fodla kátib személyében. Külön defter alapján minden reggel kiosztja a fodlát. Ugyanannyi zsoldot kap, mint a janicsárok. Három pár fodla és harminc cseki tüzifa jár neki. Egyéb jövedelme nincs. Amíg az uralkodó nem megy hadjáratra, addig ő sem megy. Ne adjon ki több fodlát, mint amenynyit a defter előír. Ha megtenné, járjanak el vele szemben. A tisztséget csak szekbán kaphatja meg, más nem.

A janicsárok egyik írnoka a büjük fodla kátib. Előzőleg az adzsemi kátib tisztét tölti be. A zsoldját bejegyzik a ruusz-defterbe, [mivel] a szpáhik osztályába sorolják át, s akkor kapja meg a fodla kátib kinevezést. Elhagyja a testületet, huszonöt akcséval az [udvari lovas] csapatokhoz lép át, és onnan tér vissza a fodla kátib beosztásba. Mert nem lehet fodla kátib anélkül, hogy előtte szpáhiként szolgált volna. A fodla kátib müdzsevveze turbánt visel. Feladata az, hogy a fodla-ellátmányban részesülő árváknak naponta fél akcsét, vagy három havonként kilenc sinik lisztet adjon, lisztet és tüzifát utaljon ki a fodla-sütödének, és felvegye a kincstártól az erre szánt pénzt. Senkinek ne adjon többet, mint amennyit a helyzetének megfelelően megállapítottak neki. Ha kitudódik, hogy az előírtnál többet adott, járjanak el vele szemben és bocsássák el a hivatalából. Ha jó szolgálatról tenne tanúbizonyságot, becsüljék meg.

A kátibok sorába tartozik Rumélia és Anatólia kátibja. Ezek szintén janicsárok; a ságirdok vagy a szolakok közül kerülnek ki. Előléptetéskor adzsemi jajabasik lesznek. Mostanra azonban feleslegessé vált a hivataluk. A zsoldjuk tíz akcsét tesz ki.

R284a A következő írnoki tisztség az adzsemi | kátibé. A testület egyik legnemesebb szolgálatát végzi. Előléptetéskor fodla kátib lesz belőle, és az adzsemi csorbadzsi rang birtokosa. De ennél rangosabb munkát végez. A harmincegyedik [adzsemi] dzsemáat az ő odája. Jelenleg ezer embere van, [mind] az ő parancsnoksága alá tartozik. Az ő kezében van az oda vezetése és fegyelmezése. Ebben az odában az elhalálozásokat és más hasonló ügyeket saját maga vizsgálja ki. A többi harminc odáról is mindig nála érdeklődnek.

Az említett kátib beosztás a testületben számos komoly kötelezettséggel jár. Mindenekelőtt a bejtülmál ügyében fáradozzon állhatatosan. [Zsoldosztáskor] a hiányzókhoz ne írja be [a defterbe] a reszid megjegyzést. Csak az alakulótéren szabad bejegyezni a kifizetéseket. Csak azokhoz írja oda a reszid megjegyzést, akik nem törvényellenesen szerepelnek a defterben. Csak azoknak adja ki [a zsoldot], akik a teherhajókon, az odák szolgálatában vagy a pasák szerájában szolgálatra megjelentek, mert a zsold a jelenlévőknek jár, s nem a hiányzóknak. Ezekre tehát figyeljen oda.

A távollévőkhöz ne írja oda a reszid megjegyzést akkor, ha csak a csorbadzsi jön [az illető zsoldjáért]. Ha e felsorolt hibák közül valamelyik előfordul, járjanak el a kátibbal szemben. Ahány reszid megjegyzés hiányzik az elhalt adzsemiknél, annyi részlet [zsoldot] vegyenek fel [mábejn címén]. Ha a hiányzókhoz ily módon nem teszi oda a reszid megjegyzést, és a meghaltak és az elszököttek zsoldja aszerint kerül a mábejnbe, hogy hány részlet járt volna nekik, akkor az [adzsemik] mábejnje szépen összegyűlik. [Így] tesz eleget a padisah elvárásainak, elvégzi a szolgálatát és ennek megfelelően becsülik meg.

Ha az adzsemi kátibot hűtlen kezelésen érik, eljárnak vele szemben és elbocsátják. A fentiekhez hasonlóan bírjon tudomással a pasák udvarában és egyéb helyeken tartózkodó [adzsemik] halottairól, és ne kövessen el törvényellenes dolgot; az adzsemik között adódó mahlul-zsoldemeléseket ossza szét és ne adjon ki annál többet; írja öszsze az elszökötteket, s miután a csorbadzsik a legénységük létszáma szerint felvették [a zsoldot], a feljegyzését vezesse át az efendi hivatalában őrzött aszil[-defterbe], és húzza ki azokat, akiket ki kell húzni. Amikor legényeket írnak össze, az adzsemi kátib ossza el őket; miután igazságosan és méltányosan befejezte az elosztást, gondoskodjon róla, hogy ezt bejegyezzék az efendi hivatalában | lévő defterbe. R284b

Az adzsemi kátibból [büjük] fodla kátib lesz. Miképpen adzsemi jajabasiból is lehet valaki adzsemi kátib, úgy teszik meg nagy ritkán a kátibot adzsemi jajabasinak vagy janicsár jajabasinak. Újabban törvényellenesen devedzsit csinálnak belőle. A törvényt be kell tartani, és ne helyezzék olyan beosztásba, amit a törvény nem ír elő, hogy a padisah zsoldját méltán kiérdemelje.

Külön feladatai vannak annak a kátibnak, aki a Kalafat jerinél [ügyel] a kincstári teherhajók [tartozékaira]. Ez nem önálló szolgálati beosztás. Valamelyik [adzsemi] jajabasit nevezik ki kátibnak. Olyen embert alkalmaznak, aki ismeri az írnoki munkát. Feladata abból áll, hogy a Kalafat jerinél nyilvántartja a kincstári hajók felszerelését és a hajógerendákat. Felírja, hogy szurkozásra és tömítésre mi megy ki, és mi nem, mi van a raktárban, mi érkezik be, és ki mit visz ki. Ennek a kátibnak becsületesnek és hívőnek kell lennie, hogy a raktárból se szöget, se gerendát ne [engedjen szabálytalanul] kivinni. Ha Isztambul agája kérne valamit, és kénytelen-kelletlen odaadná neki, akkor is írja be a defterbe, hogy szükség esetén el tudjon számolni. Ne kövessen el hitszegést a padisah kincstárával szemben, hiszen a raktárban lévő felszerelést a hajókhoz szánták. Ne Isztambul agáinak házaihoz használják fel, mint mostanában teszik. A kátib ne növelje vagy ne rövidítse meg a tömítést végzők napi fizetését. A Kalafat jerinél lévő raktár biztosa (*emin*) Isztambul agája, felügyelője (*názir*) pedig a janicsár aga. A kátib gondosan járjon el ebben a dologban, s ha Isztambul agája túlkapásokra vetemedne, titkon mondja el a janicsár agának, és akadályozzák meg a kihágásait. Ha a kátib egyenes embernek bizonyul, becsüljék meg. Ellenkező esetben hívják vissza.

Megint más írnoki tisztség a kulluk kátibé, aki a janicsárok közül kerül ki. Rendszerint a kethüda bég odájából választják ki. Az a dolga, hogy megírja az őrhelyekre (*kulluk*) szóló leveleket, amelyekre a kethüda bég üti tá a pecsétet. A [kulluk kátib] tisztsége nem külön szolgálati hely, egyéb feladatai mellett tölti be. Ne írjon olyan leveleket, amelyek ellentétesek a törvénnyel. Ha az őrhelyre beosztott ember kuloglu, az apja nevével | és az [eddigi] zsoldjával együtt írja be. Ügyeljen arra, hogy had- R285a
kötelesek [ne keveredjenek a megbízottak közé]. Az odabasi [meghallgatása] nélkül

ne bízzon rájuk őrhelyet. A megszüntetett őrszolgálati posztokat ne adja oda senkinek. A [levelekbe] ne írjon [a korábbi döntésekkel] ellentétes dolgot és bejtülmára vonatkozó utasításokat. Ne bízzon őrhelyet olyanokra, akik visszaéléseikről ismertek. Az effélék előtt bezárultak az utak.

Van egy kátib, aki nem ártja magát a janicsárok defterébe, és tisztsége egyike azoknak az írnoki posztoknak, amelyek nem a testülethez tartoznak: ez a mukábeledzsi. Ez a mukábeledzsi becsületes és hívő, a testület ügyeiben járatos legyen, hogy szigorúan ellenőrizze a deftert, amikor megkapja a janicsár kátibtól. Vizsgálja meg a növekményt, ami a régi defterhez képest az újban található. Tudnia kell, hogy az aga pecsétes papírja alapján lett-e bejegyezve valaki. Ne fogadja el azokat a bejegyzéseket, amelyeket úgy írtak [a defterbe], hogy nem szerepeltek az aga pecsétes papírján. Mostanában egyáltalán nem egyeznek egymással a mukábeledzsinél lévő defterek. Ami az egyikben megvan, az a másikban hiányzik. Így aztán hogyan hasonlítsák össze? Mind ez idáig a testületben nem szokott előfordulni olyan dolog, ami ellenkezett volna a törvénnyel. [Ezért eddig] csak a számokat vetették egybe. Az agák ugyanis bírják azt a jogot, hogy személyesen tegyenek jelentést az uralkodónak (*száhib-i arz*), ezért a pecsétes írásaikat nem küldték át a mukábeledzsiknek, akik ennek folytán a számokat hasonlították össze. Most megnézik a neveket is, de mi haszna? Melyikük halt meg, kik és hányan lettek korudzsuk, kik foglalták el a meghaltak helyét, kit vettek pecsétes papírral a zsoldosok állományába — ha ezekkel a megjegyzésekkel írják be a [janicsárokat] a defterbe, s nem az eredeti helyzet szerint osztályozzák őket, akkor hiába ír be valamit a mukábeledzsi, és hiába játszik össze az efendivel, mert a világ padisahja a fentebb említettek szerint a hazine-defter segítségével megtalálja és eljár vele szemben. Mostanában ezek mind egy követ fújnak és az ügyleteiket bonyolítják. Mihelyt a janicsár kátib, a diván kátib és a mukábeledzsi nem játszik össze, az ügyeskedésnek is vége.

A janicsár kátib a továbbiakban valamelyik határszéli defterdárságot kapja. Isztambulba is kinevezhetik. Ám ezerből egynél sem így alakul, [mert] mostanában a törvénnyel ellentétesen százötven akcséval oturak beosztásba helyezik őket. Ez törvényellenes, nem szabad csinálni.

Ahogy fentebb már szóltunk róla, a janicsár kátib ságirdjainak előléptetési rendjét
R285b tartsák be és ne helyezzék őket | egymás elé. A rendes mukarreren felül ne adjanak nekik több fél akcsés zsoldemelést. A ságirdok a számukra kiutalt fél akcsés emeléseket eladják. Ezért ne zaklassák őket. A szemlézésből ugyanis nincs bevételük, így a fél akcsés emelés az ő „papucs-illetékük" (*pabudzs bahalari*). De egyéb 'diadalra' ne ösztönözzék őket. Azokat, akik bűnt követnek el közülük, távolítsák el, hogy a janicsárok deftere tiszta legyen és a janicsár kátibnak ne kelljen aggódnia. Az aga diván kátibja ugyanígy irányítja az aga hivatalának ságirdjait. A [rangsort megsértve] nem helyezi őket egymás elé. Nekik is jár a mukarrer-zsoldemelés. Ezt ők is eladják az említett módon. Ha ennél többre vetemednének, járjanak el velük szemben, hogy a defter tisztaságát megőrizzék.

Milyen törvényellenes újítások vannak jelenleg a testületen belül, és mi az, ami megfelelne a törvénynek — ezt beszéli el.

Mindenekelőtt gyűjtsenek össze adzsemi oglánokat és szemléljék meg őket az [aga] udvarában. Ezután adják el törökökhöz, majd kilenc-tíz év múltán írják a zsoldosok közé őket. Mikor erre sor kerül, Rumélia és Anatólia agájának feljegyzése alapján írják össze őket. Vizsgálják meg a külsőjüket, s aszerint osszák szét őket, hogy a torbaszolgálatban, a palotakertekben, vagy más testületeknél van-e rájuk szükség. Ha egy kuloglu, vagyis janicsár fia, vagy csorbadzsi, szolak, zagardzsi és szekbán fia árván maradna, írják be fodla-ellátmányra, és abból éljen meg. Ha van apja és mellette nő fel, és idővel alkalmassá válik a hajószolgálatra, akkor hívassák az [apa] odabasiját, s ha igazolja, hogy [valódi] kuloglu, írják be zsoldosnak. Az agák többé senkit se tegyenek meg csiraknak, hogy a devsirme rendjét ne zavarják meg, és szpáhi-fiú, csauszfiú és más ehhez hasonló ne kerüljön be a testületbe. E besorolásokat teljességgel meg kell szüntetni, hogy a janicsárok fiai megszabaduljanak a szaplama névtől. Ha [a megengedett csoportokból] kell felvenni valakit, a devsirme-fiúk esetében vesztegetés folytán ne írjanak zsoldra olyanokat, akik kilenc-tíz évnél kevesebbet szolgáltak. Kiskorú kuloglut | se írjanak pénzért zsoldosnak, mert ha a testület csalókkal és kicsikkel telik meg, a kard meggyengül. R286a

A padisah hajói ne álljanak kihasználatlanul. Az odákban minden [adzsemi] jelentkezzen szolgálatra, és dolgoztassák őket. Ha eljön az ideje, hogy [adzsemiből] janicsárrá váljanak, tíz-tizenkét évi szolgálattal a hátuk mögött vegyék állományba őket. Azok, akik torba-szolgálatba beosztva a hajókon dolgoztak, Isztambul agájának feljegyzése alapján lépjenek be. A palotakertekben lévők a bosztandzsi basi, a Gallipoliban tartózkodók Gallipoli agájának, az Edirnében állomásozók Edirne agájának feljegyzése alapján lépjenek be, nehogy az újoncok kerüljenek be az udvarba, a régieknek meg a kedvüket szegjék. Mikor az [említett] agák kiállítják a felvételre szóló feljegyzést, ne az újoncokat írják bele. Járjanak el azzal szemben, aki így tesz.

A felvételkor szemlét kell tartani, és [a janicsár újoncokat az odák] sorrendje szerint kell szétosztani. A törvényeink úgy szólnak, hogy amikor bekerülnek az odákba, a megszabott rend szerint végezzék el az odában előírt összes szolgálatot. Majd a szabályoknak megfelelően növesszenek szakállt, és [a társakat] megvendégelve menjenek és üljenek be a középső szofába, tanulják meg, mi a jó modor és a viselkedés. Hadjárat idején a beosztásuk szerint vonuljanak be. Ne engedjék őket az előkelők udvaraiba. Tartsák be a rájuk vonatkozó törvényeket. Ne küldjék őket kullukra, míg nem jön el annak a sora. Aki a divánnál vagy az agánál szeretne szolgálni, nem kaphat engedélyt mindaddig, amíg nem telik le [előírt] szolgálati ideje, hogy méltó legyen erre a posztra, amikor megkapja. A jövőben ne engedjék házasodni a janicsárokat. Mostanában az adzsemik között is vannak nősök. Az efféléket figyelmeztetni kell. Így intsék őket: „aki megházasodik, abból nem csinálunk janicsárt, sőt az adzsemik

közül is eltávolítjuk!" A továbbiakban a janicsároknak se adjanak engedélyt a házasodásra, egészen addig, míg aggok, rokkantak és erőtlenek nem lesznek; akkor a padisahnak jelentve a régi törvény szerint adják meg az engedélyt. Ekképpen az összes janicsár nőtlen marad, s mivel az odabasi tisztségig későn jutnak el, minden [odabasi] tapasztalt lesz, és elsajátítja a testület törvényeit és szabályait. Az összes bajtárs je-
R286b len lesz az odában, s bizonyos, hogy mindenütt | sikereket érnek majd el.

A törvénynek megfelelően ne hagyják, hogy a janicsárok ipart űzzenek, súlyokkal és mérleggel dolgozzanak. Ha nem hallgatnak a szóra, és tovább folytatják, járjanak el velük szemben és ültessék őket szolgálati birtokra. Jól nézzék meg azt, aki az agának akar szolgálni; ha a szolgálat megilleti és méltó arra, hogy a brokátövet magára öltse, nevezzék ki. Különben ne engedjék oda. Ha a kátibok titokban felvesznek valakit udvari zsoldosnak és odaküldik, ne fogadják be. A maitól eltérően ne nevezzenek ki három-négy ezer embert korudzsunak, mondván: „álláshelyek ürültek meg". Ha korudzsuk kinevezése válik szükségessé, az addig elhaltak helyét töltsék be, attól függően, hogy a padisah nemes óhaja hány főre szól. Egyszóval, legyen bár ezerötszáz korudzsu, a fennmaradó helyekre a jajabasikat [legfeljebb] huszonöt akcséval, a zagardzsikat és a szekbánokat tizenöt akcséval, a többieket a korábbi zsoldjukkal nevezzék ki. Amíg [a korudzsuk száma] nem csökken ezer-ezerötszáz főre, ne töltsék be a megüresedő helyeket. Korudzsu állást ne adjanak fiataloknak és olyanoknak, akik nem bizonyították a szolgálatban. Ne fogadjanak el vesztegetést, és a korudzsuknak ne adjanak zsoldemelést.

Az oturakokkal is hasonló a helyzet. Kívánatos, hogy a mostani állomány akár a felére csökkenjen. Amíg a korábbi szintre le nem száll, senkit se helyezzenek oturak posztra. De ha ez mégis megtörténik, akkor se legyen úgy, mint ma, amikor hét-nyolc akcse illetményt kapnak. Akkor se emelkedjen öt akcse fölé, ha valakit igazán meg kell becsülni. A megszabott létszámon felüli üresedéseket nem szabad újra betölteni, nehogy [a janicsárok] kimaradjanak a hadjáratból.

A ziftcsik és a jedekcsik beosztását megszüntették, többé ne is legyen ilyen. A jövőben málháslovakat se adjanak, mert ez is újítás. Oda vezet, hogy a janicsárok nem mennek el a hadjáratra.

Az odabasik ne váljanak meg sűrűn a beosztásuktól. Úgy becsüljék meg őket, ahogy az előléptetési rendet betartják. A vétkest vezényeljék szolgálati birtokra. Miután [büntetésül] timárt kapott vagy várkatonának küldték (*merd-i timár, merd-i kale*), többé ne térjen vissza a testületbe. Mikor [a vétkest] timárra ültetik, a nagyvezírek az elsőként adódó szolgálati birtokot utalják ki neki. Mikor [a testületből] a
R287a szpáhikhoz helyeznek át [embereket], akkor a janicsárok tizenhárom, | a szolakok tizenöt, a jajabasik huszonöt akcse [zsolddal] lépjenek át, és ne többel.

A szekbán basi gondoskodjon a ruméliai vadasparkokról. Mikor a világ padisahja vadászni megy, [a szekbán basi] tartsa szemmel és ne engedje kivágni azokat az erdőket. Ő maga kiváló agarakat tenyésszen. A lovas szekbánok a szekbán basitól vegyék át és vigyék vadászatra az agarakat. A hászekik szintén tartsanak agarakat, és vegyenek részt a vadászatokon, mert megkapják a kenyeret, a nyakörvet és a láncot, és megtérítik a többi költségüket is. Végezzék el hát a szolgálatot is. A zagardzsik az előbbi módon szintén tenyésszenek jó vadászkutyákat. A fenti módon a szekszondzsik is megkapják [a kutyatartás] költségeit, gondozzanak hát alkalmas szászországi

kutyákat, hogy szükség esetén kéznél legyenek, és a padisahi szolgálat a helyére kerüljön. A turnadzsi basit is a hászekik közé számítják. A feladata az, hogy agarakat tartson, s ha jófajta vadfogó agarat talál valahol, elhozza, és szükség esetén az uralkodó rendelkezésére bocsássa. [A turnadzsik] a padisah sólymainak [idomításához] foglyokat, darvakat és kócsagokat reptetnek. Mostanában mindennek költségeit megkapják, tehát a kiadások arányában tartsanak állatokat.

A zenberekcsik a számszeríj fegyverét kezeljék, hogy az elfoglalt várakban talált számszeríjakat felhasználják, és ne heverjenek ott értéktelenül. Mostanában minden egyes várban tömérdek számszeríj van, ami berozsdásodott és rothadásnak indult. Ügyeljenek rájuk.

A [janicsár tisztek] előléptetési rendje [a következő]: a bas jajabasiból devedzsi, a bas devedzsiből hászeki, a bas hászekiből turnadzsi [basi], a turnadzsi [basiból] szekszondzsi [basi], a szekszondzsi [basiból] zagardzsi basi, a zagardzsi basiból kethüda bég, a kethüda bégből szekbán basi, a szekbán basiból szandzsákbég lesz. Ez a törvény. Utóbb vezették be, hogy [a szekbán basit] megteszik oturaknak. Ez a padisah jóváhagyásával történjék. Mert száz-százötven akcséval oturaknak lenni, mint ahogy manapság megesik, szögesen ellentétes a törvénnyel. Akkor se adjanak többet hatvan-hetven [akcsénál], | ha idős volna. De ezt is csak akkor kapja meg, ha nagyon öreg és R287b
rokkant. A többi szekbán basinak szandzsákot adományozzanak.

Az adzsemi jajabasik és a janicsár jajabasik a szolgálati időt tekintve egyenrangúaknak számítanak. Az aga bölükbasik előléptetéskor jajabasik lesznek. A bas bölükbasiból kethüda jeri, a kethüda jeriből muhzir lesz. A helyettes csausz tisztség birtokosa a pályáját bejárva bas csausszá lép elő. Először kücsük, majd orta, végül bas csausz lesz belőle. Az utóbbi három bölükbasi rangban van. De mostanában jajabasi rangot kaptak. [A bas csausz], ha nagyon megszolgálta, esetleg devedzsivé léphetett elő. Most egyszeriben turnadzsi basit csinálnak belőle. Devedzsinek nevezzék ki. Ha megnézzük a törvényt, [az úgy szól], hogy előléptetéskor janicsár jajabasi legyen belőle. De szolgálata alapján nevezzék ki devedzsinek, és ne adjanak neki ennél magasabb rangot.

A lovas szekbánok és a lovas zagardzsik parancsnokaiból adzsemi jajabasi vagy janicsár jajabasi lesz. A szolakokból zagardzsi és szekbán lesz. Az odabasikat, szolgálatuktól függően, zagardzsinak és szekbánnak nevezik ki. Az agának szolgáló, brokátövet viselő személyek előléptetéskor bölükbasik vagy helyettes csauszok lesznek.

A bölükbasik egyike a talimhánedzsi basi. Feladata az, hogy [irányítsa] a gyakorlóházakat. Ezek után minden költséget megtérítenek, most mégis kihasználatlanul állnak. Méltatlan helyzet, hogy a gyakorlóházak költségeit megkapják, a szolgálatot meg nem végzik el bennük. Aki e házakat létrehozta, főleg arra szánta őket, hogy a nyíllövés tudományát elsajátítsák bennük. Mivel ma a gyakorlóházak nem működnek, a janicsároknál sincs már igény rájuk. Aki mégis a szívén viseli [a gyakorlatozást], az elmegy a vásárcsarnokba, de nincs akcséja arra, hogy pénzért lőjön. Testületünkben ezért szűnt meg a nyíllövésre való hajlandóság. Egyszóval, rendeljék el, hogy a gyakorlóházak működjenek. Az odabasikat figyelmeztessék, hogy a nyíllövéshez kedvet érző bajtársakat küldjék el gyakorolni. Az Ok mejdánin, | a gyakorlóházak közelében, R288a
van egy puskalövésre kijelölt hely; az oda való céltáblákat szintén a talimhánedzsik őrzik. Szerdai és csütörtöki napon [ott] tanítják lőni a janicsárokat. Az avdzsi basi

oktatja őket. Három-négy hónaponként egyszer szelimi turbánban eljön a szekbán basi, a kethüda bég, a bas csausz és az orta csausz. Van ott egy deszkaemelvény, arra állnak. Az aga is megérkezik. Elrendelik, hogy a jajabasik[hoz tartozó janicsárok] az elsőtől a százegyedik [dzsemáatig] sorjában lőjenek. Utána az avdzsik lőnek, majd rangsor szerint a többiek. Három-négy sortűz leadása után az első [aga] bölük következik, majd sorban a hatvenegyedik bölükig a többiek lőnek. Akik a célt eltalálják, egy-egy ezüstserleget, vagy egy-egy aranyat kapnak. Azoknak, akik nem tudnak [lőni], az avdzsi basi helyben megmutatja, hogyan kell. Ez a törvény. A lövészet költségeit a bejtülmálból szokták fedezni. A janicsároknak puskaport és kanócot is szoktak adni, hogy gyakoroljanak és tanuljanak egymástól. Jó ideje már mindez feledésbe merült; se puskaport, se kanócot nem adnak. Ha adnak is, a tisztjeink a kanócot gyertyabéllé alakítják át és a házaikban elégetik. A magasztos Allah mielőbb adjon méltányosságot a tisztjeinknek!

A [janicsár] aga tisztét elfoglaló személy tisztességes és hívő legyen. Ezt a hivatalt rátermett emberre kell bízni, és nem szabad sáppénzt szedni érte. Az aga a saját embereit előtérbe tolva ne szorítsa háttérbe a többieket. A szent kinyilatkoztatás szerint cselekedjen: „Allah megparancsolja nektek, hogy [a határidő elteltével] adjátok vissza a [rátok bízott] letéteket tulajdonosuknak”[o] Ne tegyen olyat, ami túllépi a törvény kereteit. Ne intézze az ügyeket anélkül, hogy a padisahnak jelentené. Minden dolgot a törvényhez igazítson, és a padisah jóakarója legyen. Leheljen lelket a hadseregbe.

Az odabasik hiánytalanul szolgáltassák vissza azoknak a zsoldját, akik [korábban] tértek meg a hadból. A betegek és a sebesültek [neve] fölé addig ne tegyék oda a beteg megjegyzést, amíg a tartományi kádiktól és szerdároktól nem fut be [erre vonatkozó] kérvény. Ellenkező esetben vonják meg [a távolmaradók] ellátmányát, hogy megfélemlítsék azokat, akik a padisahi hadjáratra nem jönnek el. [Mostanában azon-
R288b ban a hiányzók] | bentmaradó zsoldját elsikkasztják. Csak a bevonulók kapják meg. Ezerből egy nincs a helyén, kevés emberrel meg nem lehet elvégezni a dolgot. Végeérhetetlenül folynak a hadjáratok. A padisah tartományai és kincstára kiürül, az odabasik és a csorbadzsik erszénye meg telik. Az agák is mindenestől zsebre teszik azoknak a jamakoknak a zsoldját, akiknek csorbadzsija nincs ott [a hadjáraton]. Az elhunyt bajtársak hagyatékára és mábejn zsoldjára különös gonddal ügyeljenek, hogy a padisah pénze ne menjen veszendőbe. Az agák ne vegyenek el pénzt attól, akit bejtülmáldzsinak neveznek ki, hogy az is vigyázzon a bejtülmálra.

A kátib szintén legyen becsületes. Mikor szükségessé válik az őrhelyek beosztása, minden kapuhoz egy-két embert irányítsanak, ne pedig tíz-tizenkettőt, mint ahogy ma csinálják. Ha a kincstár puskát oszt a janicsároknak, a javát adják nekik. Jó puskákat készíttessenek, hogy a harcmezőn használhatók legyenek.

Az idős és tapasztalt adzsemi csorbadzsikból előléptetéskor akár Rumélia agája is lehet. Ez többször megtörtént. De devedzsit vagy hászekit is szoktak kinevezni [erre a posztra]. Mostanában viszont egyik este Rumélia agájának nyilvánítják valamelyiket, másnap pedig hatvan akcse [illetménnyel] megteszik oturaknak. Ez önmagában törvényellenes, mert devedzsiből és hászekiből nem lehet oturak, amennyiben az adzsemi jajabasikhoz tartozik. Ne forduljon hát elő. A szekbán basik, a kethüda bégek és Isztambul agái mostanában száz-százötven akcse [nyugdíjjal] lesznek oturakok. Ez

[o] Korán, 4, 58

ellentétes a törvénnyel. Oturak helyet az aggoknak adjanak. Ha eljön az ideje, hogy a kethüda béget és a szekbán basit megtegyék oturaknak, akkor hetven akcséval, Isztambul agáját pedig hatvan akcséval sorolják át. Ne adjanak nekik többet. A kethüda bégnek és a szekbán basinak szandzsákot adományozzanak, mivel előléptetési rendjük lovas szandzsákot ír elő számukra. Isztambul agája, Rumélia és Anatólia agája előléptetéskor pijáde szandzsákot kap. A pijáde bégségek manapság nagyon kellemesek. Régente ugyanis az volt [a jaják] feladata, hogy a hadjáratokon ellátták | a szerehorok munkáját, Isztambulban pedig a hajóépítő műhelyek- R289a
ben dolgoztak. Most a pijádék [földjeinek] egy része menszuh timárrá változott, egy részét adóbérletbe (*iltizám*) adták, egy részét pedig [a bégeknek] müteferrika timárrá alakították át. Újra tizen[négy] bégség van, mint korábban. Akkor sem vonulnak be, ha a padisah hadjáratra megy, ezért igen nagyra tartják ezeket a bégségeket. Felosztották őket egymás között: törvénybe foglalták, hogy fele a szekbán basit, fele Isztambul agáját illeti meg. Ha a bégségekben üresedések keletkeznek, az egyiket a szekbán basi, a másikat Isztambul agája kapja meg. Mióta ezek ilyen módon müteferrika [bégségekké] váltak, se a hajóépítő műhelyekben, se a szerehor szolgálatban nem végzik el a munkát. Mivel a jaja sereget felszámolták, ez a szolgálat is megszűnt.

Isztambul agája a régi törvény szerint nyolcvan hajót üzemeltessen. A fiúkat tartsa meg a helyükön. Rumélia és Anatólia agája a törvénynek megfelelően kísérje figyelemmel a törökökhöz kiadott fiúkat. A janicsár kátibok szépen gondoskodjanak a janicsárok deftereiről. Egymással való összevetésük végett hozzanak [a palotába] egy hozzáértő embert, az [uralkodó] szilahtára és rikábdára tanulja meg tőle az összehasonlítás módját, hogy jártasságra szert téve eljárjanak azokkal szemben, akik törvényellenes cselekedetet követnek el.

Ne zaklassák azt, aki elmélyül mindezekben, és a jövőben járjanak el azzal szemben, aki törvénysértő tettet követ el. Ha a magasztos Allah akaratából a törvényeket és a szabályokat az említett módon betartják, akkor a mindenható Allah segedelmével bizonyosan győzelmet és diadalt aratnak mindenütt, ahol csak megfordulnak.

A mondott törvényeket az Oszmán-ház letűnt uralkodói alkották. Mi egyebet írhatnánk, ami a világ padisahja előtt rejtve volna?

Vége „A janicsárok törvényei" című könyvnek.

KÉPEK JEGYZÉKE

M U T A T Ó

Név-, helynév- és tárgymutató, török szójegyzék és szómagyarázatok (azoknál a címszavaknál, amelyekről a szöveg nem ad kielégítő tájékoztatást); a mutató egyúttal a jegyzeteket is helyettesíti

Ejjub-kapu: Isztambul ÉNy-i városkapui közül a legfelső, az Aranyszarv-öbölhöz közel: 36

ekmekcsi basi (a pékek feje, fő-pékmester): — a szekbánok sütödéjében dolgozó adzsemik vezetője: 17–19, 56, 59 — az aga udvarának pékmestere: 55–56

élelmezési pénz (komania): 27, 30, 31

emin (biztos, megbízott): 103

Eminönü: isztambuli városnegyed az Aranyszarv-övöl bejáratánál: 21, 87

emír (fejedelem): a szandzsákbégek arab elnevezése: 43

emír-i ahor (másképpen: mirahor): a szultáni udvar (fő) istállómestere: 44

Emirsah efendi: azonosíthatatlan személy, forrásunk szerint Mevlána Dzseláleddin Rúmí leszármazottja: 5, 7, 24

en (szélesség): az adzsemik között szétosztott posztófajták egyike: 15

endáze: rőf, 65–66 cm: 14, 32

Erzurum: város és vilájet Kelet-Anatóliában: 10

eskál-defter (a formák, a személyleírások deftere). 11, 15–16, 97 (u. az mint ana-defter, ld. ott is)

eszki oda: ld. régi odák

ezán: a müezzin imára hívó éneke: 82

Fátih (Hódító) Mehmed, ld. II. Mehmed

Fener: isztambuli városrész az Aranyszarv felé eső részen: 36

Ferhád aga, pijáde bég: 49

Ferhád pasa: Arnavud Ferhád pasával azonos, aki 1582–84-ben foglalta el a janicsár aga posztját: 15–16

Ferhád pasa szeráj: a Sehzáde-dzsámi és a janicsárok régi odái közelében állt: 79

fodla: vékony, sok élesztőt tartalmazó, enyhén sós ízű, foszlós kenyérfajta, a janicsársághoz tartozók egyik fő tápláléka: 15, 18–19, 32, 59, 96, 102, 105 — fodla-defter: a fodla-juttatásban részesülők nyilvántartása: 59, 102 — fodlahardzs (fodla-költség): u. az mint un hardzsi (lisz-költség), ld. ott

fodla-kátib: — büjük fodla kátib (nagyobbik fodla-írnok): a liszt, a tüzifa előteremtése és a fodlával kapcsolatos pénzügyek felelőse: 1, 15, 18–19, 59, 102–103 — küсsük fodla kátib (kisebbik fodla-írnok): a fodla szétosztását és annak nyilvántartását végezte: 18, 59, 102

Galata: az Aranyszarv-öböltől északra fekvő isztambuli városrész: 14, 55, 68, 97

Galata szeráj: Isztambul galatai városrészében építtette II. Bajezid, előiskolaként szolgált azoknak, akik később a Topkapiban teljesítettek szolgálatot: 12, 19, 22

Gallipoli: város az ugyanilyen nevű félszigeten, a Dardanelláknál: 1, 3–4, 12, 96, 105

Gallipoli agája: 1, 3–4, 96, 105

gázi (hitharcos): 25

Gázi (Hitharcos) Murád: ld. I. Murád

Gázi (Hitharcos) Szülejmán pasa: ld. Szülejmán pasa

gedik: álláshely, szolgálati hely, hivatalos szolgálati beosztás olyan csapatoknál, alegységeknél és testületeknél, ahol az álláshelyek száma elvben nem változhatott, s ehhez állandó zsoldkeret állt rendelkezésre: 37, 51, 54–55, 57, 59, 63–64, 77, 82

Gedik Ahmed pasa: II. Mehmed szultán nagyvezíre 1474–1477 között. Később Bajezid ellenében Dzsemet támogatta, ezért 1482-ben kivégezték: 47

gedikli: gedik birtokosa — ld. még brokátöves gedikli, kethüda bég és szekbán basi gediklijei

gemi kátib (hajó-írnok): az efendi hajóin dolgozó adzsemik írnoka (megfelel a janicsár aga odun kátibjának): 37

Golosz: thesszáliai (görögországi) város az Égei-tenger partján: 71

gönderdzsi (lándzsahordozó): 34, 40, 55 (ld. még brokátöves gedikli)

gulam (serdült kort éppen elért fiú): háborúban szerzett fogoly, rab, általános értelemben pedig katonai rabszolgaság: 6–7, 11

gurus: ezüstpénz (kezdetben az oszmán birodalomban használt idegen pénzek elnevezése): 10, 49, 64, 68, 70, 77

gümrük-i kaszabijje (hentesvám): 47

Hadzsi Bektas-i Veli (1209/1210? — 1270–71): a janicsársággal szorosan összefo-